Абір Мухерджі

НЕОБХІДНЕ ЗЛО

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Абір Мухерджі

НЕОБХІДНЕ ЗЛО

Роман

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

УДК 82-311.6
М92

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Оригінальна назва твору: A Necessary Evil

Уперше опубліковано Harvill Secker, підрозділом Vintage.
Vintage входить до складу групи компаній Penguin Random House.

Право Абіра Мухерджі бути визнаним Автором Твору застережено відповідно до Закону про захист авторських і патентних прав, а також прав у галузі конструкторських винаходів від 1988 року.

Усі права збережено.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якій формі без письмового дозволу власників авторських прав.

Ця книжка є художнім вимислом. Будь-які посилання на історичні події, реальних людей і реальні місця — ненавмисні. Інші персонажі і події є вигадкою автора, і будь-які збіги з реальними подіями, місцями або людьми, живими чи мертвими, є суто випадковими.

Мухерджі, Абір

М92 Необхідне зло. Роман / пер. з англ. С. Орлова. — Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. — 400 с.

ISBN 978-617-09-5124-3

Індія, 1920 рік. Капітан Віндгем і сержант Банерджі з поліції Калькутти розслідують загадкове вбивство сина магараджі.

Спадкоємця престолу вбито просто на очах капітана і сержанта. Розслідуючи цю справу, їм доводиться вирушити до багатого королівства Самбалпур, країни діамантових копалень і розкішних палаців. Та за зовнішньою красою приховуються заплутані конфлікти. Принц Адгір був реформатором, чия поведінка — та й романтичні захоплення — викликали велике роздратування в релігійних фанатиків. Кому ж він став на заваді?

Віндгем і Банерджі відчайдушно намагаються розгадати таємницю, яка ховається за цим убивством. Та вони потрапили в небезпечний світ, де можновладці живуть за власними правилами, і той, хто стане на їхньому шляху, легко може поплатитися своїм життям. Убивцю потрібно знайти раніше, ніж він знайде їх…

УДК 82-311.6

Copyright © Abir Mukherjee 2017
© С. Орлова, переклад з англ., 2019
© «Фабула», макет, 2019
© Видавництво «Ранок», 2019

ISBN 978-617-09-5124-3

Світлій пам'яті мого тестя
Манхарлала Девджибхаї Містрі,
Бапу

Сонал,
за все.

Не можна зробити омлет,
не розбивши голів.

ОДИН

П'ятниця, 18 червня 1920 року

Не часто побачиш чоловіка з діамантом у бороді. Та коли принцу забракне місця у вухах, на пальцях та на одязі, бакенбарди та підборіддя вважатимуться цілком гідними таких прикрас.

Масивні двері червоного дерева Будинку уряду розчинилися з першим ударом годинника опівдні й вони вийшли: звіринець магарадж, низамів[1], набобів[2] та інших; усі двадцять задраповані у шовк, золото, коштовне каміння і таку кількість перлів, що їх вистачило б, аби потопити цілий ескадрон графинь-вдів. Кілька з них проголосили себе нащадками сонця і місяця; інші походили від когось із сотні індуїстських божеств. Принаймні, так вони самі стверджували. Ми ж змішували їх у одну купу й називали принцами.

Ці двадцять приїхали з королівств, найближчих до Калькутти. По всій Індії таких володарств налічувалося більше п'яти сотень, і разом вони складали

---

[1] Низам — титул монгольського намісника індійського султанату.

[2] Набоб — титул правителів деяких провінцій Східної Індії, які підкорилися британській владі.

дві п'ятих країни. Принаймні, так вони самі вважали, а ми залюбки це підтверджували, доки вони співали «Прав, Британіє!» і присягалися на вірність Його Величності.

Вони вийшли, як боги, дотримуючись строгої ієрархічної послідовності, із віце-королем на чолі, на нестерпну спеку, у затінок дюжини шовкових парасольок. Із одного боку, за щільною червоною лінією солдатів гвардії віце-короля, у тюрбанах, стовпилися королівські радники, державні службовці та інші прихвосні. А позаду них стояли ми з Не Здавайся.

Неочікуваний залп — салют із рушниць — зігнав із пальм силу-силенну круків, які пронизливо закаркали. Я рахував залпи: усього тридцять один, на таку честь заслуговує лише віце-король,— жодному місцевому принцу не дочекатися більше двадцяти одного. Не зайвим буде підкреслити, що в Індії будь-який британський державний службовець стоїть вище за індуса, навіть якщо той і нащадок сонця.

Як і салют, засідання, щойно відвідане принцами, було чистою фікцією. За справжню роботу візьмуться згодом їхні міністри та люди з Міністерства у справах Індії. Важливий сам факт, що принци були тут, на лужку, перед групою фотографів.

Прочовгав віце-король, лорд Челмсфорд, прикрашений усіма церемоніальними регаліями. Вигляд він завжди має при цьому такий, ніби йому геть незручно, і тому скоріше нагадує швейцара в готелі «Клерідж». Як на людину, схожу на трунаря, що мало не помирає від голоду, тримається він непогано, але як подивитися на нього в компанії принців, то інакше, ніж голубом серед павичів, і не назвеш.

— Який із них наш?

— Он той,— відповів Не Здавайся, киваючи на високого чоловіка з тонкими рисами обличчя у рожево-

му шовковому тюрбані. Принц, заради якого ми тут опинилися, стояв третім знизу на сходах і першим у черзі до трону в королівстві Одіша, десь на південному заході Бенгалії. Його Ясна Високість крон-принц Самбалпура Адгір Сінґх Сай зажадав нашої присутності, точніше, присутності Не Здавайся. Вони разом були в Гарроу. Я тут лише тому, що мені наказали допомагати. Наказ безпосередньо від лорда Таггарта, комісара поліції, який запевняє, що отримав його від самого віце-короля.

— Ці переговори мають велике значення для уряду,— наголосив він,— і згода Самбалпура є вирішальною.

Важко повірити, що якийсь там Самбалпур може взагалі щось вирішувати. Навіть щоб знайти його на мапі — а він заховався під літерою «Д» у слові Одіша,— знадобилося б збільшувальне скло і чимала порція терпіння, якого мені цими днями так бракувало. Крихітне королівство завбільшки як острів Вайт, із відповідною кількістю населення. Утім, я тут, готовий послухати розмову між крон-принцом і Не Здавайся, бо губернатор Індії вважає це справою великої ваги.

Принци стали півколом навколо віце-короля для офіційної світлини. Найважливіших посадили на позолочені стільці, менш значущих розставили на ослонах за ними. Принц Адгір сидів праворуч від віце-короля. Доки розставляли меблі, королівські особи вели приємну бесіду. Дехто спробував вислизнути, але їх пригнали на місце стурбовані урядовці. Нарешті фотограф попросив уваги. Принци слухняно припинили розмову і повернулися до нього: спалах освітив обличчя нащадків, і їх нарешті відпустили на волю.

Крон-принц Адгір побачив Не Здавайся, очі у нього зблиснули. Він відірвався від розмови із гладким магараджею, який розвісив на собі все, що було в нього

у сейфі, ще й шкуру тигра перекинув через плече, і попрямував до нас. Він був високий і світлошкірий, як на індійця, із манерами офіцера кавалерії чи гравця в поло. За стандартами принців, убраний він був досить просто: світла блакитна туніка з діамантовими ґудзиками, підперезана на талії золотистим паском, білі шовкові штани і чорні оксфорди, начищені до блиску. Тюрбан тримався завдяки шпильці зі смарагдами і сапфіром завбільшки з гусяче яйце.

Якщо вірити лорду Таггарту, батько принца, магараджа, був п'ятим у списку найбагатших людей Індії. А всім відомо, що найбагатша людина Індії — то найбагатша людина у світі.

Принц наближався до нас, і посмішка його ставала дедалі ширшою.

— Банті Банерджі! — вигукнув він, розкривши обійми.— Наче вік не бачилися!

Банті… Ніколи ще не чув, щоб Не Здавайся так називали, а ми вже рік разом знімаємо квартиру. Цей псевдонім він тримав у таємниці, і я його не звинувачую. Якщо б хтось у школі наважився охрестити мене Банті, я б і сам не став про це патякати. Та й Не Здавайся не є його справжнім іменем. Так його назвав колега з Імперської поліції. Батьки подарували йому ім'я Сурендранат, тобто король богів; і хоча я майже опанував бенгальську вимову, сказати це правильно мені ніяк не вдається. Сержант запевняє, що то не моя провина. Він каже, що в англійській мові бракує правильного приголосного, а саме м'якого «д». Послухати його, так англійській мові багато чого бракує.

— Для мене честь знову бачити вас, Ваша Високосте,— ледь уклонився Не Здавайся.

Принц немов від болю скривився, як те роблять аристократи, коли вдають, що хочуть, ніби з ними поводились, як зі звичайнісінькими людьми.

— Облиш, Банті. Гадаю, ми можемо обійтися без цих формальностей. А це хто? — запитав він, націливши на мене руку, інкрустовану коштовностями.

— Дозвольте представити капітана Віндгема,— відповів Банерджі.— Колишній скотленд-ярдівець.

— Віндгем? — повторив принц.— Той, що схопив терориста Сена минулого року? Та ви ж улюблений поліцейський віце-короля!

Сен — індійський революціонер, який сорок років бігав від влади. Я заарештував його за вбивство британського офіцера, і мене проголосили героєм Британської Індії. Насправді все набагато складніше, та я не мав ані часу, ані бажання виправляти оповідки. І що важливіше, не мав на це дозволу віце-короля, який перевів справу в розряд особливо секретних. Тож я посміхнувся й потиснув принцу руку.

— Радий познайомитися з вами, Ваша Високосте.

— Будь ласка,— сказав він,— називайте мене Аді. Так мене всі друзі називають.— Він на мить замислився.— Знаєте, добре, що ви тут. Я хотів обговорити з Банті делікатну справу, але думка такої людини, як ви, буде напрочуд цінною. Власне, мені пощастило,— обличчя його просяяло,— вас привели сюди самі боги.

Я б міг заперечити, що то були не боги, а віце-король, але у Британській Індії різниця між ними не дуже велика. Якщо принц хоче зі мною поговорити, то мені не доведеться тинятися тут і прислуховуватись, як та індійська мамця у шлюбну ніч свого сина.

— До ваших послуг, Ваша Високосте.

Він клацнув пальцями, окликнувши джентльмена, що стояв неподалік. Лисий чолов'яга в окулярах, доволі знервований — немов бібліотекар, що заблукав у небезпечному кварталі міста,— але вбраний дуже розкішно, хоча йому явно бракувало франтівства, та й королівські коштовності б не завадили.

— На жаль, тут не дуже зручне місце для бесіди,— сказав принц, чекаючи на свого чоловіка.— Ви з Банті не відмовитеся супроводити мене до «Ґранд-готелю», де ми б змогли все обговорити у зручніших умовах?

Прозвучало це геть не схоже на запитання. Підозрюю, що більшість королівських наказів віддаються саме так. Лисий чоловік низько вклонився перед ним.

— Добре,— утомлено сказав принц.— Капітане Віндгем, Банті, дозвольте представити Ґаріша Чандру Даве, диван Самбалпура.

Диван — це дорівнює прем'єр-міністру, хоча те саме слово в нас позначає канапу.

— Ваша Високосте,— улесливо посміхнувся диван, випрямляючись.

Він був мокрим від поту, як і всі ми, окрім принца. Диван покосився на нас із Банерджі. Поліз у кишеню, витяг червону бавовняну хустинку і промокнув лискуче чоло.

— Якщо дозволите сказати вам декілька слів віч-на-віч, я...

— Якщо це стосується мого рішення, Даве,— роздратовано відповів принц,— то, боюсь, воно остаточне.

Диван спантеличено потрусив головою.

— Якщо дозволите, Ваша Високосте, я дуже сумніваюся, що це відповідає намірам Його Високості вашого батька.

Принц зітхнув.

— Я також сумніваюся, що мій батько за це хоч фігу дав би. Але батька тут немає. І якщо віце-король не підвищив тебе до посади юврадж[1], рекомендую прислухатися до моїх бажань і братися до роботи.

Диван знову промокнув чоло, низько вклонився і відступив назад, немов побитий пес.

---

[1] Юврадж — молодший співправитель в Індії.

— Клятий бюрократ,— пробурмотів принц під ніс. Він повернувся до Не Здавайся.— Не повіриш, Банті, він із Гуджарта і вважає себе розумнішим за всіх інших.

— Біда в тому, Аді,— відповів сержант,— що так воно і є.

Принц нагородив його кривою посмішкою.

— Ну, якщо мова йде про ці переговори, то заради його ж блага, краще йому дотримуватися моїх наказів.

Із того, що мені вдалося витягти з лорда Таггарта, переговори стосувалися заснування Палати принців. Хоча це й нагадувало назву опери Гілберта й Саллівана[1], але Палата принців — остання геніальна думка Його Величності губернатора, яка мусить заспокоїти зростаюче незадоволення місцевих мешканців. Така собі індійська Палата лордів — потужний голос Індії в індійських справах. Приєднатися запросили, так би мовити, усіх місцевих принців. Бачу в цьому певну перекручену логіку. Урешті-решт, якщо створювати в Індії угрупування, яке не поділятиме популярних думок індійців, а підтримуватиме нас, то чому б і не об'єднати ці п'ять сотень гладких і слабких принців. Якщо хтось із індусів на нашому боці, то це вони.

— Можна поцікавитися вашою думкою? — запитав я.

Принц сухо розсміявся.

— Просто пил у очі, дурня́. Тільки й роботи буде, що балачки. Усім це зрозуміло.

— Вважаєте, нічого не вийде?

— Навпаки,— посміхнувся він.— Сподіваюся, про все домовляться і наступного року відбудеться урочисте відкриття. Звісно, великі цабе — Гідерабад, Гва-

---

[1] Гілберт і Салліван — театральна співпраця митців вікторіанської епохи лібретиста Вільяма Гілберта (1836–1911) і композитора Артура Саллівана (1842–1900).

ліор та інші,— не приєднаються. Це знищить уявлення про те, ніби їхні країни справжні, та й я, чорт мене забирай, докладу зусиль, щоб Самбалпура там не було. Але інші, дріб'язок — Куч-Біхар, Раджпутан, північні штати,— благатимуть, щоб їх туди взяли. Зроблять усе, аби тільки здаватися трохи важливішими. Мушу зізнатися, що ви, британці, дещо вмієте дуже добре,— продовжив він.— А саме маніпулювати пихою. Ми віддали цю землю вам, а за що? За кілька добрих слів, уявних титулів і решток із вашого стола, за які ми б'ємося, як ті лисані за гребінці.

— А щодо інших західних князівств? — запитав Не Здавайся.— Наскільки я зрозумів, вони переважно роблять те, що й Самбалпур.

— Правда,— відповів принц.— Можливо, і цього разу так буде, але тільки тому, що я підтримую їх фінансово. Гадаю, якби вони мали вибір, то були б не на моєму боці.

У глибині саду заграв військовий оркестр, і, почувши знайомі акорди «Боже, бережи короля», принци й урядовці виструнчились і повернули обличчя до оркестру. Багато хто почав підспівувати, але не наш принц, який, схоже, уперше став не таким ясним, як обіцяв його титул.

— Час рятуватися втечею,— зауважив він.— Схоже, віце-король збирається проголосити одну зі своїх славетних промов, а мені аж ніяк не хочеться гаяти решту цього гарного дня, слухаючи його… Якщо ви не хочете лишитися?

Я не заперечував. Віце-король мав харизму мокрої ганчірки. Цього року я вже отримав задоволення вислухати його промову на параді для нових офіцерів і не мав великого бажання повторювати подібний епізод.

— Отже, вирішено,— кивнув принц.— Стоїмо до кінця пісні, а тоді їдемо.

Затихли останні ноти гімну, гості повернулися до розмови, віце-король зробив крок до підвищення посеред трави.

— Саме час,— вигукнув принц.— Ходімо, доки ще не пізно.

Він розвернувся і пішов стежкою назад до будинку. Не Здавайся крокував поруч, я дріботів позаду. Кілька урядовців розгублено простежили за нами поглядами, віце-король розпочав свою промову, але принц звертав на все це не більше уваги, ніж слон на зграю шакалів.

Схоже, він чудово орієнтувався у цьому лабіринті Будинку уряду, і, пройшовши повз кілька рядів слуг у тюрбанах, що охороняли кілька пар дверей, ми вийшли з будівлі, цього разу на червоний килим головних сходів.

Наш передчасний відхід був для почету принца цілковитою несподіванкою. Кремезний чолов'яга у червоній туніці та чорних штанах заметушився, віддаючи накази лакеям. Форма, поведінка і гучний голос, що лунав з могутнього горла, надто вже нагадували стиль полковника шотландської гвардії. Якби не тюрбан.

— Ось де ти, Шекаре,— вигукнув принц.

— Ваша Високосте,— вишколено відсалютував чоловік.

Принц повернувся до нас.

— Полковник Шекар Арора, мій ад'ютант.

Полковник мав статуру Канченджанги[1], та й вираз обличчя був таким само крижаним. Бронзову шкіру побив вітер, у сіро-зелених очах спалахувала тривога. Усе це разом видавало горянина, людину з певною частиною афганської крові у венах. Та найбільше

---

[1] Канченджанга — гірський масив у Гімалаях.

вражала рослинність на його обличчі, яка робила його схожим на індійських воїнів із сивої давнини: бороду він коротко стриг, а вуса були короткі, змащені, із закрученими кінчиками.

— Автомобіль уже ви́кликали, Ваша Високосте,— відрапортував він.— Незабаром приїде.

— Добре,— кивнув принц.— У мене спрага, як у диявола. Що скоріше ми повернемось у «Ґранд-готель», то краще.

Під'їхав сріблястий роллс-ройс із відкритим верхом, підбіг слуга у лівреї і відчинив дверцята. Мить вагання. Разом із водієм нас було п'ятеро, один зайвий. За нормальних обставин троє розташувалося б позаду, двоє — спереду, але не схоже, щоб обстановини у принца часто бували нормальними. Та й авто це навряд чи годилося для такої непристойної тісняви. Вихід знайшов сам принц.

— Шекаре, чому б тобі не сісти за кермо? — Ще один наказ, сформульований як запитання.

Кремезний ад'ютант клацнув підборами і пішов до місця водія.

— Сідай поруч зі мною позаду, Банті,— запросив принц, улаштовуючись зручніше на сидінні з червоної шкіри.— Капітан може сісти попереду.

Ми з Не Здавайся так і зробили, і авто пошелестіло по гравію між рядами пальм і підстрижених лужків.

«Ґранд-готель» був за три хвилини їзди від східних воріт резиденції, але з міркувань безпеки наразі були відчинені лише північні ворота. Авто випливло крізь них і майже одразу зупинилося: дороги на захід були перекриті. Ад'ютант здав назад, повернувся до палацу губернатора і виїхав на західну частину Еспланади.

Я повернувся назад, щоб краще бачити обличчя принца і Банерджі. Не звик я сидіти попереду. Схоже, принц прочитав мої думки.

— Дивна річ ієрархія, чи не так, капітане? — посміхнувся він.

— Тобто, Ваша Високосте?

— Візьмемо нас трьох,— пояснив він,— принц, інспектор поліції та сержант. На перший погляд, наші посади дають нам чітке уявлення про ієрархію. Але не все так просто.

Він показав ліворуч, на ворота «Бенгальського клубу», повз який ми саме проїжджали.

— Хоч я і принц, але колір моєї шкіри не дозволяє мені увійти до цієї величної установи; це стосується і Банті. Ви ж, англієць, таких труднощів не матимете. У Калькутті перед вами відчинені всі двері. Наша ієрархія дещо змінилася, так?

— Розумію, про що ви,— погодився я.

— Але це ще не все,— продовжив він.— Наш друг Банті є брахманом. Як член касти священиків він стоїть вище за принца, не кажучи вже про поліцейського офіцера, який узагалі поза кастами,— посміхнувся принц.— Знову ієрархія змінилася, і хто ж тепер скаже, яка із трьох легітимніша?

— Принц, священик і поліцейський проїжджали у роллс-ройсі повз «Бенгальський клуб»...— підсумував я.— Схоже на початок не дуже веселого жарту.

— Навпаки,— не погодився принц.— Якщо подумати, жарт дуже веселий.

Думки мої повернулися до дороги. Маршрут, яким ми їхали, прямував зовсім у протилежний від «Ґранд-готелю» бік. Не знаю, як там цей ад'ютант орієнтується на вулицях Калькутти, але перше враження таке, ніби він знає їх так само, як я бульвари Тімбукта.

— Ви знаєте, як доїхати? — запитав я.

Ад'ютант нагородив мене таким поглядом, від якого б і Ганг укрився кригою.

— Так,— відрізав він.— На жаль, дороги до Чоурінґхі перекриті через релігійну процесію. Нам рекомендовано скористатись альтернативним маршрутом через Майдан.

Дивний вибір, але день приємний, і провести його можна було набагато гірше, ніж роз'їжджаючи у шикарному роллс-ройсі. Позаду розмовляли принц із Не Здавайся.

— Аді, про що ви хотіли поговорити?

Я повернувся саме вчасно, щоб побачити, як спохмурніло обличчя принца.

— Я отримав листи,— сказав він, покручуючи діамантового ґудзика на комірці шовкової туніки.— Може, то все дурниці, але коли я почув від твого брата, що ти сержант поліції, одразу ж вирішив звернутися за порадою.

— Що за листи?

— Якщо чесно, називати їх листами — це надавати їм великого значення, на яке вони аж ніяк не заслуговують. Цидулки, не більше.

— І коли ви їх отримали? — запитав я.

— Минулого тижня, ще у Самбалпурі. За кілька днів до від'їзду до Калькутти.

— Привезли їх із собою?

— Вони в номері,— кивнув принц.— Незабаром самі побачите. До речі, чому ми досі не приїхали? — роздратовано звернувся він до свого ад'ютанта.— Що там відбувається, Шекаре?

— Довелося зробити гак, Ваша Висококосте,— відповів той.

— Ці листи,— продовжив я,— ви комусь показували?

Принц махнув на Арору.

— Лише Шекару.

— А як саме ви їх отримали? Я так розумію, що відправили їх не королівською поштою Самбалпура і не на адресу королівського палацу?

— А ось це цікаво,— відповів принц.— Обидва залишили в моїй кімнаті: перший під подушкою на ліжку; другий у кишені костюма. І в обох написано те ж саме…

Автомобіль сповільнив рух: ми наближалися до рогу Чоурінґхі. Де не взявся, перед нами вигулькнув чоловік у шафрановому вбранні індуїстського священика. Така собі розмита помаранчева куля. Роллс-ройс загальмував, але чоловік уже зник під бампером.

— Ми його збили? — поцікавився принц, підводячись на задньому сидінні.

Ад'ютант вилаявся, відчинив дверцята і вистрибнув. Він кинувся вперед і опустився навколішки перед постраждалим. Тут ми почули звук удару — глухий стук, який буває, коли щось важке зіткнеться із плоттю та кістками,— і ад'ютант упав.

— Боже! — вигукнув принц.

Він стояв, тож бачив усе значно ліпше за нас. Я штовхнув дверцята, та не встиг і ноги висунути, як чоловік у шафрановому вбранні підвівся. З-під брудного волосся виблискували дикі очі, неохайна борода стирчала в різні боки, чоло вкривали чорні смуги, схожі на сліди попелу. У руці у нього щось виблиснуло, і в мене похололо серце.

— Лягайте! — гукнув я принцові, схопившись за кобуру, але він застиг, немов кролик перед коброю.

Нападник підняв револьвера і вистрілив. Перший постріл пробив лобове скло, і воно розлетілося. Не Здавайся схопив принца за руку, відчайдушно намагаючись його пригнути.

Запізно.

Пролунало ще два постріли, і я вже знав, що вони влучать у свою ціль. Обидва увійшли точнісінько у груди принца. Кілька секунд він стояв, ніби справді був богом і кулі пройшли повз нього. Тоді на шовку туніки поступово проступили яскраво-червоні плями, і він ніби зім'явся, наче паперовий кухоль під дощем.

ДВА

Моїм першим бажанням було кинутися до принца, але часу не було, у револьверові вбивці залишилися кулі.

Я упав на землю, і він вистрілив учетверте. Не можу сказати, куди влучила куля, знаю тільки, що крізь мене вона не пройшла. Я знову пірнув за відчинені дверцята роллс-ройса, убивця вистрілив знову. Куля стукнула об дверцята прямо на рівні мого обличчя. Мені вже доводилося бачити, як кулі розривають метал, немов паперову хустинку, тож справжнє диво, що ця застрягла у дверцятах. Згодом я дізнався, що роллс-ройс принца був обшитий срібними пластинами. Гроші зробили свою справу.

Я змінив позицію, очікуючи на шостий постріл, але з полегшенням почув клацання порожнього барабана. Отже, револьвер має п'ять комірок, або ж у вбивці лишилося п'ять куль, хоча перше трапляється нечасто, про останнє взагалі ніхто не чув. Не зустрічав я ще такого вбивці, якому б куль бракувало. Скориставшись нагодою, я витяг із кобури свого «Веблі», прицілився, вистрілив і не влучив, куля увійшла у стовбур найближчого дерева. Нападник уже тікав.

На задньому сидінні Не Здавайся схилився над принцом, намагаючись зупинити кров із його грудей, своєю сорочкою. Полковник Арора непевно підвівся, тримаючись рукою за скривавлену голову. Йому пощастило. Схоже, основну міць удару взяв на себе тюрбан. Без нього він узагалі не підвівся би.

— Везіть принца до шпиталю! — крикнув я йому і кинувся за злочинцем.

Той мав фори у двадцять п'ять ярдів і вже встиг добігти до кінця Чоурінґхі.

Вдале він вибрав місце для нападу. Чоурінґхі — вулиця дивна. Протилежний тротуар був найжвавішим у місті: у крамничках, готелях, під аркадами було повно перехожих. Цей бік був на сонці, потрапити з нього можна було лише на Майдан, тож зазвичай на ньому нікого не було. Наразі крім парочки кулі, котрі були задалеко, а вони не ті люди, що кинуться на допомогу, почувши постріли.

Я побіг за вбивцею, ледь ухиляючись від автомобілів на проїжджій частині на чотири смуги. І легко загубив би його серед натовпу під білими стінами Індійського музею, якби не яскраве помаранчеве вбрання. Стріляти у натовп занадто ризиковано. Та й у будь-якому разі, стріляти в людину в рясі індуїстського святого перед стількома людьми — божевілля. У мене і так проблем чимало, щоб іще й релігійне повстання зчиняти.

Убивця пірнув у лабіринт вуличок на схід від Чоурінґхі. А він у непоганій формі, принаймні кращій, ніж я, тож дистанція між нами збільшувалась. Я вибіг на вулицю, спробував угамувати дихання і гукнув, щоб він зупинився. Особливих надій я не плекав: убивці з револьвером та непоганою форою не часто поводяться слухняно, але він, на мій подив, підкорився. Зупинився, розвернувся, підняв зброю і вистрілив. Певне, перезарядив на бігу. Вражає. Я кинувся на землю, і куля увійшла в стіну за моєю спиною, обсипавши мене градом битої цегли. Я підвівся і вистрілив у відповідь, та знову влучив у повітря. Чоловік розвернувся й кинувся у хитросплетіння вулиць. Повернув ліворуч, і я загубив його з виду. Я побіг уперед. Там

стояв якийсь дивний галас: урочисті голоси та ритмічний бій барабанів. Я вибіг з-попід дерев і повернув за ріг на Дхарматолла-стрит. Стоп. Усю вулицю займала процесія родичів убивці. Від галасу можна було оглухнути. Під барабани вигукували якийсь релігійний гімн. На чолі процесії рухалася жахлива споруда на колесах три поверхи заввишки, що нагадувала індуїстський храм. Споруда просувалася повільно, її тягла на мотузках група чоловіків. Я закрутив головою, намагаючись відшукати вбивцю, та марно. Натовп був занадто щільним, і забагато народу було у шафранових накидках. Чоловік зник.

ТРИ

— Як, чорт забирай, я поясню все це віце-королю? — ревів лорд Таггарт, гепаючи кулаком по столу.— Крон-принца суверенного штату застрелили серед білого дня у присутності двох моїх офіцерів, які не тільки це допустили, а ще й дозволили злочинцеві безкарно втекти! — Ще трохи, і вена у нього на лівій скроні лопне.— Я б вас повісив, якби ситуація не була такою серйозною!

Ми з Не Здавайся сиділи в кабінеті комісара на третьому поверсі поліцейського управління на Лал-базарі. Я дивився в очі Таггарту, Не Здавайся зосередився на своїх черевиках. У кімнаті було некомфортно спекотно, і частково в тому була винна гаряча промова комісара.

Зрідка йому уривався терпець, але я його не звинувачував. Ми з Не Здавайся працювали разом уже понад рік, і не скажу, що наразі була наша найщасливіша година. Сержанта приголомшила смерть друга в нього перед очима. Мене ж охопила лихоманка, яка буває супутницею інфлюенци, але я точно знав, що вона є проявом чогось іншого.

Загубивши вбивцю, я повернувся до Майдану і побачив, що роллс-ройс уже поїхав. Якби не сліди шин на бетоні та не скло, ніхто б не здогадався, що там щось трапилося. Я поворушив осколки скла і знайшов дві гільзи. Поклав їх до кишені, узяв таксі й поїхав до шпиталю Медичного коледжу на Коледж-стрит. Найближчий медичний заклад до місця злочину, ще

й найкращий у Калькутті. Не Здавайся, напевне, повіз принца саме туди.

Коли я доїхав до шпиталю, все уже закінчилося. Лікарі відчайдушно боролися за його життя, але відколи у принца влучила куля, його можна було вже вважати мертвим. Нам нічого не залишилося, як повернутися на Лал-базар і звітувати комісару.

— Розкажи-но мені ще разок, як ти його загубив.

— Я переслідував його від Чоурінґхі,— відповів я,— провулками аж до Дхарматолла-стрит. Стріляти я не міг, бо там був натовп. На одній із вулиць я разів зо два вистрілив.

— І схибив?

Дурне запитання, враховуючи, що відповідь він уже знав.

— Так, сер.

Таггарт скептично хмикнув.

— Господи, Віндгеме! — не витримав він.— Ти чотири роки відслужив у армії. Тебе ж там учили стріляти?

Я міг би заперечити, що половину з цього терміну я провів у військовій розвідці безпосередньо під його командуванням. Решту часу я переважно сидів у траншеях і намагався не потрапити під німецькі снаряди, які летіли невідомо звідки. Чесно кажучи, за чотири роки я майже нікого і не застрелив.

Таггарт трохи себе опанував.

— Що там далі було?

— Він побіг до Дхарматолла-стрит,— відповів я,— де я його й загубив серед релігійної процесії — тисячі людей тягли якусь жахливу споруду.

— То був Джаґґернаут, сер,— підказав Не Здавайся.

— Що? — запитав Таггарт.

— Процесія, яку зустрів капітан Віндгем, сер. Це Ратха-ятра, хода на честь індуїстського божества Джаґ-

ґернаута. Щороку тисячі прихильників провозять його колісницю вулицями міста. Англійці навіть узяли це слово для позначення сліпої невблаганної сили.

— Який вигляд він має?

— Джаґґернаут? — заблимав очима Не Здавайся.

— Убивця, сержанте, не ваш бог.

— Худорлявий, середнього зросту, темношкірий,— сказав я.— Борода, довге брудне волосся, ніби його не мили кілька місяців. І на лобі якісь дивні позначки: дві смуги білого попелу, що змикаються над переніссям, із обох боків тонші червоні лінії.

— Тобі, сержанте, це про щось говорить? — запитав Таггарт.

Коли мова заходила про національні традиції, комісар, як і я, вже давно зрозумів, що за поясненнями краще звертатися до місцевих мешканців.

— Такі смуги мають релігійне значення,— відповів Не Здавайся.— Такі часто бувають у священиків.

— Гадаєш, убивця має відношення до релігійної процесії?

— Можливо, сер,— кивнув Не Здавайся.— Може, не просто є збігом, що він побіг прямо до ходи на Дхарматолла.

— На ньому була шафранова ряса,— додав я.— А в тому натовпі багато на кому вони були.

— Отже, це може бути напад на ґрунті релігії? — підсумував Таггарт. Він ніби з полегшенням зітхнув.— Господи, якби ж то так воно й було. Усе, що завгодно, аби не політичні мотиви.

— А може, сутана була лише маскуванням,— попередив я.

— Навіщо релігійному екстремістові вбивати кронпринца Самбалпура? — запитав Не Здавайся.— За той час, що ми з ним знайомі, я не помічав за ним особливої релігійності.

— Ось це ви з капітаном і маєте з'ясувати,— сказав Таггарт.— І не відмовляйтеся від релігійної версії. Віце-королю більше сподобається релігійний напад, який не має ніякого відношення до його дорогоцінних промов. За Самбалпуром піде дюжина інших штатів, і віце-король сподівається, що цей інцидент допоможе переконати декілька впертих невеличких королівств приєднатися до угоди.

Він зняв окуляри, витер їх носовичком і обережно начепив на носа.

— А поки ви мусите впіймати вбивцю і зробити це напрочуд швидко. Не вистачало, щоб усі ці магараджі й набоби поїхали з міста з переконанням, що ми не можемо гарантувати їм безпеки. У мене все, джентльмени,— закінчив він і підвівся з-за столу.

— Сер, ви мусите знати ще дещо,— сказав я.

Він утомлено поглянув на мене.

— Що я мушу знати, Семе?

— Принц отримав листи, які його дуже стурбували. Саме тому він і хотів зустрітись із сержантом Банерджі сьогодні.

Обличчя в нього спохмурніло.

— Ви бачили ці листи?

— Ні, сер. Хоча принц запевнив, що вони у нього в номері в «Ґранд-готелі».

— Тоді йдіть туди і шукайте їх.

— Саме це я і збирався робити після нашої зустрічі.

— Що ще ти збираєшся робити, капітане? — скептично поцікавився він.

— Мені б хотілося допитати ад'ютанта принца, дивана Самбалпура на прізвище Даве. Схоже, між ним і принцом було якесь напруження. І я хочу, щоб намалювали портрет нападника. Його можна надрукувати у ранкових газетах, англійських та індійських. Якщо він і досі в місті, хтось може знати, де він.

Таггарт помовчав, тоді вказав на двері:
— Добре. Чого ви чекаєте?

У протилежному кінці коридора, саме навпроти кабінету Таггарта, розташувалася кімнатка, з якої, якщо вірити чуткам, відкривався найкращий вид на південну частину міста. Її варто було б віддати якомусь старшому офіцерові, але, враховуючи гарне освітлення, сюди посадили цивільного, поліцейського художника, мініатюрного шотландця на прізвище Вілсон.

Я постукав, увійшов і опинився перед славетним вікном, посеред стін, укритих олівцевими ескізами, більшість із яких — обличчя людей, переважно чоловіків і переважно індійців. Посеред кімнати за похилим столом притулився Вілсон. Сивий, забіякуватий, немов той тер'єр, прихильник пива і Біблії: книзі присвячував неділі, а більшість вечорів проводив у компанії з улюбленим напоєм. Саме поєднання цих двох речей і привело його до Калькутти. Після третього келиха він залюбки ділився історією свого життя: як у молодості найбільшим його бажанням було випити ряд келихів на барній стійці будинку розпусти в Глазго, і йому таки це вдалося, щоправда, без лікарні не обійшлося. Саме у лікарні він і познайомився з Богом, і Бог — хоча, мені здається, він просто пожартував — наказав Вілсону вирушати місіонером до Калькутти, і той узявся за це завдання з усім своїм запалом, та звичка потрапляти в усілякі негаразди не дуже в'язалася з місіонерською етикою, тому він урешті-решт розпрощався з братчиками і прибився до бенгальської поліції.

— Не часто вас тут побачиш, капітане Віндгем,— посміхнувся він. Підвівся.— Ще й з вірним сержантом

Банерджі! Радий вас бачити. Прийшли помилуватися видом?

— Прийшли шукати вправного художника,— сказав я.— Чи не знаєте такого?

— Ха, дуже смішно. Розказуйте, що вам потрібно.

— Портрет. Індійця. Терміново.

— Пощастило вам, хлопці,— відповів він.— Індійці мені вдаються найкраще за все. Що ж він накоїв?

— Застрелив принца,— сказав Не Здавайся.

— Ого, це вже серйозно,— закивав він.— Де ваш свідок?

— Вони прямо перед вами,— заявив я.

Вілсон підняв брови і розреготався.

— Ви вдвох? Ви були на місці вбивства того цабе?

Я кивнув.

— І ви дозволили вбивці втекти? Господи, Віндгеме, це вже недбалість! А що сказав на це старий Таггарт?

— Він був у філософському гуморі.

— Ще б пак! Певен, він обрав для розмови з вами купу філософських висловів. Він же лається, як докер, коли розлютиться.

— А ви звідки знаєте? — поцікавився я.

— Його кабінет навпроти, чоловіче. Я все чую! От дідько, і ви називаєте себе детективами? Здивований, що він не послав вас регулювати транспорт та перевіряти ліцензії рикш. Ну, хлопці, беріться скоріше до роботи!

Я почав описувати нападника, бороду, смуги попелу на чолі. Вілсон похитав головою.

— Та ви ще і священика випустили? Ой, джентльмени, хотів би я це побачити!

— Цей чоловік був озброєний,— спробував виправдатись Не Здавайся.

— І твій бос був,— відповів шотландець, указуючи на мене брудним пальцем.

Вілсон устигав не лише відпускати коментарі, а й малювати, закриваючи очі злочинця волоссям, як ми просили. Нарешті я лишився задоволений.

— Непогано.

— Добре,— кивнув художник.— Я розішлю в газети.

— В англійські та бенгальські,— попросив я.— І перевірте, може, у місті друкуються газети для Одіші.

Вілсон скривився.

— Не забули, що я художник? Це ви, клоуни, детективи. Це ви мусите розшукувати газети для Одіші. На мене чекають інші підозрювані.

— Дякую,— сказав я і повернувся до дверей.

— Хай щастить, Віндгеме,— відповів він.— А вам, сержанте Банерджі, не варто вештатись із такими, як капітан. Шкода, якщо такий талант пропадатиме, перевіряючи, що там селюки у візках перевозять.

Ми сіли у поліцейський автомобіль, і Не Здавайся мовчав усю коротку дорогу від Лал-базара до «Ґранд-готелю», обличчя у нього видовжилося, немов ті ґрати на воротах «Бенгальського клубу». Не скажу, що мені самому так кортіло поговорити. Розповідати, що ти не зміг запобігти вбивству, не дуже приємно.

— Як добре ви знали принца? — нарешті запитав я.

— Досить добре,— відгукнувся Не Здавайся.— Він навчався з моїм братом у Гарроу, був на кілька років старшим за мене. Ми зійшлися трохи згодом, коли обидва були вже в Кембриджі.

— Приятелювали?

— Не дуже, хоча у школах індійські хлопці тримаються разом. Почуваються безпечніше у великій компанії. Хоч Аді й був принцом, але для інших школярів

він був просто ще одним темношкірим. Боюся, ті часи справили на нього глибоке враження.

— Вас Кембридж, схоже, не налякав.

— Я був непоганим боулером,— пробурмотів сержант.— Хлопці можуть не помічати колір шкіри, якщо ти допоможеш перемогти Ітон у крикет.

— Маєте якесь припущення, чому його вбили?

Сержант похитав головою.

— Боюся, ні, сер.

Автомобіль під'їхав до прикрашеного колонами фасаду «Ґранд-готелю» і зупинився біля головного входу. Вийшов привітний лакей у тюрбані й відчинив дверцята.

Ми пройшли по алеї з мініатюрних пальм і увійшли в сяючий мармуровий вестибюль, де ледь чутно пахло квітами й поліруванням для меблів. У дальньому кінці на бездоганній підлозі стояла конторка червоного дерева, за якою привітно посміхався адміністратор-індус у фраку і з вусами. Я показав йому своє посвідчення і попросив провести нас до номера принца.

— Самбалпурські апартаменти, сер. Четвертий поверх.

— А який номер кімнати?

— Вона не має номера, сер,— відповів він.— Це апартаменти, сер. Самбалпурські апартаменти. Їх постійно винаймає штат Самбалпур.

Він так високо задирав носа, що роздивитися вираз його обличчя було важко, але він явно вважав мене дурнем. Завжди дратує, коли місцеві розмовляють із тобою дивлячись зверху вниз, але я не став робити зауважень, прикусив язика, подякував і вручив банкноту в десять рупій. Добрі стосунки з персоналом найкращого готелю в місті ніколи не зашкодять. Хто знає, може, колись він поділиться важливою інформацією.

Ми з Не Здавайся повернули до сходів, міркуючи, скільки ж коштує постійно знімати апартаменти в «Ґранд-готелі».

Двері відчинив слуга у смарагдово-золотій уніформі.

— Капітан Віндгем і сержант Банерджі до прем'єр-міністра Даве,— відрекомендувався я.

Слуга кивнув і повів нас до вітальні в кінці довгого коридора.

Самбалпурські апартаменти виявилися розкішнішими, ніж я уявляв; усюди золоті листочки на білому мармурі, такі ж звичні у Калькутті, як червона цегла у Лондоні, стіни оздоблені східним орнаментом і гобеленами. Таку вишуканість не часто зустрінеш у кімнатах готелю, принаймні у тих, де бував я.

Уздовж коридора я нарахував півдюжини дверей, із чого можна зробити висновок, що Самбалпурські апартаменти значно більші за мою квартиру. І плата за них має бути також величенькою.

Лишивши нас біля входу до вітальні, слуга пішов шукати дивана. Не Здавайся сів на позолочену канапу, гаптовану золотим шовком, таку собі французьку штучку часів Людовика XIV чи ще котрогось, якими краще милуватися здалеку, а не сидіти на них. Я підійшов до вікна і подивився на річку за Майданом. Звідси можна було добре роздивитися місце, метрів за п'ятсот від готелю, на південному заході, де зустрів свою смерть принц. Майо-роуд перекрили, понатягували стрічки і виставили кілька констеблів-індійців. Інші офіцери повзали навколішках, обшукуючи місце злочину, як я й наказав, хоча і сумнівався, що знайдеться ще щось, окрім тих двох гільз, які я вже підняв. Я не експерт, але бачив досить гільз, щоби стверджувати,

що таких мені ще не траплялося. Вони були якимись давніми. Може, ще з довоєнних часів. Виготовленими ще до двадцятого сторіччя.

Не Здавайся мовчав на канапі за моєю спиною. Красномовством він ніколи не вирізнявся, і це мені в ньому подобалося, але мовчання буває різним, і, коли добре знаєш людину, починаєш розрізняти її тишу. Сержант був іще молодим, і хоча сам убив кількох людей — деяких, щоби прикрити мою спину,— йому ще не доводилося втрачати друга прямо на своїх очах, не доводилося безпорадно дивитись, як із близької людини крапля за краплею витікає життя.

Я ж пережив це багато разів, і в результаті зараз не відчував нічого.

— З вами все гаразд, сержанте? — запитав я.

— Сер?

— Візьмете сигарету?

— Ні. Дякую, сер.

У коридорі почулися підвищені голоси. Вони стали голоснішими, але раптом замовкли. За мить двері відчинилися, і до кімнати увійшов диван із посірілим обличчям. Не Здавайся підвівся його привітати.

— Джентльмени,— сказав прем'єр-міністр,— не заперечуєте, якщо ми обійдемося без формальностей. Самі розумієте, що сьогоднішні події надзвичайно... важкі. Буду вдячним, якщо допоможете нам перевезти останки Його Високості принца Адгіра.

Ми із Не Здавайся перезирнулися.

— Боюсь, тут ми вам не допоможемо,— зітхнув я.— Переконаний, тіло принца передадуть вам, щойно з'явиться така можливість.

Дивану така новина не дуже сподобалося, хоча щоки в нього трохи почервоніли.

— Його Високості магараджі повідомили про цю трагічну подію, і він наказав перевезти останки сина

в Самбалпур без затримок. Про розтин не може бути й мови, тіло не можна оскверняти. Прохання вже передали віце-королю, і воно не обговорюється.

Перед нами була зовсім інша людина, геть не схожа на лакея, якого нам представили раніше. Десь між цими двома зустрічами у нього з'явився хребет.

— Звісно,— продовжив він,— Його Високість вимагає, щоб злочинця або злочинців покарали якомога скоріше, і в інтересах англо-самбалпурських відносин ми просимо тримати нас у курсі вашого розслідування. Відповідну ноту вже передали віце-королю, і з її змістом буде ознайомлене ваше начальство.

— В інтересах слідства,— перервав я,— ми просимо вашої допомоги у з'ясуванні декількох питань.

Диван провів нас до канапи, сам сів на стілець поруч.

— Будь ласка,— сказав він,— продовжуйте.

— Сьогодні вранці ви сперечались із принцом. Чому?

Обличчя його накрила тінь, але за мить зникла.

— Ми з ювраджем не сперечалися.

— З ювраджем? — перепитав я.

— Так на хінді називається крон-принц, сер,— пояснив Не Здавайся.— Його титул — ювраджСамбалпура Адгір Сінґх Сай.

— Із усією повагою до вас, прем'єр-міністре,— продовжив я,— але ми із сержантом стали свідками вашої сварки. Ви явно не погоджувалися з якимось аспектом переговорів із віце-королем.

— Він був ювраджем,— зітхнув диван,— а я простий функціонер, найнятий втілювати побажання королівської родини.

— Але ж ви як прем'єр-міністр виступаєте також і радником королівської родини? Схоже, ваша порада прийшлася принцові не до душі.

Він криво посміхнувся.

— Юврадж був людиною молодою, капітане. А молодь часто буває впертою, і принци — найупертіші з них. Він виступав проти того, щоб Самбалпур підписував угоду з віце-королем і вступав до Палати принців.

— Ви з ним не погоджувалися щодо цього?

— Якщо вік і дарує нам щось,— продовжив диван,— то це мудрість. Самбалпур — штат маленький, благословенний богами, отже, притягує до себе жадібні погляди. Не забуваймо історії. Ваша Ост-Індська компанія намагалася, і не раз, анексувати наше королівство. Такому штату, як Самбалпур, потрібні друзі і голос у президії. Місце в Палаті принців і дає нам такий голос.

— А що тепер буде?

Диван обміркував запитання.

— Очевидно, нам доведеться тимчасово облишити переговори. Після трауру ми ще раз обговоримо це питання з магараджею і,— майже непомітна пауза,— з його радниками.

— Не припускаєте, хто хотів смерті юврадж?

— Припускаю,— відповів він.— Ліві радикали, баламути з партії конгресу. Вони здатні на все, аби послабити вплив королівської родини в Самбалпурі. Голова самбалпурської міліції отримав наказ заарештувати їхнього лідера.

— Чи принц казав вам, що отримав певні листи?

Диван звів брови.

— Які листи?

— Нам невідомо,— пояснив Не Здавайся,— але, схоже, вони його схвилювали.

— Він нічого не казав мені про листи.

— Він показував їх полковнику Аморі,— сказав я.

— У такому разі,— відповів диван,— нехай полковник і пояснює.

Він натиснув кнопку на стіні за спиною. Дзенькнув дзвоник, і повернувся слуга.

— Арора сагиб ко буланте,— наказав диван.

Слуга кивнув і вийшов із кімнати.

За мить двері відчинились, і увійшов ад'ютант. У новому тюрбані і з помітним бузковим синцем завбільшки з гранату збоку голови. Вигляд він мав уже не такий суворий, як раніше, ніби вбивство хазяїна фізично скоротило його дюймів на два.

— Сер?

— Як голова? — поцікавився я.

Він підняв руку до набряклого обличчя.

— Лікарі вважають, що череп не пошкоджено,— обережно сказав він.

— За це варто подякувати долі,— сказав Не Здавайся.

Сикх зиркнув на нього, але швидко себе опанував.

— Чим можу допомогти, джентльмени?

— Мусимо поставити вам кілька запитань щодо нападу,— відповів я, вказуючи на канапу.

Та, схоже, полковнику більше подобалося стояти.

— Ви там були,— сказав він.— Ви бачили все, що і я.

— Усе одно. Нам потрібна ваша версія подій.

— Для протоколу,— пояснив Не Здавайся і витягнув із нагрудної кишені жовтий записничок і олівець.

— Що ви хочете знати?

— Почнемо спочатку,— сказав я.— Коли ми виїхали з Будинку уряду, чому ви вибрали саме той маршрут до готелю? Навряд чи то був найкоротший шлях.

Ад'ютант помовчав, облизав тонкі губи і лише тоді відповів:

— Дороги безпосередньо до готелю були перекриті через Ратха-ятру. Ви самі бачили.

— Але чому ви поїхали через Майдан?

— Цей маршрут мені знайомий. Ми з юврaджем багато разів там проїздили. Йому подобалося їздити через парк.

— Що сталося, коли ви доїхали до кінця Майо-роуд і повороту до Чоурінґхі? Коли ви вперше помітили вбивцю?

Полковник напружився.

— Я побачив його, лише коли він ступив на дорогу перед автомобілем. Мабуть, ховався за деревом. Авжеж, я негайно загальмував. Я тоді не відчув, що автомобіль його вдарив, але він упав, тож я вирішив, що ми його зачепили. Тепер дуже шкодую, що не натиснув на газ і не переїхав ту свиню.

— Що сталося далі?

— Як ви самі бачили, я вийшов із авто, щоб перевірити, чи не постраждав той чоловік. Він лежав ниць під радіатором. Я нагнувся подивитися, чи з ним усе гаразд. А він перевернувся й ударив мене. Тоді пригадую лише постріли.

— Бачили, чим він вас ударив?

Полковник похитав головою.

— Принаймні чимось твердим.

— На місці злочину ми нічого не знайшли,— сказав я.

Він нагородив мене важким поглядом.

— Думаю, він прихопив цю штуку із собою.

— Чи впізнали ви нападника?

— Ніколи його не бачив,— огризнувся він.— Та будьте певні, що цього обличчя я не забуду. Бачитиму його навіть на своєму похоронному багатті.

Обличчя його почервоніло. Мені стало шкода хлопця. Сором від того, що не впорався зі своїм обов'язком, переслідуватиме його решту життя, а може, й усе наступне.

— Так, Арора,— втрутився диван.— Капітан згадав листи, які нібито юврадж отримував останнім часом. Вам щось про них відомо?

— Прошу? — спантеличено заблимав він. Мабуть, і досі перед очима у нього стояли ранкові події.

— Записки, про які він казав у автомобілі,— пояснив я.

— Так. Він їх мені показував.

— Вони у вас?

Він похитав головою.

— Його Високість зберігав їх у себе.

— А що саме в них було? — поцікавився я.

— Не знаю. Я не міг прочитати. Вони написані на мові орія, якою розмовляють в Одіші. Ані юврадж, ані я нею не володіємо. Хіба що кілька людей при дворі. Усі справи ведуться англійською, іноді хінді. Орія? Ні, ніколи.

— Але ж це мова місцевих мешканців, хіба не так? — запитав Не Здавайся.

— Так,— відповів він,— але не мова двору.

— Чи принц не просив вас знайти когось, щоби перекласти? — запитав я.

Полковник похитав головою.

— Не просив, а я забув про записки, аж доки він не згадав про них у автомобілі сьогодні.

— Схоже, хтось йому їх таки переклав,— зауважив я.

— Так,— погодився ад'ютант,— але не через мене.

— Чи міг це зробити хтось із палацу? — продовжив я.

Він криво посміхнувся, покосився на дивана і лише тоді перевів погляд на мене.

— Обачність у палаці не часто зустрінеш.

— Чи маєте думку, хто б міг бажати юврадж смерті? — допитувався я.

Ад'ютант пригладив охайно підстрижену бороду.

— Не хотів би пускатись у міркування. Це питання годилося б поставити дивану.

— Містер Даве уже поділився з нами своїми припущеннями,— відповів я.— Хотілося б запитати у вас.

Він похитав головою.

— Не можу назвати жодного імені.

— Я так розумію, ви повернетесь у Самбалпур?

Сикх подивився у вікно і повільно кивнув.

— Я отримав такий наказ.— Тоді повернувся до мене: — Я мушу відповісти за те, що не виконав свого обов'язку перед ювраджем.

— Капітане Віндегем, сподіваюся, ви розумієте, що ми обидва маємо термінові справи,— втрутився диван.— Якщо ви більше нічого...

— Мені б хотілося оглянути кімнату принца, якщо можна.

Диван поглянув на мене так, ніби я був божевільним.

— Про це й мови бути не може,— рішуче заявив він.

Не так уже й часто індієць наважується відхилити прохання британського офіцера поліції, і я не мав часу гратися в ігри.

— Якщо вам так більше сподобається, містере Даве, я повернуся за годину з двома ордерами,— повідомив я.— Один дасть мені право перевернути все в номері догори дриґом, інший — заарештувати вас за опір слідству.

— Робіть, що вважаєте за потрібне, капітане,— відповів він офіційним тоном.— Але я попереджаю, що по-перше, ви дізнаєтеся, що ці апартаменти є суверенною територією Самбалпура. Що ж до мого арешту, раджу спочатку поговорити з віце-королем, а вже тоді вживати заходів, які можуть мати сумні наслідки для вашої кар'єри.

ЧОТИРИ

Майже дев'ята вечора. Я сидів на стільці на веранді й перебирав події дня за допомогою пляшки віскі «Гленфарлкас». Не Здавайся сидів поруч, витріщався в темряву вулиці й непогано вдавав із себе монашку-кармелітку.

Сагиб винаймає квартиру разом із індійцем — дехто вважає це поганим спектаклем. Інші — проявом ексцентричності. Та мені байдуже, що вони там собі міркують. Не Здавайся дивився на світ з оптимізмом, який я вже втратив, ще й зі східною мудрістю, яка кидала виклик моєму англійському, часто упередженому погляду. Його присутність була мені тільки на користь, а ті, кому це не до вподоби, нехай забираються під три чорти.

— Про що думаєте? — запитав я його.

— Про Аді Сая,— відповів він,— і про те, що не можна обдурити долю.

— Вважаєте, що йому судилося бути вбитим сьогодні?

— Про це сказали йому зірки, і такою була його доля. Ніхто і ніщо не могло цього змінити.

Такий собі індуїстський погляд на світ.

— Повідомили б ви про це лорду Таггарту,— зітхнув я,— то не довелося б нам вислуховувати всю ту лайку.

— Я серйозно,— відповів він.— Схоже, доля переслідувала його від Самбалпура до самої Калькутти.

Не знаю, як там доля, а от нападник мав змогу доїхати за ним і до Калькутти. Я ковтнув віскі.

— Як вважаєте, звідки вбивця знав, де напасти?

— Тобто, сер?

— Звідки він знав, що ми поїдемо через Майдан? Ми самі не знали, що оберемо цей маршрут. І опинилися там лише тому, що дорога навпростець до Чоурінґхі була закрита. Звідки вбивця знав, що потрібно чекати в кінці Майо-роуд?

Не Здавайся повернувся до мене, пожвавившись.

— Ви ж не вважаєте…

Він зупинився на половині фрази.

— Що полковник Арора брав участь у змові?

— Саме він обирав маршрут. Він міг заплатити нападнику.

— Не думаю,— похитав я головою.— Судячи зі звуку, полковник отримав такого удару, що йому взагалі пощастило залишитися живим.

— Звідки ж він тоді знав, що ми поїдемо по Майо-роуд? — запитав Не Здавайся.

— Можливо, було кілька вбивць, вони перекрили всі маршрути,— зауважив я.— Терористи й раніше так робили.

Не встиг я розвинути думку, як у двері постукали. Я почув, як десь за спиною Сандеш, наш слуга, босоніж почалапав до передпокою. Двері відчинились, і в мене аж шлунок зсудомило, коли я впізнав голос гості. Давно я його не чув, а стосунки наші були складними, м'яко кажучи, тож навіть зараз мене немов струменем ударило.

Я поставив віскі на стіл, глибоко вдихнув і повернувся до вітальні, куди Сандеш уже заводив гостю.

На ній була чорна шовкова сукня й оксамитка з діамантом по центру, і, як на мене, вона була найкрасивішою жінкою в усій Бенгалії.

— Міс Ґрант,— привітавсь я.— Приємна несподіванка.

Так воно й було.

Ми познайомилися, коли я розслідував смерть її колишнього працедавця. Деякий час навіть були близькими. Та трапилося непорозуміння, яке все зіпсувало. Хоча я її в цьому не звинувачую: гадаю, більшість жінок покинули б чоловіка, який звинуватив їх у співучасті в убивстві. Авжеж, я спробував пояснити, що офіційно я її ні в чому не звинувачував; але доволі важко відродити стосунки, посилаючись на офіційність.

Не скажу, щоб їй усе те зашкодило; вона вийшла з води вся в пахощах троянд чи то, ба, якихось дорогих парфумів, якими пахла зараз. На справі вона заробила грошенят і вклала їх у акції джутової компанії, і, за чутками, якщо вірити, мала сякий-такий статок. Тут вона повелася мудро. У будь-якому разі, мудріше за мене.

Гроші пішли їй на користь. І не лише тому, що дозволяли одягатися так елегантно, як вона на те заслуговувала; вони також дозволили вивести пляму, позбутися якої не допомогли ані гарненька зовнішність, ані шарм: наявність індійської крові. Щоправда, я не дуже переймався тим, що вона англо-індійка.

Я вказав на канапу.

— Кілька днів тому Не Здавайся саме скаржився, що давненько ми вас не бачили,— збрехав я. Не вперше я його підставляю, та нехай це вважатиметься невід'ємною частиною його навчання. Урешті-решт, добрий детектив мусить міркувати швидко.— Про вовка промовка...— вказав я на сержанта, який заходив до кімнати.

— Так, міс Ґрант. Чи-истісінька правда... Днів зо два тому,— пробелькотів він від порога.

— Чи можу я запропонувати вам випити? — запитав я.— Боюсь, вибір невеликий. Маємо віскі, і ще джин десь був. Ми з Не Здавайся його не дуже жалуємо, але чомусь закінчується він швидко. Дивина та й годі, адже панянки до нас не часто навідуються… якщо не брати до уваги економку, а вона присягається, що навіть не торкається цього напою. Є в мене підозри, що вона не байдужа до шампанського. Як, гадаю, і ви,— закінчив я, вказавши на оксамитку з діамантом у неї на шиї.

— Віскі мене влаштує,— сказала вона і повернулася до Сандеша.— Ек чота пег.

— І мені, Сандеше,— додав я,— подвійний. Будете щось, Не Здавайся?

— Ні,— відповів він, так і не переступивши порога.

Сандеш кивнув і пішов до буфета.

— Спокійний у вас вечір? — поцікавилась Енні, обмахуючись газетою, яку взяла з журнального столика.

— Саме так, міс Ґрант,— відгукнувсь я.— Мати Не Здавайся хотіла влаштувати йому сьогодні побачення з дівчиною, та хлопець не квапиться заводити родину. Сказав, що це через те, що я примушую його працювати день і ніч.

Не Здавайся криво посміхнувся.

— Тому нас не видно й не чутно.

— Що б сказала його мати, почувши, що ви називаєте її сина Не Здавайся? — зауважила вона.— Заради Бога, Семе. Ви могли б хоч спробувати вимовити ім'я.

Ми з Не Здавайся перезирнулися.

— Якщо йому не подобається, можу називати його Банті.

— Прошу? — розгубилася Енні.

Сержант зашарівся.

— Не Здавайся мене цілком улаштовує,— квапливо заявив він.

Сандеш приніс напої і тихенько вийшов із кімнати, натиснувши по дорозі кнопку вентилятора на стелі.

— Хай би там як, міс Ґрант,— сказав я,— як ви бачите, ми з Банті дуже зайняті. Чим можемо вам допомогти? Чи ви просто завітали поточити баляси?

Вона зробила ще один ковток віскі, цього разу значно більший.

— Власне, я прийшла просити, щоб ви більше не втручались у мої справи.

Я напустив на себе такого невинного вигляду, що йому і святий Франциск Ассізький позаздрив би.

— Боюсь, вам доведеться пояснити, міс Ґрант. І гадки не маю, про що ви.

Мої слова її не дуже переконали.

— Тож ви не розмовляли про мене з містером Пілом?

— Кого ви назвали?

— Чарлі Піла, адвоката.

— Це ім'я мені нічого не каже,— знизав я плечима.

— А от він, схоже, вас знає, Семе.

— Такий собі старий із великим носом? — Мене немов осяяло раптом.— Тепер пригадую, що зустрічався з ним якось у «Калькуттському клубі». Непоганий хлопець… Якщо вам, звісно, такі подобаються.

— Він казав, що ви йому щось таке про мене розповідали. І фраза «Підозра у співучасті в убивстві» випливала не один раз.

Я хмикнув і почухав потилицю.

— Зухвале звинувачення. Ми з ним і п'яти хвилин не проговорили.

— І за цей час ви встигли заплямувати мою репутацію? Чому ви взагалі про мене згадали?

— Чоловік стверджував, що він ваш приятель.

— Аж так? — Вона схрестила руки на грудях.— А він каже, що ви знали, що ми кілька разів обідали разом. Ви шпигуєте за мною, Семе?

— Авжеж, ні,— сказав я.— Може, то Не Здавайся щось таке згадував. Він знає все, що відбувається в цьому місті.

Не зовсім це правда. Не Здавайся навіть гадки не має, що відбувається в сусідньому борделі, не кажучи вже про решту міста.

А правда полягає в тому, що я платив кількох інформаторам, від рикш до крамарів. І одним із них був швейцар «Великого східного готелю».

— Якщо ви не проти,— втрутився Не Здавайся,— мені потрібно йти.

І він пішов, трохи квапливіше, ніж того вимагали добрі манери.

— Тож старий Чарлі Піл у вас закохався? — поцікавився я.

— Не розумію, чому це вас так цікавить, капітане Віндгем,— відрізала вона.

— Геть не цікавить. Але якщо хочете знати мою думку, то він принаймні на п'ятнадцять років старший за вас. Скільки це йому, сорок?

Мені здалося, що я помітив на її губах легеньку посмішку.

— Він сказав, тридцять п'ять.

А Чарлі Піл ще більший брехун, аніж я.

— І ви йому повірили? — удавано здивувався я.— Можу попросити Не Здавайся перевірити, якщо хочете.

— У цьому немає потреби, Семе.— Вона знову пригубила віскі.

Час брати ініціативу у свої руки.

— І навіщо ви ходили обідати з таким нудним чоловіком? — запитав я.— Траплялися мені трупи, значно живіші за нього. Я з ним п'ять хвилин поговорив, а вже відчув, як зістарився. Якщо і далі з ним зустрічатиметесь, не встигнете й оком мигнути, як матимете вигляд на шістдесят.

— Тож, руйнуючи мою репутацію, ви робили мені послугу?

— Я вже казав, що нічого не робив… Та якщо вам так хочеться…

Вона помовчала, тоді підняла келих.

— Добавку не запропонуєте?

Я взяв келих і пішов до буфета.

— Є ще одна причина, чому я тут,— сказала вона, доки я наливав віскі.

— І що це? — запитав я, стоячи до неї спиною.

— Аді Сай.

Я повернувся, намагаючись зберігати спокій.

— Що вам про нього відомо?

— Я чула, що його сьогодні вбили. І що ви були поруч із ним, коли це сталося.

— Звідки ви це почули? — Я передав їй келих.

— Годі вам, Семе,— відмахнулася вона.— Чи ви гадаєте, що лише Не Здавайся відомо, що відбувається в місті? У мене зв'язки у «Стейтсмені». У завтрашньому номері опублікують репортаж із місця злочину.

— А ви прийшли дізнатися, чи не поранено мене? — запитав я.— Дуже зворушливо.

— Ні,— рішуче заявила вона.— Прийшла розпитати вас, що сталося. Аді був моїм другом. Ми познайомилися минулого року на прийомі. Відтоді я кілька разів зустрічалася з ним та іншими членами його родини.

Не очікував я почути, що принц був приятелем Енні.

— Самі знаєте, що я нічого не можу вам розповісти.

— Ну хоч скажіть, коли похорон.

— Навіщо?

— Бо я хочу бути присутньою.

Я похитав головою.

— У Калькутті похорону не буде. Усе, що мені відомо,— тіло повезуть до Самбалпура, тільки-но зможуть.

Надовго вона не затрималася. Допила своє віскі, пройшла до вітальні й поцілувала мене в щічку. Я зачинив за нею двері й повільно видихнув.

П’ЯТЬ

Тієї ночі я лежав у своєму ліжку, задихаючись від спеки.

Голова була важкою, думки плуталися, мов у тумані. Очі сльозилися, з носа текло, на додачу ще й калатало у скронях, такий собі нескінченний барабанний бій болю.

Випадковий спостерігач, певне, вирішив би, що я зліг із застудою, але посвячені про все б одразу здогадалися. Перші симптоми абстинентного синдрому.

Варто зазначити, що я не наркоман, чи як то кажуть — приятель опію. Приятель… Навіть у вимові слова чується певне злорадство, і цей термін аж ніяк не можна застосувати до мене. Я звертався до нього суто з медичних міркувань.

Кажуть, що до опію, якщо приймати його помірно, важко звикнути. Це одна із причин, чому після війни я обрав саме його. Тож коли я вперше пережив ломку, для мене це стало справжнім шоком. Та за тиждень чи два симптоми послабшали, голова моя прояснилася, і я знову зміг працювати нормально. Отже, попри неприємні побічні ефекти, я вирішив, що мій стан під контролем.

Я лежав і намагався змусити себе зосередитися. Прокручував у голові сцену вбивства Адгіра. Переді-ляв її по частинах. Аналізував. Чи міг я, чи мусив зробити щось інакше? Я повернувся на інший бік. Сон не йшов, я підвівся, натягнув сорочку і пішов до дверей.

У темній вітальні сидів Не Здавайся. Не сумніваюся, що і він знову подумки проживав те вбивство.

— Я на прогулянку.

Він витріщився на мене, як той собака, але нічого не сказав. Не думаю, що він не знає, що відбувається,— потрібно бути геть поганим поліцейським, щоб провести рік під одним дахом із людиною і не втямити, що опівнічні прогулянки здійснюються не заради фізичних вправ, а мають інші причини, але ми цього ніколи не обговорювали.

Китайський квартал Калькутти — це Тангра, пацюче гніздо алей і брудних доріг на південь від Білого міста. Ціла країна пошарпаних будинків, нічліжок і напівзруйнованих заводів, захованих за високими мурами і гостроверхими металевими ґратами. Удень там не побачити нічого цікавого: ще одне вбоге передмістя, яке відрізняється від інших небілих районів лише тим, що більшість написів китайською. Уночі ж Тангра перетворювалася на справжній вулик: люди тягнулися до шинків, вуличних куховарень, казино й опійних кубел. Коротко кажучи, там знайшли притулок усі ті заклади, які роблять життя у спекотному обдертому мегаполісі з кількома мільйонами людей прийнятним.

Я попросив зупинити таксі поруч із дощаною крамничкою і передав водію кілька зім'ятих банкнот. Переступивши стічний рів, я пішов по ледь освітленій алеї, абсолютно порожній, якщо не вважати зграї дворняжок і купи гнилих відходів, які смерділи гірше за той стічний рів.

Попереду відчинилися двері, гумовий килимок на порозі освітився масним жовтим світлом. Похитую-

чись, вийшов чоловік — на тлі світла проступив темний силует — і поплентався вулицею, не підводячи голови. Двері зі скрипом зачинилися, алея знову занурилась у темряву. Я пішов далі, мені потрібні були інші двері за сотню ярдів від цих.

Я двічі постукав і зачекав. Нарешті двері відчинилися, з'явилася вузенька шпаринка, у яку тільки одне око й могло визирнути.

— Що хочете?

— Я від Лао Їнь,— відізвався я.

— Хто ви?

— Приятель.

— Чекайте.

Двері зачинилися. Я чекав.

Ніколи не зустрічав Лао Їня, але знав про нього, більшість імперських поліцейських знала. Подейкують, він був із «Червоної банди», шанхайського кримінального угрупування, яке спеціалізувалося на опії, проституції, азартних іграх і вимаганні. А з таким послужним списком не уникнути уваги поліції, і цілком природно. Лао Їнь займався у Калькутті постачанням опію, і його ім'я відчиняло чимало дверей у Тангрі, включно, сподіваюсь, і з цими. За кілька хвилин мене провели по вузенькому коридорчику до маленької комірчини, освітленої ліхтарем. Зі стін на підлогу, застелену брудними матрацами, обсипалася штукатурка. У задушливому повітрі стояв солодкий, землистий аромат опійного диму.

Два матраци були зайняті азіатами. Обоє лежали на боці, один смоктав опійну люльку, інший, схоже, уже відключився.

Увійшла старенька китаянка. Судячи зі зморшок на обличчі, їй було вже за вісімдесят, але рухи й досі були енергійними.

Вона посміхнулась і вказала на вільний матрац.

— Улаштовуйтеся, будь ласка,— тихо сказала вона.— Я принесу афім[1].

Я опустився на матрац, поклав голову на гладеньку порцелянову подушку і став чекати, доки вона повернеться з тацею. Незабаром жінка повернулася з люлькою, лампою, опійною смолою та колекцією інструментів для приготування опію.

Я спробував розслабитись, а вона сіла на підлогу, схрестивши ноги, й узялася до роботи, нагріваючи кульку опію над мерехтливим вогником свічки. Схоже, сама лише присутність «О» полегшила мої симптоми. Жінка дражнила мене, розтягуючи кульку, а я мов загіпнотизований не міг відвести очей. Речовина нагрівалася, розм'якшувалася, ставала тягучкóю і нарешті почала випаровуватись. Тоді жінка поклала її у криву люльку і передала мені. Я зробив першу затяжку. Містер «О» зробив свою справу, проник у мої легені, із них — у капіляри й у кров. Я почув, як хрустнули кістки старої, коли вона встала, як віддалилися її кроки. Затягнувся вдруге, утретє, відчув, як починає свербіти в носі, і мільйони нервових закінчень мого тіла спалахнули в унісон. Я заплющив очі, а світ поступово звузився до простору всередині мого черепа.

---

[1] Афім — одна з назв опію в Азії.

ШІСТЬ

Субота, 19 червня 1920 року

Іще один дурний задушливий день — небо затяглося, та все одно спекотно. «Калькуттська погода» — так це називається. Наближається сезон дощів, це легко відчути, але хмари ще не віддають води. Ми з Не Здавайся перетинали понтонний міст через ріку в нашому службовому автомобільчику.

Нашим місцем призначення був готель «Йєс, пліз», такий собі заклад без жодної зірочки, у маленькому брукованому провулку, в якому бракувало половини бруківки. Від Говраха — палицею кинути, тож район цей уподобали місцеві подорожні з обмеженими коштами, яким потрібно було десь зупинитися, і на вулиці було повно пансіонів і сумнівних ресторанчиків. Іззовні «Йєс, пліз» вигідно відрізнявся від інших, себто мав деревце у горщику біля дверей і вивіску, яку ще можна було розібрати.

Припаркувавши волслі трохи нижче по провулку, ми з Не Здавайся пішли до входу. Нестерпно смерділо аміаком та гноєм, отже, десь поблизу розташувалася чинбарня. На веранді будинку навпроти кілька китайців грали в азіатський варіант доміно, і відірвати їх від нього було б вельми важко. Їхня присутність підтверджувала те, що відчули мої ніздрі. Якщо у Калькутті була чинбарня, поблизу обов'язково були і китайці.

Їм належала негласна монополія на продаж шкури, та оскільки місцеві переважно індуси, вони ні за що не стали б різати корів, і їхні сусіди-мусульмани також не виявляли до цього бажання.

Ми переступили через каналізаційну трубу, мудро накриту якоюсь плитою, і піднялися сходами до тьмяного вестибюля. У кінці за металевими ґратами сиділа пухкенька жінка середнього віку. Поруч із нею в металевій вазочці стояв оберемок ароматичних паличок, що марно намагалися заглушити своїми пахощами сморід із вулиці.

Вона підвела голову — кругле обличчя з м'якими східними рисами, притаманними більшості бенгальців. Темні очі підведені чорним олівцем, по центру чола — червона цятка завбільшки з півпенні.

— Місіс Міттер? — запитав я.

Обличчя її прояснилося.

— Так. Ви отримали моє повідомлення?

— Ви маєте інформацію про місцезнаходження чоловіка, якого ми розшукуємо?

— Так,— кивнула вона.— Останні два-три дні він жив тут. Приїхав сюди на Ратха-ятру, так він сказав. Хіба не дивно? Хіба приїжджають на Ратха-ятру до Калькутти, якщо храм Джаґґернаута стоїть у Пурі?

— Ви переконані, що це він?

— Переконана,— хмикнула вона.— Хоча портрет у газеті важко назвати витвором мистецтва. Наступного разу краще зверніться до Азіта Гальдара чи Тагореса.

— Коли ви бачили його востаннє?

— Сьогодні вранці. Коли він повернувся після сніданку.— Вона помахала місцевою газетою.— Я саме дивилася на його портрет у газеті, коли він пройшов повз мене до своєї кімнати.

— На скільки часу він зареєструвався?

— Зараз подивлюся.— Вона начепила на носа окуляри, що висіли на шиї на ланцюжку, і відкрила велику конторську книгу у крапчастій обкладинці, яка лежала на столі перед нею.— Зазначено, що виїжджає сьогодні. Мусить здати ключа до одинадцятої.

— Лишилося менше двох годин,— кивнув Не Здавайся.

— У якому він номері? — запитав я.

Вона посміхнулася.

— Чи ви нічого не забули, сагибе інспекторе? У газеті ясно написано, що за будь-яку інформацію, яка наведе на слід злочинця, належить щедра винагорода.

— Ми його ще не заарештували,— зауважив Не Здавайся.

— Він же нагорі,— відрізала жінка.— А в газеті написано «наведе на слід», а не «приведе до арешту». Моя інформація наводить на слід, чи не так?

Часу сперечатися не було. Та й досвід підказував, що робити це марно. Сперечатись із бенгальською жінкою — гаяти час.

— Добре,— погодився я і поліз за гаманцем. Витяг із нього купюру в десять рупій і поклав між конторкою і ґратами.— У якому він номері?

Вона так глянула на ту банкноту, немов я нею носа витирав.

— Цього дуже мало, сагибе! Що я можу зробити на десять рупій? Поласувати коробочкою ладду[1]?

— Гаразд,— зітхнув я і дістав іще десять.— Це все, що я маю.

— Ганьба! — охнула вона.— Я заслуговую на шістдесят.

Я озирнувся на Не Здавайся.

---

[1] Ладду — страва індійської кухні, десерт із горохового борошна, розтопленого вершкового масла з горіхами, кокосовою стружкою і солодкими спеціями.

— Відкривайте гаманця, сержанте.

— Але… Так, сер.— Він теж зітхнув і передав мені дві хрусткі двадцятки.

— Номер двадцять три,— посміхнулася місіс Міттер, прибираючи банкноти.— Це на третьому поверсі. Ключ потрібен?

— Якщо за нього не потрібно доплачувати,— пробелькотів Не Здавайся.

— Будьте такі ласкаві,— погодився я, і вона передала мені низку ключів.

Я взяв її і пішов до сходів, Не Здавайся крокував за мною.

Ми піднялися на третій поверх і прокралися по коридору, світло до якого потрапляло лише крізь вікно у дальньому кінці. Двадцять третій номер був десь посередині цього коридора. Я витяг револьвер, Не Здавайся опустився навколішки і тихо вставив ключ у замкову щілину. Не встиг він його повернути, як пролунав постріл. Куля пробила двері і пролетіла за фут над головою сержанта. Він упав на підлогу, затиснувши ключа в руці. Я відступив назад, прицілився.

— Поліція! — крикнув я.— Відчиняйте двері!

Пролунали ще два постріли, у дверях з'явилося ще дві дірочки, на нас посипався дощ зі скіпок.

Я відскочив до стіни.

Почулося, як у кімнаті рухають меблі, тоді запахло паленим.

— Що він там робить? — запитав Не Здавайся.

— Або знищує докази, або намагається спалити цей готель. Ви знаєте, що робити.— І я кинув Не Здавайся свого револьвера.

Сержант кивнув, а я відірвався від безпечної стіни й кинувся на двері. Навалився на них із усієї сили, та в результаті не отримав нічого, крім забитого плеча. У відповідь крізь дерево прорвалися ще дві кулі, лише за кілька дюймів від моєї голови. Я відскочив до стіни і приготувався до наступної спроби.

— Стривайте, сер! — гукнув Не Здавайся.— Я спробую ключем!

Він повернув мені пістолет і підняв ключ. Ліг на живіт і обережно підповз до дверей. Запах диму ставав інтенсивнішим. Сержант підняв руку, вставив ключ у замок і з клацанням його повернув. Приготувавшись до пострілу, він розпластався на підлозі, але пострілу ми не почули. Перезирнулися. Я кивнув, і він знову підняв руку і натиснув на ручку дверей. Я відчинив їх ногою й увірвався всередину. Роззирнувся: ліжко, стіл, дерев'яний буфет і палаючий кошик для сміття. Жодного сліду нашого підозрюваного. Із протилежного боку — широко відчинені скляні двері. Я кинувся до них, і саме вчасно, щоб побачити чоловіка, який біг по балкону, що тягнувся вздовж усього поверху.

— Гасіть вогонь! — крикнув я через плече і побіг за злочинцем.

Той добіг до кінця балкона, розбив револьвером скляні двері іншого номера й пірнув усередину. Коли я добіг до розбитих дверей, тільки й побачив, як він зник у коридорі. Я вистрілив, скорше для того, щоб налякати, ніж сподіваючися влучити, і побіг по коридору, піднявся сходами і вибіг на дах. Чоловік був за дюжину кроків попереду мене.

Він добіг до краю, певне, хотів перестрибнути на інший дах, але його зупинило кільце колючого дроту, що висіло між готелем і сусіднім будинком.

Глухий кут.

Він обернувся, і я вперше побачив його обличчя. Це він убив принца. Та ж борода, ті ж шалені очі, ті ж смуги на чолі.

— Кинь зброю і піднімай руки! — крикнув я, прицілившись йому в груди.

Очі в нього забігали, відчайдушно видивляючись порятунок. Тоді, не випускаючи револьвера, він повільно підняв руки.

— Я сказав, кинь зброю!

Він підняв голову, ніби щойно побачив, що й досі тримає пістолет.

На мить він перевів погляд на мене і посміхнувся, а тоді опустив револьвер до скроні й вистрілив.

Ризикована то штука. Стріляти собі в голову важче, ніж здається. Череп міцний, і буває, що куля відбиває лише кусок кістки, а не виносить мозок. Та йому, схоже, пощастило. Він помер, не встигло тіло й підлоги торкнутися.

Я підійшов до нього, опустився на коліно, приклав пальці до шиї. Підняв револьвера, що лежав поруч.

— Ви його застрелили? — видихнув позаду мене Не Здавайся.

— Він сам себе застрелив,— відповів я, підводячись.

— Чому?

— Гадаю, вирішив, що краще померти від кулі, ніж метлатися на мотузці. Убивство принца — серйозний злочин…

— Що нам це дає?

— Не знаю,— повільно сказав я, оглядаючи револьвера убивці.

Антикварна річ із п'ятьма комірками і складаним спусковим гачком.

— Потрібно було його допитати. А тепер… Ми й досі абсолютно нічого не знаємо про те, хто він

такий і якими були його мотиви. Сподіваюся, знайдемо щось у нього в кімнаті. Удалося загасити вогонь?

Він скривився.

— Так, сер. Хоча не певен, що бодай щось уряту-вали.

Незабаром по всьому готелю повзали офіцери з поліції Говраха в хакі. Вони накрили труп убивці та підготували його для перевозки до моргу шпиталю Медичного коледжу, де його, імовірно, покладуть поряд із тілом людини, яку він убив двадцять чотири години тому, і це вкотре доводить, що у всесвіті таки існує почуття гумору.

Ми з Не Здавайся повернулися до номера злочинця і шукали хоч що-небудь, що дозволило б установити його особу. Трохи згодом команда офіцерів проведе у кімнаті детальний обшук, а наразі ми вдвох перебирали ті нечисленні речі, які належали убивці. Кімната мала спартанський вигляд, шафа зачинена, ліжко заправлене. Якби не спалений папір у кошику для сміття і двері, що нагадували скибку дірчастого швейцарського сиру, ніхто б не сказав, що тут хтось проживав.

Не Здавайся відчинив шафу. В одному кутку лежав маленький пакунок шафранового кольору, прив'язаний до бамбукової палиці. Не Здавайся переклав його на вузеньке одинарне ліжко. Розв'язав вузол, розгорнув тканину і витягнув те, що там було.

Нижня білизна, жилет, трохи бетелю, маленька кулька, схоже, опійної смоли, і тоненький буклет якоюсь східною мовою. Чоловік явно не любив подорожувати з важкими валізами. Я перегорнув тоненькі сторінки й передав його Не Здавайся.

— Що скажете?

Сержант став уважно його роздивлятись, а я скористався ситуацією і привласнив опій.

— Я не експерт,— нарешті сказав він,— та, схоже, написано на санскриті. Можливо, якийсь релігійний трактат.

— Он як? — підняв я брови, забираючи у нього книжечку.— Ви ж брахман. Хіба не можете прочитати?

— Священик із мене не дуже вдатний,— відповів він.— Тому й пішов у поліцію.

Я підійшов до обпаленого кошика, підняв із підлоги й поставив на стіл. Одним пальцем перебрав те, що лишилося від стосика паперу. Зосталася нам від нього купка попелу.

— Що б він там не спалив, він добре постарався,— міркував я.— Знищив геть усе.

— Може, не все...— сказав Не Здавайся.

Він стояв навколішках під столом. Виліз, тримаючи щось у руках, і поклав це на столі. Клаптик паперу, схоже, відірваний від газетного аркуша. Він міг пролежати тут кілька днів, а міг упасти на підлогу саме перед тим, як убивця жбурнув у кошик усі інші папери. Я взяв папірець і ретельно його роздивився. З одного боку він був забруднений якимось жиром. Шрифт був азійський, але не такий, як у буклеті, і хоч я й не експерт з індійських мов, то явно була не бенгальська: їй бракувало гострих кутів і прямих ліній, притаманних бенгальським літерам. І не хінді. Літери кругленькі, із хвостиками та закарлюками. Я перевернув: знову щось написано над світлиною. Важко сказати, що на ній було, адже папірець — то лише клаптик, відірваний кутик аркуша. Та поміж іноземних слів було дещо, знайоме і мені,— англійські літери NGER 99K. Мені вони нічого не говорили. Хай би там що не було перед ними, воно було відірване і загинуло в полум'ї у кошику.

— Може, із цим ви краще впораєтеся, преподобний? — передав я папірець Не Здавайся.

Він подивився й похитав головою.

— Схоже на якусь південну індійську мову, сер.

— А на зворотному боці?

— Щось знайоме, сер. Не можу пригадати що.

— Ви дуже допомогли, сержанте,— зауважив я.— Є якісь думки щодо жирних плям?

Від старанності брови зійшлися в нього на переніссі.

— Сажа?

— Понюхайте.

Він підніс папірець до носа.

— Якесь мастило. Схоже на те, яким і ми змащуємо револьвери. Ваш тут, сер?

Я витяг пістолет із кишені й передав йому. Він відкрив комірку і принюхався, кивнув.

— Можливо, цим витирали револьвера.

— Цим не витирали,— виправив я.— Загортали в нього.

— Що?

— Ставлю на те, що в папір, від якого відірвали цей клаптик, було загорнуто револьвер.

— Навіщо святій людині загортати зброю в газету? — запитав Не Здавайся.— Невже таким чином намагався захистити свій одяг?

— Голова і тіло цього чоловіка вкриті попелом. Щось мені не здається, що він був занадто вибагливим щодо стану свого спіднього.

Зауваження Не Здавайся було дуже цінним. Навіщо загортати револьвер у газету? І навіщо вбивці залишатись у місті після виконання завдання? Непогані запитання. А відповідей на них я не маю.

Із коридора почувся стогін, і за мить на порозі виникла загорнута в сарі фігура місіс Міттер.

— Хай рам![1] — вигукнула вона.— Погляньте на цей безлад! Хто за це заплатить?

— У вас є ваша винагорода,— сміливо відповів Не Здавайся.

— Ви збожеволіли? Тут же збитків на дві сотні рупій! Подивіться на двері... і на меблі! І навіщо ви підпалювали мій кошик для сміття?

— Це робота вашого постояльця,— відрізав я.

— І де ж він? — зойкнула жінка.

— Можна вважати, що виїхав трохи раніше.

— Хтось мусить за все це заплатити,— заявила вона, махнувши рукою на суцільний безлад.

— Маю до вас пропозицію, місіс Міттер,— сказав я.— Допоможіть нам установити особу чоловіка, і я подумаю, як можна компенсувати ваші збитки.

— Хочете знати його ім'я?

— Для початку згодилося б.

— Воно записане в книзі,— відповіла вона.— Там, де ми реєструємо гостей. Він записувався, коли приїхав. Зараз принесу.

Вона ще раз із відчаєм оглянула кімнату і пішла до вестибюля.

Я вийшов на балкон і запалив сигарету. Піді мною двоє поліцейських санітарів завантажували в карету швидкої допомоги тіло вбивці, накрите білим простирадлом. Вийшов Не Здавайся.

— Потрібно дізнатися, хто цей чоловік,— сказав я.— Імовірніше, те, що він написав у конторській книзі, вигадане ім'я. Перевірте це.

— Так, сер,— відсалютував він.

— І простежте, щоб із бюро відбитків пальців передали його відбитки до моргу.

Якщо вірити Не Здавайся, саме в Калькутті народилося мистецтво сучасної дактилоскопії. Він ствер-

[1] О боже!

джує, що біля її витоків стояли двоє бенгальців — один індуїст і один мусульманин. Авжеж, систему класифікації пов'язують не з їхніми іменами, а з іменем їхнього начальника, Едварда Генрі. За це він навіть отримав звання лицаря і став комісаром у Скотленд-Ярді. Що сталося з його підлеглими, невідомо.

Місіс Міттер повернулася з великою конторською книгою у твердій обкладинці. Наділа свої окуляри і почала водити пальцем по сторінках.

— Ага! — нарешті вигукнула вона.— Ось воно.

І передала книгу нам, тримаючи пальця біля імені, нашкрябаного чорними чорнилами. Бала Бхадра.

— Це бенгальське ім'я? — запитав я.

Вона глумливо хмикнула.

— Може, ваш приятель відповість?

Я повернувся до Не Здавайся.

Він похитав головою.

— Балабхадра — брат Джаґґернаута.

СІМ

— Отже, ви дозволили йому застрелити себе? За годину ми вже повернулися до кабінету лорда Таггарта. Наші спроби вистежити вбивцю не дуже допомогли поліпшити думку комісара про нас.

— Важко було його зупинити, сер,— відповів я.— Він тримав у руці заряджений пістолет.

Ба більше, я навіть радий був, що він застрелив себе, а не мене.

— Ти переконаний, що саме цей чоловік убив кронпринца?

— Так, сер. Саме зараз його револьвер перевіряють. За двадцять чотири години матимемо підтвердження, чи він є знаряддям убивства.

Комісар обміркував мої слова.

— І нічого не вказує на зв'язок убивства з політикою?

— Ми не можемо знати, чи це одиничний напад розлюченого фанатика, чи початок чогось серйознішого, сер.

Таггарт зняв окуляри й потер перенісся.

— Чи маєте якісь припущення, джентльмени?

Я чекав на це запитання, та від цього відповідати на нього було не легше. Були у мене думки, але нічого вагомішого за міркування, здогадки та припущення, і нічого, що б мало під собою обґрунтування. Але лорд Таггарт хотів отримати відповідь, і моїм обов'язком було цю відповідь йому дати.

— Маємо кілька теорій, сер,— відповів я,— але нічого конкретного.

— Усе одно хочу їх вислухати.

— Перша і ймовірніша на даному етапі: цей чоловік був релігійним фанатиком, який затаїв образу на крон-принца. Проблема в тому, що ми не знаємо, чому він скоїв убивство.

— Хто знає, чому фанатики взагалі щось роблять? — відповів на це Таггарт.— Саме тому їх і називають фанатиками. До того ж той факт, що він себе застрелив, дозволяє припустити, що хлопець був несповна розуму, Семе.

Не Здавайся тихенько кашлянув. Таггарт повернувся до нього.

— Хочете щось додати, сержанте?

— Якщо ваша ласка, сер, із цією теорією можуть виникнути деякі… ускладнення.

— Наприклад?

— Тут є декілька слабких моментів, сер. Коли вбивцю загнали в кут, він спалив у кошику для сміття якісь документи, а тоді спробував утекти. Я припустив би, що він намагався знищити докази. Це було важливіше, ніж утекти самому, а це вже вказує на змову.

Таггарт поміркував.

— Удалося щось зрозуміти із цих документів?

— Ні, сер,— відповів Не Здавайся.— Коли ми потрапили в кімнату, від них залишилася купка попелу.

— Отже, на цьому етапі ваша теорія — не більше, ніж припущення?

— Так, сер.

— І ще листи, сер,— додав я.— Ті, що хотів показати нам принц.

— Ви їх знайшли? — запитав комісар.

— На жаль, ні, сер,— була моя відповідь.— Ми допитали дивана й ад'ютанта принца. Диван стверджує,

що нічого про них не знає. Ад'ютант каже, що йому показували їх у Самбалпурі, але вони написані мовою, якої він не знає. Ми попросили дозволу обшукати кімнати принца, але диван відмовив. Був невблаганним. Сказав, що апартаменти в готелі — це суверенна територія Самбалпура.

— Тож листів ви теж не маєте,— гримнув він.— Віце-короля дуже цікавить ця справа. Ніщо не мусить перешкодити переговорам. Ураховуючи таку увагу, нам потрібне щось більше за кошик попелу, щоб цю справу не закрили.

— Ще одне, сер,— додав я.— У номері вбивці ми знайшли обривок газети. На ньому сліди збройового мастила. Ми вважаємо, що в цю газету загортали револьвер.

— І?

— Припускаю, що це могла бути посилка, сер. Хтось передав убивці зброю саме для цієї справи. Ми мусимо покопати в цьому напрямку.

Комісар зітхнув.

— Цього замало, Семе. Віце-король бажає, щоби справу було закрито. Якщо ми не запропонуємо нічого суттєвого, попри всі слабкі моменти мені доведеться справу закрити.

Ми з Не Здавайся мовчки поплелися до мого кабінету.

Слабкі моменти.

У вустах комісара цей вираз набув несерйозного значення, немов листи й інші свідоцтва змови можна було так легко викинути на вітер і забути про них.

Але я про них пам'ятав; вони засіли в моєму мозку, немов камінчик у черевику. Я весь час повертався

до них думками, як той п'яничка, якому кортить перехилити наступний келишок. Адже для мене вони втілювали у собі приховану правду і, як наслідок, відхилену справедливість.

А справедливість була для мене важливою. Завжди — і особливо після війни. Вона навчила мене, що у цьому світі не так уже й багато цієї справедливості, і якщо я можу зробити хоч щось, щоб її збільшилося, це не так уже й погано.

— Гаразд,— сказав я, сідаючи за стіл.— Начальнику хочеться чогось суттєвого. Тож шукатимемо.

Із шухляди стола я витягнув теку, а звідти клаптик газети і памфлет, у якому, на думку Не Здавайся, містився релігійний текст.

— Потрібно це перекласти,— заявив я.

Не Здавайся глянув на папірець — на той бік, де була світлина й англійські літери «NGER 99K».

— Можна подивитися, сер?

Я передав йому папірець, і він уважно його оглянув.

— Знаю, що це! — вигукнув він, усміхаючись, як той француз у винному погрібці.— Мені ще тоді здалося, що я це десь бачив!

— І що це?

— Це реклама швейних машинок, сер. Точніше, моделі «SINGER 99K».— Обличчя його раптом спохмурніло.— Не певен, що нам це щось дає.

Я замислився.

— Може, і дає…

Не встиг я продовжити, як у двері постукали. Не Здавайся підвівся, щоб відчинити. На порозі стояв наш пеон, Рам Лал. Старий років шістдесяти, із сивим волоссям, короткою борідкою, згорблений, якими бувають люди, що все життя просиділи на стільці, чекаючи на повідомлення, які мусять віднести. Попри

тривалу службу, Рам Лалу так і не вдалося опанувати англійську, і моя бесіда з ним зводилася до кількох фраз на англо-бенгальському суржику, мови жестів, криків і розмахування руками.

— Інспекторе капітане сагибе,— сказав він, віддавши честь.— Один лист приходить.— Він простягнув мені маленький конвертик.

Ані печатки на ньому, ані марки. Я відкрив. Усередині було два аркушики паперу і кілька рядків синім чорнилом. Літери були іноземними, прочитати їх я не міг, та я знав, що вже бачив їх раніше,— на папірці з рекламою швейних машинок.

Я передав аркуші Не Здавайся.

— Здогадуєтеся, що це?

Він розплився у посмішці.

— Застереження принцу Адгіру? Може, боги нам посміхнулися?

— Хто вам це передав? — запитав я пеона.

— Кі?

— Не маю часу на ці ігри,— зітхнув я.— Не Здавайся, розпитайте його бенгальською.

— Ке томаке ейта діло?

— Черго-вий сер-жант.

— Спустіться і розпитайте чергового,— наказав я Банерджі.— Дізнайтеся, хто це приніс.

Сержант кивнув і пішов до дверей. Пеон за ним.

Я повернувся до папірця з рекламою швейних машинок, тоді підняв слухавку. Кілька телефонних дзвінків, і я отримав потрібний номер, а це вже щось, тож, якщо трохи пощастить, цей клаптик газети і, як я вважав, листи, які отримав крон-принц незадовго до своєї смерті допоможуть переконати комісара не закривати справу.

Не Здавайся повернувся за десять хвилин із констеблем-індусом. У того була розкішна грива жорсткого чорного волосся і вуса щіточкою.

— Це не черговий сержант,— зауважив я.

— Ні, сер. Від чергового сержанта мало користі. Листи приніс безпритульник, імовірніше, йому заплатили за це кілька монет. Це констебль Бісвал,— продовжив він.— Він із Бхубанешвара. Я подумав, що він може допомогти з перекладом листів, сер.

— Дуже добре.— Я передав листи констеблю.

Чоловік витягнув два аркуші, швидко їх прочитав і закивав головою.

— Орія,— підтвердив він.

— Мова Одіші,— додав Не Здавайся.— Нею розмовляє більшість мешканців Самбалпура.

— Більшість? — перепитав я.

— Прості люди,— пояснив він.— Як і казав полковник Арора, при королівському дворі нею не спілкуються.

— Можете перекласти? — звернувсь я до констебля.

— Так, сер,— посміхнувся той.— Обидва містять те саме повідомлення: «Ваше життя у небезпеці, полиште Самбалпур до двадцять сьомого дня ашадхи[1]».

— Який це день? — поцікавився я.

— Учорашній,— відповів Не Здавайся.

---

[1] Ашадха — місяць індуїстського календаря, четвертий місяць року, що починається 22 червня і закінчується 22 липня.

Коли задзвонив телефон, у кабінеті я був сам. На цей дзвінок я чекав: леді на ім'я міс Кавендіш із калькуттської контори продажу швейних машинок «Зінгер». Я подякував їй, що вона зателефонувала, і розпитав про те, що мене цікавило.

— Чи не підкажете, в яку газету на мові орія ви недавно давали рекламу?

— Не розумію, навіщо вам це знати, капітане Віндгем,— заявила вона материнським поблажливим тоном. Так і відчувалось у тому тоні талькова присипка.— Мушу зателефонувати нашому представникові у Каттаку. Я передзвоню вам, гаразд?

— Авжеж,— погодився я.— Чекатиму.

Я гукнув Рама Лала зі стільця в коридорі.

— Знайдіть Банерджі,— наказав я йому.— Скажіть негайно іти до мого кабінету.

Пеон посміхнувся, продемонструвавши залишки зубів, часто закивав, як це роблять індійці.

— Багато Банерджі внизу, сагибе. Який вам потрібен?

— Не Здавайся Банерджі. Сержант.

— А-а! Сурендранат бабу,— посміхнувся він.— Тік аке.

Не Здавайся прийшов, саме коли телефонувала міс Кавендіш.

— Капітане Віндгем? Маю для вас інформацію. Ми розміщували рекламу у двох газетах, що друкуються мовою орія. Щоправда, боюсь, вимовити їхню назву я не зможу. Якщо допоможе, продиктую по літерах.

— Зробіть ласку,— погодився я, хапаючись за олівець і нотатник.

Вона повільно продиктувала назви газет. Перша називалася «Дайнік Аша». Друга викликала у мене бажання розреготатися. «Самбалпур Гітейшіні».

— Коли вийшла остання реклама? — запитав я.

— Це тижневики,— відповіла жінка.— Останнє число було надруковане минулого понеділка.

Я подякував і поклав слухавку, тоді передав нотатник Не Здавайся.

Він прочитав і посміхнувся.

— Тож є шанс, що вбивцю послали із Самбалпура.

— Схоже на те,— кивнув я,— але мусимо переконатися. Наразі це лише припущення. Клаптик газети, в який, як ми вважаємо, загортали зброю, якою, як ми вважаємо, було вбито принца, імовірно, є обривком газети, надрукованої в Одіші, можливо, у Самбалпурі.

— Але якщо поєднати його з листами-застереженнями юврадж у, явно простежуються зв'язки із Самбалпуром.

— Мені потрібні примірники обох газет від минулого понеділка,— сказав я.— Знайдіть це рекламне оголошення і, що важливіше, ідентифікуйте напис на зворотному боці. Тоді визначте радіус розповсюдження газети. Почніть із Самбалпура.

— Так, сер,— кивнув він.

— А тим часом,— продовжив я, забираючи листи,— я ще разок поспілкуюсь із лордом Таггартом. Покажу йому, що ми маємо.

ВІСІМ

— І що тепер пропонуєш робити?

Лорд Таггарт дивився у вікно свого кабінету на небо кольору сталі.

— Хочу поїхати до Самбалпура,— сказав я.

— Навіть не думай про це,— зітхнув він, повернувшись до мене.— Це не територія Британії. Ми там не маємо юрисдикції.

— Але ж злочин скоєно на британській території, сер. Наш обов'язок — простежити всі сліди. Якщо вони б вели до Франції, ви б, не вагаючись, послали мене до Парижа, ще й сподівалися б на таку-сяку допомогу від Сюрте[1].

— Самбалпур — це тобі не Франція, Семе. Це гірше.

— Я розумію, сер,— не відступав я.— Та це лише крихітне феодальне королівство, і їхнього спадкоємця трону щойно вбили. Вони мусять бути вдячними за нашу допомогу.

— Слухай, Семе,— укотре зітхнув Таггарт,— якби все залежало від мене, я б тебе відпустив. Власне, я б тобі наказав туди їхати. Але тут варто враховувати інтереси віце-короля. Весь цей ажіотаж навколо Палати принців... Справа набуває політичного забарвлення. Його бажання — щоб ми звели все до нападу фанатика і замели сміття під килим.

Це легко зрозуміти. Віце-король — найвпливовіша людина в Індії, йому підкоряються сотні мільйонів, але

---

[1] Сюрте — Головне управління національної безпеки Франції.

якщо поглянути на все масштабно, він не хто інший, як простий функціонер, який отримує накази з Вайтголлу[1]. Насправді він прагне лише не забруднити свого носа і зробити гарну подачу у грі з лейтенант-губернатором, не зруйнувавши при цьому Британської Індії. Якщо пощастить, за кілька років він звільниться з цієї посади, отримає квиток туди, де місцеві мешканці завдають менше клопоту. Ось у чому біда з віце-королями: вони накинули на себе мантію напівбогів, а насправді, ще від часів лорда Керзона, тільки й думають про те, як би коліщата апарату не припинили обертатися, доки вони при владі. Нікому не хочеться, щоб його запам'ятали як людину, у період панування якої обірвалася музика, як людину, яка втратила Індію. Але це вже мої обов'язки. У кожного своє завдання. Віце-король уникає всього, що може похитнути корабель влади; я ж докопуюся до правди, і я не збираюся відступатися зараз від цієї справи лише тому, що віце-королю здалося, що результати розслідування можуть виявитися нестравними.

— Мусить же бути якийсь спосіб, сер...

У двері комісарового кабінету постукали, і в кімнату провели Не Здавайся. Вигляд у того був точнісінько як у школяра, якого ведуть на покарання до кабінету директора.

Комісар підвів на нього очі, підняв зі столу окуляри.

— Сержант Банерджі за вашим наказом.

— Добре, добре,— сказав Таггарт, роздивляючись Не Здавайся крізь окуляри.— Заходь, хлопче.— Він

[1] Вайтголл — вулиця в Лондоні, де розташовуються деякі найважливіші міністерства та інші урядові установи.

показав на стілець поруч зі мною.— Ну, сержанте...— Таггарт демонстративно переглянув кілька паперів на столі.— Я так розумію, що ти був близьким другом крон-принца Самбалпура.

— Я б не сказав, що ми були близькими, сер. Він приятелював із моїм братом.

— Ні, сержанте,— продовжив Таггарт,— ви були близькими друзями. Дуже близькими. Тому я вважаю, що саме ти мусиш супроводжувати тіло принца до Самбалпура як представник Імперської поліції.

— Я, сер? — розгубився Не Здавайся.

— Так. Капітан Віндгем повідомив, що він хоче супроводжувати вас, хоча його візит вважатиметься неофіційним.

— Я беру відпустку,— пояснив я.

— Це мене цілком улаштовує,— продовжив комісар,— оскільки ви вдвох вистежували нападника. Але ти, а не капітан, виконуватимеш роль офіційного представника. Зверни увагу, що твоє завдання — висловити співчуття на похороні і не брати участі, я на цьому наголошую, в жодному розслідуванні. Зрозуміло, сержанте?

Сержант кашлянув.

— Капітан Віндгем — старший офіцер, сер. Хіба не він має бути офіційною особою?

— Як я вже сказав, ти був другом принца, тож саме ти будеш нашим представником. До того ж я сподіваюся, що ти виконаєш мої накази, чого не скажеш про капітана. Повторюю: твоя присутність на похороні принца не мусить перетворитися на поліцейське розслідування його вбивства. Я це ясно сказав, сержанте?

— Так, сер. Абсолютно, сер.

— Отже, ви у відпустці? — сказав Не Здавайся.

Ми повернулися до мого кабінету. Я сидів за столом, а він бігав по кімнаті, як той молодий батько перед дверима пологової.

— Завжди хотілося побувати в Самбалпурі,— знизав я плечима.

— Але ще два дні тому ви про нього навіть і не чули, сер. Сам бачив, як ви в атлас зазирали.

— Заспокойтеся, Не Здавайся. Якщо я не вчився у Кембриджі, це не означає, що я не знаю географії. І мені здавалося, що роль офіційного представника Імперської поліції мусить вас потішити.

— Офіційний представник...— повільно сказав Не Здавайся, ніби намагався спробувати слова на смак.— Офіційний представник,— повторив він і похитав головою.

— Це велика честь,— продовжив я.— Мати пишатиметься вами. Хочете, я зателефоную їй і передам цю добру новину? Щось підказує мені, що син, який є офіційним представником, може привабити дівчину більшого калібру, ніж простий сержант, не кажучи вже про значно більший посаг. Якщо правильно розіграєте карту, вам узагалі більше не доведеться працювати... Хоча й зараз ви не дуже напружуєтеся.

Він так і витріщився на мене.

— Усе одно не розумію, чому комісар обрав мене,— сказав він. Тепер я бачив, що він трохи наляканий.— Ви ж не проти, сер?

— Авжеж, не проти,— запевнив його я.

Таггарт мусить звітувати віце-королю, а після справи Сена той не дуже переконаний, що я на його боці. Будь-яка згадка про мою подорож до Самбалпура викличе підозри. Тож Таггарт може радо звітувати, що

емісаром поліції призначено Не Здавайся, а моє ім'я взагалі не згадувати.

— Ви на це заслуговуєте,— заявив я.

— Гаразд,— зітхнув він із полегшенням.— Гадаю, мушу зв'язатися з ад'ютантом юврадджа і дізнатися, як він планує транспортувати тіло.

— І не баріться,— додав я.— У мене склалося враження, що диван не хоче гаяти часу і бажає повернутись у Самбалпур якомога скоріше.

— Я так розумію, що під час нашого там перебування ви продовжуватимете розслідування, не зважаючи на накази комісара?

— Я чув, що він вам заборонив проводити розслідування. Про мене він нічого не казав. До того ж мушу я себе чимось зайняти, доки ви вештатиметесь із магараджами.

— Можете запросити з нами міс Ґрант, сер,— шпигнув мене він.

— Не думаю, що це буде доречним, сержанте,— відповів я.— Запрошувати незаміжню жінку в подорож...

Вуха у нього почервоніли.

— Я не це хотів сказати... Тобто я... Ви ж казали, що вона знайома з родиною принца і хотіла б до них навідатися, сер.

Гм, а якщо подумати, не така вже й погана ідея. І Енні хоч на кілька днів відірветься від того старого Чарлі Піла, хоча Не Здавайся знати про це не обов'язково.

— Гадаю, у вас вистачить справ і без того, щоб турбувати міс Ґрант та руйнувати її плани,— сказав я.— Беріться до роботи, сержанте.

— Так, сер. Вибачте, сер,— відчеканив він і повернувся йти.

— І ще, Не Здавайся! — гукнув я вслід.— Не забудьте перевірити результати балістичної експертизи

по револьверу і визначити, з якої газети відірвали той клаптик. Може, при дворі Самбалпура ви й офіційний представник, але ваших прямих обов'язків це не відміняє.

— Так, сер,— козирнув він і посміхнувся.

Я зачекав, доки він піде, підняв слухавку і набрав номер Енні. Після тривалих гудків відповіла покоївка і повідомила, що мемсагиб немає вдома.

— Перекажіть, що телефонував капітан Віндгем, і попросіть передзвонити мені до шостої.

Я залишив свій номер і поклав слухавку.

Незабаром у дверях з'явилася голова Не Здавайся.

— Тіло ювраджа перевозитимуть сьогодні на потязі о десятій,— повідомив він і знову зник.

Енні зателефонувала за годину.

— Чим можу допомогти, Семе? — запитала вона.

Ходити околяса не було сенсу.

— Хотів запросити вас на кілька днів до Самбалпура. Ви згадували, що хотіли висловити співчуття родині принца, а Не Здавайся саме їде офіційним представником поліції на його похорон.

— А ви?

— Мій візит туди має суто особистий характер. Просто подумав, що непогано було б відпочити від Калькутти,— відповів я.— Ніколи ще не бував у палаці магараджі. Чув, вони розкішні.

— І ваш візит не має нічого спільного з розслідуванням убивства Адгіра, чи не так?

— Я не маю там ніяких повноважень.

— Це не відповідь, Семе.

— Має.

Запанувала тиша, яку порушував лише тріск телефонної лінії і гудіння транспорту під моїм вікном. Я відчув, що геть спітнів, і не спека в тому винна.

— Отже, ви хочете, щоб я супроводжувала вас до Самбалпура? — нарешті сказала вона.— Не дуже це зухвало?

— Ви не мене супроводжуватимете,— пояснив я.— Ви знайомі з родиною принца і вирушаєте туди за власним бажанням. Ми просто подорожуватимемо разом. Що скажете?

— Коли ви виїжджаєте?

— Тіло принца везтимуть сьогодні. Потяг їде з Говраха о десятій.

— Ви не лишаєте дівчатам часу, Семе.

— Мені здалося, що після компанії таких, як Чарлі Піл, вам сподобається трохи спонтанності. Не сумніваюся, що він би попередив вас за два тижні і зажадав письмової згоди у трьох примірниках.

— Дуже смішно, Семе,— відрізала вона.

— Тож ви їдете?

Знову запанувала тиша, серце моє мало не вистрибувало із грудей.

— Зачекайте і дізнаєтеся, капітане Віндегем. І моя вам порада...

— Так?

— Не затримуйте дихання.

ДЕВ'ЯТЬ

Перші важкі краплі впали з низьких, швидких хмар увечері. Небо розітнули спалахи блискавки.

Мусон. Це не просто дощ, це підтримка життя, обіцянка нового народження, відпочинок від спеки і переможена засуха. Порятунок країни, справжнє божество Індії.

На сезон дощів уже давно чекали. Стакато перших крапель почалося й закінчилося, але барометр, термометр і анемометр хором віщували, що зараз усе по-справжньому. Принаймні, місцеві мешканці не мали щодо цього жодних сумнівів. Вони повибігали на вулиці й застигли, позадиравши голови до неба.

Дощ став сильнішим: води на дахи полилося більше, вітер став рвучкий, розгойдував і розносив по вулицях аромат календули.

Як пояснити мусон тому, хто ніколи з ним не зустрічався? Ми вийшли з дому, і на нас немов завіса упала, суцільна стіна води, і так на кілька годин. За кілька хвилин промокаєш до рубчика.

Не Здавайся підняв очі вгору.

— Починати подорож у дощ — добрий знак,— сказав він.— Принаймні, так вважає мій батько. Він каже, що це боги до нас посміхаються.

— Ви переконані, що це вони не сміються з нас? — запитав я.— Мені здається, ви називали його людиною нерелігійною.

— Він і є нерелігійний,— загадково відповів Банерджі.

Короткої подорожі від веранди до таксі вистачило, щоб ми геть намокли.

— Вокзал у Говраху,— кинув я водію.

— Так, сагибе,— кивнув він.

Завів двигун і почав пробиратися крізь негоду в напрямку річки.

Під'їзд до мосту через Говрах і в кращі часи був проблемним. Сьогодні ж місце нагадувало одну з тих картин, де Наполеон тікає з Москви. Вузьку артерію проїжджої частини загатили люди, тварини й автомобілі. Була там сила-силенна возів, завантажених горами мокрого товару, змоклі селяни в лунґхі[1], на головах яких небезпечно погойдувалися кошики, напівголі кулі, котрі штовхали перед собою старі візки, із яких аж сипалася городина,— і всі вони намагалися відбити собі місце у вантажівок і омнібусів. Усі рухалися в одному напрямку — до високої будівлі на іншому березі, освітленої аркадою ліхтарів і схожій швидше на римську фортецю, ніж на залізничний вокзал.

Блискавки спалахували вже ближче, наше таксі сантиметр за сантиметром рухалося по мосту. Під ним, від вірменського храму до поромного причалу, сновигала ціла флотилія маленьких човників і пароплавчиків.

Ми дісталися до берега Говраха, саме коли годинник на одній із веж вокзалу пробив пів на десяту. Таксі рвучко зупинилося, кулі у червоній сорочці вискочив і відчинив нам дверцята. Обличчя в нього було сірим

[1] Лунґхі — різновид саронга, традиційний чоловічий одяг у народів Індії.

і зморшкуватим, давно неголеним, голова обмотана брудним білим тюрбаном.

— Я понесу ваш багаж, сагибе?

— Скільки?

— Вісім анна.

— Забагато,— відповів я.— Чотири.

— Шість,— вигукнув він, вириваючи валізу з моїх рук.— Яка платформа?

— Перша платформа,— відповів Не Здавайся, вибравшись із таксі.

— Перша платфрома, дуже добре, сагибе,— сказав кулі, повернувся і пірнув у натовп пасажирів із нашими валізами на голові.

Увійти до вокзалу Говраха — це все одно, що потрапити до Вавилона в ті часи, коли Господь іще не переймався планами будівлі вежі. Під скляним, брудним від сажі дахом вокзалу зібралися всі народи світу. Білі, індуси, азіати, африканці — усі штовхалися біля кас; селяни, прочани, солдати і заробітчани пробивали собі шлях до платформ, сподіваючись доїхати туди, куди хотілося. Але можу сказати точно: вокзал Говраха — місце не для людей зі слабким серцем.

Біла людина могла, якщо такі в неї примхи, жити собі в Калькутті в повній ізоляції, можна було навіть не спілкуватися з індійцями, хіба що віддавати накази своїм слугам. Але вокзал Говраха — немов те місце водопою у савані, де змушені збиратися всі тварини, від найбільшої до найменшої, змушені стояти щільно, щока до щоки, щелепа до щелепи; саме тут англійцю, коли його вже закинула сюди доля, доводиться зіштовхнутися з Індією у найсуворішому її прояві.

Тут тхнуло рибою, городиною і вологим одягом. Не забудьте додати до всього цього запах локомотивного диму і невпинний хор вуличних торговців, які наполегливо рекламували свої товари. Вигуки «Комла Лебу» і «Горром Ча» майже заглушували механічний голос оголошень — той намагався повідомити важливу інформацію англійською та бенгальською, але будь-якою мовою жодного слова не можна було зрозуміти.

Перша платформа, ліворуч від головного корпусу, призначалася для особливо важливих потягів: відгороджена оксамитовими стрічками на мідних стійках, вона являла собою оазис спокою посеред бурі. Тут уже чекали красень-локомотив і шість вагонів, пофарбовані в зелений та золотий і прикрашені гербом Самбалпура: тигр у стрибку, над яким нависла корона.

Від будівлі головного корпусу під уривчасті команди урочисто просувався крізь натовп кортеж сипаїв у парадній формі та англійських офіцерів із труною на плечах. Труна була накрита британським прапором і прикрашена гірляндами квітів. Обабіч неї крокували диван і полковник Арора.

Коли процесія наближалася, гомін затихав, люди підносили руки до чола, віддаючи шану померлому. Роздивляючись натовп, що розступався, я побачив людину в цивільному, і кров моя похолола. Може, форми на ньому й немає, але вуса і люльку, затиснуту в зубах, не переплутаєш. Майор Доусон, голова «Відділу Н» і керуючий операціями військової розвідки в Бенгалії. Принаймні, я так зрозумів, що голова. Важко насправді второпати, хто там головний, якщо маєш справу з таємним відділком. У мене склалося враження, що там заправляє таки Доусон, тож великою несподіванкою було бачити його тут, у ролі спостерігача за похоронним кортежем.

Він мене не помітив, і добре. Наші стосунки важко було назвати дружніми. Він підозрював, що я пхаю носа у справи «Відділу Н», а я його — у спробі мене вбити, принаймні одній. Якщо він помітить, як я сідаю в потяг, то і до ворожки можна не ходити, як до ночі про це стане відомо й віце-королю, і в лорда Таггарта виникнуть певні проблеми, враховуючи, як він намагається уникати мого імені в усіх звітах щодо самбалпурської справи.

Я пригнувся і смикнув Не Здавайся за сорочку. Він сердито обернувся, певне, подумав, що хтось намагається обчистити його кишені. Такою була б і моя перша думка. Щодня на вокзалі Говраха крали більше грошей, ніж зникало у калькуттських банках за рік. Щоправда, побачивши мене, він змінився на обличчі.

— Із вами все гаразд, сер?

— Доусон,— прошепотів я, махнувши в бік офіцера розвідки.

Не Здавайся поглянув у той бік і теж ледь не припав до землі.

— Що він тут робить?

— Непогане запитання.

— Не у формі. Може, їде собі кудись?

— Сумніваюся, що у відпустку, сержанте,— зауважив я.— Та що б він тут не робив, якщо побачить мене, радий не буде. Відверніть його увагу, а я тим часом прослизну в потяг.

— І що я йому скажу?

— Певен, вигадаєте щось.

Не Здавайся облизав губи.

— Гаразд,— кивнув він, випрямився і почав пробиратись крізь натовп до майора.

За мить він уже був за десять футів від нього і спробував привернути до себе увагу:

— Послухайте, майоре Доусон…

Не встиг він закінчити фрази, як на нього налетів селюк завбільшки зі стайню і збив із ніг. Немов за командою, звідкись, не знати звідки, вигулькнула ще одна така ж горила. Обидва чоловіки зайняли стратегічну позицію між Не Здавайся і майором і влаштували справжню виставу, допомагаючи сержантові встати на ноги. Я повернувся подивитися на реакцію Доусона, але він уже зник, розчинився у натовпі. Шукати його я не став. Натомість розігнувся і поквапився до першої платформи.

ДЕСЯТЬ

До потяга я дістався майже одночасно із військовим кортежем. Наш кулі був уже там, щось доказував залізничному службовцю. Старий тицьнув у мене пальцем, і залізничник нарешті дозволив йому пройти.

Диван обговорював щось із офіцером, який командував процесією. Тоді щось кинув своєму помічнику, той кивнув і повів кортеж по платформі до п'ятого вагона.

— Прем'єр-міністре Даве,— гукнув я.

Він повернувся і змінився на обличчі, немов отримав ляпас.

— Капітане Віндгем? Я не отримував інформації, що ви нас супроводжуєте. Я так зрозумів, що офіційним представником Імперської поліції призначено вашого колегу, сержанта Банерджі.

— Саме так, сер,— підтвердив я.— Мій візит має особисту мету. Я хотів висловити співчуття на похороні ювраджа.

Якусь мить він із підозрою дивився на мене.

— Добре. Так навіть краще, вважаю. Ви із сержантом Банерджі схопили вбивцю ювраджа. Можливо, магараджа захоче вас бачити.

— Принаймні, ми його знайшли,— відповів я.— Він вирішив за краще застрелитися, ніж дозволити нам його схопити.

Диван вимушено посміхнувся.

— Мені сказали, що, імовірніше, він був якимось релігійним фанатиком. Хто знає, що там у мозку такої людини…

Мені кортіло відповісти, що в нашому випадку у його мозку куля від старого револьвера, але не думаю, що він зрозумів би мій жарт.

Він покликав полковника Арору, який саме розмовляв з індусом у формі, що вийшов із вагона. Полковник перервав розмову і покрокував до нас.

— Капітане Віндгем,— привітався він,— радий знову вас бачити.

— Капітан їде з нами,— повідомив диван.— Будь ласка, знайдіть йому купе.

— Як бажаєте, сагибе диване,— сказав полковник.— Капітане, якщо ваша ласка, ідіть за мною.

— Отже, ви вирішили їхати з нами до Самбалпура,— почав Арора, щойно ми відійшли від дивана і пішли вздовж платформи.

— Подумав, що непогано було б подивитися на справжнього індійського магараджу у природних умовах.

— Он як, капітане? — усміхнувся він.— Ніколи б не сказав, що ви антрополог.

— Та куди вже мені,— відмахнувсь я.— Хоча зізнаюся, останнім часом мене приваблюють мови південної Індії. Можна сказати, що їду до Самбалпура задовольнити свою цікавість писемним словом.

Арора натренованим поглядом дивився кудись уперед.

— Що ж, сподіваюся, ви проведете час із користю,— відповів він.

Полковник зупинився біля входу до одного з вагонів і жестом запросив мене заходити.

Я піднявся залізними сходинками в кокон, обшитий панелями з волоського горіха і застелений тов-

стими килимами, більше схожий на вестибюль доволі дорогого кінотеатру, ніж на залізничний вагон.

Вийшов слуга у бездоганно скроєній зелено-золотій уніформі, склав руки у привітанні.

— Знайдемо вам купе,— сказав полковник.

Він перемовився кількома словами зі слугою, той на мить завагався, а тоді повернувся до мене:

— Ідіть за мною, будь ласка, сагибе.

Я залишив полковника і пішов за ним довгим коридором повз відполіровані до блиску двері купе.

— Чи подобається вам наш потяг, сагибе? — запитав він.

— Значно кращий за той, що від'їжджає до Паддінгтона о восьмій п'ятнадцять,— відповів я.

Чоловік вирішив залишити мої слова без коментарів і пішов далі.

— Це купе вільне, сагибе,— нарешті зупинився він перед дверима і відсунув їх.— Чи потрібно вам іще щось?

— Гадаю, мій колега, сержант Банерджі, також займає купе в цьому вагоні.

— Так, сагибе. Цей офіцер у сусідньому купе.

— Можливо, до нас приєднається іще одна особа,— продовжив я.— Жінка. Їй також знадобиться місце.

— Я розпоряджуся, щоб усе підготували, сагибе.

— І, будь ласка, попросіть сержанта зайти до мене.

Я увійшов і зачинив двері. Купе духмяніло трояндовою олією. Біля стіни з одного боку стояло ліжко — справжнє, не якась там полиця. Поруч розташувався стілець оббитий пурпуровим оксамитом і секретер у стилі рококо, весь у вензелях та закрутках, які немов порозпливалися від спеки. Навпроти ліжка стояла

лакована шафа горіхового дерева, поруч із нею — двері до ватерклозету з мармуровою раковиною і такою кількістю золотих оздоблень, що «Східний експрес» порівняно з цим потягом здавався таким собі поїздом, неначе для перевезення худоби.

За вікном відкривався геть інший світ. На платформі навпроти влаштувала собі тимчасове житло родина індійців. Старша дитина, дівчинка років п'яти, з косичками, із захопленням спостерігала, як вуличний торговець насвистує мелодію на бляшаному свистку. Молодший хлопчик, років двох, майже голий, обперезаний чорною мотузкою, з обведеними чорним очима, витріщався на мене, але квапливо сховав обличчя у складках материного сарі. Жінка старанно розкладала якісь тканини, намагаючись спорудити ліжко для дітей. Чоловік її тим часом похмуро дивився, як із даху платформи на мокрі рейки тече вода.

Я стягнув кітеля, кинув його на ліжко і пішов умитися. Вода була холодною, дійсно холодною, а це у Калькутті справжнє диво. Замість рушника висіла якась хмаринка з ароматом сандалового дерева.

У двері постукали, і після ввічливої паузи увійшов Не Здавайся з таким виглядом, немовби провів кілька раундів із Джеком Демпсі[1]. Ліва щока в нього набрякла, окуляри в тоненькій оправі ледь трималися на носі.

— Із вами все гаразд, сержанте? — запитав я, запрошуючи його сісти на стілець.

— Так, сер.

— Добре попрацювали, до речі. Вам удалося відвернути увагу. Доусон утік, як побитий собака, коли усвідомив, що ви його помітили. Гадаю, поквапився покинути вокзал, щойно його горили за вас узялися.

[1] Вільям Гаррісон Демпсі (1895–1983) — американський професійний боксер, чемпіон світу в суперважкій вазі, кіноактор.

— Так, сер,— похмуро погодився він.— Кремезні хлопці.

Ось у чому секрет операцій «Відділу Н». Це солдати у цивільному, яких переманили до своїх лав більшою платнею і швидким підвищенням. Біда тільки в тому, що цим шестифутовим громилам із Чандиґарха і Лахора важко було загубитися серед населення Бенгалії. Усе одно, що наказати борцям проникнути у банду жокеїв.

Сержант узяв окуляри і спробував повернути їм форму. Без них очі його були на диво маленькими.

— Судячи з величини його охоронців, сер, ви мали рацію, припустивши, що майор не у відпустку зібрався.

— Не думаю, що Доусон має ті відпустки,— сказав я.— Сумніваюся, що він узагалі спить.

— Вважаєте, що його присутність пов'язана з убивством юврадж?

— Можливо, хоча якщо він тут офіційно, чому б не прийти у мундирі? І навіщо так швидко зникати?

— Він міг опинитися тут з якоїсь іншої причини. Може, вистежує терористів?

Я поміркував над цим. Вокзал Говраха — в'їзд до міста. Більшість людей потрапляє до Калькутти саме через нього.

— Усе може бути,— відповів я.— Хоча у такому разі цілком природно було б йому з'явитись у формі. Він же не оперативник.

Із платформи пролунав свисток. Я поглянув на годинник. Десята. Не Здавайся надів окуляри.

— Міс Ґрант часом не бачили? — поцікавився я.

Запитання, схоже, його збентежило.

— Я її не видивлявся, сер.

— Авжеж,— кивнув я, і в моєму животі щось ворухнулося, коли я зрозумів, що Енні не поїде. Так на-

віть краще, сказав я собі, бо важко було б зосередитися на справі, якщо весь час відволікаєшся, але пілюля все одно виявилася занадто гіркою.

Потяг м'яко здригнувся і повільно рушив від вокзалу, починаючи свою подорож у ніч повз довжелезні ряди мокрих будинків Говраха.

Не Здавайся посовався.

— Якщо це все, сер, я б хотів піти до свого купе.

Мене це цілком улаштовувало. Потрібно поміркувати, обдумати причини присутності Доусона на платформі. Але побути на самоті хотілося не тільки тому. Ми домовилися зустрітися за годину на вечері, сержант пішов, і я зачинив за ним двері.

У купе раптом стало дуже тихо. Я витяг валізку і поставив її на ліжко. Відкрив замочки, дістав сорочки й інший камуфляж, під яким лежала лакована дерев'яна скринька зі срібною ручкою й оздобленням зі слонової кістки. Сама вона була з червоного дерева зі срібним замком у вигляді голови дракона. Ручка була ніби продовженням дракона. Скринька була напрочуд гарною, і я трохи помилувався нею. Та зовнішня краса — ніщо порівняно з тим, що всередині.

Я витягнув із кишені маленького срібного ключика, уставив його в замок і повернув. Механізм тихо клацнув, і я ледь здригнувся. Підняв кришку і зазирнув під неї: лампа, керамічна люлька, набір тонких голок та інших інструментів і, звісно ж, бамбуковий держак для опійної люльки з порцеляновим мундштуком. Усе це елегантно лежало на червоному оксамиті. Подорожній набір для куріння опію, і я закохався в нього, щойно побачив у антикварній крамниці на Парк-стрит. Одразу зрозумів, що він мені край потрібен, хоча ніколи нічого схожого й не бачив. Навіть не думав, що колись він мені знадобиться — аж доки не помітив кульку опію серед речей застреленого вбивці. Ще ніколи я не готував

опію сам. Справа це була складна, вимагала певного досвіду і майстерності, і в потязі, що рухається, цього навряд чи можна було навчитися. Більше того, брати скриньку із собою було дуже ризиковано. Що, як мою валізу буде пошкоджено й усі побачать, що всередині? Вистачить, щоб скомпрометувати офіцера поліції, навіть якщо він офіційно у відпустці.

І тут я зрозумів, що взяв її із собою, бо не міг із нею розлучитися. Немов ляпаса отримав. Я швидко зачинив скриньку, прикрив її одягом і витяг чисту сорочку, штани і напівпорожню пляшку віскі, яка теж там лежала.

Змінивши мокрий одяг, я налив собі порцію віскі й поставив склянку на секретер. Сів, зробив ковток. На вулиці лив дощ, час від часу за вікном мерехтіло світло, то потяг проносився повз будинки.

Це мій перший візит до індійського штату. Власне, узагалі перша подорож Індією. Початок був геть непоганий, і якщо кудись і їхати, то чому не в Самбалпур. Та щось мене непокоїло. Трохи занепав духом, коли не з'явилася Енні, та й поява майора Доусона на платформі мене надто непокоїла. Не міг позбутися відчуття, що його присутність якось пов'язана з убивством ювраджа. Відколи до наших рук потрапили листи з попередженнями, які надіслали Адгіру, я впевнився, що сліди мусять вести до Самбалпура. Але той факт, що ми зустріли на вокзалі Доусона, додавав іще одну можливість: до справи має відношення «Відділ Н» або його керівництво. Присутність Самбалпура у Палаті принців була, урешті-решт, важливою частиною планів віце-короля. Чи можливо, щоб хтось із уряду дав санкцію на те, щоб позбутися принца, сподіваючись, що його спадкоємець буде більш поступливим?

У мене аж скрутило шлунок від думки, що це означає. Якщо вбивство принца має політичне підґрунтя,

так просто його не розкрити. Якщо за ним стоїть «Відділ Н», шукати правду буде небезпечно, якщо взагалі вдасться її знайти. Навіть гірше, якщо тут замішана військова розвідка, то потяг до Самбалпура везе мене не до відповідей на запитання, а зовсім у протилежний бік.

Я зробив іще один ковток і подивився в темряву за вікном. Думки мої повернулися до листів. Написані вони мовою орія, доставив їх принцові хтось із палацу. Навіть якщо тут і були будь-які сліди британської змови, то певна людина, яка володіла місцевою мовою, мусила щось дізнатися про цю змову і попередити принца. Велика ймовірність, що людина ця саме в Самбалпурі. Знайти її — моє завдання номер один.

За півгодини у двері постукав Не Здавайся. На ньому була чорна краватка і дорогі шкіряні черевики, які сяяли так, що могли б запросто замінити кораблям маяк.

— Ви зібралися в оперу? — поцікавився я.

— Мені здалося, що ви хотіли пошукати вагон-ресторан, сер.

— Так,— погодився я,— але ж ми йдемо не на офіційний прийом.

— Це офіційний потяг,— знизав він плечима.— Хочете, я перевдягнуся?

— Ні,— зітхнув я.— Ходімо. Я зголоднів.

Сержант відчинив двері до сусіднього вагона. Дощ не вщухав, і вода стікала з дахів вагонів бурхливою річкою. Я швидко перестрибнув майданчик і заскочив у інший вагон, Не Здавайся за мною.

Більшу частину вагона-вітальні займав бар із дзеркалами і великий чорний рояль, на ньому ніхто не грав. Перед ним розставили з дюжину крісел, оббитих

зеленою шкірою, і маленькі столики зі слонової кістки. За одним із цих столиків сидів диван із сивим європейським джентльменом, який, якщо вірити смокінгу, цілком міг бути англійцем. На вигляд йому було років шістдесят, він мав обличчя маршала і манери банкіра. Він холодно мене оглянув, як лікар прокаженого, і повернувся до розмови, а ми з Не Здавайся продовжили мандри потягом.

Вагон-ресторан був оздоблений темними панелями та полірованим деревом, вікна прикрашали цупкі занавіски з пурпурового оксамиту із золотистими ламбрекенами. Він був порожнім, якщо не брати до уваги офіціанта у лівреї, який розкладав прибори, і полковника Арору за одним із півдюжини столиків, застелених білими скатертинами, у компанії самотньої орхідеї у вазочці. Обличчя у нього було напруженим, Арора дивився у вікно, зосередившись на темряві. Легко можна було здогадатися, що думки в нього не дуже приємні. Як на мене, не так уже це й погано. Можна багато чого дізнатися, перервавши процес міркування.

Я гукнув до нього:

— Полковнику!

Він обернувся і глянув на мене, на мить в очах промайнула лють. Я витримав його погляд, намагаючись збагнути, що за ним криється. Певне, він це зрозумів, і негайно вираз його обличчя змінився: він опанував свої емоції.

— Капітане, сержанте,— кивнув він.

— Не заперечуєте, якщо ми до вас приєднаємося?

— Авжеж,— ввічливо відповів він.— Прошу.

Тихо дзенькнули прибори: потяг пролетів місце з'єднання рейок.

Офіціант відірвався від ножів і виделок і підійшов до нас.

— Принести аперитив?

Неввічливо було б відмовлятися.

Він повернувся із двома келихами шампанського на срібній таці.

— Саме час повечеряти,— сказав Арора, звірившись із годинником.— Що у нас сьогодні?

— Гороховий суп із м'ятою, печеня з дикого кабана, а на десерт «Ітонська суміш»[1].

— Добре, добре,— покивав полковник.

Щось страви у потягу, який належить індійській королівській родині, аж надто англійські.

Офіціант відійшов, і я повернувся до полковника.

— Хто той англієць, що зараз сидить із диваном у вітальні?

— Сер Ернест Фіцморіс,— відповів Арора,— член ради директорів Англо-Індійської діамантової корпорації і, як сам нас запевняє, щирий друг королівства Самбалпур. Ми маємо тривалі та плодотворні відносини з корпорацією,— продовжив він.— Вони купляють майже дев'яносто відсотків нашої алмазної продукції. Коли Ост-Індська компанія намагалася нас економічно задушити, вони першими порушили ембарго, таємно вивозили нашу продукцію, коли ще жодна інша англійська компанія не наважувалася навіть торкнутися її. Це на їхні гроші утримуються самбалпурські школи та клініки, не кажучи вже про автомобілі магараджі.

А може, і вино, подумав я, судячи з того чудового каберне, яке супроводжувало головну страву, і окса-

[1] «Ітонська суміш» — десерт зі свіжих суниць із безе і збитими вершками.

митового журансону, який подали до десерту. Бесіда набула цікавого забарвлення: полковник ділився оповідками із самбалпурської історії, розповідав, як його правителі чинили опір завойовникам-моголам. Урешті-решт ми піднялися, щоб повернутися до своїх купе.

— Не влаштовуйтеся занадто зручно, капітане,— сказав Арора.— За кілька годин ми доїдемо до Джхарсуґуда, де здійснимо пересадку.

— Королівський потяг Самбалпура не їде до Самбалпура? — здивувався я.

— Не може,— відповів полковник.— Ви, британці, не дозволяєте прокладати широкі колії у суверенних штатах. Уряд боїться, що, коли їх прокласти, не уникнути перевезення військ і зброї, які можна використовувати проти вас.

— Абсудр,— зауважив я.

— Авжеж,— погодився полковник.— Але факт залишається фактом. Тож у Джхарсуґуді ми сядемо в інший королівський потяг вузької колії і вже на ньому проїдемо останні п'ятдесят миль до Самбалпура.

І точно, дві години по тому потяг зупинився на відгородженій оксамитовими стрічками платформі на вокзалі Джхарсуґуда, і я вийшов у задушливу ніч. Дощу не було, колія залишалася сухою. Схоже, мусон ми обігнали.

Потяг, що повезе нас до Самбалпура, виявився мініатюрною версією того, з якого ми щойно зійшли, і ми розсілися по вагонах без усіляких церемоній та фанфар. За нами гвардія винесла труну ювраджа і понесла її по платформі.

ОДИНАДЦЯТЬ

Неділя, 20 червня 1920 року

Я вирішив не спати, бо сонячні промені вже проникли крізь поперечини віконниці мого купе. До атласу я заглядав, тож пам'ятав, що наш іграшковий потяг пихкає по Деканському плоскогір'ю, яке піднімається від Індо-Гангської рівнини і займає більшу частину Південної Індії. Вагон легенько погойдувався, і спокуса лягти була майже нестерпною — на щастя, у двері постукав Не Здавайся.

— Сер? Ви не спите?

Я підвівся з банкетки, підняв клямку і відсунув двері купе.

— Ось ви де,— сказав він.

— А де ви сподівалися мене знайти?

— Га?

— Що скажете, сержанте? — зітхнув я, пригладжуючи волосся.

— Полковник Арора каже, що за годину ми прибудемо у Самбалпур. Я подумав, що варто вас попередити.

— Котра година? — позіхнув я.

— Майже пів на шосту,— відповів він.

Я підійшов до вікна і відчинив віконниці. Перші промені освітили краєвид, який вражаюче відрізнявся від бенгальських ландшафтів. У радіусі кількох сотень кілометрів зелені джунглі поступилися місцем химер-

ним сухим чагарникам і сухій брунатній землі. Сонце освітлювало контури тоненьких і кволих листяних дерев, таких не схожих на тропічні пальми Калькутти.

— Зустрінемось у вагоні-ресторані? — бадьоро запропонував він.— Кухар готує південно-індійський сніданок, ідлі[1] й таке інше.

Шлунок у мене забурчав. Індійці вважають смертним гріхом подавати страви, навіть на сніданок, не приправлені цілим фунтом спецій. Усе це добре, але бувають години, коли англієць залюбки обійшовся б тостом і чашечкою чаю.

— Ідіть самі,— обізвався я.— Я пропущу.

Я зачинив двері й одягнувся, небо посвітлішало, і відкрилася помережана на клаптики земля. До Калькутти мусон, може, і дістався, а от Оріша була сухою, як багдадське літо.

О чверть на сьому потяг приїхав у Самбалпур, на вокзал, який немов перенесли з Котсуолдза[2]: золотисті стіни з пісковика, шиферний дах, провінційна тиша. Навіть хмаринки були достатньо сірими, щоби вважати їх англійськими. Тільки спека видалась індійською.

Потяг зупинився. За вікном вишикувалися солдати із суворими обличчями й похмурі урядовці. Я взяв валізу, вийшов із купе, пішов по коридору і по дорозі зустрів Не Здавайся при повнім парадні. Ми вийшли на платформу саме вчасно, щоб побачити, як гвардійці піднялися у вагон, у якому везли труну з тілом ювраджа.

---

[1] Ідлі — невеличкі парові коржики, зроблені з ферментованого чорного гороху та рисового борошна і просочені соусом.

[2] Котсуолдз — пасмо пагорбів у Великій Британії, у західній частині Центральної Англії.

Неподалік стояв диван, поруч із ним англієць, Фіцморіс. Вони дивились, як солдати виносять на своїх плечах труну. Полковник Арора стояв подалі; коли тіло його колишнього хазяїна понесли до будівлі вокзалу, він віддав честь. Там, за дерев'яним бар'єром, серед натовпу індійців стояв блідий темноволосий чоловік і ретельно оглядав усіх, хто виходив із потяга. Його британське походження видавав не лише колір шкіри, а й одяг: фрак, краватка, смугасті штани — офіційне вбрання Кабінету іноземних справ. Він помітив форму Не Здавайся, просяяв і почав просуватися до нас.

— Ви, певне, сержант Банерджі,— сухо сказав він, простягаючи руку.

— Саме так,— потиснув її Не Здавайся.— Дозвольте представити капітана Віндгема з поліції.

На обличчя англійця немов хмара набігла.

— Прошу? Телеграма повідомляла лише про ваш приїзд. Жодної згадки про британського офіцера. Мабуть, сталася помилка.

— Жодної помилки,— втрутивсь я.— Я тут із приватним візитом. Висловити співчуття. Невже це може ускладнити ситуацію?

Англієць зміряв мене поглядом, провів рукою по волоссю.

— Ні, ні. Аж ніяк,— квапливо запевнив він таким тоном, що можна було не сумніватися у протилежному.— Дуже приємно. Моє ім'я Кармайкл. Я виконую тут дипломатичні обов'язки. Представляю Його Високість у Суді Самбалпура.

— Отже, ви посол? — уточнив Не Здавайся.

— О, це надто високий титул для мене.

— Дуже люб'язно з вашого боку,— продовжив сержант,— зустріти нас особисто.

— Нічого особливого,— відмахнувся він.— Просто більше нікого немає.

Натовп усередині вокзалу мовчки розступився: до екіпажа понесли труну ювраджа. Усі разом застогнали, як поранена тварина. Стогін цей був таким гучним, немов зустріти мертвого принца прийшла половина Самбалпура.

— Зачекаємо, доки все заспокоїться,— порадив Кармайкл.— До посольства недалеко, але дороги всі будуть заповнені. Транспорту зараз — просто жах. Якщо сьогодні так, боюся навіть подумати, скільки народу прийде на похорон завтра.

— Його любили, еге ж? — зауважив я.

— Так, бог свідок,— відповів він.— Усіх королів люблять. Уклоняються їм, як богам. Усе місто приголомшене.— Він оглянув вокзал.— Бачу, он там наливають чай. Вип'ємо по чашечці, доки чекаємо?

Він провів нас крізь галасливу юрбу. Чайна виявилася невеличким кіоском, де за стіл правила дерев'яна дошка, прилаштована, як мені здалося, на два зв'язані між собою велосипеди, замасковані гірляндами жовто-гарячої календули. На пофарбованому блакитним прилавку стояли стоси глиняних горняток і металеве приладдя. Збоку на ненадійній цегляній пічці стояв побитий бляшаний чайник із довгим вигнутим носиком, а за прилавком улаштувався зморшкуватий старий індус у червоному тюрбані. У руках він тримав горнятко такого ж віку, переливав із нього паруючий чай кольору карамелі.

— Тін чай,— голосно наказав Кармайкл, показавши три пальці.

Старий кивнув, узяв три глиняні горнятка зі стосу, обережно поставив на прилавок і налив три однакові порції.

Кармайкл заплатив старому за чай, і той передав нам горнятка з таким виглядом, немов то був щонайменше Святий Ґрааль. Я підніс свого до губ і зробив

ковток. Побачив, як із вокзалу виходять диван із Фіцморісом і сідають у роллс-ройс.

— А хто той чоловік, Фіцморісе? — запитав я дипломата.— Ви його знаєте?

— Так,— кивнув Кармайкл, відпивши чаю.— Зустрічалися кілька разів. Сер Ернест дуже витончений джентльмен.

— Він не в посольстві зупинився?

Кармайкл підвів брови.

— Останнім часом він у нас не зупиняється. Кілька разів його запрошували гостювати в палаці магараджі.

— Тож він часто сюди приїздить? — запитав Банерджі.

— Так, частенько. Принаймні цього року. Раніше тільки раз на рік зазирав, на щорічне полювання магараджі. О, яка то казкова подія! Навіть віце-король інколи її відвідує. Минулого року ми вбили півдюжини тигрів, кілька чорних леопардів і хтозна-скільки газелей.

— А останнім часом? — запитав я.

— Що?

— Ви сказали, що останнім часом сер Ернест приїздить частіше.

— Саме так. За останні шість місяців він уже кілька разів тут був.

— Не знаєте чому?

Кармайкл на мить замислився.

— Боюсь, не маю права це розповідати. Конфіденційна інформація, розумієте?

— Якщо причина не в тому, щоб подихати свіжим повітрям,— зауважив я,— можу припустити, що його візити пов'язані з алмазами.

— Кмітливо,— усміхнувся Кармайкл.

Не потрібно бути Шерлоком Голмсом, щоб дійти до таких дедуктивних висновків. Він директор діаман-

тової корпорації, а королівство Самбалпур, здається, має більше діамантів, ніж Алі Баба і його сорок злодіїв.

Люди поступово розходились із вокзалу. Ми допили чай, і Кармайкл повів нас до остіна. Вигляд автомобіль мав такий, ніби був найстарішою машиною в Індії. На металевому стрижні на капоті безвольно висів побляклий британський прапор. Водій-індус поліровував фари брудною ганчіркою.

— Вибачте за стан транспорту,— сказав Карлмайкл.— Це не роллс-ройс.

— Не переймайтеся,— заспокоїв я його.— Остання наша із сержантом подорож у роллс-ройсі завершилася не дуже добре. Хоча я дійсно очікував, що британський уряд виділить вам кращий автомобіль. Стан зобов'язує, чи як там кажуть?

— На жаль! — похмуро відгукнувся Кармайкл.— Час, коли намагалися вразити магараджу та його по́чет демонстрацією багатств, минув, пішов у вічність разом із Ост-Індською компанією. Відтоді ми намагаємося впливати на королівські штати демонстрацією сили. Навіщо купляти ескадрилью роллс-ройсів, якщо такого ж ефекту можна досягти за допомогою парочки гармат і десятка гвинтівок? І це справедливо, хоча й не означає, що мені так уже й до душі роз'їжджати на цій штуковині.

— Ціна імперії,— похитав головою Банерджі, сідаючи поруч із водієм.

Їхати через місто було нелегко: ми ледь просувалися неймовірно вузькими вулицями, повз будинки, які й описати не можна. Удалечині, на пагорбі, стояв королівський палац.

— Сур'я Махал,— сказав Кармайкл.— Палац сонця, резиденція самбалпурських магарадж від... віднe-

давна, власне. Побудували його років шістдесят тому. У будь-якому разі, після повстання. Доти магараджі віддавали перевагу безпечній старій фортеці нижче по ріці. Ця частина світу була доволі небезпечною аж до початку дев'ятнадцятого століття. Місцеві правителі, Великі Моголи та маратхи боролися один із одним і, звісно ж, із нами.

На щастя для Самбалпура, під час повстання п'ятдесят сьомого року на престолі сидів раджа Серандра Сай, якому вистачило мудрості зрозуміти, звідки вітер віє. На відміну від інших місцевих принців, він вирішив підтримати Ост-Індську компанію — навіть послав війська допомогти звільнити Лакхнау — і не програв. Більше земель, титул магараджі, вдячність британського уряду. Саме так і утворюються династії.

Нарешті автомобіль дістався до воріт британського посольства, вельми складної споруди, за якими стояв непоказний двоповерховий будиночок. Уздовж усього другого поверху тягнувся балкон, на даху стирчав флагшток без прапора.

— У вас немає прапора? — здивувався я.

Кармайкл зашарівся.

— Боюся, ні. Міль, розумієте. Просили в Калькутті заміну, але, як я вже казав, для уряду це не найважливіша справа.

— Я б не був у цьому таким переконаним,— відповів я, пригадавши плани віце-короля по створенню Палати принців.— Із того, що я чув, незабаром усе зміниться.

Усередині посольство було не кращим від фасаду. Я б сказав, що навіть у найвіддаленіших куточках Англії знайдуться ратуші значно імпозантніші за посоль-

ство Його Високості у Самбалпурі. Було б усе таким скромним…

У погано освітленому вестибюлі, що пропах камфорою, Кармайкл вибачився і пішов, передавши нас до рук свого слуги, спритного індуса у білій сорочці, просторих штанах на зав'язках і без черевиків.

— Мунда проведе вас до ваших кімнат,— сказав Кармайкл.— У кожній на вас чекають таз, мило і відерце чистої води, тож зможете освіжитися. Будь ласка, спускайтеся сюди за годину, бо мусимо бути на аудієнції у магараджі, і запізнюватися до нього не годиться.

Слуга провів нас сходами і коридором із побіленими, нічим не прикрашеними стінами. Він відчинив двері однієї з кімнат, запросив туди мене і повів Не Здавайся далі. Кімната була такою ж простою, як і решта будинку: ліжко, шафа, стілець, стіл із ліхтарем, портрет Ґеорґа V на стіні. Утім, вона була чистою, а більшого в Індії годі і прохати.

Зачинивши двері, я опустив на підлогу валізку і сів на ліжко. Запалив сигарету, затягнувся і подивувався вивертам долі, завдяки яким я опинився у цій голій кімнаті у Самбалпурі, продовжуючи справу попри побажання віце-короля, у місці, де я маю нуль повноважень. Не схоже, щоб усе складалося аж так сприятливо, хай би що не думав про дощ батько Не Здавайся.

Хоча сам факт того, що я в Самбалпурі,— уже прогрес. Зараз перше завдання — відстежити того, хто надсилав листи з попередженнями Адгіру. Я маю певні підозри щодо цього, але як їх довести, коли офіційно я у відпустці, поки не зрозуміло. Утім, це може зачекати. Наразі мушу зосередитися на тому, що сказати магараджі.

ДВАНАДЦЯТЬ

Сонце піднялося високо. Видно його не було, але воно добре відчувалося, у повітрі стояв запах вугілля, висів пил.

Старий остін пробивався до палацу крізь течію провінційного індійського життя: вуличні торговці зі своїми візками хрипкими голосами благали придбати у них бодай щось; худі селяни сиділи, схрестивши ноги, у затінку покручених вузлуватих фікусів, закликаючи містян поглянути на їхні товари, серед яких можна було знайти геть усе — від гірких гарбузів до солодких кавунів, і все це розкладено прямо посеред барвистих вулиць.

— Що вам відомо про нашого славетного правителя? — поцікавився Кармайкл.

— Небагато,— зізнавсь я.

— У такому разі,— з ентузіазмом запропонував він,— прилучу вас до місцевої історії.

Таке враження, ніби у цьому й полягала його робота.

— Магараджі, Раджану Кумар Саю, сімдесят шість років, він є правителем Самбалпура від 1858 року. Народився в бідній родині селян, але вони належали до верховної касти. Трон він посів, коли за порадою своїх оракулів попередній раджа на смертному ложі назвав його своїм спадкоємцем, намагаючись обійти доктрину виморочного майна.

Вираз мого обличчя, певне, усе промовив, тож Кармайкл пояснив:

— Доктрина виморочного майна була запропонована тодішнім віце-королем, лордом Далхаузі. Вона дозволяла Ост-Індській компанії анексувати будь-який королівський штат, чий правитель помер, не залишивши законного спадкоємця чоловічої статі, або був признаний некомпетентним.

— А що означає «некомпетентним»? — запитав я.

— Це вирішувала компанія,— посміхнувся він.— Таким чином вони відхопили кілька багатих на копалини королівств, які могли б запросто залишитись у руках прогресивних індусів. Британському уряду це теж було на руку. Дозволило нам позбутися старого Саяджирао з Бароди[1] під приводом того, що він ніби намагався підсипати отруту в грейпфрутовий сік британського посла.

— Чому ж тоді не анексували Самбалпур, коли помер старий магараджа? — запитав Не Здавайся.

— О! — відгукнувся Кармайкл.— Авжеж, ви пам'ятаєте, що то було 1858 року, після заколоту минув рік. Лондон щойно відібрав у Ост-Індської компанії гегемонію, усю Індію просто трусило. Влада перейшла від мішків із грошима до цивільних урядовців, новим курсом стала стабільність, а не прибуток. Увесь попередній рік старий магараджа підтримував Британію, тож краще було мати Самбалпур за надійного союзника, ніж відібрати землі, якими ще й керувати якось потрібно. Такий химерний поворот долі. Помер би магараджа за п'ять років до цього або п'ять років по тому, сьогодні королівства не існувало б.

---

[1] Саяджирао Гаеквад III — магараджа Бароди в 1875–1939 роках. Отримав популярність завдяки своїй активній реформаторській політиці, підтримці індійської культури та науки.

Водій щосили натиснув на гальма, бо дорогу перед нами надумала переходити кістлява сіра корова. Ми об'їхали ліниву тварину, яка ледь у наш бік і глянула, так була зайнята пережовуванням листя.

— Теперішній магараджа передбачив модернізацію Самбалпура,— продовжив Кармайкл,— хоча його реформи не торкнулися політичної сфери. Влада й досі у руках магараджі та його синів.

— А скільки синів він має? — запитав я.

— До цього трагічного вбивства юврадджа було три спадкоємці трону, народжених від законних дружин. Сини, народжені від наложниць, на трон не мають права.

— Наложниці?

— На кінець березня їх у нього було сто двадцять шість,— пояснив Кармайкл.— І двісті п'ятдесят шість нащадків, не беручи до уваги трьох законних принців. Ми щороку отримуємо копію фінансового звіту королівства. Усе це враховується при розподілі фінансів.

— Розкажіть мені про принців,— попросив я.

— Троє дітей, що мають офіційне право претендувати на трон,— це юврадж Адгір Сінґх Сай, тепер уже покійний, його брат принц Пуніт двадцяти дев'яти років, обидва сини другої магарані, і їхній зведений брат принц Алок, якому лише вісімнадцять місяців, син третьої магарані. Можливо, ви пам'ятаєте газетні репортажі минулого року, коли магараджа наказав заповнити басейн шампанським, щоб відсвяткувати народження сина.

— Стати батьком дитини, коли тобі за сімдесят,— чудовий привід для святкування,— погодився я.— А батько точно магараджа?

— Так,— посміхнувся Кармайкл.— Крім магараджі та його законних синів наближатися на п'ятдесят

футів до жінок у палаці можуть лише євнухи. Щодо цього старий розпусник напрочуд суворий.

— Але не все так погано, магараджа має свої чесноти,— запевнив він.— Завдяки йому Самбалпур перетворився з неписьменного феодального штату на цілком прогресивного і освіченого, гідного зайняти місце поруч із Калькуттою чи Делі. Він подарував королівству електрику, хоч освітлюється переважно місто Самбалпур, модернізував сільське господарство, хоча більшість землі й досі належить йому. І гроші на все це надходять від продажу алмазів.

— Такому маленькому штату пощастило мати таке гарне джерело фінансів,— зауважив я.

— Самбалпуру взагалі пощастило,— відповів він.— До алмазів був опій. У ті часи торгівля була дуже бурхливою. Ост-Індська компанія вивозила й вивозила його на експорт до Китаю. Пік виробництва вже минув, хоча невелику кількість і досі виготовляють. Кажуть, що це для медичних препаратів, але ходять чутки, що дехто з офіційних осіб непогано заробляє, приторговуючи ним на чорному ринку.

У мене аж сироти по спині пішли. Гірко-солодкий присмак очікування.

— До того ж магараджа має непоганий подорожній список,— продовжив посол.— Я б сказав, що вогні Лондона та вируюче життя Парижа приваблюють його більше за державні обов'язки. Іронія полягає в тому, що йому доводиться звертатись у Делі за паспортом щоразу, як виникає бажання кудись поїхати.

— Чому? — здивувався Не Здавайся.

— Такі закони,— знизав плечима Кармайкл.— Жоден принц не може виїхати з Індії без дозволу віцекороля.

— Схоже, що вони під домашнім арештом,— сказав я.

Кармайкл усміхнувся.

— Певною мірою так воно і є.

Автомобіль звернув за ріг. Попереду височів Сур'я Махал, Палац Сонця. Три поверхи, навіть чотири, якщо враховувати сади на даху, пофарбовані яскраво-жовтим. Побудований у стилі Великих Моголів, з арками та балконами на фасаді, із ґратчастими віконцями, він нагадував конструкцію зі світла, повітря і фантазії, а не споруду з цегли та пісковика. У порівнянні з вишуканим оздобленням архітектурного комплексу наші будівлі в колоніальному стилі здавалися важкими й роздутими.

Охоронець, явно зайнятий більш важливими справами, ліниво махнув, щоб ми проїжджали у ворота, навіть не поглянувши у наші паспорти. Не скажу, щоб це мене аж так здивувало. В Індії, якщо ти білий та ще й на автомобілі, перед тобою відчинені майже всі двері, але, враховуючи останні події, я очікував, що хоча б до охорони королівської родини ставитимуться серйозніше.

Остін зупинився неподалік сходів, які вели до високої арки входу. Біля відчинених дверей з'явився лакей, обличчя його немов із червоного дерева було вирізане. Кармайкл кивнув йому, він підійшов, але без звичних поклонів та човгання, якими б годилося індійцю зустрічати сагиба.

— У нас аудієнція, на нас чекає Його Високість,— сказав Кармайкл.

— Так, містере Кармайкле,— байдуже відповів чоловік.— Сюди, будь ласка. На вас чекають.

Ми пройшли за ним повз дві пари дерев'яних дверей, оздоблених вирізьбленим листям, увійшли до

зали, над якою панувала люстра, підвішена на стелі кількома поверхами вище. Тут нас передали іншому слузі, який запросив іти за ним довгим мармуровим коридором, просоченим ароматом трояндового саду. Позаду залишилося ще кілька дверей, і ми опинилися під крилом іншого слуги.

— Навіть і гадки не мав, що знадобиться ціла команда, аби тільки довести нас до магараджі,— зауважив я.

— Не хвилюйтеся,— заспокоїв Кармайкл.— Скоро відпочинете. Його Високість живе за індійським часом. Нам доведеться ще трохи почекати, доки він прийме нас.

Останній слуга привів нас до кімнати, яку влаштував би собі цар Мідас, якби мав гроші. Французькі меблі, позолочені дзеркала, золоте листя. По центру стояв скляний столик на чотирьох срібних слонах і відбивав світло кришталевої люстри.

Ми сіли, двері у дальньому кінці відчинилися, і звідти вийшов Фіцморіс у супроводі вишукано вбраного індійця. Схоже, він був занурений у свої думки і не звернув би на нас уваги, якби Кармайкл його не окликнув.

— Сер Ернест, радий вас бачити!

Комерсант коротко привітався, вибачився і пішов за індійцем.

Ми стали чекати. Минали хвилини, у голові моїй промайнула ціла низка неприємних думок. Ніяк не міг забути Доусона на платформі Говраха. Чи не підозрює магараджа, що до смерті його сина причетні британці? Якщо так, як він зустріне людину, на очах якої сталося це вбивство?

Руки мої почали тремтіти, може, від сплеску адреналіну, та скоріше за все, причиною тому була відсут-

ність опію. Двері відчинились, і вийшов слуга у смарагдово-зеленій курті[1].

Я взяв себе в руки.

— Його Високість бажає вас бачити.

---

[1] Курта — традиційна широка сорочка, що доходить до колін, яку носять як чоловіки, так і жінки.

ТРИНАДЦЯТЬ

Я готовий був побачити посеред тронної зали величиною як Альберт-Гол[1] обвішаного коштовностями правителя на шовкових подушках, якого обмахують величезним віялом із павичевого пір'я. Реальність виявилася дещо іншою. Кімната, до якої ми увійшли, була трохи більшою за звичайний кабінет, уздовж однієї стіни розташувалися книжкові шафи, скляні двері виходили в сад, відчувався ледь помітний запах плісняви.

За позолоченим столом сидів магараджа, сивий чоловік у англійському костюмі та накрохмаленій білій сорочці, широкий комірець якої метлявся навколо шиї, як той зашморг. Схоже, він був зайнятий паперами. На стіні за його спиною висів гобелен із жахливою сценою якогось індуського міфу: принц у золоті зчепився у битві з двоголовим демоном. Над гобеленом — двоє арочних вікон, закритих ґратчастими віконницями. Праворуч стояв диван, ліворуч — полковник Арора і слуга у тюрбані.

Диван щось прошепотів старому на вухо, і той підвів погляд. Горе його видавала ледь помітна сріблясta

---

[1] Альберт-Гол — велика концертна зала в Лондоні на 8 тисяч місць; кругла цегляна споруда під куполом зі скла і металу, у якій відбуваються щорічні променадні концерти, спортивні заходи, мітинги і наради. Побудована у 1867–1871 рр.— *Прим. ред.*

щетина на підборідді та почервонілі очі. Саме так і почуватиметься чоловік, син якого загинув, нехай у нього і понад двісті нащадків ще лишається.

— Містере Кармайкле,— привітався він рівним голосом.

— Ваша Високосте,— відгукнувся посол.— Дозвольте представити капітана Віндгема і сержанта Банерджі з Імперської поліції. Вони прибули висловити свої співчуття і віддати шану. Як я зрозумів, сержант Банерджі був другом ювраджа.

Очі старого просяяли.

— Ви знали Адгіра? — запитав він Не Здавайся.

— Так, Ваша Високосте. Ми разом навчалися в Гарроу, хоча за віком він був ближче до мого брата.

— Сержант Банерджі і капітан Віндгем — це ті офіцери, які вистежили і покарали вбивцю вашого сина,— втрутився полковник Арора.

Погляд магараджі посуворішав.

— Я вам винен, джентльмени,— сказав він.— Не знаєте, що змусило того чоловіка скоїти цей злочин?

— Боюсь, ні, Ваша Високосте,— відповів я.— Він вирішив не здаватися нам і позбавив себе життя. Але є докази, які дозволяють припустити, що його послали з Самбалпура.

Правитель випростався.

За моєю спиною посовався диван.

— Якщо дозволите, Ваша Високосте...— почав він, але магараджа жестом змусив його замовкнути.

— Послали? Ви підозрюєте, що хтось наказав йому вбити мого сина?

— Розслідування ще не завершене,— пояснив я,— але ми знаємо, що принц отримував листи, які попереджали, що його життю загрожує небезпека. Ці листи залишили в його кімнаті тут, у палаці.

Старий раптом пожвавішав.

— Отже, ви вважаєте, що сліди ведуть сюди? У Самбалпур?

Цей напружений вигук викликав приступ кашлю. Він зігнувся, слуга кинувся йому на допомогу, але магараджа помахав, щоб той відійшов.

— Цілком можливо.

— Ви можете знайти цих людей?

— Ваша Високосте! — запротестував диван.— Британці не мають тут юрисдикції. Боюсь, їхнє втручання може стати неприємним прецедентом. До того ж майор Бхардвадж працює над схожою версією і вже заарештував підозрюваного.

Поруч із магараджею полковник Арора переступав із ноги на ногу, немов його приголомшили новини. Я зустрівся з ним поглядом, і на мить здалося, що я можу прочитати його думки.

— Якщо дозволите, Ваша Високосте,— вступив у розмову він.— Як я зрозумів, капітан Віндгем — колишній детектив Скотленд-Ярду, і зараз він у відпустці. Може, він зможе поділитись із нами інформацією суто як приватна особа? Чи застосувати свій досвід як, скажімо, консультант майора Бхардваджа і його офіцерів?

Магараджа мовчав, але його емоції легко можна було зрозуміти з виразу обличчя. На саму думку про втручання британців у внутрішні справи його королівства він ладен був накласти анафему, але справа стосувалася вбивства сина, тож звичні правила тут не працювали. До того ж пролунали два магічні слова — Скотленд-Ярд. Не перестаю дивуватись, якого значення надають цьому закладу люди, мало не вклоняючись тим, хто в ньому працює, як колись дикі тубільці вклонялися знахарям. Та я не скаржуся.

Він прочистив горло.

— Ми вважаємо за доцільне запросити капітана та його колегу, звісно, не відмовляти в консультації,

якщо таким буде його бажання, майору Бхардваджу як приватній особі. Ми, зі свого боку, вважатимемо це великою послугою королівству і забезпечимо все необхідне капітану і сержанту під час їхнього в нас перебування.

— Мені потрібен дозвіл допитувати людей, Ваша Високосте,— сказав я.— За згодою ваших офіцерів, звісно.

Щось привернуло мою увагу. Відблиск світла крізь зачинене вікно над гобеленом. Секундний спалах, і все заспокоїлося.

Диван рішуче похитав головою:

— Це абсолютно неможли…

Та магараджа його обірвав:

— Ви маєте свободу дій, капітане, включаючи право допитувати всіх, кого вважаєте за потрібне.

— У такому разі ми із сержантом раді будемо вам допомогти чим зможемо, Ваша Високосте.

Він криво посміхнувся посірілими губами.

— Домовилися. Полковник Арора проведе вас до ваших покоїв і виконуватиме обов'язки зв'язкового з потрібними офіційними особами. Сподіваюся, капітане, ви швидко відшукаєте правду. Часу обмаль. Часто навіть менше, ніж нам здається.

ЧОТИРНАДЦЯТЬ

— Усе складається дуже добре,— зауважив Банерджі, коли ми йшли за полковником Аророю до приймальні.

— Так, я теж про це подумав,— кивнув ад'ютант.— Що скажете, містере Кармайкле?

Обличчя посла видавало, що в ньому борються суперечливі емоції. Вони з полковником перезирнулися.

— Капітане, можна сказати вам кілька слів наодинці? — І повернувся до ад'ютанта.— Кімнату, будь ласка, полковнику,— сказав він імперативним тоном представника Міністерства іноземних справ.

Арора кивнув і відчинив двері до приймальні. Я зайшов усередину за Кармайклом.

— Зачиніть, будь ласка, двері,— сказав він, залишаючись стояти до мене спиною. Кілька секунд він так і стояв, барабанячи пальцями по столу. Тоді обернувся. Немов на десять років постарішав.— Мушу зізнатися, капітане,— почав він,— усе це дуже несподівано. Спочатку ваш неочікуваний приїзд, тепер це.

— Ви щось хочете мені сказати, містере Кармайкле? — запитав я.

На мить він завагався.

— Я сподівався уникнути цього, але враховуючи обставини, що склалися...— Він витягнув із кишені відпрасовану хустинку і промокнув лоба.— Мушу відкрити вам дислокацію, так би мовити. Королівський двір — небезпечне місце, Віндгеме. Політики тут ві-

зантійські. Об'єкт відданості може змінитися напрочуд швидко. А щодо вбивства юврадж, боюся, гра може стати ще більш безжальною.

— Ви так кажете, немов то банда піратів,— розреготався я,— а не правителі одного з надійних союзників Індії.

Тут за стіною щось зашаруділо, і погляд Кармайкла негайно обернувся туди. Він пополотнів.

— Послухайте мене, капітане,— перейшов він на шепіт.— Юврадж не перший член родини, який загинув наглою смертю. Будьте обережніше з тими, кому довіряєте.

Із цими словами він підійшов до дверей, відчинив їх і помахав Банерджі та Арорі, щоб ті підійшли.

— З вашого дозволу, джентльмени,— сказав він,— я мушу повертатися. Потрібно надіслати в Калькутту телеграму і повідомити про останні зміни.— Він повернувся до ад'ютанта.— Сподіваюся, що ви, полковнику, простежите, щоб капітан і сержант повернулися до посольства увечері. Моя дружина з нетерпінням чекає на зустріч із калькуттськими друзями.

— Не сумнівайтеся, містере Кармайкле,— відповів Арора,— я подбаю, щоб капітан Віндгем і сержант Банерджі повернулися до вас о шостій.

Кармайкл кивнув мені, повернувся і вийшов із виглядом людини, якій на плечі звалилися усі турботи імперії.

— Отже, з чого бажаєте розпочати? — поцікавився ад'ютант.

— Може, розкажете про майора Бхардваджа, про якого згадував диван? — запропонував я.

— Він голова місцевої міліції,— охоче почав той,— по суті, начальник поліції. Але нехай вас його ранг не вводить в оману, капітане. Цей чоловік отримав військову підготовку.

— Добре виконує свою роботу?

— Добре заарештовує людей. А от чи правильні то люди, залежить від його припущень.

— Нам знадобиться кабінет,— сказав я, обмірковавши його відповідь.— Якесь приватне місце для роботи. Бажано не в одному будинку з майором Бхардваджем та його людьми; і недалеко від палацу, якщо можна.

— Жодних проблем. У Самбалпурі все, що хоч трохи важливе, розташовується поблизу від палацу... крім алмазних копалень, звісно. Вони за тридцять миль звідси. Ходімо, знайдемо вам підходящу кімнату.

Він повів нас по палацу і вивів у такий бездоганний сад, що той і Версаля не посоромив би. Арора пішов по стежці, посипаній гравієм, яка перерізала бездоганні лужки.

— Ґулааб Бхаван, будинок державної адміністрації,— пояснив він,— розташований на іншому боці саду. Іти не довго.

Схоже, сади мали популярність. На зеленій траві розмістилися кілька англійок поважного вигляду в накрохмаленій формі, біля кожної крутилася ціла група індійських дітлахів. Були й такі, що сиділи на ослінчиках, читали своїм підопічним. Ще більше розгулювало стежками, кожну супроводжував служник-чоловік у смарагдово-зеленій формі та чималому тюрбані, кожна штовхала перед собою великий візок.

— Королівські нащадки,— прокоментував Арора.— За останніми підрахунками Його Високість має двісті п'ятдесят вісім дітей, не рахуючи трьох спадкоємців.

— Містер Кармайкл упевнив мене, що їх двісті п'ятдесят шість,— зауважив Не Здавайся.

Полковник посміхнувся.

— Після останнього перепису народилося ще двоє.

— Багатенько дітей,— прокоментував я.

— Його Високість завжди проявляв інтерес до сексуальної теорії і практики.

— Останньою він явно не нехтував.

— Ваша правда. Схоже, королівство Самбалпур є найбільшим клієнтом вашої компанії з виробництва дитячих візків у Данлі. Тільки минулого року ми, здається, придбали більше двох дюжин їхніх виробів.

— Звідки у вас, людини військової, така інформація? — поцікавився Банерджі.

— Усе через ті рахунки,— відмахнувся полковник.— Може, ми і суверенний штат, але великі цабе в Делі вимагають від нас детальних звітів. Ви б здивувалися, якби побачили, про що ми звітуємо.

Гулааб Бхаван, Будинок троянд, виявився гарненькою триповерховою будівлею з фасадом, оповитим виноградом і оздобленим рожевою ліпниною. Тильний бік будинку був не таким ошатним: більшу його частину займали гаражні двері, деякі були відчинені, і крізь них можна було помилуватися сяючими фарами, відполірованим металом і хромованими кузовами.

— Перший поверх відведено під королівський автопарк, майстерню та квартири для інженерів та водіїв,— сказав Арора.— Кожен автомобіль обслуговує своя команда, і Його Високість наполягає, щоб усі водії були італійцями. Вважає, що вони найкращі у світі. Наші кабінети на верхніх поверхах.

Біля гаражів двоє індусів з оголеним торсом натирали до блиску синій роллс-ройс. Особлива модель: пасажирам призначений закритий відсік, а кабіна водія відкрита. Ще й ніби закритий відсік не дозволяє достатньо усамітнитися, його вікна забрані цупкими синіми завісами.

— Пурда[1],— пояснив полковник.— На ньому їздять магарані. Вікна закриті, щоб захистити їхню цноту.

— Їм дозволяють виходити з гарему? — здивувався я.

— Так,— знизав він плечима.— Магарані жінки діяльні. Навіть наложницям дозволяється час від часу користуватися машиною.

— Куди ж вони їздять?

— Куди завгодно: влаштовують пікніки в горах або вирушають покупатись у річці — Маханаді, що протікає в Самбалпурі, вважається священною. Господь Джаґґернаут перетворився на колоду і плив по ній аж до міста Пурі на узбережжі. А перша магарані користується автомобілем щоранку, коли їде до храму помолитися.

Біля відчинених дверей стояв гладкий вартовий, який не звернув на нас ані найменшої уваги. Усередині було прохолодно й тихо. Може, розкоші палацу тут і бракувало, але було досить елегантно. Мармурові підлоги, білені стіни зі світлинами магараджі у великій кількості: Його Високість на великому троні; Його Високість верхи на слоні, якого ледь видно під великою кількістю коштовних каменів; Його Високість із королем Ґеорґом; навіть Його Високість на вагах, на яких зважують таку ж кількість золота.

— Більшість справ королівства вирішується у цьому будинку,— сказав Арора.— На другому поверсі кабінет дивана, поруч — зал засідань і кабінети радників. Раніше вони були розкидані по всьому місту, але Його Високість наказав перевезти всіх сюди, щоб робота була ефективнішою, хоча більшість радників терпіти один одного не можуть. Майже всі мешка-

---

[1] Пурда — морально-етичний кодекс, поширений серед жіночого населення Афганістану, Пакистану та Північної Індії, сутність якого полягає у цілковитому затворництві жінок, щоб ті могли зберегти свою духовну чистоту і цноту.

ють за містом і віддають накази звідти, тож кабінети стоять порожніми. Крім дивана та його підлеглих тут майже нікого не буває, якщо не збирається засідання. Знайти вам вільну кімнату буде нескладно.

Так усе і вийшло. Він провів нас на третій поверх, де відчинив перші-ліпші двері, зазирнув усередину і запросив нас.

— Ця годиться? — запитав він, відчинивши двері ширше.

Кімната була значно більшою за мій кабінет на Лал-базарі. Місця вистачило б не лише для двох столів, обтягнутих шкірою, які там стояли, але й для тенісного корту, якби його закортіло там улаштувати. Плюшу теж було більше, ніж у моєму кабінеті, ще й стільці ним були оббиті. Стіни нещодавно фарбували. Килимки на підлозі здавалися вже зайвими.

Ми з Не Здавайся перезирнулися.

— Годиться,— відповів я.— Та перед тим, як ми тут улаштуємося, хотілося б мені допитати того чоловіка, котрого заарештував ваш майор Бхардвадж. І якомога скоріше.

Полковник на мить замислився, тоді кивнув. Коротко і рішуче, як це роблять військові.

— Добре. Дайте трохи часу, і я все влаштую.

Арора пішов, а я визирнув у вікно. Оксамитові лужки та обсаджені деревами доріжки спускалися до берегів широкої річки. Мабуть, то і є Маханаді, хоча ні богів, ні яких інших колод наразі по ній не пропливало.

— Тут доволі затишно,— сказав сержант за моєю спиною.

Я обернувся і побачив, як він улаштовується за одним зі столів.

— Не кваптеся обживатися, сержанте,— застеріг я.— Мені здається, що багато часу сидіти нам тут не доведеться.

— А раптом підозрюваний, якого вони заарештували, справді пов'язаний із убивством? — не погодився він.

— Як вважаєте, за яких підстав вони його заарештували? — запитав я.

Він випрямився:

— Прошу, сер?

— Поміркуйте. Які докази вони можуть мати? Убивство відбулось у Калькутті. Убивця застрелився. Усі докази, які могли б привести до Самбалпура, згоріли в готельному кошику для сміття. А ми тут і кількох годин не пробули. Враховуючи все це, мені б дуже хотілося дізнатися, як майору Бхардваджу вдалося так швидко розплутати справу.

П'ЯТНАДЦЯТЬ

Стара фортеця стояла на скелястому березі Маханаді, віддалена від Сур'ї Махал на кілька миль та тисячу років. Її суворі кам'яні стіни та зубчасті мури були гострим докором світлій і грайливій архітектурі палацу.

Ми сиділи на задньому сидінні старенького мерседеса, полковник Арора і водій — попереду. За автомобіль полковник просив вибачити. Йому було вже майже десять років, і підвіска порипувала. Та навіть такий він був значно кращим за остін Кармайкла.

— Я сподівався на щось новіше,— скаржився полковник,— але Його Високість наполіг, щоб нам дали мерседес. Він вважає його щасливим авто. Чи відомо вам, що означає мерседес?

Навіть гадки не маю. Я ж у Кембриджі не навчався.

— Це з іспанської,— відповів Не Здавайся.— Поширене жіноче ім'я.

— Дуже добре,— кивнув полковник,— і в перекладі воно означає «послана богом». Його Високість вважає, що вас сюди послав сам бог.

Я пригадав його сина, ювраджа. Щось схоже і він казав, коли ми зустрілися. За півгодини він був уже мертвий.

— Кажуть, що у старій фортеці живе привид могольського генерала,— продовжив полковник, вивернувшись на своєму сидінні.— Ох і клопоту завдали

нам моголи кілька сотень років тому! Генерала взяли у полон і тримали в підземеллі фортеці, а тоді осліпили і стратили. Уночі, коли дме вітер зі сходу, його душа блукає коридорами, шукаючи дорогу додому.

Автомобіль наблизився до воріт, і Арора вказав на маленьке віконце високо на стіні фортеці.

— А наш в'язень, здається, он там.

— Не в підземеллі? — запитав я.

Нагородою мені був розчарований погляд.

— Ми не варвари, капітане. Чого ви очікували? Чорної діри, як у Калькутті?

Водій зупинив авто у запилюженому внутрішньому дворі. Арора залишився внизу, а нас солдати провели вузькими спіральними сходами до маленької кімнати майже без меблів. У одній стіні було вузеньке віконце, крізь яке падали промені світла. Солдати пішли шукати майора Бхардваджа.

Із вікна можна було побачити два храми на протилежному боці річки. Перший був огороджений міцними мурами і являв собою велику білу мармурову будівлю з шикарним скульптурним шпилем, характерним для індуїстських храмів. Вона мала два поверхи, і стіни її були вкриті різьбою. Трохи подалі лежали руїни меншої, простішої споруди. Саме цієї миті до більшого храму під'їхав синій роллс-ройс і зупинився під муром. Більше нічого побачити я не встиг, бо двері за спиною відчинилися й увійшов майор Бхардвадж.

Майор був людиною кремезною, з армійськими вусами і веселий, як той покійник у моргу. Він явно не дуже радий був нас бачити.

— Джентльмени,— ввічливо привітався він.— Полковник Арора проінформував мене про ваші повноваження. Я так розумію, ви хотіли б допитати в'язня.

— Таке бажання й магараджі,— уточнив я.

— Добре,— кисло погодився майор.— Сюди, будь ласка.

Бхардвадж повів нас до важких дерев'яних дверей, що перекривали кам'яний коридор, і кивнув охоронцю, який стояв біля них. Той зняв залізного ключа з кільця на паску, відімкнув замок і відчинив перед нами двері. Полковник Арора має рацію. Вони аж ніяк не варвари. Кімната була чистою і зручною, можна було навіть помилуватися видом за річкою. Її цілком можна було б прийняти за номер готелю, якби не ґрати на вікні та не вартовий біля дверей. Це було першою несподіванкою. Друга була ще більша.

Зі стільця за столом підвелася молода жінка років двадцяти із коротко підстриженим волоссям. До нашого приходу вона щось писала. На ній була проста блакитна курта і білі просторі штани. Обведені чорним очі насмішкувато дивилися на Не Здавайся. На безжального терориста вона аж ніяк не була схожа. Скоріше вже на принцесу. Принаймні, була б, якби мала на собі прикраси.

— Це саме та кімната, яка нам потрібна? — поцікавився я.

Майор Бхардвадж розреготався.

— Саме так, запевняю вас. Ця жінка спричинила у королівстві більше клопоту, ніж усі інші від часів великих моголів.

— А ім'я вона має?

— Маю,— голосно заявила дівчина,— хоча й не розумію, навіщо воно вам.— Вона повернулася до майора і продовжила: — Невже справи зайшли так далеко, що офіцерам Англо-Індійської діамантової корпора-

ції вже дозволено допитувати заарештованих у Самбалпурі?

— Запевняю вас, міс,— відповів я,— що не маю ніякого відношення до Англо-Індійської діамантової корпорації.

— А ваш приятель? — кивнула вона на Не Здавайся.— Чому він убраний так, ніби щойно зійшов із пароплава?

Я покосився на Не Здавайся у парадній формі. На обличчі у нього застиг особистий вигляд — так буває, коли його представляють гарненькій жінці, чи то ба, будь-якій жінці,— щось середнє між здивуванням щойно народженого цуценяти і переляком дитини. Варто було йому побачити особу протилежної статі, як він німів, неначе та риба. Не скажу, щоб це мене дуже тішило, враховуючи, що прийшли ми сюди допитати дівчину.

— Це Банерджі, він поліцейський,— пояснив я.— І також не має нічого спільного з компанією.

— А ви? Хто ви такий? — не вгамовувалася вона.

— Мене звуть Сем Віндгем. Я тут у відпустці. А тепер, на мою думку, буде справедливо, якщо ви назвете своє ім'я.

Вона нічого не відповіла.

— Це Бідіка,— втрутився майор Бхардвадж.— Шрейя Бідіка. Учителька в самбалпурській школі, та нехай вас це не введе в оману, бо вона ще й провідний агітатор проти магараджі.

— Приємно познайомитися, міс Бідіка,— вклонився я.

На ввічливі слова вона не звернула уваги.

— Якщо ви не є представниками Англо-Індійської діамантової корпорації,— сказала вона,— навіщо я вам? Спробую здогадатися: ви юристи, яких запросив диван до нашого маленького королівства, щоб

переконатися, що все відбувається по закону і справедливості.

— Не зовсім так,— відповів я.— Я детектив. Ми із сержантом маємо невеличкий досвід у розслідуванні вбивства, тож Його Високість магараджа вирішив, що ми будемо корисними у вашій справі.

— Так, батько нації може бути дуже дбайливим,— пхикнула вона.

— Мені сказали, що більшість заарештованих не скаржаться.

— Більшість заарештованих виросли з думкою, що він бог. Як же вони наважаться скаржитись на божество?

— А для вас, бачу, це не є проблемою. Ви не вважаєте його божеством?

— Ну,— криво посміхнулася вона,— продажний він точно не гірше за богів, але ті не старіють, на відміну від нього.

— І ваші друзі-конгресмени вважають, що в Самбалпурі без нього буде краще? Еге ж?

— Я не конгресменка,— палко заявила вона.— Партія конгресу провадить політику невтручання в управління королівствами.

— Як і британський уряд,— зауважив я.— Проте я тут і ви тут. Може, обидві ці організації мають різне тлумачення невтручання?

Вона усміхнулася, і я помітив, як трохи розслабилися її напружені плечі. Я опустився на ліжко і жестом запросив її сісти. Не Здавайся залишився незграбно тупцяти біля дверей.

— Чи відомо вам, чому вас заарештовано?

— Офіційної причини не знаю.

— Але здогадуєтесь?

— Можу припустити, що це якось пов'язано із убивством ювраджа в Калькутті.

— Чи вам щось відомо про цей злочин?

— Нічого.

— Але те, що хотіли б скинути королівську родину з трону, заперечувати не будете?

— Аж ніяк. Та до цього навряд чи можна наблизитися, убивши ювраджа.

— Ні? — Я удав, ніби щиро вражений.

— Авжеж ні. Якби ви хоч щось знали про Самбалпур, ви б не питали. Крім того, цієї мети можна досягти лише коли люди прокинуться. Коли вони отримають освіту.

— Освіту? — не витримав майор Бхардвадж.— І яку ж освіту, міс учителько, дає людям ваша брехня?

— Ми говоримо правду,— різко заперечила вона.— Ми відкриваємо людям очі.

— Як? — не відступав майор.— Наповнюючи їхні серця отрутою? Можете мені повірити, такі, як ви, отримують по заслугах.

Міс Бідіка повернулася до мене.

— Ось бачите, містере Віндгем, до тих, хто не погоджується з офіційною політикою, ставлення тут таке ж саме, як і в Британській Індії.— На губах у неї з'явилася гірка посмішка.— Але там принаймні хоч вигляд роблять, що все відбувається згідно закону. Отака іронія: наші брати пригнічують нас більше, ніж ви.

— Саме тому ви й убили принца? — запитав я.— Щоб виступити проти пригнічення?

— Я вже сказала: до вбивства я не причетна.

— Гаразд, але якщо ми не зможемо цього довести, боюсь, ваші слова нікого не переконають,— зауважив я.— Як я зрозумів, у королівстві Самбалпур принципу особистої недоторканності не дуже дотримуються.

Вона похитала головою і зітхнула.

— Як ми виграємо від смерті ювраджа? Які б вади він не мав, усе одно був би набагато кращим магараджею, ніж його батько. Принаймні він розумів, що настав час змін. Може, наші слова йому б не дуже сподобалися, але він би вислухав. А тепер нам чого сподіватися? Тривалого правління слабкого старого, який щодня дедалі більше залежить від своїх жерців та астрологів? А коли він помре, спадкоємцем залишиться його другий син, точна подоба свого батька, який витрачатиме більшість часу на полювання та жінок.— Вона замовкла і відкинула з обличчя пасмо волосся.— Запевняю вас, містере Віндгем, той, хто вбив ювраджа, відкинув прогрес у Самбалпурі на багато, багато років назад.

Її слова мене приголомшили. Як правило, революціонери вважають убивство королівської особи гарною подією. Так нас запевняють підручники історії. Щось не пригадую, щоб Кромвель проливав сльози над головою Чарлза I або щоб Ленін ридав над щойно вбитими Романовими. Але я мушу продовжувати допит. Я витяг із кишені посмертну світлину вбивці і показав її дівчині.

— Упізнаєте цього чоловіка?

Вона похитала головою.

Я пильно на неї глянув.

— Упевнені?

Жодного натяку на те, що вона щось приховує, та коли я повертав світлину до кишені, то помітив, як на неї дивиться майор Бхардвадж. Він аж сполотнів.

— А ви його впізнаєте? — звернувсь я до нього.

— Що?

Я підніс світлину ближче до нього.

— Упізнаєте вбивцю?

Майор відсахнувся.

— Ні.

— Упевнені?

— Абсолютно. Просто він нагадав мені одного… знайомого священика.

— Священика? — перепитав я. Я і сам сприйняв його за святу людину, коли вперше побачив у цьому шафрановому вбранні та зі смугами попелу на чолі.— Упевнені, що це не ваш знайомий?

— Так. Той чоловік давно помер… але…

— Але що?

— Вражаюча схожість.

— Може, родич? — припустив я.— Син?

Майор похитав головою.

— Той священик був аскетом. Як того вимагає традиція, він відмовився від світу і звернувся до бога. Дітей він не мав, наскільки мені відомо.

У мене виникло відчуття, що майор щось від мене приховує.

— Ця людина стріляла у вашого юврадж і вбила його,— заявив я.— Ви точно його не впізнаєте?

— Точно,— вибухнув він.— Я ж вам кажу! Чи залишились у вас іще запитання до заарештованої?

Схоже, нічого більше зараз від майора не отримати. Що ж до заарештованої, я вже почув усе, що хотів.

— Наразі більше запитань я не маю. А ви, Не Здавайся? Нічого не хочете додати?

— Н-нічого.

— Добре,— підсумував я.— Усе. Дякую, міс Бідіка, за ваш час.

Вона кивнула.

— Часу, містере Віндгем,— сказала вона,— у мене хоч греблю гати.

— Я б не був таким упевненим,— хмикнув майор, відчиняючи нам двері.— Колеса обертаються, люба пані.

У кабінеті я поцікавився, що Бхардвадж мав на увазі.

— Вирок ще має бути офіційно підтверджений,— пояснив той,— та чого ж можна чекати за зраду й убивство?

— А в мене склалося враження, що в королівських штатах до страти не вдаються.

Майор посміхнувся.

— Це правда... Але...

— Але що? — втрутився Не Здавайся.

— Умови ув'язнення можуть бути дуже важкими,— відповів майор.— Особливо для жінки.

— Які докази проти неї ви маєте? — запитав Не Здавайся.

Бхардвадж нагородив його сердитим поглядом.

— Вона добре відома агітаторка. Ми реквізували памфлети, які вона розповсюжувала. Там повно всіляких крамольних дурниць.

— Із усією повагою до вас,— заперечив сержант,— крамола — це не те саме, що спроба вбивства.

— Ні? — підняв брови майор.— У моїх книгах це просто різні кроки на шляху до однієї мети: скинути законну владу Самбалпура.

— Хто вирішуватиме її долю? — поцікавився я.— Магараджа?

— Рішення приймає Кабінет, але думку королівської родини також урахують,— відповів він.

Ми полишили Бхардваджа і повернулися до автомобіля. Полковник Арора стояв, обіпершись на нього, і курив сигарету.

— Як вам юна революціонерка? — запитав він, коли ми рушили до міста.

— Вам не здалося, що варто було попередити, що в'язень жінка? — не витримав я.

Він усміхнувся.

— Вирішив улаштувати вам несподіванку. Завзята молодичка… та й красуня, з гарної родини. Хай би там як не захоплювалася політикою, її могли б і в гарем магараджі запросити.

— Чи мала б вона вибір у такому разі?

— Авжеж,— відповів він.— Але це вважається великою честю, не кажучи вже про безпеку.

— Безпеку?

— Саме так. Наложниці Його Високості, як правило, прості сільські дівчата. Вони дуже вдячні за комфорт і безпеку, яку відчувають у жіночих покоях.

— А що станеться, коли магараджа втратить до них інтерес?

Він так на мене глянув, немов я бовкнув якусь нісенітницю.

— Житимуть собі на жіночій половині решту життя. Урешті-решт, вони ж королівські жінки, про них та їхніх нащадків добре піклуватимуться. Скажу навіть, що життя стане набагато легшим, коли їхнє ім'я зникне зі списків у королівській спальні. На вашу думку, вона має якесь відношення до вбивства? — продовжив він.

У голові моїй і досі лунали слова Кармайкла, тож я вагався, чи розповідати йому щось. Може, Арора і переконав магараджу дозволити нам вести розслідування, але він усе одно належить до самбалпурського двору, тож, без сумнівів, переслідує якісь свої цілі.

— Гадаю, варто ще покопатися, а тоді вже оголошувати, що справу закрито,— сказав я.— А що ви про неї скажете, Не Здавайся?

— Вона дуже вродлива,— відповів той, не зводячи очей із річки Маханаді ліворуч від нас.

— Щось іще? — запитав я.

— Га?

— Може, поділитеся враженням від її слів?

— Так, сер. Прошу вибачення, сер,— схаменувся він.— Мені не здалося, що вона вбивця.

— Гарні жінки так само здатні на вбивство, як і всі інші,— нагадав я.

— Усе одно, сер...— Він знову замислився.

— Ну ж бо, сержанте,— не витримав я.— Кажіть уже.

— Та нічого,— потрусив він головою.— Вона сказала дещо таке, що змусило мене задуматися... Знаєте, вона помиляється.

— Щодо чого?

— Ра.

— Що? — заблимав я очима.

— Єгипетський бог Ра, сер,— пояснив він.— Вона сказала, що боги не старіють. Але Ра старів. Кажуть, що в похилому віці він вирішив, що людство з нього глузує.

— Напрочуд цікаво,— прокоментував я.— Це важливо?

— Не знаю.

Полковника це зацікавило.

— І що сталося? — запитав він.— Що він зробив із тими насмішками?

— Це не дуже приємна історія,— зітхнув Не Здавайся.— Коротко кажучи, він послав двох своїх дочок убити все людство. І їм би це вдалося, якщо б одна не напилася.

— Так,— погодився полковник,— це урок для всіх нас. Лишається сподіватися, що наш власний бог — король таких намірів не має.

— Саме так,— закивав я.

А сам подумав, що оповідка про Ра та його дочок містить у собі ще один урок: ніколи не можна недооцінювати силу розумних жінок, які здатні на найчорніші вчинки.

Не Здавайся повернувся до полковника:

— Що з нею буде?

— Гадаю, вона допоможе знеохотити інших.

— Допоможе знеохотити? Як саме? — запитав Не Здавайся.

Полковник відвів очі, зацікавившись пагорбом на протилежному боці річки.

— Запевняю, сержанте, вам не варто це знати.

ШІСТНАДЦЯТЬ

Світло згасало, волога обліплювала тіло, немов мокра тканина. Автомобіль зупинився перед воротами посольства.

— Заїду за вами завтра о дев'ятій,— сказав полковник і наказав водію від'їжджати, навіть не чекаючи на нашу відповідь.

Я повернувся до Не Здавайся:

— Ходімо.

Ми пройшли повз індуса, що опускав британський прапор. Щоразу, коли він смикав за мотузку, лунав скрегіт іржавого металу. Та й на самому прапорі дірок було не менше, ніж на полі для гольфу. Схоже, на думку Кармайкла, побитий міллю прапор краще, ніж узагалі ніякого. Не скажу, що я з ним погоджуюсь.

Остіна ніде не було видно — мабуть, наш господар кудись поїхав. Утім, двері були відчинені, і ми пройшли до наших кімнат.

Я зачинив за собою двері, зняв сорочку і промокнув піт на грудях гамчою, тоненьким бавовняним рушником, який так подобається індусам і який застосовують геть усюди, особливо коли потрібно позбутися вологості. Та я тільки розмазав піт по всьому тілу, тож відкинув цю думку й умився теплою водою.

Підступив знайомий біль. Він іще не вийшов за лікоть, але незабаром переповзе далі — спочатку на м'язи спини, тоді на груди і стегна і нарешті дістанеться самих кісток. За ним прийде туман — спочатку збиратиметься на кінчиках нервів дрібною мжичкою, тоді ущільниться, застигне, затвердіє, стиснеться кулаком усередині мого черепа й урешті-решт витисне всі думки, крім однієї. Опій.

Процес від перших симптомів до повного забуття вимагає часу — може, кількох днів,— але коли вже він розпочався, то зупинити його може тільки доза «О». Тож зараз дуже важливо з користю витратити той час, який у мене залишився. Я ліг на рипуче ліжко, тоді встав і витяг з кишені штанів пачку «Кепстенса». Запалив сигарету і повернувся на ліжко. Згадалося давнє оголошення в газеті, що нахвалювало позитивний вплив тютюну на розумові здібності. «Дим "Огден" стимулює мозок». Добре, бо мені потрібно все обміркувати, і я буду вдячним за будь-яку допомогу. Сигарету я докурив, але ніякого пожвавлення думок не помітив. Та сигарети — лише перша зброя у моєму арсеналі. Мабуть, настав час удатися до важкої артилерії. Валізка стояла на невеличкій скрині у кутку кімнати. Я переклав її на ліжко, відкрив замок і підняв кришку. Мій погляд автоматично звернувся до опійного приладдя, але я зібрався із силами і змусив себе взяти наполовину порожню пляшку віскі. Запаси потрібно розподілити з користю. У самій Калькутті такого добра небагато, а судячи із бюджету Кармайкла, тут узагалі пристойних напоїв не буває.

Я взяв склянку, що стояла за умивальником, налив собі добру порцію, сів на ліжко і відпив. Непокоїла мене розмова з міс Бідікою. Вона вирішила, що я представник Англо-Індійської діамантової корпора-

ції. Це просто тому, що я сагиб, чи, може, була на те інша причина?

Турбувало й дещо інше. Нічого важливого, так, дрібнички. Перша — реакція майора Бхардваджа на фотографію мертвого вбивці. Чоловік нагадав йому покійного священика, сказав він. А ще, коли я запитав, хто вирішуватиме долю міс Бідіки, майор напустив туману: рішення приймає Кабінет, враховуючи при цьому думку королівської родини. Але ж магараджа для своїх людей був богом, а мій досвід підказує, що боги не перекладають такі рішення на своїх помічників.

Коли не допоміг і ще один ковток, я випив усе одним духом і налив собі ще. Одна порція віскі навряд чи щось зекономить. Краще почати з подвійної порції, щоб тоді не доливати. Друга склянка виявилася кориснішою. Я пригадав, що слово брата принца Адгіра, принца Пуніта, тепер уже нового ювраджа, має вагу. Цілком зрозуміло, якщо магараджа, у його віці, забажає знати думку свого другого сина. Чи не на це натякав майор Бхардвадж?

Цей зразок дедукції заслуговував на третю склянку, її я і налив би, якби у двері не постукали.

Я відчинив. На порозі стояв Не Здавайся.

— Що на вашу думку, із нею зроблять? — запитав він.

Ну точно крихітний Атлант, що тримає на своїх плечах усі клопоти світу.

— Із ким?

— Із міс Бідікою.

— Заходь,— зітхнув я.

— Я ж вас не потурбував? — запитав він, увійшовши.

— Тепер уже запізно цим перейматися.

Я вказав на стілець поруч зі столом.

— Я саме збирався випити. Не хочете?

— Ні, дякую.— Він підозріло мене оглянув: — Ви ж увечері ще не пили?

Я подивився на годинник. Рівно шоста. Чисто формально можна вважати, що перші дві склянки я випив удень.

— Ні,— запевнив я його з палкістю праведника.

На стілець уваги він не звернув, так і продовжував стояти.

— Вважаєте, що її звинуватять у співучасті в убивстві Адгіра?

Я налив собі віскі.

— Схоже, так воно і буде. Вона немов та скіпка у пальці королівської родини. Боюся, до опозиційних думок тут таке ж ставлення, як і до прокази. Винна вона чи ні, усі тільки зітхнуть із полегшенням, якщо її засудять.

— А далі що? Стратять?

— Не можуть. Принаймні офіційно. Мабуть, кинуть за ґрати, і я не думаю, що вийде вона скоро.

Він замовк, але навіть до ворожки можна було не звертатися, було й так видно, що відбувається в його голові. Він безнадійний романтик, а міс Бідіка — прекрасна панна, яка потребує допомоги. Він тільки і мріє, як її врятувати, навіть якщо й заговорити з нею після того так і не наважиться.

— Вважаєте, вона винна, сер?

— Сумніваюся. І магараджа сумнівається також. Він хоче знайти справжнього злочинця. Навіщо б іще він погодився, аби ми втручалися у справи його дивана?

Не Здавайся похмуро кивнув.

— Отже, сержанте,— продовжив я,— з чого почнемо?

— Ви старший офіцер, сер.

— Я у відпустці, не забули? А коли вже ви тут головний, чому б не відпрацювати свою платню?

Він витяг із нагрудної кишені нотатник і олівець.

— Я вважаю, ми мусимо повернутися до базових принципів.

— Саме так,— кивнув я, зробивши добрячий ковток віскі.— І що то таке?

— Мотив,— пояснив він.— Хто виграв зараз від смерті ювраджа?

— Якщо не брати до уваги міс Бідіки та її невдоволених прибічників, хто ще міг виграти?

— Релігійні фанати? — припустив він.— На вбивці було вбрання святого чоловіка. Може, принца вбили, тому що він зробив щось таке, чим їх образив?

— Можливо,— погодився я. Той факт, що вбивця скоїв самогубство, передбачає високий рівень фанатизму, який за межами Балкан вважається аж занадто високим для релігійної людини. Та й що ж такого міг скоїти Адгір? — Мусимо розпитати про це полковника Арору.

Не Здавайся нашкрябав кілька слів у своєму нотатнику.

— Ну, хто ще? — продовжив я.— Хтось наближений до родини?

Він легенько постукав олівцем по зубах.

— Найбільшу вигоду отримує його брат, принц Пуніт. Тепер, коли Адгір не стоїть у нього на шляху, він стає ювраджем і наступним у черзі до трону.

— Ви з ним знайомі? — запитав я.

Не Здавайся похитав головою.

— Ні, в Англії він не навчався. Синдром другого сина. Батько послав його до коледжу Майо в Раджастані. Це місце називають індійським Гарроу.

— Мусимо якомога швидше з ним поговорити. Хтось іще?

— Більше ніхто на думку не спадає.

— А ми? — наполягав я.

Не Здавайся заблимав очима.

— Ми його не вбивали, сер. Я б такого не забув.

— Ні, ми, британці. На платформі Говраха ми бачили Доусона. Може, військова розвідка позбулася Адгіра, сподіваючись убезпечити дорогу Самбалпура до нової іграшки віце-короля?

Він скептично хмикнув.

— Чи погодився б на таке віце-король?

Слушне запитання. Віце-король був таким же жвавим, як і листочок салату від минулого тижня. Та факт залишається фактом: майор Доусон був на вокзалі минулого вечора, і сумніваюся, щоб він там зустрічав свою матусю.

Я підійшов до вікна і поставив склянку на підвіконня.

— У Калькутті ви прохопилися, що в юврадж від шкільних часів залишилося якесь особливе ставлення до британців. Що ви мали на увазі?

Не Здавайся почухав потилицю. Коли він заговорив, слова підбирав обережно. Відчувалося, що він хоче розповісти все, але розуміє, що його слова можуть образити англійця. Цілком у дусі індійців: вони часто ходять у розмові по канату між правдою і тим, що на їхню думку, хотіли б почути ми.

— Авжеж,— почав він,— усе було досить звичайним, прізвиська й таке інше, але мені здається, що особливо йому не подобалися «туалетні обов'язки». Він був принцом і вважав себе вищим за це. Гадаю, англійські хлопці чудово це розуміли і ще більше знущалися.

Позиції покійного принца можна було тільки поспівчувати. Нагрівання холодного сидіння для унітаза для якогось пихатого шестикласника могло дуже легко, як на мене, викликати ненависть до англійців до кінця життя.

— Чи не знаєте, він якось виявляв свої антибританські настрої?

Сержант похитав головою.

— Гадки не маю. Я його багато років не бачив, зустрів лише два дні тому.

Розмову перервав стукіт у двері.

— Капітане Віндгем? — почувся голос Кармайкла.

Двері трохи відчинились, і в них з'явилася голова посла.

— Не хочу вас турбувати. Просто нагадую, що вечерю подаватимуть за годину. Сьогодні до нас приєднаються ще кілька гостей.

— І той Фіцморіс із Англо-Індійської діамантової корпорації? — поцікавився я.

Кармайкл збентежено розсміявся.

— Ні, ні. Схоже, він сьогодні вечерятиме в палаці. Ні, наші гості інші, але все одно цікаві. Перший — містер Ґолдінґ, головний бухгалтер королівства. Якщо хтось і може розказати вам усю правду про Самбалпур, то це він. Неймовірний чоловік. Схиблений на кросвордах. Просить, щоб я зберігав усі примірники «Стейтсмена», лише для того, щоб він міг посушити голову над тими загадками. Іншого джентльмена звуть Портеллі. Антрополог, у своїх колах має неабияку вагу... Ну добре,— квапливо закінчив він,— побачимося за годину.

Двері зачинилися. Ми з Банерджі прислухалися до кроків, які віддалялися по коридору.

Не Здавайся хмурився — певне, він і досі міркував про долю міс Бідіки. Я спробував його розвеселити.

— Ви колись зустрічалися з антропологом?

— Після Кембриджа ні, сер.

— А я знав одного. Дивак на ім'я Хоґґ, який кілька років витратив на життя серед племені Амазонки. Він виступав у Холі Армії порятунку у Вайтчепелі,

приніс купу ілюстрацій жінок того племені, які мали такий вигляд, немов на хвилинку з Едемського саду вискочили. Світлина з чоловіками була лише одна. Це змусило мене замислитись, якою є мотивація деяких людей, що займаються такими дослідженнями.

— Піду перевдягнуся,— сказав Не Здавайся.

— Оце правильно,— поплескав я його по плечу.

Я зачинив за ним двері і подумав, чи не випити ще. Урешті-решт вирішив не пити. За вечерею можна було б поставити багато запитань про Самбалпур, і робити це краще з ясною головою. Час минав. Якщо ми не знайдемо винного в убивстві Адгіра, боюсь, доля міс Бідіки буде гіршою за ту, яку я змалював Не Здавайся.

СІМНАДЦЯТЬ

Емілі Кармайкл була гарною жінкою. Висока, білява, примхлива. Цікаво, як це вона одружилася з дипломатом?

Вона займалася біля столу, особисто проводжала гостей на місця. За стіл ми сіли, щойно годинник на комині пробив сьому. Якщо не враховувати пишно прикрашеного комина, кімната була обставлена просто, без смаку — хіба можна було знайти у світі більш недоречне місце для вогнища? Головував тут обідній стіл червоного дерева, достатньо великий, щоб розсадовити за ним полковий оркестр, відполірований до блиску. На стіні висів обов'язковий портрет Георга V, на стелі тихенько погойдувалася пунка. Єдиним джерелом світла були дванадцять свічок у трьох підсвічниках, розставлених на рівній відстані один від одного. Мерехтіння світла створювало химерні тіні й надавало кімнаті привітної атмосфери.

Увійшло двійко слуг, обидва вдягнені в білі курти й обоє босоніж. Один тримав срібну супницю, яку поставив посередині столу, а тоді розлив суп у тарілки, інший відкоркував пляшку білого вина.

Усього нас було шестеро, сиділи ми досить далеко одне від одного: Кармайкл на чолі столу, його дружина на протилежному кінці, ми з Не Здавайся з одного боку, а бухгалтер Ґолдінґ і антрополог Портеллі з іншого.

На вигляд бухгалтеру було трохи за сорок. Худорлявий чоловік із темним волоссям, охайно причесаним на проділ, із сивиною на скронях. Очі ховалися за круглими окулярами в черепаховій оправі, і здавалося, що такими круглими їх зробили довгі роки витріщання в бухгалтерські книги. Він зняв із лацкана свого смокінга ледь помітну пилинку, поклав її на стіл і витер руки серветкою.

Антрополог, навпаки, був засмаглим красенем із русявим волоссям, і сяяв, як той професор у відпустці. Він нахилився і простягнув мені руку через стіл.

— Портеллі,— представився він.

— Італієць? — поцікавився я, чекаючи, доки слуга наповнить мій келих.

— Ні, святий боже,— відповів він бездоганною англійською.— Мальтієць.

— Неймовірно! — вигукнула місіс Кармайкл.— Не думаю, що Індією подорожує багато мальтійців.

Тут я вперше помітив, який чудовий колір обличчя вона має. Біла, як молоко, а це означає більш суворі заходи, ніж просто не виходити на сонце,— у таких місцях дива трапляються нечасто.

— Ви здивуєтеся, мадам,— відповів Портеллі.— Кілька мальтійських родин займаються торгівлею в Бомбеї і Калькутті. І ще більше здивуєтеся, коли я скажу, що існує невеличка, але активна спільнота індійських торгівців, переважно з провінції Сінд, для яких Мальта стала вже рідним домом.

Ця новина таки вразила б місіс Кармайкл, але судячи з того, як швидко вона змінила тему розмови, усе це її вже не дуже цікавило. Натомість вона ковтнула вина і повернулася до мене.

— Скажіть мені, капітане Віндгеме, що нового в Калькутті? Що зараз носять леді?

Наскільки мені відомо, жінки зараз носять точнісінько те ж саме, що й минулого року, а може, і позаминулого. Ціла купа нижніх спідниць, сукні до кісточок, ще й фланелеву білизну, від яких не хочуть відмовитися навіть у таку нестерпну літню спеку, за температури, коли чоловіки втрачають дар мови. Як на мене, це просто божевілля. Вони б могли позичити кілька ідей у місцевих жінок, але про це, звісно, і мови не було. Урешті-решт, ми ж британці. Мусимо відповідати стандартам. Тож наші жінки — утім, як і всі ми — мало не божеволіли від спеки, та все одно носили стільки шарів одягу, що могли б запросто чаювати десь високо в Гімалаях і не змерзнути.

— Гадаю, те ж саме, що й минулого сезону,— відповів я.

— Я просто обожнюю Калькутту,— палко заговорила вона.— Театри, вечірки, не кажучи вже про крамниці. Ми тут такі відрізані від світу, що інколи мені навіть здається, що коли б не гості, от як ви, я б померла від нудьги. Авжеж, ми отримуємо газети з Калькутти та Делі, але вони запізнюються днів на п'ять, і це все одно не те саме, що бути в тих містах.

— Якщо вже зайшла мова про Делі,— втрутився її чоловік.— Я послав телеграму і повідомив про ваш приїзд.

Ентузіазм у ньому так і вирував.

Ми з Не Здавайся перезирнулися.

— І якою була відповідь? — запитав я.

Він знизав плечима.

— Я на неї не чекав.

Місіс Кармайкл повернулася до мене.

— Дерек каже, що ви розслідуєте вбивство кронпринца, капітане. Як захоплююче,— посміхнулася вона.— Ви мусите нам про це розповісти. Самбалпур зазвичай така сонна місцина. Тут ніколи не відбува-

ється нічого цікавого. Дерек обмовився, що заарештували вчительку, Бідіку, яка весь час усім дошкуляє. Навіть повірити не можу, що то вона.

— Чому ж? — поцікавився я.

— Ну,— помішала вона суп,— по-перше, я з нею зустрічалася. Вона може бути ким завгодно, але вона не убивця. Що ж до юврaджа, то я майже рада, що його не стало. Нестерпна людина. Жодного разу доброго слова про Дерека не сказав... та й про інших також. Не здивуюся, якщо його прикінчила власна жінка.

— Жінка? — здивувався Не Здавайся.

— Емілі,— суворо зауважив Кармайкл,— не зводь наклепів.

— Будь ласка,— попросив я,— мені цікаво послухати, що думає про справу місіс Кармайкл.

Кармайкл так глянув на дружину, та якщо хотів її налякати, марно витратив зусилля. У мене склалося враження, що не така вона жінка, яку можна легко залякати, особливо власному чоловікові.

— Ох, Дереку,— відмахнулася вона.— Навряд чи це таємниця. Ти ж сам казав, що про це знає весь двір.

— Про що? — запитав я.

— Авжеж про цей роман.

— У юврaджа був роман?

— Саме так,— сказала вона занадто переконливо як на плітки, які не могла підкріпити доказами.— Тут, у Самбалпурі.

— Вибачте, місіс Кармайкл,— утрутився сержант із таким виглядом, ніби жінка виконувала напрочуд складні підрахунки і він не встигав за нею стежити.— Я не розумію, як юврадж міг мати роман. У його батька гарем. Тож будь-яка жінка, що впаде йому в око, легко могла б стати його нареченою чи наложницею.

Місіс Кармайкл зробила добрячий ковток вина і повернулася до розмови.

— Не все так просто,— посміхнулася вона.— Розумієте, дівчина, про яку іде мова, не просто собі селянка, навіть не принцеса з вищої касти. Ні, наш юврадж знайшов собі білу жінку. Мемсагиб, не більше, не менше.— Вона змовницьки захихотіла.— Вона тут під іменем Катерини Пемберлі, і, подейкують, так його окрутила, що він готовий був узяти її за другу жінку. Можете собі таке уявити, капітане? Я зрозуміла б, якби то була якась проста дівчина, як-от офіціантка чи акробатка з цирку, якій магараджа якось купив Даймлер, але це поважна жінка з гарної родини. Дерек каже, що її батько — офіцер у Адміралтействі. Подумати тільки, така жінка — і зв'язалася з індусом... Повірити важко.

— Він був принцом, мадам,— утрутився Портеллі.

— Так, так,— погодилася вона,— та все одно...

— Сумніваюся, що королівській родині це подобалося,— сухо зауважив Не Здавайся.

— Що? — Місіс Кармайкл зміряла Не Здавайся поглядом, у якому легко читалося роздратування упереміш із нерозумінням.

— Гадаю, важко було б їм зберегти чистоту крові, якщо юврадж закохався в білу жінку,— пояснив сержант.

Погляд місіс Кармайкл дещо пом'якшився.

— Можливо. Магараджа інколи буває таким дивним, особливо враховуючи прокляття.

— Прокляття? — перепитав я.

— То все дурниці,— не витримав Кармайкл.— Не варто турбувати наших гостей тими забобонами, Емілі.

— Але місцеві мешканці в них вірять,— парирувала місіс Кармайкл.— І воно здійснюється вже досить тривалий час.

— Що саме? — уточнив я.

Кармайкли перезирнулися, але нічого більше не сказали. Тишу порушив бухгалтер Ґолдінґ.

— Кажуть, королівську родину прокляли,— почав він.— Прокляття Самбалпура. Йому вже кілька століть. Пращури магараджі тоді ще воювали. Проте подробиці розповісти не можу.

— Я допоможу,— підключився антрополог Портелл-лі.— Легенда розповідає, що раджа закохався в дружину правителя сусіднього королівства. Вони були союзниками, і раджа запросив свого приятеля на бенкет у старій фортеці, де схопив його і вбив, а тоді захопив його королівство і силою привіз удову до Самбалпура, де змусив її вийти за себе заміж. Кажуть, що не встиг священик закінчити обряд, як удова-рані заголосила й закликала довічне прокляття на правителів Самбалпура.

— І що за прокляття? — поцікавився Не Здавайся.

— Дружина правителя Самбалпура буде неплідною,— пояснив він.— І на диво, так і сталося. Теперішній магараджа успадкував трон лише тому, що дружина попереднього правителя була безплідною. Своєю чергою, його перша дружина, перша магарані, не подарувала йому дітей. Ось чому він офіційно запровадив полігамію. До нього правителі Самбалпура брали наложниць, але дружину могли мати лише одну. Покійний юврадж і його брат, принц Пуніт, народилися від покійної другої магарані, а малий принц Алок — дитина третьої магарані, Девіки. Більше того, магараджа не лише збільшив кількість дружин, наложниць у королівському гаремі також стало набагато більше.

— Чистісінька правда,— пирснув Ґолдінґ.— Наш шанований магараджа ласий до жінок.

— А прокляття здійснюється,— підсумувала місіс Кармайкл.— Дружина юврадж а також не подарувала йому спадкоємця.

Увійшли слуги і почали прибирати те, що залишилося від першої зміни страв. Я обміркував слова місіс Кармайкл. Прокляття там чи ні, але її звинувачення, якими б несерйозними вони не були, варто перевірити. Біла жінка, справжня леді, має роман із місцевим принцом. Сюжет для роману, для тих дешевих, солоденьких історій, що продаються за один пенні на платформах у Англії. Хіба у справжньому житті таке буває?

Я ковтнув вина. Стосунки ці не йшли з голови. Правильно Не Здавайся зауважив: індійцям цей роман так само не до душі, як і нам, тож не варто й дивуватися, що релігійні фанатики могли бажати смерті принца. Мушу поговорити з цією міс Пемберлі. Якнайшвидше.

Вечеря продовжувалася, поволі тривали розмови й пилося вино. Місіс Кармайкл переключила свою увагу на Не Здавайся, закидала його запитаннями. Її цікавило геть усе: від останніх кінофільмів у кінотеатрі «Рекс» до сімейного життя лейтенант-губернатора та його дружини. Мені стало шкода хлопця, але мушу віддати йому належне: він гідно тримався, на більшість запитань відповідав односкладно, проте, коли міг, давав розгорнуту відповідь. До такої ж стратегії він удавався, коли не мав бажання брати участь у грі.

— А вас що привело до Самбалпура, містере Портеллі? — запитав я антрополога.

— Досліджую традиції місцевих племен за дорученням Королівського антропологічного інституту,— відповів він.— Саме їхав до Пурі на Ратха-ятру, семиденне свято на честь господа Джаґґернаута, аж почув про наглу смерть ювраджа і не зміг відмовитися від такої доброї нагоди стати свідком поховального обряду члена королівської родини. Тож я приїхав сюди.

— О! Тут у Самбалпурі ви багато чого дізнаєтеся про культ Джаґґернаута,— втрутилася місіс Кармайкл.— Перша магарані велика прихильниця цього кумедного язичницького ідола. Вона навіть освятила для нього храм на березі річки. Вона дуже забобонна. Тільки богам відомо, навіщо магараджа з нею одружився. При дворі якось я чула, що вона дочка підмітальника, якщо цьому можна вірити.

Портеллі посміхнувся.

— Королівство Самбалпур має заплутані зв'язки із Джаґґернаутом. Найстаріше його зображення вирізане на скелі в печері біля Сонепура, недалеко звідси.

— То чому ж господь Джаґґернаут асоціюється з містом Пурі? — запитав Не Здавайся.

— По-перше, там розташовується великий храм, присвячений йому,— пояснив антрополог.— Король Пурі вважається хранителем священного храму. Але Самбалпур також є центром поклоніння Джаґґернауту. Може, ви вже знаєте, кажуть, що він пропливав через королівство по річці Маханаді у вигляді колоди.

Портеллі сів на свого коника, і варто було йому підспівати. Урешті-решт, це набагато краще, аніж слухати скарги місіс Кармайкл на те, як важко бути дружиною дипломата в часи урізання бюджету.

— Розкажете про це божество? — попросив я.

— Авжеж! — Він аж просяяв.— Ім'я Джаґґернаут означає «Правитель Усесвіту». Він вважається втіленням Вішну Захисника, другого божества в індуїстській трійці богів, які відповідають за створення, підтримку та знищення світу.

Місіс Кармайкл має рацію: Джаґґернаут дуже дивний у порівнянні з іншими індуїстськими богами. Варто почати з того, що цього ідола роблять із дерева, а всіх інших — із каменю чи металу. Його зображують

із величезними круглими очима, з обрубками замість рук і геть без ніг. Що цікаво, у «Ведах», найдавнішому індуїстському писанні, про нього немає жодної згадки, і серед класичного індуїстського пантеону його не знайдеш. Припускають, що Джаґґернаут спочатку був богом лісів, і йому поклонялися місцеві племена Одіші.

— Що скажете, Не Здавайся? — запитав я.

— Це не новина, я вже чув цю теорію, сер.

— Мене це не дивує,— посміхнувся Портеллі.— Я активно досліджую цю тему. Схоже, він був богом племені, а до індуїстської міфології потрапив, лише коли ваші пращури, войовничі арії, прийшли до Одіші.

І він заходився розказувати історію Ратха-ятри: як дивну дерев'яну колоду з обрубками замість рук і майже без ніг щороку везуть на гігантській колісниці, запряженій відданими прихильниками, до будинку його тітки, а за тиждень — назад.

Місіс Кармайкл не приховувала, що ставиться до цієї історії з великою недовірою, хоча важко сказати, що здавалося їй більш неймовірним: бог без ніг або те, що він раз на рік навідувався на гостину до своєї тітоньки. Я також був налаштований скептично, та якщо бог може з'явитись у вигляді палаючого куща, чого б йому не стати колодою? Та це найменше, що мене хвилювало. Розмови про Джаґґернаута викликали хвилю чогось темнішого. Чи може вбивство принца мати релігійне підґрунтя?

— Послухайте, містере Портеллі,— сказав я,— чи не могли б ви мені допомогти? Чи не відомо вам, яке значення мають позначки на чолі священиків? Дві білі лінії, що сходяться на переніссі, а між ними тонша червона лінія.

Обличчя його пожвавішало.

— Це шрічаранам,— пояснив він.— Знак послідовників бога Вішну.

Думки мої набирали обертів. Знак на чолі вбивці вказує, що він послідовник Вішну. Він кинувся у натовп Ратха-ятри, процесії на честь Джаґґернаута, якого Портеллі щойно назвав утіленням Вішну. А ще цей чоловік зареєструвався в готелі «Йєс, пліз» під іменем Бала Бхадра, утвореному від імені брата божества, а тепер ще виявляється, що Самбалпур — осередок міфології, присвяченої Джаґґернауту. Забагато збігів — а у випадкові збіги я давно не вірю.

Коли принесли десерт, ми допивали п'яту чи шосту пляшку вина. Місіс Кармайкл перебувала у стані щасливого сп'яніння, та й решта нас від неї не відставали. Спостерігаючи, як спокійно ставиться до стану жінки Кармайкл, я зробив висновок, що таке, певне, часто з нею трапляється. Та хіба мені судити? Не думаю, що багато цікавих справ знайдеться для молодої білої жінки увечері у Самбалпурі, хіба що келишок перехилити чи й кілька. На її місці я б теж так робив і, якщо чесно, на алкоголі б не зупинився. Якщо можна знайти опій.

Ґолдінґ і Портеллі обговорювали приготування до похорону ювраджа, який було призначено на завтра.

— Як правило поховальну церемонію проводить старший син, але він помер, не лишивши дітей, тож цей обов'язок, певне, виконає його брат, принц Пуніт.

— Не батько? — втрутивсь я.

— Можливо,— знизав плечима Портеллі.

Його слова пробили хмільний туман місіс Кармайкл. Вона раптом підняла голову.

— Не думаю, що це станеться. Подейкують, що старий помирає.

Я повернувся до Кармайкла.

— Це правда?

Він уже відмовився від спроб притримати язик своєї дружини, щоб та не бовкнула чогось, чого не схвалить кабінет іноземних справ.

— Ходять такі чутки,— тихо погодився він.

— Та годі, Дереку,— не заспокоювалася дружина.— Усім відомо, що наступного місяця він вирушає до Швейцарії, щоб порадитись із лікарями. Питання в тому, чи повернеться.

Місіс Кармайкл виявилася справжнім скарбом: вона обізнана із життям Самбалпура, як ніхто інший. Якщо їй колись набридне бути дружиною дипломата, вона запросто зможе зробити кар'єру у розвідці. Я власноруч відведу її до «Відділу Н».

— Не можна батьку ховати свого сина,— продовжила вона,— особливо після того, як він утратив і матір хлопця…

Речення вона закінчила з таким виглядом, що стало ясно, як їй кортить поділитися цією історією. Припускаю, що достовірного там було мало — три частки пліток на частку правди,— але я б залюбки послухав.

— Що з нею сталося?

Обличчя Емілі Кармайкл осяяла посмішка, немов сонце визирнуло з-поза хмар.

У мерехтливому світлі свічок вона почала розповідь про матір ювраджа — другу магарані — прекрасну принцесу, найяскравішу перлину Самбалпура. Про жінку, яка закріпила свою позицію при дворі, подарувавши монархові спадкоємців чоловічої статі, яких він так чекав. Та незабаром їй стало нудно: набридли офіційні прийоми й довічне перебування на жіночій половині палацу в той час, як чоловік жив у Парижі та Лондоні. До неї доходили жахливі історії про басейни, заповнені шампанським, про інтрижки з телефоніст-

ками та машиністками, які були зачаровані щедрими подарунками і плекали таємні мрії стати принцесами. Наложниці — це одне, а от романи з європейськими дівчатами — геть інше. А тоді сталася та історія з міс Нормою Гатті, асистенткою педикюрші з Бостона, яку магараджа зустрів одного вечора біля «Ріцу».

— Магараджа втратив від неї голову,— розказувала місіс Кармайкл.— І вже за місяць освідчився і запропонував стати своєю третьою дружиною. Авжеж, авантюристка була сама не своя від радощів. Вважала, що зірвала джекпот.

Я її чудово розумію. Не кожного дня дівчина з Бостона отримує шанс стати принцесою.

— Диван і весь кабінет запанікували,— продовжила господиня.— Сама думка про те, що король одружиться із простою дівчиною, була нестерпною. Асистентка педикюрші — магарані? Неподобство.

— Гадаю, ситуацію ускладнював і той факт,— пробурмотів Не Здавайся,— що ім'я Гатті схоже за звучанням на слово «гаті». Мовою хінді це означає «слон».

Місіс Кармайкл не звернула уваги на його зауваження.

— Та дивно те,— вела вона далі,— що єдиною особою, яка не заперечувала, була друга магарані. Певне, вона вважала, якщо Норма стане принцесою і сидітиме на жіночій половині будинку, за нею можна буде пильнувати, а це набагато краще, ніж хвилюватися про коханку магараджі невідомо де. А може, сподівалася, що Норма стане ковтком свіжого повітря у задушливій атмосфері двору. Та цьому не судилося відбутися. Урешті-решт першій магарані вдалося переконати магараджу, що міс Гатті — погана для нього партія, і весілля скасували. Норма все одно приїхала до Самбалпура. Кажуть, що вона зупинилася в готелі «Бомон» і відмовлялася їхати, доки магараджа не по-

годився виплатити їй кругленьку суму в півмільйона фунтів.— На цих словах вона широко розплющила очі.— Містер Ґолдінґ може підтвердити.

Бухгалтер кашлянув і відпив вина.

— Ви розказували нам про смерть другої магарані? — нагадав я.

— Так. Десь за рік після цієї історії з Нормою друга магарані вирішила, що з неї досить життя в гаремі. Вона пригрозила полишити палац і повернутися до Калькутти. Уявіть, який то був скандал. Дружина кидає магараджу і тікає до Калькутти. Звісно, її умовляли залишитися, обіцяли все, що душа забажає, але вона не погоджувалась. Тоді їй почали погрожувати. Сказали, що вона ніколи більше не побачить своїх синів. Це й змусило її передумати. А за три місяці вона померла. Лікар сказав — від тифу, але ніхто не повірив. Подейкують, що вона знову зібралась іти, і її вбили. Отруїли.

Портеллі так голосно зітхнув, що полум'я свічок навпроти нього аж заколихалося. Реакцію Ґолдінґа важко було роздивитися через келих із вином, якого він саме підніс до губ.

— Магараджа отруїв? — уточнив Не Здавайся.

— Тут і прихована таємниця,— відповіла місіс Кармайкл.— Її смерть явно його пригнітила. Він відмовився від подорожі до Європи на цілий сезон і не виходив із палацу. На цілий рік він відмовився від усього, включаючи управління королівством. Кажуть, що коли він вийшов, то була вже інша людина.

Історія про можливе вбивство другої магарані, здавалося, розвіяла всі веселощі. Ґолдінґ сполотнів. Він зробив іще ковток. Гості розбилися на кілька групок. Забувши про Не Здавайся, місіс Кармайкл щось зашепотіла бухгалтеру, а її чоловік почав обговорювати щось із Портеллі.

— Прошу мене вибачити,— сказав нарешті Ґолдінґ, поглянувши на годинник,— з вашого дозволу я піду. Вже пізно.

— Авжеж! — підхопив Кармайкл, якому й самому хотілося швидше завершити вечерю.— Час прощатися.

Мене це цілком улаштовувало. Тепер можна перекинутися словом із Не Здавайся, якщо він і досі може ясно думати. Про себе я не можу такого сказати. Минуло майже сорок вісім годин від мого візиту до Тангри, і нервові закінчення боліли ще гірше. Біль посилювався, а з ним посилювалась і моя рішучість випробувати вміст подорожнього набору. Думка про те, яке це безглуздя, така реальна ще кілька годин тому, розвіювалась, як дим над опійною лампою. Мене охопило нестерпне бажання скоріше дістатися до своєї кімнати, і що раніше я закінчу із сержантом, то скоріше втамую свій голод.

Гості перейшли до вітальні, а Ґолдінґ потягнув мене вбік. Схоже, алкоголь на нього погано впливає. Він спітнів, зняв краватку-метелика і розстебнув комірець.

— Капітане Віндгем,— сказав він хрипким, захмелілим голосом.— Мушу з вами поговорити.— Він нервовано крутив каблучку на мізинці.— Мене дещо дуже хвилює.

— Авжеж,— погодився я.

Він озирнувся, помітив, що до нас наближається Емілі Кармайкл із келихами.

— Це має відношення до вбивства принца?

Він так і крутив свою каблучку. Цікава штучка, з викарбуваним лебедем.

— Не хочу говорити тут. Якщо можна. І вас прошу бути дуже обережним.

— Вийдемо надвір? — запропонував я.

Він рішуче похитав головою.

— Ні, ні. Завтра. Рано.

— Тож завтра,— сказав я.— О дев'ятій я буду в Будинку троянд.

— Ні, не там. Зустрінемося тут, біля воріт посольства о восьмій.

ВІСІМНАДЦЯТЬ

Я сів на стілець у кімнаті Не Здавайся, задумався над словами Ґолдінґа. Щось його налякало. Не знаю, що саме, але на початку вечора він був цілком спокійним. Чи щось таке сказали під час вечері? Чи, може, якесь із одкровень Емілі Кармайкл? А може, просто так на нього вплинув алкоголь. Хай би там що не було, завтра о восьмій я про все дізнаюся.

Я поглянув на годинник. Під час війни він потрапив під німецький снаряд, та й я заодно з ним, і відтоді він досить ексцентрично поводиться із часом. Годинник показував чверть на дванадцяту. Приблизно так і є, враховуючи, що секундна стрілка й досі рухалася.

Кімната Не Здавайся була меншою за мою, та й меблів мала менше. Вид із вікна був, мабуть, гіршим, але у темряві важко було сказати напевне.

— Це було цікаво,— посміхнувся сержант.

Обличчя його випромінювало алкогольне світло, немов він надто довго пробув на сонці.

Не погодитися було важко.

— Маю таке відчуття,— сказав я,— що якби цю справу розслідувала Емілі Кармайкл, вона б докопалася до правди за двадцять чотири години. Принаймні назбирала б пристойну кількість підозрюваних.

Він знову посміхнувся.

— Може, нам варто допитати вдову ювраджа, сер?

— Саме це я і планував.

Усмішку з його обличчя немов зітерли.

— Серйозно?

— Вона має мотив. Чи ви вважаєте, що індійські жінки ніколи не вбивають своїх чоловіків?

— Якщо чесно, мене б це здивувало, сер,— відповів він.

— Запевняю вас, сержанте, індійські жінки так само здатні на злочин, як і їхні англійські сестри.

Він повільно похитав головою.

— Але не бельгійські жінки, сер. Вони так заляку-ють своїх чоловіків, що ті в усьому їм підкоряються. Сумніваюся, що може дійти до вбивства.

Невже він жартує?

— Усе одно,— зітхнув я,— нам потрібно допитати її і ту англійку, з якою зустрічався юврадж, міс Пемберлі, також.

— Цілком слушно, сер, але як допитувати принцесу? — Він надув щоки.— Це справа нелегка.

— Чому? Бо вона принцеса?

— Так, але...— Він запнувся.— Вона ж на жіночій половині палацу. Здається, єдині чоловіки, яких до неї підпускають... ну, ви розумієте...

— Євнухи, хочете сказати?

— Так, сер,— зашарівся він.

— Ох, сержанте. Якби й нас змусили йти тим шляхом, то легко б вирішили проблему вашої матінки, яка місця собі не знаходить, намагаючись вас одружити.

Повідомивши Не Здавайся про заплановану на завтра зустріч із Ґолдінґом, я потупцяв по коридору до своєї кімнати.

Замкнув за собою двері, витяг із шафи валізку і поставив її на ліжко. Поклав руки на замки, натиснув великими пальцями на холодний, поцяткований метал.

Застібки з клацанням відкрились. Я підняв кришку, відсунув убік одяг, під яким ховався мій трофей, і завмер.

Голова йшла обертом.

Я повільно видихнув і поглянув на поліровану скриньку зі срібним оздобленням. У мерехтливому світлі ліхтаря дракон, який являв собою ручку, немов танцював.

Я відчув себе на краю урвища. Переді мною шлях униз до… До чого, я не знав.

Курити тут опій — чисте самогубство. По-перше, великий ризик, що мене викриють. Хтось із Кармайклів або, ймовірніше, їхні слуги відчують зрадливий аромат. Враховуючи пристрасть Кармайкла слати телеграми в Делі з найменшого приводу, якщо мене викриють, новина про мою милу звичку полетить до міста ще до світанку.

По-друге, я ще ніколи не готував трубку сам, і руку мою навряд чи можна було вважати твердою.

Та доки я стояв, сама думка про трубку робила мої нерви сталевими і викликала в голові цілу купу думок. Сумніви мої здалися безпідставними. Я потягся до кишені штанів, витяг пачку «Кепстенса» і коробку сірників. Пачка була наполовину порожньою, але мені потрібно було лише п'ять чи шість сигарет. Я взяв півдюжини, запалив і обережно поклав у олов'яну попільничку на столі. За кілька хвилин кімната наповнилася сірим димом. Я задоволено роззирнувся й уперше зрозумів значення фрази: «Необхідність — мати винаходи».

Лишивши сигарети жевріти, я повернувся до подорожнього набору, обережно дістав його із валізки і поклав на ліжко. Як і в потягу минулої ночі, я взяв із кишені маленький срібний ключик, уставив його у драконячу пащу і повернув.

Не пригадую, щоб я щось витягував зі скриньки, але ось вона переді мною вже порожня, а інструменти охайно розкладені на підлозі. Люлька і порцеляновий мундштук, чубук і чаша, опійна лампа і скло для неї, ґніт і невеличкий латунний контейнер, який я заповнив кокосовою олією для лампи, набір тонких інструментів — якісь використовуються для скачування, інші — для зішкрібання сажі із внутрішньої частини люльки, і нарешті опійна голка, без якої смоли не приготуєш.

Я заповнив резервуар лампи олією, підрізав ґніт і вставив його в лампу. Запалив і накрив її склом. Із невеличкого відділення у валізі дістав кульку опійної смоли, яку знайшов у речах убивці, і наштрикнув її на голку. Опустившись навколішки, я підніс її до полум'я і почав робити те, що сотні разів бачив у китайському кварталі.

«О» пом'якшав, і я перевертав та обережно розтягував його над вогнем, доки він не став тягучим. Мене накрила хвиля радісного збудження. Я це роблю; готую «О», перетворюю його з інертної речовини на магічну. Як перед тим алхіміком, котрий перетворює простий метал на золото, переді мною відкривалися таємниці всесвіту.

А тоді все змінилося.

Щось зіпсувалося. «О» зажеврівся і почав обвуглюватись. Я схопився за голову. Невже я щось забув? Пропустив якийсь важливий етап? Невже тримав «О» занадто близько до полум'я? Спробував змінити методику, але ще навіть не почавши, зрозумів, що то марна справа. «О» горів, а не випаровувався. Я швидко поклав його в чашу люльки, сподіваючись, що хоч краплину пари можна врятувати. Підніс люльку до рота й удихнув.

Гіркий, вугільний присмак.

Серце в мене мало не розірвалося.

Я поклав люльку на підлогу і без сил упав поруч, обхопивши голову руками. За мить моє тіло пронизав біль.

Не знаю, як довго я так лежав, але коли знайшов сили ворухнутися, опійна лампа вже згасла. Біль змінився на терпкий біль і барабанний біль у голові.

Я підвівся, утомлено підняв люльку. У тьмяному світлі ліхтаря від'єднав чашу і розглянув рештки почорнілої, крихкої кульки «О». Підняв її, розтер на долоні, підійшов до вікна і викинув пил у безвітряну ніч.

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ

Понеділок, 21 червня 1920 року

Заснув я лише перед світанком. На війні я навчився задовольнятися двома чи трьома годинами сну і відтоді не покинув цю звичку. Прокидатися в Калькутті зовсім не важко. Будь-хто, провівши там ніч, погодиться, що місто пробуджує, атакуючи всі органи чуття одразу: крики півників і гавкання собак, сморід стічних канав, укуси клопів. Завдяки поєднанню всіх цих факторів необхідність у будильнику відпадає.

Самбалпур — зовсім інша річ. Тут тихіше й аромати кращі, але існують і свої недоліки. Тиша була такою, що в мене виникла підозра, що сонце вже високо в небі.

Симптоми, схожі на прояви грипу, повернулися з новою силою: голова тріщить, очі сльозяться. Я б залюбки віддав місячну зарплатню за те, щоб просто перевернутися на інший бік і полежати ще годинку, але пригадав Ґолдінґа. Ми домовилися зустрітись о восьмій. Я поглянув на годинник. Він зупинився за чверть до третьої.

Я змусив себе встати з ліжка, натягнув сорочку і штани й кинувся вниз. Годинник у передпокої показував, що до восьмої залишилося ще десять хвилин. Зітхнувши з полегшенням, я вийшов на вулицю пошукати бухгалтера.

Небо було ясним, повітря важким. Індус у білій сорочці та тюрбані розрівнював гравій біля воріт.

— Чи не бачили ви містера Ґолдінґа?

— Так, сагибе,— посміхнувся він.— Ґолдінґ сагиб — дуже гарний чоловік. Він приходив учора тільки.

— А сьогодні вранці ви його бачили? — запитав я.

— Ні, сагибе,— відповів він, засмучено похитавши головою.

Я підійшов до воріт, запалив сигарету і почав чекати. Двадцяти хвилин вологості й головного болю мені вистачило, і я повернувся всередину. Бухгалтера ніде не видно. Звісно, він може затримуватися, та щось не схожий він на людину, яка часто запізнюється. Я б сказав, що він, імовірніше, раніше прийде. Учора він здавався таким знервованим, так хотів скинути із себе якийсь тягар. Варто врахувати, що він добряче випив. Може, протверезів і передумав? А може, і досі спить. Хай би там як, він так легко мене не спекається. Обов'язково розпитаю його сьогодні, хоче він того чи ні.

Повернувшись до будинку, я приєднався до Не Здавайся, який уже снідав у їдальні.

— Ви не бачили Ґолдінґа? — запитав я.

— Боюсь, ні, сер,— відповів сержант.— Не прийшов?

— Схоже, ні,— зітхнув я.

— Учора він багато випив. Може, забув?

— Може,— погодився я. Налив собі чашку чорної кави з порцелянового кавника на столі й сів на стілець навпроти Не Здавайся.

Ми почули, як перед будинком зупинився автомобіль, і за кілька хвилин до нас увійшов полковник Арора.

— Ви раптом не зустрічали містера Ґолдінґа? — запитав я.— Ми домовлялися зустрітись о восьмій. Може, тут люди мають трохи вільніші стосунки з часом? — з надією припустив я.

Полковник стримано розсміявся.

— Тільки не наш містер Ґолдінґ. Він сама пунктуальність.

— А що ви робите тут так рано? — поцікавився я.— Я гадав, що ви приїдете о дев'ятій.

— Мабуть, починаю вчитися у вас, англійців,— усміхнувся він і змінив тему.— Я привіз запрошення. Сьогодні ввечері влаштовують невеличке храмове свято. Його Високість магараджа вас запрошує. Я пришлю за вами автомобіль о сьомій.

— Гаразд,— погодився я. Поглянув на годинник. Ґолдінґ уже на півгодини запізнюється. Схоже, що він узагалі не прийде.— А де контора Ґолдінґа?

— В Ґулааб Бхаван,— відповів Арора.— На поверх нижче вашого кабінету.

— У такому разі ми краще поїдемо. Може, там його знайдемо. Та й роботи багато, і нам знадобиться ваша допомога.

Губи його ледь розтягнулись у посмішці.

— До ваших послуг.

Сорок хвилин по тому ми вже заходили до свого тимчасового кабінету з вікнами у сад. Зупинилися біля кабінету Ґолдінґа на другому поверсі, але він був

зачинений. Наразі я милувався видом, а Не Здавайся з полковником обговорювали список людей, яких ми хотіли б опитати.

— І мови бути не може,— палко заперечував полковник. Він підвівся і навис над Не Здавайся, як та скеля.— Принц Пуніт — гаразд, це можна влаштувати; але вдова Адгіра, принцеса Ґітанджалі,— це порушує всі правила. До магарані і принцес, навіть до королівських наложниць наближатися не можна, особливо вам, Віндгеме.

— Мені? — здивувався я.

Полковник знову сів і зчепив руки.

— За двісті років спілкування з британцями ми багато на що погодились, але святість жіночої половини завжди залишалася непорушною. Не лише у Самбалпурі, а й у всіх королівських штатах. Королівські жінки мусять лишатися чистими. Покійний принц був не лише моїм господарем, але й моїм другом. Та я не став би просити у магараджі дозволу, щоб поставити кілька запитань принцесі королівського дому, навіть якби вважав її вбивцею.

— А сержант Банерджі? — запитав я.

Обидва чоловіки так і витріщилися на мене.

— Він не англієць,— пояснив я,— хоча й розмовляє не гірше за мене. Чи не можна йому розпитати принцесу? У вашій присутності, звісно.

Полковник похитав головою.

— Ні. Без дозволу магараджі це неможливо. А він ніколи не погодиться.

Не Здавайся посовався на стільці.

— З вашого дозволу, сер. Не варто сердити…

Я зупинив його.

— Принаймні запитайте.

— Навіщо вам узагалі її допитувати? — буркнув полковник.

Ураховуючи такий пристрасний опір із боку Арори, навряд чи варто казати йому, що наше бажання ґрунтується на плітках захмелілої місіс Кармайкл, тож я зробив те, що зробив би на моєму місці будь-який добрий детектив. Я збрехав.

— Юврадж отримав два листи, обидва принесли до його апартаментів у палаці. Хтось із придворних намагався його попередити. Може, його дружина щось про це знає. Якщо ми її не розпитаємо, можна вважати, що ми не виконали свого завдання.

Полковник зітхнув, але сперечатися не став. Це вже прогрес.

— А я тим часом хотів би оглянути кімнати принца,— додав я.— Добре було б побачити, де саме залишили листи.

— Гаразд,— відповів він.— Я домовлюся. Щось іще?

— Ще одна делікатна справа,— сказав я.— Ми дізналися, що у принца був роман із мемсагиб, такою собі міс Пемберлі. Вам про це відомо?

Арора спохмурнів. Він дивився на мене, і на мить в його очах промайнув той холодний вираз, який я помітив, коли вперше побачив його у Калькутті.

— Авжеж, відомо. Як думаєте, кого він змушував оплачувати її рахунки в «Бомоні»?

— І ви нам нічого про це не сказали?

— До слідства це не має ніякого відношення. Та й уся ця історія дуже неприємна.

— Ви не схвалювали ці стосунки?

Він помовчав.

— Можете говорити відверто,— запропонував я.

— Його Високість діяв не в інтересах королівства,— нарешті сказав він. Відповідь справжнього дипломата.— Якщо це все...— І він підвівся.

— Ще одне, полковнику,— квапливо сказав Не Здавайся, витягуючи зі своєї сумки тоненьку теку. Від-

крив її, дістав світлину знаряддя вбивства, яке наразі лежало у шафці для доказів на Лал-базарі, і передав її Аморі.

— Чи бачили ви раніше такий револьвер, сер? П'ять комірок, складаний спусковий гачок, який з'являється, лише коли прицілюєшся. Унікальна зброя.

Полковник із цікавістю розглянув світлину і повернув її.

— Це кольт,— відповів він.— Кольт Патерсон. Застарілий, але ефективний.

— Ви вже з таким колись зустрічалися? — поцікавився я.

Він розреготався.

— Можна і так сказати. У мене такий був. Багато років такою зброєю користувалися всі самбалпурські офіцери. Їх замінили на сучасні револьвери лише в 1915 році. Раніше ваші урядовці не дуже охоче постачали зброю до місцевих штатів, тож нам доводилося шукати інші джерела. Як от Сполучені Штати. Здається, саме в американців ми придбали сотню таких кольтів у минулому столітті. Я так розумію, колись вони належали армії Техаса ще до того, як він об'єднався з іншими штатами. Згодом ними користувалися під час громадянської війни в Америці, з'явилися новіші моделі, а ці продали Самбалпуру. Коли почалася Велика війна, і магараджі стали піднімати війська на бій із британцями, ваш уряд природно переглянув свою політику щодо озброєння місцевих штатів, і замінив усі застарілі револьвери на сучаснішу зброю. Кольти потрібно було здати, але досить велика їх кількість кудись зникла.

— Брудна зброя,— тихо сказав Не Здавайся.

— Що? — схаменувся полковник.

— Цей револьвер ми знайшли в убивці. Ми вважаємо, що саме з нього вбили принца. Це пов'язує вбивцю із Самбалпуром,— пояснив я.

А ще доводить, що вбивця або той, хто його найняв, має певні зв'язки у самбалпурській міліції, або придбав зброю у когось, хто такі зв'язки має.

— Не знаєте, скільки зникло? — запитав я.

— На це запитання я відповісти не можу, але знаю того, хто може.

— Спробую вгадати,— посміхнувсь я.— Містер Ґолдінґ.

Полковник вишкірився.

— Він дуже доскіпливий щодо кількості.

— Зможете його відшукати? — попросив я.— Навіть якщо він передумав зі мною говорити, я з ним побалакати точно хочу.

Наразі від полковника нам нічого не потрібно. Він зробив кілька нотаток, пообіцяв повідомити, якщо домовиться про допити й огляд апартаментів ювраджа.

Минуло кілька хвилин, і в двері постукали. Я вирішив, що то полковник щось забув. Натомість на порозі стояв Кармайкл.

Він спітнів, та за такої надмірної вологості це було нормально, а от вираз його обличчя мене наполохав.

Не Здавайся підсунув йому стілець, але посол не квапився сідати.

— Що можу для вас зробити, містере Кармайкле? — запитав я.

— Боюсь, виникла проблема,— пробелькотів він.— Така неприємність!

Він витяг із кишені штанів хустинку і заходився витирати чоло.

— Я отримав телеграму з Делі,— продовжив він.— Вам наказують залишити Самбалпур і негайно повертатися до Калькутти, одразу ж після закінчення церемонії.

Такого перебігу подій я й боявся, відколи Кармайкл повідомив, що він послав телеграму. Утім, той факт, що телеграфували з Делі, а не з Калькутти, залишав деякий проблиск надії.

— Це стосується нас обох? — запитав я, вказуючи на Не Здавайся.— Чи лише мене одного?

— Сказано лише, що капітан Віндгем вважається у Самбалпурі «персона нон ґрата» і мусить негайно повернутися до Калькутти.

— Але ж магараджа попросив капітана допомогти,— запротестував Не Здавайся.

— Я лише передаю офіційне повідомлення,— відповів посол.

— Від кого? — втрутивсь я.

— Га? — розгубився він.

— Хто послав телеграму?

— Секретар місцевих штатів, звісно.

— Зрозуміло.

Текст телеграми, її джерело — усе це дуже серйозно. Та, схоже, можна знайти вихід. Телеграма надійшла від секретаря місцевих штатів, особи, приближеної до віце-короля. Він один із найвпливовіших у Громадянській службі Індії. Але ні я, ні Кармайкл до неї не належимо. Як офіцер Імперської поліції я підкоряюся тільки своїм начальникам у Калькутті, а він, представник британського уряду в Самбалпурі, виконує накази Міністерства у справах Індії в Лондоні.

— Ох,— зітхнув я,— схоже, у вас дійсно виникли проблеми.

Він так на мене витріщився, ніби я щойно запропонував йому пробігтися навколо палацу голим.

— У мене проблеми? — вигукнув він.

— Бачу, що ви отримали телеграму від Громадянської служби Індії, якій ані ви, ані я не звітуємо. Я тут у відпустці, і, як вам відомо, сам магараджа попросив

мене задовольнити свій професійний інтерес і під час перебування в Самбалпурі поспостерігати за методами місцевої поліції. Якщо я зараз поїду, Його Високість вважатиме це образою собі, усьому самбалпурському двору, та й усій самбалпурській нації, особливо враховуючи той факт, що від мого начальства ніяких наказів я не отримував.

Плечі Кармайкла опустилися, і він нарешті упав на стілець, який йому підсунув Не Здавайся. Певне, він усвідомив, що на нього звалилося, і здавалося, що його от-от знудить. Не можу його звинувачувати. Він дипломат, людина, що присвятила своє життя виконанню наказів безликих людей по той бік телеграфної машини. Що ж робити, коли такий наказ надходить від того, кому він не звітує, та ще й вимагають його негайного виконання? Кармайкл виправдав свій фах і як справжній дипломат знайшов вихід:

— Попрошу пояснень. Але доки їх не отримаю, наполягаю, щоб ви виїхали з посольства.

Мене цілком таке влаштовує. Якщо в «Бомоні» знайдуться вільні кімнати, вони будуть набагато зручнішими, не кажучи вже про те, що там є електрика.

— Справедливо,— погодився я.— Якщо ви не проти, ми заберемо речі після кремації ювраджа.

— Дуже добре,— зітхнув він.— Я не проти.

— А тепер, якщо ви більше нічого не хочете нам повідомити, ми із сержантом мусимо повертатися до роботи. Гадаю, у вас також багато справ. Ви ж представлятимете на похороні британський уряд.

— Так,— підвівся він зі стільця.— Як ви правильно зауважили, я мушу йти. Бажаю вам обом гарного дня. Побачимося пізніше.

— Схоже, комусь угорі не до вподоби ваше перебування тут,— сказав Не Здавайся, щойно Кармайкл вийшов.

Він має рацію. І я можу назвати двох кандидатів: віце-король, який не довіряє мені після справи Сена минулого року, і шпигуни «Відділу Н», які, правду кажучи, ніколи нікому не довіряють. Але хто із цих двох і чому — загадка. Знову ж таки, це свідчило про те, що тут криється дещо більше за релігійні суперечки та місцеву політику Самбалпура. І це мене турбувало.

— Гаразд,— відповів я.— Ми отримали відстрочку, але Кармайклу багато часу не знадобиться, щоб телеграфувати в Делі та прояснити питання. Якщо за цим стоїть віце-король, то і кількох годин йому вистачить, щоб змусити лорда Таггарта мене відкликати.

Якщо чесно, у глибині душі я навіть полегшення відчув від такої перспективи. Після вчорашньої невдалої спроби приготувати опій нерви мої були загострені. Пригнічувала сама думка про те, що в Самбалпурі, так далеко від опію, доведеться застрягнути надовго.

Але Не Здавайся був іншої думки.

— Я знаю, як його можна випередити, сер…

ДВАДЦЯТЬ

— Нічого не вийде,— кинув я.
Ми бігли коридором.

— Ми нічого не втрачаємо, якщо спробуємо,— відповів Не Здавайся.

— Мусимо поквапитися,— сказав я.— Кармайкл уже туди їде.

Ми шукали кабінет полковника Арори. Я відчинив перші двері, що нам трапилися, і зазирнув усередину, але кімната була порожньою. Я вилаявся, повернувся і мало не налетів на сержанта.

— Тут нікого,— сказав я, посунувшись.

Ми продовжили пошуки, відчиняючи двері порожніх кабінетів. Схоже, на всьому поверсі нікого. Мене все це вже почало дратувати, аж тут Не Здавайся мене зупинив.

— Зачекайте,— видихнув він.

— Облиш,— відповів я.— Відпочинеш у кабінеті Арори. І не пропускай занять із фізичної підготовки для офіцерів, коли повернемося до Калькутти.

— Ні,— сказав він.— Усе це можна зробити набагато простіше.

Він увійшов до одного з порожніх кабінетів, підняв слухавку і заговорив із оператором.

— Я хочу поговорити з полковником Аророю,— сказав він.— Це терміново. З'єднайте з його кабінетом.

На іншому кінці лінії почулися гудки. Тоді сержант повернувся до мене і посміхнувся.

— Полковнику Арора! Це сержант Банерджі,— представився він.— Маю до вас прохання, сер.

За кілька хвилин ми вже стояли в кабінеті полковника, а він розмовляв по телефону. Тоді поклав слухавку і поглянув на нас із-поза свого столу.

— Готово,— сказав він.— У місті два телеграфи: один тут, у палаці, інший — на вокзалі. Обидва цілу годину не працюватимуть через технічні проблеми.

— Дякую,— з полегшенням зітхнув Не Здавайся.

— А тепер, чи не поясните ви мені, навіщо вам це?

Не Здавайся покосився на мене, і я кивнув, щоб він продовжував. Немає причин, приховувати від полковника Арори правду. Та й часу не маємо вигадувати вірогідну брехню.

— Містер Кармайкл отримав телеграму з Делі, в якій капітану Віндгему наказується негайно повертатися до Калькутти. На щастя, через адміністративну помилку наказ був переданий від Громадянської служби, а не від поліції. Містер Кармайкл поїхав прояснять це питання у свого начальника. Доки ж пояснень не отримано, капітан може лишатись у Самбалпурі...

Полковник повернувся до мене.

— Чому ж вони так хочуть бачити вас у Калькутті, капітане?

— Не хочуть,— відповів я.— Якби хотіли, то і телеграму надіслали б із управління поліції в Калькутті. Вони просто хочуть прибрати мене із Самбалпура.

— І яка тому причина?

Не знаю, але маю підозри, і всі вони такі огидні, що ділитися ними з полковником аж ніяк не можна.

— Кому ж це відомо? — знизав я плечима.

— Отже, ви не хочете, щоб Кармайкл поспілкувався з Делі? А чому б йому просто до них не зателефонувати? У посольстві ж є телефонна лінія?

— Офіційні накази мусять бути в письмовій формі, та коли ви вже про це загадали, було б непогано, якби й телефон трохи зіпсувався,— відповів я.— Мусон до Самбалпура ще не дістався, але десь між посольством і столицею негода могла не на жарт розбушуватися. Цілком імовірно, що десь і пошкодило лінію.

Обличчя полковника розпливлося в посмішці.

— Мені потрібен дозвіл. Диван навряд чи погодиться, але Його Високість магараджа проти не буде. Йому подобається час від часу морочити британців. Якось, щоб ушанувати шляхетного посла, він подарував Кармайклу сумку та ключки для гольфа. Кармайкла аж роздуло від гордощів. Та не знає він, що сумку ту зроблено зі шкіри слонячого пеніса.

— Цікаво,— кивнув я.— Якщо зможете відстрочити мій від'їзд на кілька днів, я вмовлю його зіграти.

— Ви граєте у гольф? — зрадів полковник.

— Ні. Досі навіть і не хотілося.

Полковник розреготався, і це добре, бо доводило, що допомогти він може.

— Чи надовго ви хочете ускладнити містеру Кармайклу спілкування зі світом? — нарешті запитав він.— Я ж не можу відрізати його назавжди. Війни починалися і з менших провокацій, а я не маю дозволу розв'язувати конфлікти цього тижня. До того ж я не хочу бути тим, хто поклав край британському пануванню в Індії.

Настала моя черга посміхнутися.

— Авжеж,— погодився я.— Містер Ганді ніколи не пробачить, якщо ви його обійдете. Будь ласка, спробуйте витримати якомога довше. В ідеалі — тиждень.

— Максимум три дні,— відрізав він.— Але за однієї умови.

— Кажіть.

— Ви ніколи не розкажете містеру Кармайклу про походження його улюбленої сумки для гольфа.

— Гадаю, це в моїх силах,— погодився я.

— У такому разі,— вишкірився він,— не турбуйтеся: у найближчі сімдесят дві години містеру Кармайклу швидше буде дістатися до Делі пішки, аніж додзвонитися чи послати телеграму.

Ми вже зібралися виходити, аж тут у двері кабінету постукали. «Постукали», мабуть, не зовсім відповідне слово, оскільки забухкало так, ніби хтось гупав молотком. Двері відчинилися, й увійшов темноокий чоловік із бородою, волохатою, немов той персидський килим. На ньому була широка смарагдово-зелена шовкова туніка, перехоплена на талії паском, а в руці — конверт, якого він вручив полковнику.

Арора кивнув, чоловік повернувся і виструнчився поруч із Не Здавайся, загородивши його собою так, ніби сержант опинивсь у затінку дерева.

— Щодо зустрічей, про які ви просили,— сказав полковник, ніби і не вражений тим, що прочитав,— Його Високість відмовляє у дозволі поставити запитання принцесі Ґітанджалі.

Не Здавайся з полегшенням зітхнув.

— А принцу Пуніту? — запитав я.

— Його Високість не має заперечень.

— Добре, це вже щось.

Арора прикусив губи.

— Навіть не знаю,— відповів він.— Юврадж завтра вирушає на полювання. Сьогодні мусить бути

на кремації брата. Сумніваюся, що він знайде для вас час.

— Полювання одразу ж після похорону брата?

Полковник кивнув.

— Початок полювання було призначено ще на вчора. Принц був змушений відкласти від'їзд на день і не бажає чути навіть іще про день затримки.

Цікаво. Коли мій зведений брат Чарлі загинув на війні, я на кілька тижнів поринув у чорну безодню зневіри, а я його ледь знав. Про полювання б я точно не думав.

— Що ж нам залишається? — поцікавився я.

— Ви можете оглянути спальню принца Адгіра і поспілкуватися з англійкою.

— Небагато,— зауважив я.

— Подивимося, що можна зробити, щоб зустрітись із принцом Пунітом. До речі, він сьогодні також буде на святі. Може, там ви зможете поставити йому кілька запитань.

ДВАДЦЯТЬ ОДИН

Апартаменти ювраджа розташувалися майже у самісінькому кінці одного крила Сур'ї Махал. Оцінити помешкання було важко, бо розміром воно було ледь не таке як палац, та й думки мої були зайняті іншим.

Нас провів чоловік, який приніс полковнику Аморі записку, Не Здавайся щосили намагався не відставати. Нарешті ми зупинилися перед арочними дверима в алькові, прикрашеному вишуканим різьбленням у вигляді павичевого пір'я та інкрустованим нефритом і блакитним топазом. Двері охороняв іще один бородатий воїн такої ж статури, як і наш провідник.

Ці двоє обмінялися кількома словами. Враховуючи їхню зовнішність, я б припустив, що то мова якоїсь місцини на північному заході. Вартовий суворо кивнув, відчинив перед нами двері та відступив убік.

Наш провідник повернувся до мене.

— Апартаменти Його Високості ювраджа,— оголосив він і жестом запросив нас увійти, а тоді зачинив за нами двері.

Ми увійшли до маленького передпокою, із нього — у більшу вітальню, мебльовану у стилі, який журнал «Дім і сад» назвав би східною розкішшю. У кімнаті було прохолодно, хоча пунки ніде не було видно, стояв аромат жасмину і трояндової олії.

— Приємне місце,— промовив Не Здавайся.

— Ммм...— кивнув я.— Це вам не вулиця Премчанд Борал.

— Що саме ми шукаємо? — запитав він, зазирнувши у сусідню кімнату, де, певне, була спальня ювраджа.

— Хочу відчути атмосферу місця,— відповів я.— Навряд чи щось краще розповість про людину, ніж кімната, у якій він живе.

— Навіть якщо це принц? — скептично хмикнув Не Здавайся.

Він роздивлявся коштовні дрібнички на поличці поруч із великим ліжком із балдахіном, застеленим золотими шовковими простирадлами, з інкрустованим мармуром узголів'ям. Схоже, він має рацію.

Я сів на ліжко. Воно було жорстким, матрац, певне, був набитий бавовною, а не на пружинах, як у англійських ліжках. Несподівано. Мені здавалося, що ліжко принца буде м'яким, схожим на західні, як і все у палаці.

Я перевернув одну подушку. Вона також була твердою, як це прийнято в індусів. Я пригадав, що сказав принц у автомобілі, коли ми їхали до Майдану, незадовго до свого вбивства. Одну записку він знайшов під подушкою, іншу — у кишені костюма. Це змусило мене задуматися.

На іншому кінці кімнати стояв елегантний письмовий стіл. Я підійшов до нього, відсунув шухляди і почав роздивлятися, що там: офіційні папери з державною печаткою, якесь приладдя для писання, оздоблених коштовностями, та нічого, що б мене зацікавило.

Закривши шухляди, я пішов до маленької кімнати, заставленої великими шафами. Відкрив одну і побачив вішалку не менш як із тридцятьма костюмами.

Коли я повернувся в спальню, Не Здавайся роздивлявся шовкові гобелени, що висіли обабіч позолоченого дзеркала на повний зріст.

— Чому? — запитав я.

— Що чому, сер?

— Чому записки підкинули саме туди, де їх знайшли?

Він заблимав очима.

— Тобто в апартаменти принца?

— Чому під подушку? Чому в костюм? Чому не на стіл?

— Це ж зрозуміло,— відповів сержант.— Той, хто їх приніс, хотів бути впевненим, що їх знайде принц і ніхто інший.

Я перетнув кімнату, відчинив єдині двері, які ми ще не відчиняли, й опинився у приватній ванній принца. На поличці, облицьованій блакитним кахлем, лежало з дюжину охайно згорнутих рушників. Я струсив кожний і кинув у купу на підлогу.

— Що ви робите, сер? — здивувався Не Здавайся.

— Навіщо лишати два листи, в яких написане те саме? — запитав я.

Сержант замислився над запитанням.

— Не знаю, сер.

— Може, першого листа не знайшли? — припустив я.— Принц сказав, що знайшов перший під подушкою, а другий у кишені костюма. Але він принц, має, напевне, сотню костюмів. А якщо першого поклали в кишеню, а він просто знайшов його пізніше?

Я потрусив передостанній рушник. Із нього випав маленький клаптик білого паперу і приземлився на підлогу. Я підняв його, розкрив і поглянув на Не Здавайся.

— Гадаю, це мусило бути другим посланням принцу,— сказав я.— Ризиковано залишати записку в рушнику, особливо коли їх у принца стільки, що вистачить на всю турецьку лазню, але ними користується лише він, і ймовірність того, що він знайде ли-

ста, набагато більша, ніж якщо сховати його в кишені костюма. Коли і його принц не знайшов, втретє застереження поклали під подушку, де його гарантовано б побачили.

— Те, що листи так ховали, вказує на велику секретність,— зауважив Не Здавайся.— Якби принца збиралися вбити, чому б не сказати йому прямо?

— Поміркуйте,— запропонував я.— Листи написані місцевою мовою. Це означає, що писав їх місцевий мешканець. Рівень освіти він має обмежений: читати та писати вміє, але лише місцевою мовою — цією мовою принц не розмовляє. Хто має доступ у спальню принца, але не має права звертатися до принца безпосередньо?

Відповідь очевидна.

— Покоївка,— зробив висновок Не Здавайся.— Варто повернутися до полковника Арори і попросити дозволу допитати покоївок, які обслуговували апартаменти принца.

Із цими словами він вийшов до вітальні й попрямував до дверей.

— Стривайте. Маю кращу пропозицію.

Я підійшов у спальні до столу і підняв слухавку.

— Хочете допитати покоївок? Зараз?

У голосі полковника бриніло роздратування.

— А хто ще міг полишати записки в таких місцях? — не здавався я.

— Звідки ж покоївці знати про змову проти ювраджа?

— Ми нічого не дізнаємося, доки їх не розпитаємо,— наполягав я.

— Гаразд,— зітхнув полковник.— Подивимося, що можна зробити. Ви побачили все, що хотіли, в апартаментах ювраджа?

— Так, ми закінчили,— відповів я.

— У такому разі буду вдячним, якщо ви зустрінете мене біля Будинку троянд за десять хвилин. Автомобіль чекатиме.

— Ми їдемо в цікаве місце?

— Якщо так можна назвати квартиру бухгалтера.

— З Ґолдінґом щось сталося?

Полковник помовчав.

— Я намагався його знайти, як ви просили,— нарешті сказав він.— Уранці його ніхто не бачив, телефон у нього вдома не відповідав.

Мені стало моторошно.

— Може, він кудись поїхав?

— Сумніваюся,— відповів полковник.— Навіть у випадку крайньої потреби Ґолдінґ ніколи не їхав не попередивши.

Мерседес загальмував біля чистенького бунгало у стилі тюдорського відродження, яке у графстві Кент виглядало б дуже доречним. Пофарбовані зеленим металеві ворота у живій огорожі вивели нас на стежку, що розтинала підстрижений лужок і проходила повз клумби з англійськими квітами. Сам будиночок, схоже, нещодавно білили, дерев'яні рами пофарбували в той же відтінок зеленого, що й ворота.

Повітря було нерухомим, тишу порушували тільки крики пташки майни.

Водій залишився стояти біля автомобіля, а ми з Не Здавайся пішли до дверей. Полковник з нами не

поїхав. Передав із водієм записку, що його в останню мить викликали допомагати з похоронами.

Я взявся за молоток на дверях і кілька разів стукнув. Ми почекали. Ізсередини не доносилося ні звуку.

— Стукати потрібно так, щоб і мертвого розбудити,— зауважив Не Здавайся.

— Сподіваюсь, до цього не дійде, сержанте,— відповів я.— Обійдіть будинок. Може, знайдете якесь відчинене вікно чи двері.

— Так, сер.— І він вирушив навколо дому.

Я ж зайшов з іншого боку і спробував зазирнути у вікна, як мені здалося, вітальні. Усередині було темно, на вікнах висіли легкі занавіски, тож роздивитися нічого не можна було. Повернувшись до дверей, я добряче штовхнув їх ногою. Тверді. Замкнені. Ніякого бажання виносити їх плечем. Коли я минулого разу виламав двері, мене зустрів град куль. Більш того, я ж офіційно у відпустці. Тут я пригадав, що власник — бухгалтер, і, піднявши килимок під ногами зазирнув ще туди.

От дідько! Запасного ключа немає.

Повернувся з обходу Не Здавайся. Усе, що мені було потрібно, я побачив у нього на обличчі.

— Задні двері зламані.

Задній сад був більшим, утім таким же охайним, як і той, що перед будинком. Біля самого дому вишикувалися рядочки рожевих і червоних троянд, під деревом жакаранди притулився столик і два очеретяні стільці. Така собі картинка з листівки, якби не стан задніх дверей. Не Здавайся дуже м'яко описав ситуа-

цію, сказавши, що їх «зламали». Схоже, тут хтось добре попрацював сокирою. Половина дверей перетворилася на скіпки і тепер лежала на землі, решта висіла на одній завісі. Одне можна сказати напевно: Ґолдінґ не хотів улаштувати собі вихідний.

Я штовхнув залишки дверей і обережно переступив поріг, під ногами захрустіли скіпки. Усередині було тихо. На кахельній підлозі стояла пара брунатних чобіт.

Не Здавайся зайшов слідом. Я відчинив найближчі двері: кухня мала такий вигляд, ніби в ній вибухнула бомба. Шухляди висунуті, шафи повідчинені, підлога засипана розбитим посудом.

Я озирнувся на Не Здавайся.

— Револьвер із вами, сержанте?

— Боюся, ні, сер,— прошепотів Не Здавайся.— Лишився у посольстві.

Не можу його звинувачувати, бо мій узагалі за чотириста миль звідси, у Калькутті.

— Сподіваюсь, що той, хто це зробив, давно вже пішов або такий же недбалий, як і ми.

Ми обережно наблизилися до дверей у дальньому кінці коридора. Я трохи їх прочинив і зазирнув у кімнату, яка колись була вітальнею. Тепер тут панував хаос. Книжки валялися на підлозі, канапу явно пошматували ножем, і з усіх дірок стирчали жмути сірої бавовни. Цупкі оксамитові завіси зірвали, а підкладку ще й порізали.

Позаду нас щось загуркотіло. Отямившись від переляку, ми кинулися назад у кухню. Не встиг я й слова сказати, як Не Здавайся вже відчинив двері: дуже необережно з його боку, враховуючи, що в жодного з нас немає зброї. Я очікував, що нас зустріне вогонь, тож кинувся, пригнувшись, за ним і збив на підло-

гу, але ніхто не стріляв. Натомість перед нами стояв чорно-коричневий кіт, приголомшений нашим уторгненням.

Не Здавайся підвівся й обтрусився. Кіт застрибнув на буфет, скинувши на підлогу ще кілька тарілок. Я повернувся і пішов оглядати будинок далі.

Спальня була лише одна: доволі простора кімната, в якій стояли ліжко, шафа, комод і стіл, але тепер це більше нагадувало смітник, засипаний пір'ям із порізаної перини. Шухляди повитягували, усе, що було всередині, розкидали по всій кімнаті.

Я шукав слідів боротьби, але їх не було. Судячи з безладу, господар міг чинити опір, але, як на мене, імовірніше, тут щось шукали. Слідів крові не було, хоча ножом добряче попрацювали. Певне, коли до будинку вломилися, Ґолдінґа вдома не було.

До кімнати увійшов Не Здавайся. У руках у нього була кішка.

— Бачу, ви знайшли собі друга,— хмикнув я.

— На нашийнику написано, що його звуть Мордекай,— відповів сержант.— Мабуть, належав Ґолдінґу.

Із висновками Банерджі явно поквапився.

Задні двері були відчинені, і тварина могла запросто пробратися всередину слідом за нами.

— Чому ви так упевнені в цьому? — поцікавився я.

Сержанта запитання трохи здивувало.

— Бо в Індії ніхто не даватиме кішці таке кумедне ім'я.

А він має рацію. Я опустився навколішки і підняв із підлоги дві світлини в рамочках. Скло на одній потрощилося й випало. На обох був Ґолдінґ, років на десять-п'ятнадцять молодший, він стояв поруч із літньою жінкою. Я пошукав інші світлини, але не знайшов.

— Що скажете? — передав я світлини Не Здавайся.

— Мати Ґолдінґа? — припустив він.

Схоже, він був неодруженим, та й чоловіки без дружин набагато частіше заводять котів, ніж одружені. Усім потрібен компаньйон, навіть бухгалтеру.

Я зайшов до ванної і нахилився, щоб роздивитись аптечку, яку вивернули в цинковий рукомийник.

— Що робити з котом? — пролунав за спиною голос Не Здавайся.

— Оближте його,— порадив я.— Коти здатні самі про себе подбати.

— Гадаю, це англійський кіт, сер,— не відступався сержант.— Не думаю, що він і п'ять хвилин протримається на індійських вулицях.

Я нагадав, що головним нашим завданням є знайти Ґолдінґа, а не хвилюватися про його кота.

— Так, сер. Вибачте, сер,— ніяково пробелькотів він.— Вважаєте, Ґолдінґа викрали?

— Якщо й викрали, то не звідси.

— Де ж він?

— Не знаю.

Я підняв маленьку блакитну пляшечку, наполовину заповнену круглими білими пігулками.

— Може, він потрапив у якусь халепу і тепер переховується? — припустив Не Здавайся.— Учора ввечері він поводився якось дивно.

— Можливо,— кивнув я, хоча мав до цього певні сумніви.

Я дивився на пляшечку з пігулками і міркував, що Ґолдінґ не планував нікуди надовго їхати.

— Його будинок обшукували,— сказав я.

Ми стояли в кабінеті полковника Арори. Він сидів за столом і пив чай.

— Гадаєте, його викрали? — запитав він, зробивши ковток.

— Можливо. А може, він уплутався в якусь справу і вирішив зникнути, доки до нього не дісталися. Важко сказати. Але я думаю, що його схопили, коли руйнували будинок.

— Утім, і такий варіант не можна відкидати.

Полковник поставив чашку і витяг із кишені срібний портсигар. Відкрив його, запропонував кожному з нас сигарету, а тоді взяв і собі.

— Хто б не обшукував його будинок, він щось хотів знайти,— сказав я.— Якщо вони викрали Ґолдінґа, то він їм не сказав, де шукати.

— Це не доводить, що вони нічого не знайшли,— втрутився Не Здавайся.— Адже обшук вони проводили вельми старанно.

— Цілком можливо,— погодився я.— Але я маю сумніви.

— Чому? — поцікавився полковник.

— Кожну кімнату в будинку перевернули догори дриґом, навіть ванну. Навіщо їм це робити, якщо б вони знайшли те, що шукали? Тож вони або знайшли цю річ в останній кімнаті, або не знайшли взагалі. Ставлю на останнє.

— Вам відомо, що шукали? — запитав Арора.

— Я сподівався, ви скажете.

Він нічого не сказав, просто пильно глянув на мене, нічим не видавши своїх емоцій. Важко було сказати, про що він думає, але за кілька днів я познайомився з ним трохи більше, тож можу припустити, що

він саме вираховував, скільки мені можна розказати. Переконаний, що він щось від нас приховує. Урешті-решт, він почав непокоїтися про Ґолдінґа, не встигли ми попросити знайти цього чоловіка. Мій досвід підказує, що ніхто не буде просто так турбуватися про звичайнісінького бухгалтера.

— Вам відомо, над чим він працював? — наполягав я.

— Він готував звіт про вартість алмазних копалень королівства. Ви самі розумієте, що сер Ернест Фіцморіс сюди не чистим повітрям подихати приїхав. Англо-Індійська діамантова корпорація щось винюхує. Цього разу Його Високість наказав дивану почати діалог щодо потенційного продажу копалень. Диван мусив звітувати принцу Адгіру. Ґолдінґу доручили вираховувати можливу ціну.

— А тепер принца вбили, бухгалтер кудись зник,— підсумував я.— Не бачите зв'язку?

Полковник мало не спопелив мене своїми зеленими очима.

— Ґолдінґ чудова людина, капітане,— відповів він.— Абсолютно чесний. Самбалпуру потрібні такі, як він.

Це не відповідь на моє запитання, але його слова багато мені сказали. Я затягнувся сигаретою.

— Я хочу оглянути його кабінет,— сказав я.— Може, ми знайдемо щось таке, що проллє світло на його зникнення.

— Гаразд,— погодився полковник.— Домовлюся, щоб це можна було зробити одразу ж після кремації.

— І ще одне,— додав я.— Вам удалося знайти покоївок, які мали доступ до спальні Адгіра протягом кількох тижнів до його смерті?

Полковник простягнув аркуш паперу.

— Ось список.

— Добре.— Я повернувся до Не Здавайся.— Після похорону, сержанте, допитайте жінок із цього списку. Сподіваюся, ви зможете знайти ту, що залишила ті записки Адгіру.

Не Здавайся повільно кивнув і взяв у полковника список.

— Попрошу присилати покоївок до вашого кабінету по одній,— сказав полковник.— Гадаю, вам знадобиться перекладач. Більшість із них розмовляють лише мовою орія.

— Так, він нам не завадить,— погодився я.

ДВАДЦЯТЬ ДВА

За годину ми з Не Здавайся сиділи в позолоченому візку, який тягло півдюжини коней, кожен з яких запросто став би переможцем Дербі. Їх міцно тримав за віжки кучер у тюрбані та смарагдово-золотому одязі. Це само по собі вже було вражаючим видовищем, та до нього додавалося ще зо два десятки візків, у яких розташувалися члени королівської родини.

Попереду процесії крокував слон, прикрашений гірляндами, з бивнями у срібних футлярах. На спині в нього, у позолоченому сідлі, сиділо два індуси й дули в комбус, велику трубу, яка видавала дивні для того розміру високі звуки. За ними марширували воїни у повному парадному вбранні. Вони тягнули лафет, на якому лежали тлінні рештки ювраджа Адгіра Сінґх Сая. Труни не було, тіло просто загорнули до шиї у тканину і накрили самбалпурським прапором і безліччю гірлянд жовтих та помаранчевих квітів.

Процесія просувалася вулицями, заповненими людьми. Обабіч дороги стояли чоловіки і хлопці, малі діти повсідалися на гілках дерев, а жінки виглядали з балконів та вікон будинків, повз які рухався кортеж. Із дахів дощем сипалися квіти.

Навпроти мене сидів полковник Арора.

— Маю для вас добрі новини,— нахилився до мене, щоб я почув його в галасі натовпу.

— Не звикли ми до добрих новин,— відповів я.— Це щось новеньке. Цікаво.

— Я передав Його Високості ваше прохання відрізати Кармайкла від світу на кілька днів. Радий повідомити, що йому ця ідея здалася напрочуд кумедною. Він погодився відключити на кілька днів телефон і телеграф. Власне, він вирішив удаватися до таких заходів частіше. Каже, заради того, щоб побачити обличчя нашого любого посла, можна стерпіти незручності.

— Приємно чути,— посміхнувсь я.— Лишилася тільки одна проблема: Кармайкл витурив нас із посольства.

— Тож ви тепер безхатченки?

— Хіба що ви зможете домовитися про номери для нас у «Бомоні».

Полковник усміхнувся.

— Маю кращу пропозицію.

Процесія вийшла на край міста і почала переправлятися по мосту через Маханаді. Дальній берег річки був не таким забудованим, тож квіти згори вже не сипалися. Серед натовпу обабіч дороги стояли слони з розфарбованими вухами й у шовкових попонах. Коли повз них проїхав лафет, пролунала команда погонича, і слони разом опустилися на коліна.

— Погляньте, сер! — вигукнув Не Здавайся.— Можу присягнутися, он той слон плаче.

Я хотів було розсміятися, аж помітив, що у сірого велетня дійсно стояли сльози в очах.

— Ви здивовані? — запитав полковник Арора.— Коли Син Неба повертається додому, чому ж тваринам також не сумувати?

Кортеж рухався берегом на південь. Удалечині завиднівся храм, який я помітив із камери Шреї Бідіки. Його білі мармурові вежі здіймалися високо в небо.

Коли ми наблизились, я побачив, що вся будівля вкрита різьбою: боги і смертні сплелися у коханні безліччю можливих способів. Ваш вікарій такого й уявити собі не зміг би, не кажучи про те, аби прикрасити такою ліпниною фасад церкви! Утім, вікарій був би вельми задоволений ґарґулями та вітражними зображеннями грішників, що горять у пекельному вогні. Я замислився. Як сталося, що християни з такою огидою ставляться до зображення сцен кохання? Чого так бояться наші кардинали та архієпископи?

Коло воріт храму процесія зупинилися. Біля них стояв струнко почесний караул, немов шеренга екзотичних олов'яних солдатиків. Гвинтівки вони тримали прямо перед собою, золотисті тюрбани виблискували на сонці. Позаду них... місце погребального вогню. Більше, аніж я очікував. Купа хмизу, яким запросто можна було б заповнити трюми кліпера[1].

Із візків почали вилазити сановники. Старі у білих капелюхах і білих куртах похмуро прибрали гірлянди з тіла ювраджа, поклали їх із одного боку з такою урочистістю, ніби то святі мощі. Тоді солдати підняли тіло з лафета й обережно перенесли до місця поховання.

Магараджі допомогли спуститися два помічники, ще один тримав над його головою чорну парасольку. Перед багаттям було зведено щось на кшталт трону — поміст, оздоблений червоним оксамитом і вкритий подушками. Поруч із ним стояв священик із поголеною головою у шафрановій мантії. На чолі у нього були

[1] Кліпер — вітрильно-моторне швидкохідне промислове судно.— *Прим. ред.*

намальовані дві білі лінії, що сходилися на переніссі, між ними — тонша червона лінія: знак прихильників бога Вішну.

Помічники, тримаючи магараджу за руки, обережно довели його до помосту, а чоловік із парасолькою пильно стежив, щоб королівської голови не торкнувся жоден промінчик сонця.

Священик опустився на коліна і звернувся до магараджі. Його Високість роззирнувся, тоді вказав на чоловіка в білому, дуже схожого на покійного принца. Схоже, то Пуніт, молодший брат Адгіра, і саме він проводитиме похоронну церемонію.

Присутні підвелися, і священик повів принца Пуніта до місця, де горів вогонь. Поруч стояла невеличка торбинка із ряднини. Принц сів, схрестивши ноги, перед вогнем, а священик підняв торбинку і витягнув звідти срібну посудину, в яку налив води з глиняного глечика. Я запитливо подивився на Не Здавайся:

— Вам зрозуміло, що відбувається?

— Приблизно.

— Та ви ж брахман! Мені здавалося, що ви мусите знати трохи більше, ніж приблизно. Що б сказав на це ваш батько?

— Багато слів витрачати не став би, сер. Він атеїст. А от мати…

— Забули,— зітхнув я.— Просто поясніть, що зможете.

— Гаразд,— погодився він.— Ми не віримо у воскресіння тіла. Це лише земна оболонка душі, яку потрібно звільнити, щоб вона мала змогу продовжити подорож. Для цього душу потрібно нагодувати. Для неї готують їжу — кашу з рису та кунжутного насіння.

Принц тримав сталевий казанок над полум'ям, а священик ворушив багаття бамбуковою паличкою. З кінчика палички потягнулася вгору смужечка білого

диму. Священик узяв у Пуніта казанок і щось йому прошепотів. Принц устав і повільно рушив навколо погребального багаття, доки священик промовляв мантри, час від часу зупиняючись і чекаючи, доки принц повторить за ним слова. Молитву закінчили, Пуніт знов зайняв своє місце поруч зі священиком. Він узяв із казанка жменьку рису з кунжутом, зліпив кульку і поклав на губи мертвого брата. Священик передав йому гілочку. Принц занурив її у воду і, примовляючи іншу молитву, почав бризкати на тіло Адгіра.

Священик узяв горщик із розтопленим маслом, гхі, опустив у нього пальці й накреслив на чолі Адгіра три лінії. Три лінії, подумав я: такі ж мав і чоловік, який його вбив, а також має і той, хто проводить цей останній ритуал.

Священик повернувся до вогню і почав приспівувати, тоді запалив смолоскип і вручив його Пуніту, який швидко підійшов до купи хмизу і підпалив її. Хмиз швидко підхопив вогонь, певне, його заздалегідь чимось побризкали, полум'я розгорілося, і монотонний спів священика став голоснішим. Я перевів погляд на поміст. На очах магараджі виблискували сльози. Обличчя ж Пуніта не видавало ніяких емоцій. Тихо примовляючи, він пішов навколо багаття, незабаром до нього приєдналися інші плакальники.

Ніздрі залоскотало від запаху горілого сандалового дерева, від чорного диму защипало очі, монотонні слова барабанним дробом відбивались у моїй бідолашній голові. Я відвернувся і побачив у натовпі білу жінку. Власне, вона була там не одна: були кухарі, няньки, інженери, інші служки з палацу, усі вдягнені у траурний чорний колір. Але ця жінка відрізнялася. Вона стояла трохи осторонь, серед індійців, і на ній було біле сарі. Натовп розступився. Я зміг роздивитись її обличчя, і серце моє мало не зупинилося. Вона так нагадува-

ла Сару, мою дружину, що на мить мені здалося, що я побачив привида. Сара померла у 1918 році, але тієї миті біль мій був таким нестерпним, ніби від її смерті минуло не кілька років, а кілька тижнів. Я перевів подих.

— Що то за жінка? — запитав я у полковника Арори.

Арора похмуро кивнув.

— Оце, капітане, і є пасія ювраджа, міс Катерина Пемберлі.

Молитва священика стала голоснішою, натовп зітхнув. Люди подалися вперед, і я її загубив.

Я обернувся до Пуніта, і побачив, як той увіткнув у голову покійного брата кілок. Побачивши моє здивування, полковник пояснив:

— Він пробиває череп Адгіра.

— Навіщо?

— Щоб душа могла звільнитися.

Полум'я трохи заспокоїлося. Плакальники на чолі з Пунітом продовжували кружляти навколо багаття. Підійшов священик і побризкав на згасаючий вогонь водою. Залишки води вилив на обвуглені останки, поворушив їх бамбуковою паличкою. Раптом він нахилився і двома пальцями витяг із попелу щось маленьке і чорне.

— Набхі,— пояснив Не Здавайся.— Пупок. Ми віримо, що він має особливе значення. В утробі він через пуповину поєднує нас із матір'ю, а після смерті, на багатті, де температура така висока, що плоть і кістки перетворюються на попіл, він чомусь не згоряє. Це дуже цікаво. Ми віримо, що він містить нашу сутність, і його потрібно повернути в землю.

Я дивився, як священик узяв пупок, обліпив його глиною і поклав до глиняного глечика. Передав його Пуніту, той узяв і увійшов у річку. Зупинився він, аж коли вода досягла рівня діафрагми, тоді відпустив глечик. Плакальники заголосили. Принц повернувся на берег, підійшов до помосту і приєднався до сановників, сівши на вільний стілець поруч із Фіцморісом. Такого я не очікував, але попереду для мене була ще більша несподіванка.

Одразу ж за ними, поруч із Емілі Кармайкл, сіла Енні.

ДВАДЦЯТЬ ТРИ

Я відійшов від Не Здавайся й кинувся крізь натовп до неї. Церемонія закінчилася, і гості почали розходитися по своїх екіпажах, тихенько перемовляючись, як то завжди буває на похоронах по всьому світу, яку б релігію не сповідували присутні.

Пуніт розмовляв із Фіцморісом. Я відчайдушно намагався відшукати обличчя Енні, але її ніде не було видно.

За комірець скотилася цівка поту. Я зупинився й вилаяв себе, а серце стиснулося від чорного жаху, коли усвідомив, що все це мені могло примаритися. Спочатку прийняв коханку Адгіра за свою дружину, тоді побачив Енні, хоча знав, що вона має бути в Калькутті.

Та саме тут побачив, як вона прямує до автомобіля.

Я з полегшенням зітхнув і, забувши про все, кинувся до неї. Дверцята автомобіля притримував водій в уніформі.

— Міс Ґрант! — гукнув я.

Вона обернулася, побачила мене і ледь помітно посміхнулася. Очі її заблищали. Це мене надзвичайно приваблювало.

— Капітане Віндгем!

— Що ви тут робите? — поцікавився я.

— Те ж саме, що й ви, гадаю. Висловлюю свої співчуття.

— Чому ж ви не прийшли на вокзал? Я вже вирішив...

Вона прикусила губу.

— Що ви вирішили, капітане?

— Що ви не поїдете.

— Чому? Бо не кинула все й не побігла за вами? Ви дійсно вважали, що я так і вчиню?

— Але ви тут.

Дурне зауваження, результат розчарування і полегшення та ще бог знає чого. Не встиг я і речення закінчити, як уже пошкодував.

— Я тут, бо мене запросила родина, а не ви. А тепер мушу вибачитись.

Вона повернулася.

— Стривайте,— схопив я її за руку.— Я не хотів... Просто не сподівався вас тут побачити. Приємна несподіванка.

Її погляд трохи пом'якшився.

— Як просувається розслідування? — тихо запитала вона.

— Погано. Віце-король наказує мені повернутися до Калькутти, а магараджа не дозволяє опитати головного свідка.

— Чому?

— Бо вона жінка з королівського палацу, а я чоловік. Проблема в тому, що я переконаний, що вбивство Адгіра планувалось тут, у Самбалпурі.

Вона замислилася над моїми словами, і обличчя при цьому в неї було таке, ніби вона вагалася, чи варто мене жаліти, немов розслідування поховали разом із Адгіром.

— Може, я чимось допоможу? — запропонувала вона.

Я мало не розреготався.

— Як?

— Ви жінку допитати не можете, а я можу. І з магараджею я вже зустрічалася. Якщо запитання ставитиму я, він може по-іншому поглянути на ситуацію.

— Ви серйозно?

Відповіддю на запитання можна було вважати вираз її обличчя.

— Так вам потрібна моя допомога чи ні?

Десять хвилин по тому я вже сидів на задньому сидінні її автомобіля, який прямував до готелю «Бомон». Не Здавайся мусив повернутися до палацу разом із полковником і почати допитувати покоївок.

Виявилося, що ще до того, як я їй зателефонував, Енні вже надіслала телеграму королівській родині, в якій висловлювала свої співчуття. Вони, своєю чергою, запросили її на похорон Адгіра. І прибуття її до Самбалпура було ще пишнішим за моє, бо подорожувати королівським потягом — це одне, а от королівським літаком — геть зовсім інше. Літака прислав принц Пуніт, і вранці вона прилетіла з Калькутти.

Енні відкрила маленьку пудреницю з люстерком і припудрилася.

— Ну, Семе, що ви рознюхали?

— Зовсім мало.

Вона клацнула кришечкою.

— Годі вам! Якщо потрібна моя допомога, доведеться розповісти більше.

Я вирішив бути чесним. І не лише тому, що вона мене попросила, а тому, що десь у глибині душі мені кортіло поділитися з нею і вразити її. Хоча у моїх досягненнях і не було нічого особливо вражаючого.

— Хтось у палаці підкинув принцу принаймні три листи, попереджаючи, що життя його в небезпеці.

Місцева влада заарештувала жінку, яка винна в цьому злочині не більше за вас.

— Маєте якісь версії?

— Гадав, що маю, але чоловік, із яким я мусив поговорити, зник, а його будинок має такий вигляд, ніби його відвідали двійко розлючених японських самураїв.

Вона задумалася.

— З ким мені потрібно поговорити?

— Тобто якщо магараджа дозволить?

— Нехай, капітане Віндгем, вас це не хвилює,— сказала вона.— До того ж дозвіл мені важко буде отримати, якщо ви не скажете, із ким я мушу поспілкуватися.

— Із принцесою Ґітанджалі,— повідомив я.— Удовою Адгіра.

Побілена будівля готелю «Бомон» була схожою скоріше на океанський лайнер, який раптом опинився на березі за сотню миль від моря. Я допоміг Енні вийти з автомобіля, ми увійшли у фойє. Кахлева підлога, порожні стіни, і в одному кутку стіл і стільці, які явно бачили кращі часи. На столі спав занедбаний кіт.

— Дякую за компанію, Семе,— сказала вона.— Я зустрінусь із магараджею увечері. Спробую з ним поговорити. Як із вами зв'язатися?

— Що?

— Де ви зупинилися?

— Якщо чесно,— відповів я,— не знаю. Краще передайте повідомлення через полковника Арору з палацу.

Ми попрощались, і я простежив за нею поглядом. Вона неквапливо піднялася сходами. Раптом мені сяйнула думка.

За конторкою нікого не було, тож я подзвонив у маленький мідний дзвоник. З'явився індус у білій сорочці та краватці-метелику і криво посміхнувся до мене.

— Чим можу допомогти, сагибе?

— Маю зустріч із міс Пемберлі,— збрехав я.

— Авжеж,— кивнув він.— Якщо ви не заперечуєте, хлопець повідомить їй, що ви прийшли.

Я поклав на конторку купюру в п'ять рупій.

— Просто скажіть, у якому вона номері, і я сам піднімуся.

Чоловік озирнувся. У фойє нікого не було, крім нас із котом.

— Номер п'ятнадцять,— сказав він, ховаючи банкноту в кишеню.— Другий поверх.

Я подякував і повернув до сходів.

Коли я постукав у дерев'яні двері, ті аж ходором заходили. За мить вони відчинилися, і на порозі постала міс Пемберлі, і досі вбрана в біле сарі. У мене перехопило подих: схожість із Сарою була вражаюча. Очі в міс Пемберлі почервоніли, волосся, нещодавно так охайно заплетене, тепер розсипалося по плечах.

— Міс Пемберлі?

— Так?

Схоже, думки її були чимось зайняті. І це зрозуміло, враховуючи обставини.

— Моє ім'я капітан Віндгем. Я з Імперської поліції міста Калькутти. Ви не проти, якщо я поставлю кілька запитань?

— Навіщо вам зі мною говорити? — почала захищатися вона.

Утім, багато хто занервував би, якби його мав допитувати поліцейський.

— Я допомагаю розслідувати вбивство принца Адгіра. Наскільки я зрозумів, ви з ним були близькі. Сподівався, ви зможете мені допомогти.

Вона на мить завагалася. Мабуть, і досі приголомшена. Гадаю, вона тільки на кремації й побачила тіло принца і лише тепер почала усвідомлювати всю значущість події.

— Можна мені увійти, міс Пемберлі?

Думки її повернулися до реальності.

— Авжеж,— відступила вона вбік.

У кімнаті панував безлад. На ліжку стояли наполовину спаковані валізи, зі скрині на підлозі звисали сукні й інший одяг. Вона простежила за моїм поглядом.

— Вибачте, будь ласка, за стан кімнати,— вибачилася жінка.

— Їдете? — запитав я.

— Не маю причин залишатися тут і далі,— відповіла вона. А тоді похитала головою: — Це не правда, але залишатися мені не можна.

Я провів її до невеличкої канапки у кутку кімнати поруч зі скляними дверима, що вели на веранду. Сам улаштувався на стільці поруч.

Вона сіла й узяла себе в руки.

— Отже, капітане, що вас цікавить?

— Розкажіть, як ви познайомились із принцом.

Вона кивнула.

— Адгіра я зустріла років зо три тому.

— У Самбалпурі?

— Ні, у Лондоні. У «Східному клубі» влаштували вечірку... прийом, на честь королівських штатів, які допомагали нам під час війни. Я супроводжувала батька, який представляв Адміралтейство. Там були й Аді з магараджею. Їх ушановували за те, що зібрали загін добровольців, ну і, звісно ж, за фінансову підтримку. За вечерею ми сиділи поруч. Майже нічого не сказали одне одному, але я одразу ж зрозуміла, що сподобалася йому. Не раз ловила на собі його погляд. Досить безсоромний, до речі. Пригадую, що тоді ва-

жала дуже неввічливим витріщатися так на мене без усякого сорому. Два дні по тому прийшов лист, де принц запрошував мене на чай у готель «Ріц». Я була молода і дурна і повірити не могла в таке нахабство. Та водночас мене це дуже тішило. Сама думка про роман із принцом... Це ж мрія кожної дівчини, еге ж? Урешті-решт я вирішила прийняти запрошення й зустрітись із ним. Очікувала побачити такого собі персонажа з «Тисячі й одної ночі», але він прийшов у сорочці від «Тернбул і Ессер» і костюмі від «Севіль Роу»; його легко було б прийняти за англійського джентльмена, якби не колір шкіри...

Вона замовкла і подивилась у вікно. Гадаю, бачила вона там не Самбалпур, а відкриту терасу ресторану готелю «Ріц».

— Міс Пемберлі? — нагадав я про себе.

Вона витягла хусточку з-поза манжети рукава блузки й обережно промокнула одну щоку.

— Вибачте.

— Авжеж,— сказав я, злякавшись, що вона розридається.

На такий випадок існує два надійні способи запобігти сльозам. Перший — чай, але телефону не було, тож і зателефонувати вниз і замовити горнятко не можна. Лишався другий. Я витяг із кишені пачку «Кепстенса» і запропонував їй одну з тих кількох, що в мене залишилися.

Вона похитала головою.

— Ні, дякую. Я не палю,— вибачилася вона.

Більше ніяких ідей у мене не було. Якщо хлинуть сльози, доведеться гладити її по спині, а то вже буде незручно для нас обох. Та я її недооцінив. Вона не розплакалася. Витерла очі і сховала хустинку.

— Ви зустрілися з принцом Адгіром у «Ріці»,— нагадав я.

— Так. Там і тоді він мені освідчився. Сказав, що ми втечемо в Індію, і я стану принцесою. Пообіцяв життя, про яке тільки мріяти можна.

— І?

— Спокуслива пропозиція. Секунд на десять. Я читала історії дівчат, які виходили заміж за індійських принців. У Лондоні — вино і троянди, але варто йому привезти тебе додому десь у глушині Індії, таке собі містечко, де вулицями воли ходять, де час зупинився ще в тисяча семисотому році, і ти в гаремі, одна з десятьох дружин і хтозна-скількох наложниць, і сама не розумієш, що це з тобою трапилося. Ні, капітане, таке життя не для мене. Я сказала, що мені дуже приємно, але ні, до Індії я з ним не тікатиму.

— Але ви тут,— луною відгукнулася фраза, яку я лише годину тому сказав Енні.

Вона знизала плечима.

— Не думаю, що Аді звик, щоб йому відмовляли. Це лише змушувало його бути наполегливішим. Він присилав мені квіти, тоді прикраси: дрібнички — сережки, намиста. Я була про них не дуже високої думки, аж доки мама не віднесла їх до ювеліра, щоб той оцінив. Урешті-решт я погодилася знову з ним зустрітися. Він повідомив, що затримався в Лондоні, щоб бути поруч зі мною. Серце моє не витримало. Я побачила його інший бік — уразливість. Наступні кілька тижнів він старанно домагався моєї прихильності, і моє ставлення до нього змінилося. Переді мною був не якийсь там розбещений принц, він дійсно прагнув кращого життя для свого народу. Урешті-решт я погодилася приїхати сюди — не як дружина, але як подруга, і лише в тому разі, якщо можу зробити щось добре.— Вона посміхнулася своїм спогадам.— Пригадую, як це його потішило: він радів, як цуценя новій іграшці. Домовився про посаду для мене у місцевій

школі, і місяць по тому ми вилетіли разом. Я почала працювати у школі, викладати англійську, а Аді... Тут він був зовсім іншим чоловіком. Показав мені королівство, свій народ, природу. Полювання його не дуже приваблювало, на відміну від батька і брата. То була ідилія. Ми влаштовували пікніки у джунглях і літали в Бомбей на вихідні. Я закохувалася в нього. І мені здавалося, що тут у мене справжнє життя. Я порозумілася не лише з дітьми, а й з деякими матерями. Індія — країна дуже консервативна, але в певному сенсі люди тут на диво сприйнятливі... принаймні жінки. Та шість місяців тому все почало змінюватися. Батькові Аді стало гірше. Аді мусив узяти керівництво у свої руки. Загруз у державних справах, але все одно намагався знайти час, аби побачитися зі мною.

— Чóму саме він присвячував свій час? — запитав я.

— Пропозиції віце-короля вступити в Палату принців, наприклад,— відповіла вона.— Аді був рішуче налаштований проти цього, незважаючи на тиск із боку Міністерства у справах Індії і його власних міністрів. Британці йому не дуже подобалися.

— Окрім вас, звісно?

Вона посміхнулася.

— Іноді мені здається, що Аді залицявся до мене, щоб укотре дошкулити британцям. І я його не звинувачую. Ви знаєте, що за нами стежив Скотленд-Ярд?

— Невже?

— Так. Минулого року по дорозі до Санкт-Моріца ми зупинились у Парижі. Аді бездоганно володів французькою. Там він домовився зустрітися з індійцями з Берліна. Вони хотіли, щоб він підтримав їхню кампанію за незалежність Індії. Весь час, що ми там були, Аді був переконаний, що за нами стежать. Він навіть показав мені одного чоловіка, який принаймні

двічі вечеряв у тих же ресторанах, що й ми. Аді казав, що чолов'ягу видав його костюм. Лише, мовляв, англійські поліцейські носять костюми від «Мосс Брос» у французьких Альпах.

Це вже цікаво. Не стільки костюм, скільки підозри Адгіра. Звісно, це ще не доказ, що за ними дійсно стежили, і були то, певне, не офіцери Скотленд-Ярду, а агенти військової розвідки, але така ситуація цілком можлива. Індійські політичні агітатори — ось головний інтерес військової розвідки. Якщо вони стежили за Адгіром у Європі, то могли встановити зв'язок і з «Відділом Н» в Індії, і це пояснює присутність майора Доусона на вокзалі в Говраху кілька днів тому.

— Чим іще він займався?

— Були ще алмазні копальні, звісно. Англо-Індійська діамантова корпорація усюди встромляла свого носа. Один із їхніх директорів майже оселився в цьому готелі, провів тут останні шість місяців. Аді каже, що вони збиралися зробити пропозицію.

— Не знаєте, чи збирався він продавати?

— Якщо ціна буде доброю.

— А релігією Його Високість цікавився? — запитав я.

— Наскільки мені відомо, ні,— знизала вона плечима.— Релігія його не дуже приваблювала. Йому вистачало й того, що люди вважали його божеством, але сам він у це не вірив. Релігійне життя королівства — парафія його мачухи, першої магарані. Вона дуже побожна. Важко навіть уявити, що магараджа одружився з такою жінкою.

Лишилося одне запитання, якого я так уникав. Важко було запитувати про це жінку в жалобі, але вибору я не мав. Я зібрався з духом.

— Чи не знаєте, хто міг би бажати смерті ювраджу?

Вона підняла на мене очі.

— Хіба це не зрозуміло?

— Будь ласка, скажіть і мені, міс Пемберлі.

— Авжеж його брат Пуніт. Тепер, коли на шляху не стоїть Адгір, законними спадкоємцями магараджі залишаються він і малий принц Алок. Пуніт є першим у черзі на престол. Враховуючи поганий стан магараджі, він посяде на нього ще до Різдва.

Пуніт очолював список підозрюваних, особливо відколи полковник Арора повідомив, що після вбивства брата принц не побажав скасувати полювання. І, як вважає Не Здавайся, мотив у нього також вагомий. Та все одно робити висновки ще зарано.

— А дружина Адгіра? — поцікавився я.— Як вона ставилася до того, що він стільки часу проводить із вами?

Вона підняла одну руку й почухала мочку вуха.

— Навіть не знаю,— відповіла.— Із того, що мені розповідав Адгір, відомо, що вони одружилися, коли були ще зовсім дітьми. Він казав, вона змирилася з роллю принцеси в королівському домі Самбалпура і з усим, що з цього випливає: з пурдою, наложницями, навіть із прокляттям. Ви ж чули про це прокляття?

Я кивнув.

— Отже, ви не вважаєте, що вона мала причини для вбивства чоловіка?

— Може, якби вона була англійкою, капітане. Але, наскільки мені відомо, її влаштовувало власне становище.

— А жінку на ім'я Шрейя Бідіка знаєте? — запитав я.

— Авжеж. Ми разом працювали в школі. Запевняю вас, до смерті Адгіра вона аж ніяк не причетна.

— Ви в цьому впевнені, міс Пемберлі? Міс Бідіка сама зізналася, що не є великою прихильницею коро-

лівської родини. Вона б не проти була побачити, як їх скинуть.

Жінка на мить замислилась. А коли відповіла, відчувалося, що вона намагається добирати слова.

— З міс Бідікою ми знайомі вже більше року. Це правда, ми мали певні розбіжності щодо королівської родини, але...— Вона замовкла.

— Які саме розбіжності?

— Щодо цінності магараджі і його родини для народу Самбалпура. Шрейя нарікала на їхню екстравагантність: наложниці, коштовності, марнування часу. А тим часом їхні підлеглі, селяни, ледь виживають, щодня балансують між життям і смертю. Але вона не бачила добра, яке зробила королівська родина. Налагодили зрошення, провели електрику, побудували школи... Ви здивовані, капітане? Можу додати, що королівська родина має складні і глибокі стосунки зі своїми підлеглими. Вони розкошують, але мають певні зобов'язання щодо свого народу; і до цих зобов'язань вони ставляться дуже серйозно. А Шрейя... Вона може бути ким завгодно, але не вбивцею. До того ж...— Голос її затремтів.

— До того ж що, міс Пемберлі?

Вона завагалася, знову витягла зі схованки хустинку, але цього разу піднесла її до губ. Щось у погляді її змінилося. Вираз болю замінило дещо інше: рішучість.

— Шрейя знала про наші стосунки з Аді.

— Ви про це з нею говорили?

Вона кивнула.

— Самбалпур — маленьке місто. Мені потрібно було з кимось поговорити, а Шрейя так уважно слухала. Вона порадила мені прислухатися до свого серця. Тож бачите, капітане. Я не вірю, що вона причетна до вбивства Аді. Це вас дивує? Що я довірилась місцевій жінці, хоча при дворі так багато англійок?

Сьогодні мало що здатне мене здивувати. Вона випробовувала мене, хотіла побачити, що я за англієць: той, хто вважає ставлення до індійців як до рівних зрадою нації, чи інший. Той, хто усвідомлює, що всі ці стосунки не що інше, як удавання та лицемірство, породжене відчуттям провини. Але я не маю жодної причини викривати, до якого з цих типів я належу.

— Гадаю,— припустив я,— що іноді легше довіритися зовсім незнайомій людині, ніж своїм землякам.

Вона криво посміхнулася.

— Знаєте, капітане, Шрейя була ближче до мене, ніж усі мої землячки.

ДВАДЦЯТЬ ЧОТИРИ

Коли я повернувся до нашого кабінету в Будинку троянд, день уже повернув на вечір. Побачивши мене, Не Здавайся виструнчився.

— Міс Ґрант вирішила врешті-решт їхати з вами, сер?

— Можна й так сказати,— погодився я, сідаючи за стіл.— Пощастило з покоївками?

— Так, сер,— похмуро відповів він.— Знайшли ту, яка поклала записки в спальню Адгіра. Зараз вона в кабінеті полковника Арори.

— Ну?

— Що ну?

— Це вона їх написала?

Він похитав головою.

— Ні, сер. Вона неписьменна.

Надії мої пішли на дно швидше за підводний човен.

— Отже, повертаємося до квадрату один.

Не Здавайся криво посміхнувся.

— Не обов'язково, сер,— похитав він головою.— Їй передавала записки одна з жінок на жіночій половині. Ви мали рацію, сер. Змову варто шукати всередині палацу.

— І хто їй давав ці листи? Дружина Адгіра?

— Ні.

— Хто ж тоді?

— У цьому і проблема, сер. Це інша жінка з гарему, наложниця на ім'я Рупалі. Я попросив у полковника

Арори дозволу її допитати, але враховуючи те, що магараджа відмовив у зустрічі з принцесою Ґітанджалі, полковник дозволу не дав.

Він не міг приховати розчарування. Моя реакція була схожою. Тепер мені потрібно допитати двох жінок, і єдиною надією лишається те, що Енні якось удасться умовити магараджу дозволити їй поговорити з ними. Нам же доведеться зайнятися не менш терміновими справами.

Кабінет Ґолдінґа розташувався на тому ж поверсі, що й кімната полковника Арори. Він був маленький, заставлений коробками із пронумерованими теками: майже на кожній пласкій поверхні лежали стоси паперів і тек, придавлених прес-пап'є у вигляді скляних куль зі шматочками коралів або монетами всередині. На стінах також висіли папери: діаграми з цифрами межували з картами королівства Самбалпур, і все це було поцятковане міріадами символів та хрестиків. Вентилятор на стелі було вимкнено.

— Якщо в кабінеті такий хаос,— зауважив Не Здавайся,— чи можна бути впевненим, що в будинок до нього вломилися?

Я пропустив зауваження повз вуха.

— Спробуємо знайти звіт для юврадж а, над яким він працював,— сказав я.— Той, що стосується продажу копалень Англо-Індійській діамантовій корпорації.

Сержанту я довірив переглядати лавину паперів. Він досить кмітливий, щоб у них розібратися, а я навіть у найкращі часи не відчуваю прихильності до цифр. Тепер же я почувався так, ніби мене запхали до телефонного довідника. Я повернувся до графіків на стіні. Один із них привертав особливу увагу. Угорі

чорним чорнилом було написано «КОПАЛЬНІ», нижче — силует королівства Самбалпур, який уже був мені знайомий: із півночі на південь тече ріка Маханаді, на її правому березі — місто Самбалпур. Угору за течією — з дюжина червоних хрестиків. На південному заході — один-єдиний хрестик, уже чорним.

— Що скажете? — запитав я Не Здавайся.

Той відірвався від своїх паперів і підійшов ближче.

— Схоже, розташування алмазних копалень, сер.

— А цей хрест на південному заході?

Сержант знизав плечима.

— Може, нею вже не користуються?

У двері постукали, увійшов полковник Арора.

— Справа просувається? — поцікавився він.

— Важко сказати.

— Може, моя новина вам допоможе,— сказав він.— Вам виділили кімнати на території палацу, у будинку для гостей. Ваші речі саме зараз туди перевозять.

Мене аж у холод кинуло. Після вчорашньої невдалої спроби приготувати опій я поклав подорожній набір у валізку, але не пригадую, чи замкнув її, кваплячись на зустріч із Ґолдінґом.

Полковник помітив мої вагання.

— Ви ж не проти, капітане?

— Усе гаразд,— зітхнув я.— Дякую.

Коли він пішов, я висипав усе, що було у шухлядах Ґолдінґа, на підлогу. Голова ішла обертом, я боявся, що мій подорожній набір знайдуть. Тієї миті я міг би натрапити на прощальну записку Ґолдінґа і не звернути на неї уваги; краще вже б дійсно у відпустку пішов — результат був би однаковий. На щастя, Не Здавайся пильності не втратив.

— Вам варто поглянути, сер,— пролунав його голос з-поза стосу документів.

— Що це?

— Схоже на щоденник Ґолдінґа.

Він передав зошита мені, і я перегорнув кілька сторінок: ділові зустрічі, терміни здачі документації, звичайний розклад бюрократа.

На сьогодні був тільки один запис: час і місце, але жодного імені — «6.30 p.m, новий храм».

— P.m.— це ж від латинської «post meridiem», тобто ввечері?

Я кивнув.

ДВАДЦЯТЬ П'ЯТЬ

Я поглянув на годинник. Щойно минула шоста. Ще раз погортав сторінки щоденника. Майже поряд із кожною зустріччю стояло ім'я. Із ким же хотів побачитися Ґолдінґ о пів на сьому і чому біля храму?

— Ходімо!

Я схопив кітель зі спинки стільця і кинувся до дверей.

Ми збігли сходами у двір і попрямували до гаражів із тильного боку будинку.

— Ось цей згодиться,— повернув я до старого Мерседеса-Сімплекса.

Металевий корпус автомобіля виблискував у вечірньому світлі.

— А ключ ви маєте? — запитав Не Здавайся.

— Він нам не потрібний,— показав я на отвір під ґратами радіатора.— Потрібно крутнути колінвал! Залізайте! — наказав я, витягуючи пускове руків'я.— Ця крихітка брикається, коли її починаєш заводити, і мені не хочеться, щоб вас понівечило.

Я повернув руків'я, двигун застукав, тоді загарчав, автомобіль ожив і підскочив не гірше за дикого коня.

Незабаром ми вже виїжджали через ворота палацу, прямуючи до мосту через Маханаді. На щастя, дорога була вільною, подекуди пленталися корови, траплялися вози. Я не міг позбутися відчуття, що людина, з якою збирався зустрітися Ґолдінґ, якось пов'язана із тим, про що він хотів зі мною поговорити. Чи прийде

ця особа? Може, вона вже дізналася про зникнення бухгалтера, і сама налаштувалася втікати? У глибині душі я навіть плекав надію, що й сам Ґолдінґ прийде, що йому вдалося втекти від викрадачів і весь цей час він переховувався, чекаючи на цю зустріч. Адреналін зашкалював. Ми мчали запилюченою дорогою, сподіваючись дістатися до храму ще до половини на сьому.

Коли ми під'їхали, світло вже згасло. Я зупинився за кілька сотень ярдів від храму, припаркувався за деревами. Звідти ми дійшли до воріт храму пішки. Я послав Не Здавайся обійти територію по периметру, а сам зайняв пост під шатром розлогого баньяна.

Навколо було спокійно. Кілька літніх чоловіків і жінок сиділи схрестивши ноги за воротами. Ніхто не був схожий на людину, з якою міг би зустрічатися Ґолдінґ.

Підійшов Не Здавайся, збадьорений обходом території.

— Щось помітили?

— Ні, сер. Інших виходів немає.

Це означає, що ми мусимо пильнувати лише цей.

— Добре,— сказав я.— У такому разі нам залишається сидіти й чекати, хто прийде.

Доки ми чекали, до невеличкої групки біля воріт приєдналися інші, і поступово вона розрослася людей до п'ятдесяти.

О сьомій пролунав дзвін. Ворота відчинилися, увійшли кілька священиків у шафранових мантіях і почали роздавати милостиню. Невдовзі юрба почала розходитись, і священики повернулися в храм.

— Схоже, ніхто не прийде,— зітхнув я.

— Може, ще почекаємо? — запропонував Не Здавайся.

Я поглянув на годинник. Схоже, марно ми квапилися до храму. Той, кого мав зустріти Ґолдінґ, знає, що бухгалтер зник. Тож вештатися тут немає ніякого сенсу. До того ж на нас чекає полковник Арора.

— У нас обмаль часу,— сказав я.— Їдьмо.

ДВАДЦЯТЬ ШІСТЬ

Ми повертались до міста. Я щосили вчепився у кермо. Шанси були малі, але я так сподівався, що у храмі щось відбудеться.

Поруч зі мною похмуро мовчав Не Здавайся. І це дратувало мене ще більше. Мабуть, виною цього є розчарування та біль у черепі.

Арора й досі був у Будинку троянд.

— Що скажете? — поцікавився він.

Я щось пробелькотів, та він усе одно був занадто зайнятий своїми думками, щоб прислухатися до моєї відповіді: ми не мусили запізнюватися на вечерю на честь ювраджа.

— Спочатку зайдемо в будинок для гостей,— запропонував він.— Ви, певне, хочете перевдягнутися до вечері.

Будинок для гостей виявився гарненькою віллою зовсім поруч із головним палацом. Нас залишили під опікою слуги у лівреї, який провів нас сходами, дорогою розповідаючи історію будинку. На його слова я не звертав уваги. Єдина історія, яка мене цікавила,— що сталося з моєю валізкою за останні дванадцять годин.

— Ваша кімната, сер.

Я подякував і, ледь стримуючись, щоб не здатися грубим, зайшов і зачинив за собою двері. Кімната була пишно, але з великим смаком обставлена, з обов'язковим набором французьких меблів і ліжком із балдахіном завбільшки з тенісний корт. Але все це мене не цікавило, я кинувся до шафи тикового дерева, мало не перечепившись через тигрячу шкуру на підлозі. Паща у тварюки була ледь не більша від моєї голови. Я смикнув за ручку шафи і рвучко відчинив двері.

Усередині в мене все похололо.

Мій одяг було охайно розкладено на полицях. Валізки і сліду не було. Я повернувся й у розпачі оглянув кімнату, нарешті помітив її на складеному столику в кутку.

Я кинувся до неї і натиснув на замочки. Вони клацнули й відкинулись, і з тривогою, якої не відчував із часів війни, я підняв кришку.

Зітхнув із полегшенням.

Набір для приготування опію і досі там лежав, і досі був замкнений. Я витяг із маленької кишеньки ключика і відкрив. Усе було на своїх місцях. Моя таємниця залишається зі мною. Та все одно я вилаяв себе за те, що склеїв дурника, прихопивши його із собою в Самбалпур.

Прийнявши душ, я з подивом побачив накрохмалену білу сорочку, чорний фрак і краватку, що висіли у шафі поруч із моїми сорочками. Доки вдягався, намагався підсумувати все, що нам удалося дізнатися.

Адгір виявився не такою простою людиною, як мені здавалося. Слова Катерини Пемберлі лише під-

тверджували те, що за день до цього розказала мені Шрейя Бідіка. Адгір не був дилетантом. Його любив не лише власний народ, а й англійські жінки. Від цієї думки ставало сумно. Від цього в душі прокидалося щось таке, чого я інстинктивно намагався уникнути.

Я спробував зосередитися. Безліч білих чоловіків мали коханок-індусок; та й чорт мене забирай, жінка, за якою я впадав останні дванадцять місяців, також не була лілейно-білою, чому ж мусить бути інакше, коли індієць закохується в білу жінку? Утім, це була геть інша справа. Це знає кожен англійський чоловік — чи то ба, відчуває,— бо ніхто ніколи не пояснить цього відкрито. Ти просто вбираєш усе це в себе, як і все інше сміття про вищість білої людини. І схоже, хоч мені й удалося позбутися більшості дурниць, кохання між індусом та англійкою я прийняти був неготовий.

І тут мене немов блискавкою вдарило. Я зрозумів, що більше за все мене пригнічує не те, що індійця привабила біла жінка,— це, хоч і неприємно, але зрозуміло,— а той факт, що вона могла відповісти на його кохання. Виявляється, мені це не подобається, утім важко сказати, що саме викликає відразу: почуття міс Пемберлі чи мої власні.

Потрібно спрямувати енергію на більш продуктивні справи. Кількість потенціальних підозрюваних зростала, тепер серед них опинилися Пуніт, дружина покійного принца, британська військова розвідка й Англо-Індійська діамантова корпорація. Єдиною, кого можна було виключити, на мою думку, була жінка, яку місцева влада вже заарештувала за цей злочин.

Сюди додалася ще й таємниця зникнення бухгалтера. Чи існує якийсь зв'язок між убивством Адгіра і зникненням містера Ґолдінґа?

Мої думки перервав стук у двері.

— Капітане Віндгем, сагибе? — пролунав голос із коридора.— На вас чекає полковник Арора.

Я подякував голосу, закінчив зав'язувати краватку і надягнув фрак. Сидить вельми непогано, не гірше за той, що лишився в моїй шафі у Калькутті. Я вимкнув вентилятора на стелі та вийшов із кімнати.

Ми зупинилися біля входу до Сур'ї Махал. Кілька автомобілів уже стояло там, вогні палацу так і сяяли на відполірованому хромуванні.

Арора повів нас усередину, повз ряд охоронців, крізь цілу аркаду дверей, які розчинялися по першому його слову, і ми опинилися в кімнаті, повній диму, досить просторій, щоб там міг станцювати слон. З одного боку стояв сер Ернест Фіцморіс і щось говорив Кармайклу, в одній руці якого було віскі, а в іншій — сигара. Схоже, посол усім серцем із ним погоджувався. Власне, Кармайкл усім серцем погоджувався геть із усим, що б не казав цей ділок.

На канапі по центру кімнати сиділи місіс Кармайкл і приваблива молода індуска в зеленому сарі. Дружина посла зітхала над сапфіровим намистом жінки, яку така увага бентежила.

У дальньому куті, подалі від інших гостей, шепотілися про щось диван і майор Бхардвадж. На диванові була кремова курта до колін, майор прийшов у військовій формі, і на грудях у нього дзенькало стільки медалей, неначе він пограбував королівський монетний двір.

— Хто це? — поцікавився я, вказавши на молоду індійську жінку, коли до нас підійшов слуга з келихами шампанського на срібній таці.

— Це, мій любий капітане,— відповів полковник Арора,— магарані Девіка, третя дружина Його Високості магараджі.

Оце так несподіванка! І не тому, що вона за віком в онуки королю годиться, а переважно тому, що, як мені здавалося, королівські жінки не можуть відвідувати такі заходи. Мені казали, що вони можуть подорожувати в особливому автомобілі, але я вважав, що лише в ті місця, де немає чоловіків.

— Хіба вона не мусить залишатися на жіночій половині? — запитав я.

Полковник так глянув на мене, ніби я бовкнув щось безглузде чи навіть образливе.

— Капітане,— зітхнув він.— Жіноча половина — не в'язниця. Якщо чоловікам не можна туди заходити, це не означає, що жінкам не можна звідти виходити. Вони можуть заходити й виходити, коли захочуть.

— Чому тоді я не можу розпитати принцесу Ґітанджалі? — розгубився я.

Юна магарані повернулася в наш бік. Вона справжня красуня.

Полковник зробив ковток шампанського, побачив вираз мого обличчя.

— Ми вже про це говорили, капітане. Мусимо дотримуватися протоколу.

Не встиг я заперечити, як двері відчинилися, і увійшла Енні в чорному шовковому сарі, розшитому по низу золотими квітами. Волосся вона зав'язала назад, а на шиї виблискувала діамантом оксамитка, яку я вже бачив у Калькутті. Я вперше побачив її в індійському вбранні, вона впливла до кімнати, як справжня богиня.

Обличчя полковника Арори пожвавішало.

— Міс Ґрант,— посміхнувся він.— Приємно знову вас бачити.

Енні посміхнулась у відповідь і підійшла. Арора взяв її руку й поцілував.

— Дозвольте сказати, що сьогодні ви просто сяєте.

Схоже, вони з Енні вже давно знайомі. Чому б і ні, подумав я. Вона була приятелькою Адгіра, Арора — його ад'ютант. Але чомусь це мене роздратувало.

Арора повернувся до мене.

— Дозвольте представити капітана Віндгема і сержанта Банерджі з поліції Калькутти.

— О, ми з цими джентльменами давні приятелі,— відповіла вона, протягуючи мені руку для поцілунку. Я з радістю торкнувся її губами.

— Невже? — здивувався Арора.

— Світ дуже маленький,— пояснив я.

— Саме так,— погодилась Енні. Очі її хитро виблиснули.— Власне, ми всі маємо спільного знайомого. Промисловця Джеймса Бучана,— додала вона.— Саме на одному з його прийомів у Калькутті я познайомилася з Адгіром і полковником Аророю.— Вона повернулася до полковника: — Вибачте капітана Віндгема, полковнику. Він не великий прихильник містера Бучана. Утім, капітан до всіх ставиться з певною підозрою.

Полковник переводив погляд із мене на Енні та не знав, що і сказати.

— Гадаю, в одному капітан зі мною погодиться: сьогодні ви маєте напрочуд елегантний вигляд,— нарешті сказав він.

— Сукня вам дуже личить,— додав я.

— Дякую, капітане,— з усмішкою відповіла Енні.— Хочу повернути вам комплімент. Давненько не бачила я вас у фраку, уже почала боятися, що ви забудете, як зав'язувати краватку.

Рука сама потяглася до краватки під комірцем. Вона не така вже й далека від правди.

Відчувши моє збентеження, Арора спробував розрядити атмосферу.

— Ходімо, міс Ґрант,— узяв він її під руку.— Дозвольте мені представити вас іншим жінкам.

Я ковтнув шампанського і простежив поглядом, як він повів її до місіс Кармайкл і магарані Девіки.

Поруч зі мною зітхнув Не Здавайся.

— Що таке, сержанте? — поцікавився я.

— Нічого, сер.

— Кажіть,— не відступав я.— Мало мені того, що сталося, так ще і про вас непокойся!

— Просто мені здалося, що полковнику Аморі подобається міс Ґрант, сер.

— Дурниці,— відрізав я і махнув рукою в напрямку бару.— Навіть не уявляю, як це взагалі могло спасти вам на думку. Ходімо вип'ємо, доки уява не завела вас занадто далеко.

Сер Ернест Фіцморіс відірвався від розмови з Кармайклом і посміхнувся нам. Кармайкл був не такий радий нас бачити.

— Два подвійних віскі,— кинув я бармену і повернувся до англійців.

— Є новини з Делі, містере Кармайкле? — простодушно поцікавився я.

— Телеграф не працює,— спохмурнів посол.— Схоже, мусон пошкодив лінію на півночі від Самбалпура. Ніяк не можу передати повідомлення.

— Шкода.— Я поцокав язиком, піднімаючи один із кришталевих бокалів, які поставив на стійку бармен.— Може, зателефонувати?

— Телефонні лінії також пошкоджені.

— У такому разі я лишуся, доки не полагодять лінії. Не хочу ображати магараджу своїм від'їздом, особливо після його люб'язного запрошення пожити в палаці.

Кармайкл опустив бокал із джином.

— А ви, сер Ернест? — продовжував я.— Надовго тут?

Ділок похмуро покосився в бік дивана і майора Бхардваджа.

— Залюбки повернуся до Калькутти якомога скоріше,— відповів він.— Якщо місто ще не змило. Чув, дощі цього року дуже сильні.

— Вам не подобається Самбалпур? — поцікавився я.— Мушу зізнатися, мені тут починає подобатися. Принаймні, їхати я не кваплюся.

Він затягнувся сигарою.

— Трохи задалеко від цивілізації, як на мене.

Я оглянув кімнату і заможних гостей, що пили коктейлі та шампанське.

— Що скажете про сьогоднішній похорон? — запитав я.

— Доволі видовищно,— хмикнув він,— і дуже мелодраматично, як на мій смак. Чого варті лише слони, що плачуть!

— Ви добре знали принца Адгіра?

Він зробив маленький ковток віскі.

— Не дуже. Ми мали ділові стосунки, але він не з тих людей, із якими я приятелюю.

— Цікаво,— зауважив я.— А я чув, що його називають передовою людиною. Блискучою. Мені казали, що він став би чудовим правителем.

— Так, так,— утрутився Кармайкл.— Він був дуже розумним. Може, навіть занадто розумним.

— Дуже слизький,— кивнув Фіцморіс.— У переговорах у глухий кут загнати важко було.

— Гадаєте, з його братом легше буде мати справу?

— Сподіваюся,— посміхнувся він і підняв бокал.

Більше запитати я нічого не встиг, бо двері відчинилися й увійшов принц Пуніт. Усі очі звернулися

до нього, його ж погляд був спрямований на жінок. На ньому був фрак, такий випрасуваний, що, торкнувшись, можна було, певне, порізати руку. Він пройшов на середину кімнати, шкіряні черевики відбивали світло, немов те дзеркало, поблажливо кивнув Кармайклу і підійшов до Фіцморіса, який узяв бокал у ліву руку, в якій тримав сигару, а праву протягнув принцу.

— Шановний сер Ернест,— сказав принц, проігнорувавши простягнуту руку,— сподіваюся, про вас добре піклуються?

Освіту, може, він і в Індії отримав, але акцент у нього був такий само англійський, як і у покійного брата.

— Авжеж, Ваша Високосте,— відповів Фіцморіс, одним плавним жестом перетворюючи відхилене потискання руки в початок поклону.— Гостинність вашого батька, як завжди, бездоганна.

— Постривайте, ви ще вечерю не куштували! — відповів принц.— Відколи ви приїздили до нас востаннє, ми поміняли кухаря. Він справжній француз! Був головним кухарем Романових, доки їх не застрелили кляті більшовики. Утім, ми від цього лише користь отримали,— усміхнувся він.— Нам пощастило, що змогли виписати його. Кажуть, йому робили пропозицію готель «Георг V» і король Швеції, але, зрозуміло, наш бюджет значно більший за їхній.

Очі принц не зводив із жінок, що зібралися навколо канапи.

— Його Високість магараджа приєднається до нас? — поцікавився Кармайкл.

— Га? А-а, так.— Принц кивнув на магарані.— Інакше Девіки тут не було б.— Він переключив свою увагу на нас із Не Здавайся.— А ви, певне, месьє Віндгем і Банерджі,— сказав він.

— Ваша Високосте,— відгукнувсь я.

— Як я зрозумів, ви добре попрацювали, вистежуючи вбивцю мого брата,— продовжував він.— Моя родина в боргу перед вами, джентльмени.

Я подякував.

— Чи знайдеться у вас час поговорити про вашого брата? — запитав я.

— Поговорити? — перепитав він.— Боюсь, доведеться зачекати кілька днів. На завтра заплановане полювання на честь сера Ернеста. Його й так довелося скоротити через цю жахливу справу, а мені б дуже хотілося, щоб він щось таки підстрелив.

— Шкода,— відповів я.— Його Високість ваш батько висловив бажання, щоб ми з вами поспілкувалися.

Брехня, але заради доброї мети.

— Спробую придумати щось у кінці тижня. А тепер прошу мене вибачити, джентльмени,— махнув він рукою у бік жінок,— я мушу приділити увагу іншим гостям.

І принц неквапливо вирушив до них. Кармайкл повернувся до сера Ернеста:

— Гадаєте, зможете вести з ним справи?

Сер Ернест пихнув сигарою.

— Упевнений у цьому,— сказав він, і на губах його з'явилася ледь помітна посмішка.

Принц обмінявся кількома словами з магарані Девікою, яка відповідала односкладово і не дивилася йому в очі.

Після цього Пуніт приділив місіс Кармайкл значно більше уваги, ніж її чоловікові, і вона раптом розсміялася. Та якщо вона сподівалася, що це стане прелюдією до довгої розмови, на неї чекало розчарування: принц одразу ж перевів погляд на Енні. Рухи його стали трохи жвавішими, як часто буває у чоловіків у присутності вродливої жінки, і я збагнув, що відтоді, як він ступив у кімнату, його увага була

прикута виключно до неї. Не сказати, що раніше такого не траплялося, але ж не з принцами і не в моїй присутності. Вона посміхнулася, він узяв її руку і поцілував, і щось ворухнулось у мене в шлунку. Принц поклонився, і на мить мені здалося, що Енні поглянула в мій бік. Секунда, і вона знову посміхалася і щось казала Пуніту.

Я помітив, що на мене дивиться Не Здавайся.

— Що, сержанте?

Він кивнув на напівпорожній бокал у мене в руках.

— Долити, сер?

Пролунав гонг, сповіщаючи про прибуття магараджі. Він спирався на тростину, допомагала йому сива жінка в темно-блакитному сарі та простому золотому намисті. Поруч із ними дріботів малюк у курті кольору слонової кістки зі смарагдовими ґудзиками. Магараджа був блідим як смерть, смокінг висів на ньому як на вішалці.

— Хто це з магараджею? — запитав я Кармайкла.

— Хлопчик — Його Високість принц Алок, третій син магараджі. Девіка його мати.

— А жінка?

— А це, любий мій, магарані Шубхадра, перша дружина магараджі і наша славетна перша магарані.

Мініатюрна жінка, на голову нижча за свого чоловіка, із добрим, розумним обличчям — такою завжди зображують улюблену тітоньку. Вона поглянула на мене і посміхнулася.

Третя магарані, Девіка, підвелася з канапи, коли магараджа увійшов до кімнати; тепер вона підійшла до нього. Поцілувала хлопчика і сказала кілька слів першій магарані, тоді взяла магараджу за руку. Якщо між дружинами і була якась ворожість, я її не помітив. Схоже, вони ставляться одна до одної з ніжністю: потискання руки, погляд, яким вони обмінялися,

багато про що сказав. Перша магарані, виконавши свою роботу, повернулась, посміхнулася гостям і вийшла з кімнати, забравши із собою малого принца.

Я спостерігав за обличчям магараджі. Третя дружина щось шепотіла йому, а він посміхався, поглядаючи на неї. Жодних сумнівів, він закоханий у неї. Та більш цікавим був погляд, яким дивилася на нього магарані. Не скажу, що я такий уже досвідчений, але очі молодої жінки були сповнені кохання.

До королівської пари приєдналися диван і майор Бхардвадж, і магараджа зі своєю третьою дружиною повільно почали обходити гостей, починаючи із сера Ернеста Фіцморіса. Та далеко пройти вони не встигли: увійшов слуга. Магараджа запитливо на нього глянув.

— Вечерю подано!

Головне місце в їдальні відводилося для довгого столу червоного дерева, над ним висіла яскрава люстра, по обидва боки від неї — пунки із зеленої байки. На столі стояв золотий локомотив, модель того, на якому ми приїхали з Калькутти. Мініатюрний паровоз тягнув по срібних рейках уздовж усього стола вагончики, завантажені шампанським та іншими алкогольними напоями.

Офіціанти у лівреях провели нас на свої місця. Магараджа сів на чолі столу, Кармайкл — ліворуч від нього, а диван — праворуч. За диваном улаштувався Фіцморіс, поруч із ним — Енні. Мої надії, що запрошення до вечері покладе кінець розмові між принцом Пунітом та Енні, тривали стільки ж, скільки за́морозки в Калькутті, бо поруч із її місцем за столом стояла карточка з його іменем.

Третя магарані розташувалась із протилежного боку столу, навпроти магараджі, а я сів праворуч від неї.

Офіціанти розгортали серветки і наповнювали келихи. Магарані Девіка щось обговорювала зі слугами, місіс Кармайкл розмовляла зі своїм чоловіком. Мені ж не залишалося нічого, як не звертати уваги на посмішки та жарти, якими обмінювалися Пуніт і Енні на іншому боці столу. Власне, це було не дуже важко, враховуючи якість монраше 1907 року, але довелося випити кілька склянок, щоб його розсмакувати.

Молода магарані нарешті повернулася до мене, і наша нетривала розмова стала для мене єдиною приємністю цього вечора.

— Їжа вам не до смаку, капітане? — запитала вона з акцентом, який я визначив би як щось середнє між британською публічною школою та швейцарським пансіоном для благородних дівиць.

Вона була справжньою красунею, та й хто б очікував іншого від юної дружини магараджі. Великі карі мигдалеподібні очі, певна доля загадковості.

— Навпаки,— відповів я.— Просто чомусь утратив апетит.

Вона помітила мої погляди в бік Енні та принца Пуніта.

— Так,— погодилася вона, делікатно торкнувшись серветкою губ,— я вас розумію, враховуючи обставини.

Її слова допомогли змусили мене взяти себе в руки. Невже мої емоції такі очевидні?

— У такий час неправильно було б віддаватися насолоді,— продовжила вона, нагородивши принца важким презирливим поглядом.

Саме тут ми почули голос принца.

— Люба моя міс Ґрант,— казав він.— Ви неодмінно маєте побачити Лазурний Берег. Більше такого місця

не знайдеш.— Він повернувся до Фіцморіса.— Слухайте, сер Ернесте. Ви ж маєте яхту, чи не так? Не позичите її мені на кілька тижнів?

— Авжеж, Ваша Високосте,— погодився старий англієць.— Із задоволенням.

Магарані має рацію. Моя ворожість до принца зростала, і хоча народилася вона з його намірів закадрити Енні, я не міг позбутися думок, якою ж треба бути людиною, щоби планувати круїз по Середземному морю, коли ти власноруч запалив братове погребальне багаття лише кілька годин тому.

Вечеря несподівано закінчилася, і для мене то було справжнім полегшенням. Магараджа щось прошепотів слузі, той допоміг йому повільно підвестися. Старий поморщився, і третя магарані, помітивши біль чоловіка, піднялася і поквапилася до нього. Вибачившись, королівська пара вийшла з кімнати.

Єдиним, кому явно не сподобався такий поворот подій, був Пуніт, але невдовзі він уже запросив решту гостей повернутися до салону. За наказом принца слуга завів грамофон, і кімнату наповнив голос Чарлза Гаррісона, який співав щось нестерпно солодке про яблуневий цвіт.

Мені край потрібно випити.

— Чарочку на ніч? — запропонував я Не Здавайся.

Він похитав головою, і, якщо чесно, вигляд сержант мав такий, ніби алкоголю в ньому більше, ніж годиться.

— Ну хоча б одну,— сказав я.

— Гаразд, сер,— зітхнув він.— Вип'ю віскі, але зовсім трохи.

— Оце наш хлопець,— похвалив я і пішов до бару за двома подвійними порціями.

— Ну, що скажете про папери в кабінеті Ґолдінґа? — запитав я через кілька хвилин по тому, вручаючи сержанту бокал.

Він із підозрою зважив його в руці та зробив ковток.

— Людиною він був дуже доскіпливою. Занотовував усе, від виплат наложницям до оплати шліфування алмазів. Мені потрібно більше часу, щоб із усим розібратися, сер. Я сподівався ще завтра на свіжу голову попрацювати.

— Ви знайшли документи, над якими він працював для принца Адгіра: оцінка вартості копалень?

— Ще ні...— Він помовчав.— Дивно, але я знайшов багато робочих документів — розрахунки вартості видобутку, геологічні огляди тощо,— але самого звіту так і не знайшов. Навіть чернетки.

— Може, він їх знищив?

Не Здавайся похитав головою.

— Він зберігав записи про платню нянькам за дванадцять років. У мене склалося враження, що він узагалі ніколи нічого не знищує.

— Гадаєте, хтось міг забрати цей звіт? — запитав я.

— Можливо, сер.

— Хто виграє від цієї крадіжки?

— Той, кому потрібно зіпсувати плани з продажу копалень Англо-Індійській діамантовій корпорації,— знизав він плечима.

— Але ж це просто стане причиною затримки. Новий звіт неважко буде скласти, особливо, як ви кажете, коли всі нотатки на місці.

— Хто ж тоді?

— Може, той, хто хоче дізнатися, що у звіті, до того, як про нього дізнаються всі? — Я покосився на сера

Ернеста Фіцморіса, який курив сигару і розмовляв із диваном Даве.

— Але це не пояснює зникнення містера Ґолдінґа,— зауважив Не Здавайся.

— Це взагалі нічого не пояснює,— зітхнув я.— А тепер пийте, доки ваше віскі не випарувалося.

Я подивився на Енні. Вона розважала Пуніта.

— Міс Ґрант чудово вписується сюди,— сказав Не Здавайся.— Її так легко уявити самбалпурською принцесою.

Так, я помилився, уливши в нього подвійну порцію віскі.

— Непогана перспектива,— погодився я.— А я вже й забув про ваші енциклопедичні знання жіночої поведінки.

Він розреготався.

— Дякую, сер. Завдячую вам, моєму ментору. Як там ваше залицяння до міс Ґрант?

Я зробив ковток.

— Іноді, Не Здавайся, задоволення у самому процесі, а не в результаті.

— У такому разі,— пирснув він,— ви найзадоволеніша людина в Індії… сер.

— Знаєте, сержанте,— огризнувсь я,— не допивайте віскі. Вам завтра папери Ґолдінґа переглядати, а я не маю часу, щоб виходжувати вас після похмілля, як та доглядальниця.

— Дуже розсудливо, сер,— погодився він.

Сержант вибачився, побажав іншим доброї ночі і пішов до будинку для гостей.

Я залишився біля бару, повернувшися спиною до кімнати і намагаючись не звертати уваги на приглушену розмову позаду. У повітрі повільно гойдався дим сигар, я потягував віскі й думав про принца Адгіра. Розмірковував, чи міг убити брата Пуніт. Якщо він

і відчував горе, то добре приховував його. Проковтнувши останню краплю, я замовив іще порцію.

Чекаючи на напій, я відчув запах парфумів Енні. У мене завжди шлунок від тих пахощів стискався. Моєї руки торкнулися.

— Вам подобається, Семе?

— Не дуже,— відповів я.— Поминки — не велике задоволення.

— Ви це так сприймаєте? — посміхнулася вона.— Мені здавалося, ви більше знаєте.

Бармен повернувся з моїм бокалом, Енні замовила рожевий джин.

— А ви ніби вважаєте це коронацією вашого нового приятеля?

— Навряд чи.

— Тож розтлумачте мені,— попросив я.— Якщо це не поминки і не коронація, що ж тоді?

— Хіба не очевидно? — Вона взяла у бармена бокал і зробила ковток.— Це театр маріонеток.

— Га?

— Подумайте, Семе. Погляньте навколо. Подивіться, хто тут присутній, і поміркуйте, хто смикає за мотузки.

— Навіть і гадки не маю, про що ви,— відповів я. І то була правда. Але це не означає, що мене не тішив той факт, що вона розмовляє зі мною, а не з Пунітом.

— Капітане Віндгем,— сказала вона,— ви забагато випили. Може, вранці думки ваші проясняться.

Ні, без опію не проясняться. Я змінив тему.

— Була у вас нагода попросити магараджу поговорити з удовою Адгіра?

— Ні,— відповіла вона.— Але я попросила його дружину.

— Яку саме?

— Молоду, Девіку.

— І?

— Вона запитала, чи ви підозрюєте Ґітанджалі в убивстві чоловіка. Я сказала, що не знаю, але ваші запитання передаватиму я, і якщо вона допоможе з дозволом від магараджі, я все їй потім розповім. Схоже, це її влаштовує. Тільки уявіть, які плітки! Вона пообіцяла зробити все можливе.

Я подякував за допомогу і зізнався, що від неї потрібна ще одна послуга.

— Мені б хотілося поговорити ще з однією жінкою, з наложницею. Гадаєте, зможете ще разочок підлеститися до своєї нової подруги магарані Девіки?

— Не забагато просите, Семе?

— Ви ж берете участь у розслідуванні, міс Ґрант,— сказав я.— І не кажіть, що Чарлі Піл у Калькутті може запропонувати вам кращу розвагу.

— Визнаю, розслідувати значно веселіше, ніж бути підозрюваним,— посміхнулася вона.

Музика закінчилася, і до нас підійшов принц.

— Послухайте, міс Ґрант, що ви там п'єте? Рожевий джин? Я й сам не проти.

Він махнув бармену, і той кинувся наливати значно жвавіше, ніж для мене.

— Отже, міс Ґрант,— продовжив принц,— ви обміркували мою пропозицію?

— Я б залюбки, Ваша Високосте,— посміхнулася вона, і серце моє опустилося аж до підлоги.— Та не будете ви проти, якщо до нас приєднається капітан Віндгем? Не думаю, що він там бував.

— Їхати на Лазурний Берег не маю ніякого бажання,— гірко зауважив я.— Вистачить із мене тієї Франції, що я побачив під час війни.

— Ви неправильно зрозуміли, друже,— глузливо сказав принц.— Мова про завтрашнє полювання на тигрів. Приєднуйтесь, якщо хочете.

Враження при цьому було таке, ніби це останнє, чого йому б хотілося. Тому я негайно погодився.

— Вважатиму за честь.

— Дуже добре,— кивнув він.— Виїжджаємо десь опівдні. Сподіваюся, ви не запізнитеся.

Знову заграла музика. Запис Ела Джолсона. Ела Джолсона я люблю.

— Ходімо, міс Ґрант,— запросив принц.— Потанцюємо? Не варто марнувати вечір.

Вона погодилась, а мені залишилося тільки дивитись, як вони виходять на середину кімнати. Виявилося, що принц — танцюрист дуже вправний, і моя ворожість до нього ще збільшилася. Чоловікові, який уміє танцювати, чомусь інстинктивно не довіряєш.

Я ковтнув віскі й похнюпився, аж тут підійшов полковник Арора.

— Маєте занепокоєний вигляд, капітане,— сказав він.

Теж мені новина.

— Скажімо так, це місце дещо відрізняється від того, що я очікував.

— Он воно що,— кивнув він.— Ви не перший англієць, хто це помітив. Спробую вгадати. Ви думали тут невеличкий осередок нецивілізованої тубільної культури?

— Ні, аж ніяк...— пробелькотів у відповідь я, хоча він мав рацію.

Я приготувався до таких собі темних віків: безжалісний деспот зі своїми діамантами та гаремом, і народ, що стогне під його ярмом. Реальність була набагато складнішою. Були, звісно, і казкові багатства, й оповідки про фіґлярство магараджі, але була й вишуканість: англійські манери, італійські водії, французький кухар, рішучі наміри королівської родини виконувати обов'язки щодо свого народу. Але найбільшим одкро-

венням стали звички жіночої половини палацу. Усе це крізь хмільний серпанок я спробував пояснити полковнику.

— Раджу вам не вірити всім тим дурницям, про які так охоче пишуть ваші англійські письменники,— відповів він.— Що їм відомо про жінок, яких вони описують? Що вони знають про євнухів, яких так карикатурно зображують? Розплющте очі, капітане. Лишіть свої забобони в Калькутті. А ще краще, у Лондоні. Найкращі ділові угоди в Самбалпурі укладають пані з жіночої половини.

Він помітив моє здивування.

— Що? Вас шокує, що жінки можуть мати ділові інтереси? — Він показав на Енні.— Я бачу, міс Ґрант доволі успішна ділова жінка. Чому жінки з гарему мають відрізнятися від неї? Вам здається, якщо їх не можна бачити, це створює багато незручностей? Хіба ви не розумієте, що самі вони все бачать і чують? І коли справа доходить до угод, той факт, що ти бачиш, а тебе — ні, може стати в нагоді.

— А євнухи? — запитав я.— Зараз ви скажете, що вони вдячні за те, що їх кастрували.

— Так далеко я б заходити не став,— посміхнувся він.— Але їхня неповноцінність надає їм певної влади. Євнухи виконують роль радників на жіночій половині. І пишаються тим, що бережуть таємниці, які їм довіряють. Багато євнухів стали багатими та владними поруч із жінками, яким прислуговують. І виконують вони свою роботу, не відволікаючись на справи серця і плоті.

Остання фраза мене зачепила.

— Це значно полегшує життя.

— Це Індія, капітане,— продовжував полковник.— Спробуйте побачити її такою, якою вона є, а не такою, як зображують її імперські апологети і професо-

ри східної культури. Доки ви цього не зробите, то і не зрозумієте нас.

Його слова ніби двері переді мною відчинили, впустили світло. На мить усі безперечні факти розвіялися, їхнє місце посіли нові думки, нові можливості. Я почувався дезорієнтованим, щасливішим. Я почав бачити вбивство Адгіра з іншої перспективи. Аж тоді помітив погляд, яким обмінялися Енні з Пунітом на танцювальному майданчику, і двері раптово зачинилися. Я допив своє віскі й поставив бокал на стойку.

— Уже йдете? — поцікавився полковник.

— Гадаю, вечір добігає кінця,— зітхнув я.

— Вам потрібно щось тонізуюче.

— До біса той тонік,— відмахнувсь я.— Краще чистий джин.

Полковник посміхнувся.

— Може, ви надаєте перевагу іншим стимуляторам?

У мене аж волосся заворушилося.

— Знаєте, капітане,— продовжував Арора,— багатство Самбалпура ґрунтується не лише на алмазах...

Я здогадався, про що він, але визнавати не хотілося.

Очі в нього заблищали.

— Гадаю, вам, капітане, цікаво буде дізнатися, що сто років тому ми виробляли найкращий опій в Індії.

Чоло моє вкрилося холодним потом. Хіба він знає? Він наказав перевезти наші речі з посольства до будинку для гостей. Мою валізу розібрали. Цілком можливо, що той, хто це зробив, упізнав опійний набір і повідомив про це полковнику.

Полковник тим часом вів далі:

— Тривалий час ми отримували від його продажу більше доходу, ніж від копалень. Так, попит на нього сьогодні зменшився, але ми все одно ще виробляємо трохи. Відмінної якості, зауважте.

— Ви пробували? — запитав я.
— Авжеж,— запевнив він.— Вас це шокує?
— Ні,— тільки й відповів я.
Він тихо розсміявся.
— А мені здалося, що так.

ДВАДЦЯТЬ СІМ

Ми з полковником вийшли надвір, повернули до Будинку троянд.

— Чи не запізно повертатися до кабінету? — поцікавився я.

— Запізно,— посміхнувся він.— Але нам потрібно на інший кінець міста, тож знадобиться автомобіль, і бажано швидкий.

У королівському гаражі гудів двигун.

— Ваші механіки — сумлінні хлопці,— похвалив я.

— У них зараз багато роботи,— пояснив він, штовхаючи двері.— Потрібно підготувати автомобілі до сезону дощів. До того ж завтра полювання на тигра. Поїдуть на закамуфльованих роллс-ройсах. Машини цілий день ганяють джунглями, тож вимагають ретельного догляду.

Під смугастими капотами роллс-ройсів копирсалися двоє механіків. Полковник оглянув вишикувані в ряди блискучі автомобілі.

— Ось він! — вигукнув Арора, вказуючи на червоний автомобіль у дальньому кінці другого ряду.— Завжди ховається!

— Ми ж не на мерседесі поїдемо?

— О боже, ні! Візьмемо машинку набагато цікавішу!

Він зупинився перед вогняно-червоним двомісним автомобілем і з ніжністю оглянув його.

— Що це?

— Що це?! — вигукнув він.— Друже мій, це ж Альфа-ромео 20/80! Вісімдесят миль за годину на трасі. Якось я розігнався до п'ятдесяти. Мало в канаві не опинився.

— Ви не проти, якщо сьогодні ми обмежимося двадцятьма п'ятьма?

— Гаразд, капітане,— кивнув він, поплескавши по капоту,— але ви багато втрачаєте.

Ми мчали самотньою дорогою на південь від міста. Арора таки набрав швидкість значно більшу за двадцять п'ять, і завдяки цьому обличчя моє охолоджував найпрохолодніший вітерець, відколи я приїхав із Англії. Від зауважень я втримався, просто спостерігав за світом, що пролітав повз нас.

— Що скажете про нашого нового ювраджа? — запитав Арора.

Я навіть не знав, що й сказати.

— Ви не стали його прихильником? — посміхнувся полковник.

— Скажімо, його брат мені більше подобався.

— Ви квапитесь із висновками.

— Ви зі мною не згодні? — здивувався я.

— Цього я не казав,— розреготався він.— Просто цікаво, як ви так швидко зробили такий висновок.

— Інтуїція,— відповів я.— Ви ж не забули, що я поліцейський. Нутром чую.

— І таке явне його захоплення вашою приятелькою міс Ґрант тут ні до чого?

— Міс Ґрант — жінка розумна, сама про себе може подбати.

— Заздрю вашій упевненості, капітане,— сказав він.— Сподіваюся, ви маєте на це причини. Ви здивує-

теся, дізнавшись, як титул і кілька сотень мільйонів рупій можуть змінити людину.

Він має рацію. Якій би жінці не полестила увага мільйонера і майбутнього магараджі?

— Навіть якщо його підозрюють у вбивстві? — запитав я.

Арора повернувся до мене. В очах його спалахнув сталевий вогник.

— Вважаєте, він причетний до вбивства брата?

— Ну не Шрейя Бідіка ж,— зітхнув я.— А Пуніт має найкращий мотив для цього.

— Докази маєте?

— Ні. Принаймні, ще ні.

— А якщо знайти їх буде важко?

— Усе одно мушу спробувати.

Полковник похмуро посміхнувся.

— Невинний, доки вину не доведено,— так кажуть британці, еге ж?

— Це закон цієї країни,— відрізав я.

— Але це не ваша країна,— не погодився він.— І радий вам повідомити, що до Самбалпура такі ідеї ще не дісталися.

Якийсь час ми їхали мовчки, нарешті полковник заговорив:

— А як справи з пошуками Ґолдінґа?

— Недалеко просунились.

Він покосився на мене. Я вирішив, що розповідатиму далі, лише коли він знову зосередиться на дорозі.

— Ми вважаємо, що його зникнення пов'язане зі звітом, який він готував для Адгіра. Не Здавайся стверджує, що всі робочі папери Ґолдінґа залишились у кабінеті, але немає жодних слідів звіту, навіть чорнетки. Моя думка: комусь закортіло побачити його раніше за всіх. І хто знає, яким сильним було те бажання.

Полковник похитав головою.

— Теж мені таємниця. Звіт у дивана. Я чув, як він сьогодні казав про нього Фіцморісу.

Настала моя черга дивуватися.

— Як звіт потрапив йому до рук?

— Гадки не маю,— знизав плечима полковник.— Завтра розпитаю, якщо хочете.

— Непогано було б,— кивнув я.— Та ще краще його побачити. Хочу показати його Не Здавайся.

— І як же я це зроблю?

— Ви ж кмітлива людина, полковнику,— сказав я, коли автомобіль звернув на алею,— вигадаєте щось!

Арора зупинився перед невиразним двоповерховим будинком із балконом, що простягся вздовж усього другого поверху. Мої думки крутилися довкола Ґолдінґа. Якщо звіт у дивана, як це пояснює зникнення бухгалтера? Переконаний, що з власної волі він Самбалпур не полишив. Від цієї ідеї я відмовився відразу ж після того, як ми обшукали його будинок.

Я перебрав варіанти: Ґолдінґ віддав звіт дивану, після цього його схопили. Або бухгалтера викрали за наказом дивана, і він змушений був віддати документ. Та сенсу в цьому небагато. Диван усе одно одним із перших отримав би копію цього звіту. Може, Ґолдінґ у руках людей Ернеста Фіцморіса? Англо-Індійська діамантова корпорація виграє більше за інших, якщо побачить звіт якомога раніше. Та чи викрадали б вони англійця просто заради того, щоб отримати перевагу за столом переговорів?

Полковник Арора постукав у двері. Майже тієї ж миті їх відчинив низенький чоловік із намащеним і зачесаним назад чорним волоссям, маленькими вусами, у білій курті і привітав полковника як старого друга. Арора обернувся і жестом запросив мене заходити. Я потрусив головою, відганяючи думки про Ґолдінґа.

Хай би там що із ним не трапилося, відповіді могли почекати до завтра.

У повітрі стояв запах опію. Ми пішли за приземкуватим чоловіком, перетнули відкритий двір і зайшли до великої напівтемної кімнати, у якій були розставлені шовковисті канапки. Кілька з них були зайняті. На найближчій до дверей канапі лежав європеєць, людина не бідна, якщо судити з одягу, поруч із ним на маленькому бронзовому столику лежала опійна люлька, з якої повільно піднімалася ниточка диму. У кутку про щось пошепки розмовляли дві жінки в сарі.

За стандартами опійних нічліжок це був якщо не «Ріц», то напевно «Волдорф»; тим лігвищам, до яких я звик, було до нього так далеко, як Лондону до Місяця.

Що ж, обирати не доводиться…

До нас підійшла гарненька дівчина в рожевому сарі і провела до двох канап, між якими стояв столик із опійною лампою. Я наслідував приклад Арори: зняв фрак, передав його дівчині і ліг на одну з канап. Полковник розташувався на іншій. Дівчина пішла, прихопивши із собою наші фраки.

Доки її не було, я перевернувся на бік і спробував улаштуватися зручніше. Це було легко: канапа була значно комфортнішою за дерев'яні койки в тих дешевих калькуттських закладах, куди я зазвичай ходив. Але саме очікування дози, відчуття близького втілення цього бажання викликало біль у всьому тілі.

Дівчина повернулася, обмінявши наше вбрання на срібну тацю із двома довгими люльками. Коли вона поставила тацю на стіл, я помітив дещо незвичне. Лампа і люльки були на місці, як і набір інструментів

для їх чищення, а от кульки опію і голок, за допомогою яких його готували над вогнем, я не побачив. Натомість на таці лежала невеличка піпетка, схожа на ту, якою капають ліки в очі, мініатюрне срібне деко, менше за монетку в одну рупію, і лакована пляшечка з інкрустованим зображенням Джаґґернаута.

— Ми ж куритимемо опій? — запитав я.

Арора з дівчиною перезирнулися.

— Так,— розреготався полковник.

Дівчина відкрутила кришечку, і я відчув землистий аромат «О». Узявши піпетку, вона занурила її в пляшечку, тоді обережно капнула кілька крапель на срібне деко.

— Але ж це…

— Правильно,— кивнув Арора,— рідина. Це, друже мій, легендарний морфій, опій найвищої якості, дистильований із найчистішого опію. Коли він проходить обробку, його розливають у пляшки і витримують, як добре вино.

Дівчина почала підігрівати деко над полум'ям опійної лампи.

— Рідкий опій? Навіть не знав, що таке буває.

— Над вами просто знущалися, капітане,— хитро посміхнувся він.— Цього варто було очікувати. На відкритому ринку наразі його майже не знайдеш. Справжній морфій, якщо вживати його помірно, звісно, дивовижна річ, напрочуд сприятлива для творчого процесу та натхнення. До того ж завдяки ретельному очищенню, на відміну від тієї гидоти, яку вам пропонували в Калькутті, від нього не впадаєш у ступор.

Морфій над вогнем зашипів, запахло смаженим арахісом.

— За старих часів,— продовжив Арора,— його вживали китайські мандарини, митці та вищий світ.

Але було це до того, як Ост-Індська компанія розв'язала опійні війни.

— Війни, які, як я розумію, пішли королівству Самбалпур на користь,— додав я.

Полковник посміхнувся.

— Ваша правда.

Дівчина розподілила рідину у дві люльки, передала кожному з нас. Я нахилився над своєю, заплющив очі і вдихнув.

За кілька хвилин стало зрозуміло, що Арора має рацію. Морфій за своєю дією значно відрізняється від того курива, яке я смакував у Калькутті. Шкіру почало пощипувати, і це відчуття поступово передалося з рук на торс, на голову. Дівчина приготувала і подала мені другу люльку, я вдихнув, і пощипування привело до вибуху нервових закінчень, до спалаху сліпучого білого світла в голові. Світло пом'якшало, і незабаром його замінили глибокий спокій і задоволення.

ДВАДЦЯТЬ ВІСІМ

Вівторок, 22 червня 1920 року

Крізь скляні двері, відчинені назустріч спеці, пролилося перше світло. Небо над блакитними пагорбами стало яскравішим. Звичного сходу сонця тут не спостерігалося — імовірніше, поступова зміна відтінків від чорного до бронзово-сірого.

Над містом нависли хмари, але туман у моїй голові розсіявся. Мушу подякувати полковнику Аморі: щодо морфію він мав рацію. Ніякого ступору, схожого на кому, учора я не відчув, та й звичайна ранкова летаргія поступилася кришталево-прозорій ясності.

Ми пішли із закладу після четвертої чи п'ятої люльки, Арора висадив мене біля будинку для гостей десь о першій ночі. Я пройшов до своєї кімнати і майже відразу ж заснув.

Так добре я вже давно не почувався, тож лежав під балдахіном ліжка, вартого самого магараджі, і думав про Енні. Таке ліжко пропадає! А тоді зрозумів, що краще б уже Енні також була одна у своєму ліжку в «Бомоні», а не з... Тут я себе зупинив. Цього краще навіть не уявляти.

Тож спрямував думки до Адгіра і мертвого вбивці із символами Вішну на чолі. Якщо вбивство носило релігійний характер, відповідь можна знайти лише в одному місці. Я підвівся, швидко вдягнувся і вийшов із кімнати.

Подумав, чи не розбудити Не Здавайся, та сенсу в цьому не було. Нехай уже виспиться, удень йому доведеться добряче попрацювати. Натомість я спустився сходами і вийшов на вулицю.

Біля Будинку троянд я попросив мерседес, і незабаром він уже шелестів по гравію до палацових воріт. Я взяв курс на південь, до мосту. Але, доїхавши до перехрестя, передумав. Замість того щоб спускатися до річки, я повернув ліворуч і покотив до міста.

Дорогу біля «Бомона» вже заповнив транспорт, але сам готель, здається, ще спить. Я припаркувався й увійшов до фойє. Знову чергував мій новий приятель, хоча жоден м'яз на його обличчі не видав, що ми вже зустрічалися раніше.

— Мені потрібно дізнатися, який номер займає одна з ваших гостей,— сказав я.— Така собі міс Ґрант.

Це вже вдруге я питався в нього про номер самотньої жінки. Та навіщо йому цікавитися мотивами сагиба, особливо якщо той може змастити руку, та все одно потрібно пройти крізь усі формальності.

— Ми не можемо ділитися такою інфор...

Я не став чекати, доки він закінчить фразу, і поклав на конторку банкноту в п'ять рупій.

— Номер дванадцять, сер,— відповів він,— але леді, про яку запитуєте, ви там не знайдете.

Шлунок у мене стиснувся. У голові промайнув образ Енні з Пунітом. Невже він щось підсипав у її напій, щоб змусити залишитись у палаці? Хіба не так поводяться східні деспоти?

— Вона снідає в їдальні,— продовжив чоловік, указуючи на двері.

Я ледь не розсміявся від полегшення і вручив йому ще п'ять рупій.

Їдальня гула від розмов, що точилися за півдюжиною круглих столиків. Енні сиділа біля вікна, трохи далі від неї розмістилася Катерина Пемберлі. Її силует на тлі вікна так нагадував Сару, що серце знову кольнув давній біль. Обидві жінки поглянули в мій бік, і на мить я забув, до якої саме прийшов.

Тоді Енні посміхнулась, я підійшов до неї і запитав, чи можна приєднатися до сніданку.

— Будь ласка, капітане,— погодилася вона, відпивши з порцелянової чашечки.— Учора ви швидко зникли.

— Мусили дещо обговорити з полковником Аророю,— збрехав я.— А ви ще довго залишалися?

— Не дуже.— Вона делікатно промокнула губи накрохмаленою серветкою.— Вечір був доволі нудним, якщо чесно. Ну, розкажіть, навіщо ви тут?

— Прийшов висловити вдячність за те, що вмовили Пуніта запросити мене на полювання сьогодні,— відповів я.— І на знак подяки хочу запропонувати автомобільну прогулянку за місто, доки ще не дуже спекотно.

Вона з підозрою подивилася на мене і ковтнула чаю.

Коли ми дісталися до моста, Енні запалила сигарету.

— Куди ми їдемо?

— Вирішив подивитися на той храм.

— Старі руїни? — затяглася вона.

— Ні, новий. Поруч із місцем кремації Адгіра.

Вона так на мене глянула, ніби ляпаса дала.

— Мені здавалося, що розвалища вас більше цікавлять, Семе. Вам завжди подобалося жити в минулому.

Попереду вигулькнув із серпанку храм.

Я звернув із дороги і, здійнявши хмару пилу, зупинився неподалік від муру. На фасаді храму виблискували вирізьблені рельєфи. Енні сприйняла ці зображення як належне, на інше я й не сподівався. Хоч вона англо-індійка, але коли справа доходить до таких речей, вона більше індійка, ніж англійка. Вона підійшла до дверей, торкнулася рукою чола, тоді грудей. Щось схоже робив і Не Здавайся в присутності божества.

— Що це?

— Що?

— Ваші жести,— пояснив я, повторивши рухи рукою.

— А-а, це. Так роблять індуси. Знак пошани божеству.

— Я не знав, що ви релігійна.

— Не релігійна, але зробити богам приємне ніколи не завадить, еге ж?

Ми піднялися мармуровими сходами на поріг храму. Міцні дерев'яні двері були зачинені. Я хотів було штовхнути їх, але Енні притримала мене рукою.

— Стривайте. Ми ж не можемо так просто увірватися.

— Чому? Це божий дім. Отже, усім гостям раді.

— Це вам не церква, Семе,— відрізала вона.— До деяких храмів навіть представників нижчої касти не пускають. Як гадаєте, що вони скажуть, побачивши англійця і напівкровку?

— Ну, із такою гостинністю до віри багатьох вони не навернуть,— зауважив я.

— Індуїсти не навертають до віри,— відповіла вона,— а якби й навертали, сумніваюся, що почали б із вас.

— Це ображає мене, міс Ґрант,— сказав я. Тут двері загриміли й почали повільно відчинятися.— Може, запитаємо священика?

Але першим у ароматі ладану вийшов не священик. Процесію очолювала жінка похилого віку в простому блакитному сарі з кількома золотими браслетами на зап'ястках. Коли вона ступила на світло, я упізнав її. Магарані Шубхадра, перша дружина магараджі. Та, що супроводжувала його до вечері вчора, а тоді залишила під опікуванням юної третьої магарані.

На кілька кроків позаду від неї йшов Даве, диван. Моя присутність стала для нього справжньою несподіванкою, і аж ніяк не приємною, судячи з його реакції. Він кинув на мене сердитий погляд і спробував загородити собою магарані.

— Це священна земля, капітане Віндгем. Ви не маєте права тут бути!

Я впіймав погляд магарані. Схоже, думки наші мали багато спільного. Може, її, як і мене, розважила така реакція міністра. Я вирішив скористатися нагодою.

— Прошу мене вибачити, прем'єр-міністре,— сказав я.— Міс Ґрант захоплюється релігійною архітектурою, і я запропонував поїхати сюди, щоб оглянути храм. Звісно, якщо ми ображаємо Її Високість, ми негайно ж підемо.

Я взяв Енні за руку і повернувся до виходу.

— Капітане Віндгем,— пролунав за спиною тихий голос,— зачекайте, будь ласка. Господь Джаґґернаут у своєму храмі не бачить різниці між кастами. І мені здається, так має бути не тільки тут. Будь ласка. Ви і ваша компаньйонка можете залишатися.

Вона щось сказала дивану своєю рідною мовою, і обличчя прем'єр-міністра спохмурніло. Утім, інструкціям він підкорився, кивнув і увійшов до храму.

Удача відзначає хоробрих, як кажуть, але в Індії немає такого уявлення, як удача. Ми кажемо, що нам пощастило, а індуси вважають, що над ними змилувалась Лакшмі. Схоже, мені вона явно посміхається.

Я навіть і не думав розпитувати магарані Шубхадру, аж ось вона, не на жіночій половині та й без супроводу, принаймні зараз. Мені потрібен лише якийсь привід, щоб затримати її на кілька хвилин. На мій подив, ініціативу взяла на себе стара магарані.

— Люба міс Ґрант,— сказала жінка,— чому б вам не оглянути храм, а я подбаю про капітана?

Енні посміхнулася, промовила кілька нерозбірливих слів, поглянула на мене так, ніби в саму душу зазирнути хотіла, й увійшла всередину. Магарані трошки зачекала і повернулася до мене.

— Ходімо, капітане?

Я спустився за нею сходами, ми вийшли за ворота. Вона підняла очі до сірого неба.

— Мій чоловік каже, що ви розслідуєте вбивство Адгіра. Чи багато вже дізналися?

— Мало,— зізнавсь я.— Можу сказати вам, хто не є винним: жінка, яку заарештував майор Бхардвадж,— учителька, міс Бідіка.

Магарані замислилася на мить, але нічого не відповіла на це.

— Ви знайомі з міс Бідікою? — поцікавився я.

— Мала з нею справу кілька разів,— сказала вона.— Вчителька вона гарна, але... занадто язиката. Так і знала, що ті ідеї до добра її не доведуть. Скажіть мені, капітане, чому ви вважаєте, що сліди ведуть до Самбалпура?

Я поміркував, скільки можна їй розповісти.

— Принцу залишали листи в його спальні, попереджаючи, що його життя в небезпеці. Це означає, що принаймні одна людина при дворі знала про змову.

— І ви знайшли цю людину?

— Не маю змоги.

Ми замовкли, минаючи двох священиків. Коли відійшли так, щоб ті не почули, магарані продовжила:

— Маєте підозрюваних?

— Двійко,— відповів я,— але вибачте мені, якщо я зараз не назву вам їхні імена.

— Я розумію,— погодилася вона.— Хочу, щоб ви знали, капітане: двір Самбалпура — цікаве місце. Мені свого часу довелось учитись, як не потонути в його мінливих водах. Якщо вам це допоможе… Якщо хочете щось повідомити моєму чоловікові, не скориставшись при цьому звичайними каналами,— вона озирнулася,— можете передавати через мене.

Доступ до магараджі в обхід дивана і полковника Арори може статися в нагоді. Це не гірше, ніж звернутися безпосередньо до нього.

— Дякую,— вклонився я.

Позаду пролунав голос Енні. Вона розмовляла з диваном. Часу залишалося обмаль.

— Можна поставити вам кілька запитань, Ваша Високосте?

Вона помовчала.

— Чому б вам не провести мене до автомобіля? — сказала нарешті.— Самі бачите, швидко йти я не можу. А доки ми йдемо, можете запитати, що хочете.

На відстані зграйка мавп перебирала залишки храмових підношень. Вони з осторогою спостерігали за нами з муру.

Я вагався, із чого починати, та врешті-решт вирішив запитати навпростець.

— Як я зрозумів, Адгір мав коханку, англійку. Про це в Самбалпурі багато хто знав?

Магарані зітхнула.

— На жаль, так. Принаймні, у певних колах самбалпурського суспільства.

— І що про це казали?

Вона спохмурніла.

— А ви як вважаєте, капітане? Син і спадкоємець трону залицяється до білої жінки. Це просто жах. До-

зволяти собі таке в Лондоні — це одне, але привезти її сюди, поселити в готелі «Бомон»... Провокація і продумана образа традицій.

— А яка ваша думка?

Вона знову помовчала.

— Та жінка просто авантюристка. І вона не перша. За останні роки до Самбалпура приїздило кілька англійок, сподіваючись завоювати прихильність мого чоловіка. Він знав, що тут цього не терпітимуть, тож швидко відсилав їх геть. Адгір же занадто захопився цією жінкою, тим самим накликаючи на себе великі неприємності.

Мавп щось налякало. Вони заверещали й кинулись у різні боки, ховаючись на деревах і засипаючи землю під ними сухим листям.

— Неприємності?

— Самбалпур — маленьке королівство, капітане, а часи зараз неспокійні. Магараджа править лише за згоди свого народу, тож потрібно, щоб люди вважали королівську родину непорушною скелею. А такої непорушності не можна досягти, привізши сюди свою коханку.

— Ви казали це Адгіру?

Її обличчя на мить посуворішало.

— Я не маю на це права.

— А магараджа? З ним ви це обговорювали?

Ми завернули за ріг. Крізь хмари проглянуло сонце, і на мить двір перерізали тіні.

— Ось і мій автомобіль,— сказала вона.

Шофер швидко оббіг машину і відчинив для неї задні дверцята.

— Продовжимо нашу розмову іншим разом.

— Якщо дозволите, Ваша Високосте, хочу попросити вас про послугу. Вона не має нічого спільного зі справою Адгіра.

Вона замислилася.

— Гаразд, капітане.

— Ви вчора приїжджали до храму?

— Я майже кожного дня сюди приїжджаю, іноді навіть кілька разів на день.

— І вчора були?

— Так.

— Чи не бачили ви тут англійця, містера Ґолдінґа?

Вона завагалася.

— Бухгалтера? Так, схоже, я дійсно його бачила.

— Коли це було?

— Приблизно в такий саме час,— відповіла вона,— після ранкової молитви.

— Уранці? Ви впевнені, що не ввечері?

— Абсолютно, капітане.

— Чи не роздивилися ви, що він тут робив?

— Вибачте, я не звернула уваги. Може, приїхав сюди з тих же причин, що й ваша приятелька, міс Ґрант,— подивитися на рельєфи?

— Він був сам?

Вона похитала головою.

— Не думаю. Хоча можу помилятися.

Я почув кроки за спиною, обернувся й побачив дивана, який прямував до нас.

— Ваша Високосте,— звернувся він до магарані,— ми мусимо їхати.

— Авжеж,— погодилася вона.— Капітане, рада була вас бачити. Пам'ятайте мої слова.

Диван і водій допомогли їй сісти в автомобіль.

Вони поїхали, а я стояв і думав про те, що розповіла мені магарані. Ґолдінґ був тут, у храмі, але о шостій ранку, не о шостій вечора. Півтори години по тому він не прийшов у посольство на зустріч зі мною. Схоже, стара магарані була останньою людиною, яка бачила його до зникнення.

Я подумки перебирав версії. Він міг призначити дві зустрічі тут, у храмі, на саме той день. Одну вранці й одну ввечері. Але якщо так, чому не занотував у щоденник першу?

І тут я збагнув. Мало не розреготався, коли усвідомив, що знаю не лише відповідь, а й ім'я людини, із якою бухгалтер збирався зустрітися.

ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТЬ

Я забрав Енні й рішуче попрямував до автомобіля.

— Маєте задоволений вигляд,— зауважила Енні.

— Так воно і є,— погодився я, відчиняючи для неї дверцята.— Просто диво, як може вплинути на людину прогулянка на свіжому повітрі. Вам сподобалась архітектура?

— Захоплююче,— сказала Енні, сідаючи в автомобіль.— Але якщо маєте бажання побачити дещо надзвичайне, варто відвідати Кхаджурахо в Об'єднаних провінціях.

— Ви там були?

— Так,— посміхнулася вона.— На початку року мене запрошував туди німецький археолог на ім'я Брандт.

— Німець? — Я клацнув дверима трохи сильніше, аніж потрібно, й обійшов автомобіль, дістав руків'я. У такому стані завести двигун дуже легко.

— А що німцю робити в Індії? — запитав я, сідаючи поруч із нею.

Вона повернулася.

— Їх тут більше, ніж ви гадаєте. Почали їздити, відколи професор Макс Мюллер переклав якісь там рукописи з хінді на англійську.

— А цей чоловік, Брандт? Він теж перекладає з хінді?

— Навряд чи,— розсміялася вона.— Він вірить, що індійці та німці походять від одного племені.

— Як на мене, дурниці. Старий, мабуть, у маразм впадає.

— Він зовсім не старий,— почала захищати його Енні.— Молодший за вас.

Я натиснув на газ, звернув за ріг і виїхав на дорогу до міста. Її вже заповнили групки місцевих мешканців, котрі пішки з інструментами в руках або на плечах ішли до сухих полів. Особливого сенсу обговорювати Брандта та його божевільні ідеї не було, тож я мовчав.

Урешті-решт заговорила Енні:

— Ви з магарані, схоже, непогано поспілкувалися.

— Вельми непогано,— погодився я.

— Про що вона хотіла вас розпитати?

— Про вбивство Адгіра. Запитувала, чи є вже якісь результати.

— І що ви відповіли?

— Правду. Не знаю, хто його вбив, але точно не Шрейя Бідіка.

— І як вона це сприйняла?

— Важко сказати. Схоже, вона не до кінця повірила в те, що дівчина не винна. Із позитивного: вона запропонувала звертатися до магараджі через неї.

— Від цього буде користь?

— Можливо,— знизав я плечима.— У такому разі не потрібно буде просити полковника Арору або, не дай боже, дивана Даве. Що скажете про нього?

Вона замислилася.

— Дивак. Певне, вирішив, що наша подорож до храму — блюзнірство.

— Він уже до цього звик,— сказав я.— Магарані каже, що тут учора вранці був Ґолдінґ, також вивчав різьблення.

Вона здивовано повернулася до мене.

— Справді?

— Виходить, що так.

— Неймовірно,— відповіла вона.— У храмі диван тільки й робив, що наспівував, що ми перші не індуси, яким дозволили увійти до храму.

— Упевнені в цьому?

— Запевняю вас, Семе. Йому це не дуже сподобалося.

— Чому б тоді магарані казати, що вона бачила Ґолдінґа?

— Може, він прихований індус?

— Судячи з того, як він угризався у свій ростбіф за вечерею у Кармайклів,— усміхнувсь я,— цю теорію можна відразу ж відкинути.

— А що, як вона бачила його поза територією храму?

Я похитав головою.

— Вона сказала, що він роздивлявся різьблення. Для цього потрібно зайти всередину.

— У такому разі дивана не було поруч, коли вона бачила Ґолдінґа.

— Ні,— не погодився я.— Був.

Не Здавайся сидів у їдальні будинку для гостей і колупав омлет. Бідолаха мало не вдавився, побачивши, як ми з Енні увійшли разом.

— Щось не те з вашим сніданком? — поцікавився я.

Він ледве втримався, щоб не розкашлятись.

— Усе гаразд, сер,— потрусив головою.— Просто проковтнув шматочок зеленого чилі.

Я поплескав його по спині й сів поруч.

— Ніколи не вгадаєте, де ми були.

— Прогулювались?

— Можна й так сказати. Міс Ґрант захотіла подивитися на різьблення в храмі.

Він почервонів.

— Еротичні рельєфи?

— Точно. Виявляється, вона прихильниця цього жанру.

— Припиніть дражнити хлопця, Семе,— сказала Енні, опускаючись за стіл навпроти нас.

— Гаразд,— погодився я, саме якраз підійшов офіціант.— Я хотів оглянути територію храму. У щоденнику Ґолдінґа зазначено, що він призначив там зустріч. З'ясувалося, що його бачила там перша магарані Шубхадра.

Не Здавайся підняв на мене здивований погляд.

— Але зустріч було призначено о пів на сьому вечора, сер. І він на неї не прийшов.

— Ми помилилися щодо часу,— пояснив я.

Я повернувся до офіціанта і замовив омлет.

— У щоденнику ясно написано: «6.30 p.m., новий храм»,— запротестував Не Здавайся.

— Саме так,— кивнув я.— От тільки літери можуть позначати не вечір, а дещо інше. Наприклад, зустріч о шостій з P.M., тобто прем'єр-міністром?

Не Здавайся так і подався вперед.

— З диваном?

— Саме так.

— А диван учора вранці там був?

— Він був там із магарані сьогодні вранці. І вчора вона теж там була, і я можу об заклад побитися, що вчора він також її супроводжував.

— Навіщо ж Ґолдінґу зустрічатись із диваном там? Чому не в кабінеті? І чому так рано?

— Не знаю,— знизав я плечима.— Можу лише припустити, що це має якесь відношення до того клятого звіту, який він готував. Полковник Арора почув,

як Даве повідомив по телефону серові Ернесту, що має копію.

Не Здавайся обміркував мої слова.

— Отже, Ґолдінґ зустрічається з диваном, передає йому звіт і зникає?

— Майже,— погодився я.— Тільки не думаю, що він передав той звіт. Якби передав, навіщо обшукувати його будинок? Скоріше, Ґолдінґ хотів передати звіт нам, а не дивану. Саме тому і просив зустрітись із ним учора вранці. Може, звіт Ґолдінґа — ключ до розгадки?

— До розгадки вбивства Адгіра, сер?

— Можливо. Припустімо, на копальнях відбувається щось таке, про що королівській родині нічого невідомо. Скажімо, диван привласнює доходи. Під час переговорів із Англо-Індійською діамантовою корпорацією принц Адгір просить Ґолдінґа підготувати звіт, і в процесі роботи бухгалтер викриває шахрайство дивана. Даве, зрозумівши, що його застукали, влаштовує вбивство Адгіра, сподіваючись замести сліди. Але звіт він усе одно мусить отримати; до того ж потрібно переконатися, що Ґолдінґ мовчатиме.

Тож учора вранці він зустрівся з Ґолдінґом і спробував його підкупити, але бухгалтер був бездоганно чесним і від хабаря відмовився. Даве наказує його викрасти й обшукати будинок. Звіт могли там знайти, але, імовірніше, Ґолдінґ розколовся і розповів, де той лежить.

Я розмірковував уголос, і щоб усе це переварити, знадобилося кілька хвилин. У нас несподівано з'явився підозрюваний, який відповідав критеріям — принаймні, більшості з них,— ще й мотив міг мати.

— Що це означає для Ґолдінґа? — запитав Не Здавайся.

— Якщо ми не помиляємося, то нічого хорошого,— відповів я.

Розмова стихла, бо повернувся офіціант і поставив переді мною тарілку.

— Вони ж не вбиватимуть англійця? — прошепотіла Енні, щойно офіціант відійшов.— Їм це з рук не зійде.

— Це серйозна справа,— погодився я.— Якщо його вб'ють, тут буде повно поліцейських, але…

Фразу закінчив Не Здавайся:

— Але без тіла довести нічого не можна.

— Наразі віце-король бажає уникнути будь-яких сварок, які б перешкодили Самбалпуру вступити до Палати принців.— Я проковтнув шматочок омлету. Не Здавайся має рацію. На чилі кухар не поскупився.— Але все це лише припущення. Нам потрібно знайти звіт Ґолдінґа.

— І як це зробити? — запитав Не Здавайся.

— Я попросив роздобути його полковника Арору,— зізнався я.

Тут до їдальні увійшов слуга у лівреї.

— Капітане Віндгем, сер? — запитав він.— Маю повідомлення до вас від полковника Арори.

— Про вовка помовка…— підняв я брови.

Я подякував і взяв листа. Згорнений аркуш паперу без конверта. Я розгорнув і прочитав записку, написану від руки.

«Ваше прохання поговорити з Її Високістю принцесою Ґітанджалі переглянули. Дозвіл гарантовано за умови, що усі запитання Її Високості ставитиме міс Енні Ґрант.

Арора»

Я повернувся до Енні та Не Здавайся і переможно всміхнувся.

— Нам потрібен цей звіт.

Полковник Арора вже сидів за столом. У кришталевій попільничці жеврів недопалок, від нього вгору тягнулася стрічка блакитного диму і розвіювалася під вентилятором.

— Я збирався попросити його у Даве.

Не Здавайся та Енні я залишив у кабінеті Ґолдінґа, а сам прийшов до полковника.

— Не думаю, що він захоче поділитися з нами,— відповів я й обґрунтував свої підозри: диван зустрічався з Ґолдінґом учора вранці, і він може бути причетним до зникнення бухгалтера.— Мусимо щось вигадати.

Полковник пригладив бороду.

— Можу запропонувати інший спосіб,— сказав він.— Охорона палацу під моєю юрисдикцією. Тож я маю доступ до ключів від усіх кабінетів у приміщенні, включаючи і його кабінет.

— Якщо диван заради того, щоб отримати звіт, здатен на викрадення англійця,— не погодився я,— навряд чи він триматиме документ там, де його легко знайти.

— У нього в кабінеті десь стоїть сейф,— промовив полковник, піднявши сигарету і зробивши затяжку.

— Тільки не кажіть, що серед придворних є ведмежатник!

— Навіть краще за це,— посміхнувся він.— Його Високість магараджа має чудову звичку розправлятися з посланниками, що приносять погані новини. Шість років тому, коли в опалу потрапив попередник теперішнього дивана, я отримав завдання виставити бідолаху з кабінету. Даве мусив з'явитись у палаці лише за день. Увесь цей час усі ключі були в мене,

і я запобігливо зробив дублікати, включно з ключем від сейфа — на випадок, якщо оригінали загубляться. Ну, ви мене розумієте.

— Авжеж,— кивнув я.— Запитання в тому, коли ж краще шукати. Диван поїде на полювання з принцом Пунітом?

— Фіцморіс точно поїде,— відповів полковник.— Гадаю, Даве також. Але навіть за його відсутності у приймальні сидить секретар. Ліпше спробувати увечері, коли секретар піде.

— Добре,— погодився я.— В ідеалі було б знайти звіт сьогодні, переглянути й повернути ще до того, як уранці повернеться секретар. Якщо документ у кабінеті, звісно.

— Так,— кивнув полковник.— А які ваші плани на сьогодні?

— Їду на полювання,— заявив я.— А до того хочу почути відповіді кількох жінок.

ТРИДЦЯТЬ

— Про що її запитувати?

На вулиці було вже спекотно, ми з Енні йшли за полковником Аророю до Баньян Махала. Такий собі палац у палаці — оздоблений орнаментами будиночок із жовтого пісковика з терасами та віконцями, забраними ажурними ґратами.

— Хочу краще зрозуміти Адгіра та його стосунки з дружиною. Цікаво, чи вона підозрює, хто стоїть за цим убивством? Ще більше запитань підкину в процесі,— відповів я.

Вхід до жіночої половини охороняли двоє бородатих воїнів, яких немов із каменю вирізали десь у глибині пустель Раджастану. Раджпути[1] часто наймаються на військову службу по всій Індії, як швейцарці у Європі.

Усередині коридори охоронялися зовсім іншими людьми. Єдиними чоловіками, яких допускали до Баньян Махала, окрім магараджі та його синів, були євнухи.

— У давні часи,— пояснив Арора,— кастрували рабів або злочинців.

Сьогодні процес переходу до євнухів бентежить більше. Як правило, до палацу віддають хлопчиків підліткового віку ті родини, яким потрібні гроші. А платять за скопців непогано: урешті-решт, хто ж краще

[1] Раджпути — каста землевласників та військовиків на північному заході Індії.

вартуватиме королівський гарем, аніж чоловіки, яких не хвилюють бажання плоті?

— Зачекайте,— зупинився Арора. Він смикнув за сонетку, і десь дзенькнув дзвоник.— Тут вас забере голова жіночої половини.

Луна кроків сповістила про прибуття худорлявого, гладко поголеного чоловіка в блакитній шовковій формі.

Він склав руки у привітанні.

— Я Саїд Алі,— представився він бездоганною англійською.— А ви, певне, міс Ґрант і капітан Віндгем.

Я кивнув.

— Будь ласка, ідіть за мною. Її Високість принцеса Ґітанджалі чекає на вас.

— Я зустріну вас після бесіди,— сказав Арора.

— Ви не з нами? — здивувався я.

Він підняв брови.

— Баньян Махала краще уникати, якщо немає особливих підстав,— відповів він.— До того ж мушу влаштувати вам зустріч із наложницею.

Ми полишили його і пішли за Саїдом Алі по коридору, стіни якого були вкриті розписами, які б чудово ілюстрували «Кама сутру». Після цього ми вийшли в критий дворик, у якому розпростерся розлогий баньян, від якого й походила, напевне, назва палацу. Ми пройшли крізь іще одні двері, опинилися на сходах і піднялися на два марші й опинились у просторій світлій кімнаті. Її перегороджувала ажурна ширма тикового дерева. Мармурова підлога перед ширмою була вкрита чорно-золотим персидським килимом, на якому лежали шовкові подушечки.

— Сідайте, будь ласка,— запросив євнух.— Її Високість незабаром буде.

Із цими словами він вийшов, а ми влаштувалися на підлозі.

За кілька хвилин ми почули, як за ширмою відчинилися двері. Зашелестіла тканина, хтось ступав по підлозі босими ногами. Ми з Енні підвелися, швидше із ввічливості; за ширмою з'явилася неясна постать у білому. Силует угадувався переважно тому, що фігура жінки закривала собою світло, лишаючи на ширмі темну тінь. Жіночий голос сказав:

— Будь ласка, сідайте.

Принцеса й сама так зробила.

— Ваша Високосте,— тихо почала Енні,— дякую, що знайшли час зустрітися з нами. Моє ім'я Енні Ґрант. Я була знайома з вашим покійним чоловіком, а поруч зі мною — капітан Сем Віндгем із калькуттської поліції. Він веде розслідування вбивства вашого чоловіка.

Фігура за ширмою ледь помітно ворухнулася. Крізь ажурну різьбу я побачив неприкрите чорне волосся.

— Як я зрозуміла, ви хотіли поставити мені кілька запитань.

Голос був міцним, не тремтів — і не скажеш, що перед тобою жінка в жалобі. Акцент і дикція видавали освічену жінку, яка добре володіє англійською мовою.

— Саме так, Ваша Високосте,— підтвердила Енні.

Раптом мені спало на думку, що так допитувати свідків мені ще не доводилося. Часто Не Здавайся перекладав мої запитання місцевим мешканцям, які не знали англійської, та ніколи ще не опитував я того, кого не бачу. Тут виникало кілька проблем. Обличчя людини часто суперечить тому, що ця людина розповідає. Ба більше, із фізичної реакції на запитання можна дізнатися багато цікавого. Тик, вибухи роздратування, піт — усе це багато про що розповість кмітливому слідчому.

У нашому ж випадку все було навпаки. Ми з Енні сиділи доволі далеко від ширми, важко було щось роз-

дивитися за нею. Принцеса, як я зрозумів, розташувалася ближче і могла чудово нас бачити крізь різьбу тканини. Враховуючи ці обставини, під час допиту я б тиснув на свідка більше, ніж зазвичай. Але як це зробити, коли розпитуєш принцесу, чоловіка якої поховали лише день тому?

— Скажіть, що ми можемо поставити їй кілька не дуже приємних запитань,— прошепотів я Енні,— але це лише тому, що бажаємо якомога скоріше знайти винуватого в убивстві.

Енні кивнула і повернулася до ширми.

— Вашій Високості може здатися, що деякі запитання надто безцеремонні. Прошу вас не забувати, що ми бажаємо лише одного — знайти винуватого в убивстві вашого чоловіка,— сказала вона.

— Я розумію,— відповіла принцеса.— Спробую відповідати на запитання якомога точніше. Будь ласка, продовжуйте.

Не встиг я сформулювати запитання, як Енні вже почала:

— Розкажіть нам, як ви вийшли заміж за принца Адгіра.

За ширмою зашелестів шовк.

— Ми з Адгіром заручилися, коли мені було шість, а йому дев'ять, хоча переговори почалися за багато років до того. Мене обрали священики його батька, бо наші астрологічні карти, складені з урахуванням часу і місця народження, показували сумісність. Скажу, що я лише одна з багатьох дівчат із потрібної касти, чиї гороскопи ретельно вивчали, тож пояснити, чому обрали саме мене, можна лише словом «карма». Але зустрілися ми, лише коли мені було тринадцять. Невдовзі ми побралися, я полишила родину й переїхала до палацу.

— Поцікавтеся, чи запитали при цьому її думку,— прошепотів я.

— Ви впевнені? — уточнила Енні.

Я кивнув.

— Будь ласка, перекажіть запитання, міс Ґрант.

— Чи хтось із вас міг висловити свою думку під час цього процесу? — промовила Енні.

— Дивне запитання,— відповіла принцеса.— Як дитина може мати власну думку про такі справи? Мене із шести років виховували для цієї ролі. Важко уявляти інше життя, коли твоєю долею вже стали королівський палац і його жіноча половина. Так завжди відбувається і відбувалося; крізь це проходять і королі, і пересічні люди. Хіба у вашій країні не було такого донедавна?

Енні виразно на мене подивилася.

— Прошу вибачити, Ваша Високосте,— продовжила вона,— я не хотіла вас образити.

— Може,— додала принцеса,— капітана цікавить, чи ми з Адгіром кохали одне одного, одружившись у такому юному віці?

Я спробував знайти слушні слова, але обмежився легким кивком, який, сподіваюся, вона помітила крізь отвори в ширмі.

— Можу сказати, капітане, що покохала я його ще навіть до того, як зустріла. І кохання моє ані на мить не стало меншим.

— А його кохання до вас? — запитав я, забувши про своє місце.

Поруч зі мною кашлянув євнух Саїд Алі.

— Капітане Віндгем, прошу пам'ятати умови, за яких вам дозволили поговорити з принцесою. Ще одне порушення протоколу, і я буду змушений закінчити зустріч.

Я вибачився.

За ширмою помовчали. Запитання було явно провокативним із мого боку. Коли принцеса заговорила, відчувалося, що вона захищається.

— До мене доходять плітки, капітане. Розповіді про жінку в готелі «Бомон». Запевняю вас, існує мало такого, чого б не знали на жіночій половині. Я навіть її бачила. Але, запевняю вас, якими б не були їхні стосунки з Адгіром, вони ніколи б не змогли завадити його коханню до мене. У нього завжди були наложниці, та й вони не можуть вплинути на нас. Чому ж буде інакше, якщо жінка, про яку іде мова, біла? Наше кохання було вищим за дешевий любовний зв'язок між ними.

У голосі її пролунала гіркота.

— Розкажіть трохи більше про свого чоловіка. Якою він був людиною? — швидко запитала Енні. Добре запитання. Просто послухаю.

— Гарною людиною,— не вагаючись, відповіла принцеса.— Дбайливою людиною. Він плекав плани, як приведе Самбалпур у двадцяте сторіччя.

— Які плани?

— Вважав, що рано чи пізно влада британців у Індії скінчиться і майбутнє належатиме нашому народу. У такому світі подальше існування королівських штатів, на його думку, стане анахронізмом. Він вважав своїм обов'язком підготувати Самбалпур до змін, які на нього чекають.

— А як сприймали його ідеї інші?

Знову пауза.

— Якщо дозволите, міс Ґрант, спершу я вас запитаю. Ви вважаєте себе індійською жінкою?

Енні завагалася.

— Так, Ваша Високосте,— нарешті відповіла вона.

Попри ширму, яка нас розділяла, я відчув, як принцеса посміхнулася.

— Тоді ви розумієте цю країну та її народ. Кажуть, що наша історія налічує тисячі років, та чи багато змін відбулося за цей час? Люди поклоняються богам так, як це робили їхні предки мільйони років, селяни

обробляють ґрунт так само, як і наші пращури часів «Махабхарати». Зміни в нашій країні відбуваються повільно. Пустельний вітер перетворює гори на дрібні камінчики за менший час. Завжди знайдуться ті, що не погоджуються.

— А ваш чоловік зробив щось, щоб викликати незадоволення таких людей?

— Адгір був не дуже релігійною людиною,— відповіла вона.— Власне, він вважав, що у забобонах і відставанні країни винна саме релігія. Та він чудово розумів, що означають для людей ритуали та церемонії. Він виконував свій обов'язок.

— Обов'язок? — прошепотів я.

— Буду дуже вдячна, якщо ви поясните, Ваша Високосте,— сказала Енні.

За ширмою задзеленчали браслети.

— Люди очікують, що правитель проводитиме релігійні ритуали. Якщо магараджа не може, це мусить робити його спадкоємець. Адгір мав очолювати процесію на святі, що відбудеться за кілька днів, коли Джаґґернаут та його колісниця повернуться до свого храму. Тепер, коли Адгіра вже немає, гадаю, церемонію проведе його брат Пуніт.

— Розкажіть про принца Пуніта,— попросила Енні.

— Що сказати? — відповіла вона.— Він син свого батька.

— На відміну від брата?

— Адгір більше нагадував мені свою покійну матір. Пуніт навряд чи проводитиме реформи, про які так мріяв Адгір. Не така він людина.

— Чи серед придворних хтось виступав проти ідей вашого чоловіка?

— Гадаю, таких було чимало. Вони часто сперечались із батьком. Адгір звинувачував у цьому Даве. Йому здавалося, що той погано впливає на батька, на-

шіптує магараджі не те, що потрібно. Гадав, що Даве цікавить лише збереження власної посади і будь-які зміни він вважає загрозою особисто для себе.

Поки вона це казала, щось у її тоні змінилося. Щось ледь уловиме, і за звичайних умов, я б цього не помітив. Але неможливість побачити обличчя змусила мене зосередитись на її голосі. Вона стала якось по-іншому говорити про свого чоловіка. Коли мова йшла про кохання до нього, про його наміри щодо королівства, голос її був наполегливим. Вона вірила в кожне сказане слово. Тепер він змінився. Може, чоловік її і вважав, що диван налаштовує його батька проти нього, але сама вона була іншої думки.

— Запитайте, чи погоджувалася вона в цьому з чоловіком? — прошепотів я.— У тому, що диван впливає на магараджу.

Енні так і зробила.

За ширмою зашелестіла тканина. Таке враження, що вона обернулася на щось подивитися… чи на когось. Тоді вона знову повернулася до ширми.

— Ви зрозумієте,— почала вона,— що існують питання, які…

За ширмою знову почувся шум. Звук кроків мармуровою підлогою. До принцеси хтось підійшов. Крізь отвори мені вдалося розібрати спалах зеленого шовку. Шепіт.

— Ваша Високосте? — гукнула Енні.

— Схоже, я потрібна на жіночій половині,— відповіла вона.— Боюсь, мушу перервати нашу розмову. Але наостанок дозвольте мені додати ще одне. Я так зрозуміла, що капітан був поряд із моїм чоловіком, коли його вбили, і що він вистежив убивцю. Я дуже йому за це вдячна.

— Останнє запитання, якщо можна, Ваша Високосте,— попросила Енні.

Запанувала тиша, немов принцеса чекала на дозвіл.

— Гаразд.

— Що тепер станеться з вами?

— Тобто чи не викинуть мене звідси, якщо мого чоловіка вже немає?

— Пробачте, якщо вас образила,— сказала Енні.— Я лише хотіла поцікавитися, чи не повернетеся ви до своєї родини?

— Ви мусите зрозуміти, міс Ґрант,— відповіла принцеса,— що моя родина — палац. Від тієї миті, як ми побралися з Адгіром. І нічого не змінилося. Я принцеса Самбалпура і завжди ласуватиму із золота.

Енні подякувала їй, але принцеса вже подумки була далеко за межами цієї кімнати, у своїх покоях на жіночій половині.

ТРИДЦЯТЬ ОДИН

Арора чекав назовні. Стояв у затінку дерева, курив сигарету, але викинув недопалок, щойно ми з'явилися.

— Сподіваюся, бесіда пройшла добре,— сказав він.

— Напрочуд інформативно,— відповів я.— А наступну вам удалося влаштувати?

— Так. Із наложницею Рупалі.— Він хитро посміхнувся й помахав аркушиком паперу з королівською печаткою внизу.— Ось розпорядження. Схоже, Його Високість не може відмовити міс Ґрант.

— Її чари діють на багатьох чоловіків,— прокоментував я, забираючи документ.

Енні на моє зауваження уваги не звернула.

— Розкажіть мені про наложниць.

— Його Високість має великий вибір жінок,— відгукнувся полковник.

— Як він їх обирає?

— По-різному. Іноді Його Високість просто проїздить селом, і дівчина впадає йому в око. Із деякими він знайомиться під час подорожей. Мені казали, що якось він привіз із півдюжини дівчат із Кашміру. Звісно, їх родинам добре заплатили. Але переважно він полишає це завдання своїм радникам; хоча ходять чутки, що про себе вони також не забувають.

— Певне, серед жінок існує якась ієрархія? — поцікавився я.

— Авжеж. Найголовніші — магарані, офіційні дружини Його Високості, Шубхадра, Девіка і, звісно, мати Адгіра й Пуніта, покійна друга магарані; за ними — вдова Адгіра, принцеса Ґітанджалі. Тоді десь із п'ятдесят улюблених наложниць, усі вони або з шанованих родин, або мають якісь особливі таланти. За ними всі інші, сільські дівчата, яких дедалі більше.

— Багато імен доводиться запам'ятовувати!

Полковник розреготався.

— Так би й було, але містер Ґолдінґ запропонував систему класифікації. Тільки магарані та принцес називають по іменах. Кожній наложниці присвоюють літеру і порядковий номер, починаючи від А1 і закінчуючи Д42. Так легше відстежувати їхню вартість.

— Вартість? — не втрималася Енні.

— Ґолдінґ детально занотовував усі витрати на них: від одягу, що вони носять, та їжі, яку їм готують, до прикрас та інших подарунків, які їм посилає Його Високість.

— А дівчина, з якою ми зустрічаємося? — запитав я.— Яке місце вона посідає в цій ієрархії?

Полковник витяг із кишені список і звірився.

— С23,— відповів він.— Проста сільська дівчина. Років двадцяти. Розмовляє лише мовою орія.

— Ви її бачили?

— Ні, але прочитав, що записав про неї Ґолдінґ.

— Який винахідливий чоловік цей містер Ґолдінґ,— хмикнув я.— Шкода буде, якщо ми його не знайдемо.

— Справжня катастрофа,— погодився полковник.— Він саме виконував одне складне завдання, коли зник: класифікував королівських нащадків. А їх навіть ще більше. Часто доводиться нагадувати їхні імена Його Високості, тож самі можете уявити, наскільки це складно.

Ми знову полишили полковника, повернулися до жіночої половини і знову зайшли до передпокою, де вперше зустрілися із Саїдом Алі. Я смикнув за сонетку, дзенькнув дзвоник, і ми почали чекати.

За кілька хвилин з'явився євнух.

— Міс Ґрант, капітане Віндгем. Ви щось забули?

— Ні,— відповів я, вручаючи йому документ.— Ми прийшли розпитати ще одну з ваших підопічних, міс Рупалі.

Він узяв наказ і ретельно вивчив його.

— Дуже незвично,— підняв він нарешті очі.

— Убивство крон-принца також можна кваліфікувати як незвичне,— сказав я.— Саме тому Його Високість магараджа бажає, щоб ми поговорили з тими, чиї свідчення нам потрібні.

— Дайте мені кілька хвилин,— поклав він листа до кишені.— Мені потрібно знайти її і... Вона може молитись або...— Фрази він не закінчив.— Якщо ви не проти почекати, я повернуся, щойно віддам розпорядження.

Він склав долоні.

— Містере Алі,— попросив я,— можна повернути мені документ?

Євнух завагався.

— Якщо дозволите,— нарешті відповів він,— я поверну його, коли влаштую зустріч.

Із цими словами він повернувся і вийшов із кімнати, зачинивши за собою двері.

— Вам не здається це дивним? — поцікавився я, коли він пішов.

— Що саме? — запитала Енні.

— Навіщо йому залишати листа собі?

— Мабуть, хоче показати комусь,— відповіла вона.

— Так, але кому? Це наказ магараджі. А він начальник жіночої половини. Навіщо йому комусь його показувати?

— Ви сищик,— знизала вона плечима,— ви і скажіть навіщо.

— Дії промовляють більше, ніж слова,— сказав я, прямуючи до дверей.— Ходімо.

— Куди? — прошепотіла вона, виходячи за мною у передпокій.

— Подивимося, куди піде містер Алі,— пояснив я.

У коридорі із фресками пар, що кохалися, на стінах нікого, дякувати богам, не було. Ми швидко пройшли по коридору до дверей, що вивели у дворик зі старим баньяном.

— Виходьте першою,— повернувсь я до Енні.— Якщо там хтось є, то не налякається, побачивши жінку.

— Штовхаєте мене до вовків, Семе? — охнула вона.

— Сподіваюся, що ні.

Вона зітхнула.

— Гаразд, капітане. Виходжу.

Вона трохи прочинила двері. Визирнула.

— Ну? — прошепотів я.

— Саїд Алі пройшов у арку в дальньому кінці. Схоже, підніматиметься сходами.

— Хтось іще там є? — запитав я.

— У дворі? — Вона відчинила двері ширше і роззирнулася.— Дві жінки. Сидять під деревом. Якщо судити з браслетів на зап'ястках, наложниці.

— Схоже, далі ми пройти не зможемо.

— Бачу Саїда Алі! — раптом сказала вона.— У вікні другого поверху. Принаймні чоловіка, схожого на нього — важко сказати через ці ґрати. Він із кимось розмовляє. Мабуть, із жінкою. Так, точно з жінкою: на ній сарі. Наложниця Рупалі, гадаю.

— Тут більше ста двадцяти жінок, і перша ж, з ким він зустрічається,— саме та, кого ми шукаємо? Навряд чи,— не погодивсь я.

— Ну, тоді самі дивіться,— сердито прошепотіла вона.

Ми помінялися місцями, я визирнув у двір і спробував роздивитися, що ж там відбувається у вікні навпроти. Мені знадобилося кілька секунд, щоб його знайти, щоправда, там був наш євнух, стояв спиною до вікна і розмовляв із жінкою. Вона була просто перед ним, тож він її загороджував, і розгледіти можна було лише колір сарі й волосся.

Десь позаду відчинилися двері. Я обернувся.

— Хтось іде сюди,— видихнула Енні.

— Спробуйте його зупинити,— сказав я.

— Що? Як?

— Не знаю. Застосуйте свої легендарні чари. Схоже, їм піддаються всі — від Чарлі Піла до принца Пуніта. Поверніть цю людину до передпокою.

— А ви що робитимете?

— Гарне запитання,— хмикнув я.

Енні кинулася назад по коридору.

Я визирнув у двір. Дві наложниці й досі сиділи під баньяном. У той бік ходу немає. Позаду почулися голоси. Схоже, Енні таки зустрілася з чоловіком. Спочатку я вирішив, що то може бути один із тих велетнів-охоронців. Та пригадав, що вони стоять біля головного входу, і, ймовірніше, вона розмовляє з євнухом. І тут я зрозумів, що на євнухів її жіночі чари аж ніяк не вплинуть. Я схрестив пальці, сподіваючись на краще.

Я повернувся поглядом до вікна. Саїда Алі там уже не було. А от жінка залишилася. Так і стояла, немов щось обмірковувала. Тоді вона підійшла до вікна і визирнула. Мені здалося, що глянула вона просто

на мене. Хоч мене і закривали двері, я інстинктивно відступив.

— Сер! — пролунав голос за спиною.— Вам не можна тут бути!

Я обернувся і побачив молоденького євнуха, що йшов коридором. Енні відставала від нього на кілька кроків.

— Вибачте,— пішов я йому назустріч.— Певне, я помилився поворотом.

Ми повернулися до передпокою, а з голови мені не йшла жінка, з якою розмовляв Саїд Алі. Знаю, мене вона не бачила, але я роздивився її обличчя. Молода і вродлива. Я сидів поруч із нею вчора за вечерею.

За десять хвилин повернувся Саїд Алі.

— Я все влаштував,— повідомив він, повертаючи наказ.— Будь ласка, прошу за мною.

— Містере Алі,— запитав я,— а ви володієте місцевою мовою?

Він зупинився й повернувся до мене.

— Так.

— У такому разі чи не змогли б ви перекладати для нас?

Євнух обміркував пропозицію.

— Так, це буде неважко.

Ми пішли за ним. Цього разу нас привели в меншу, простішу кімнату, та все одно перегороджену ажурною ширмою. Жінка, з якою ми прийшли поговорити, уже сиділа там. Крізь різьбу я роздивився золотисте сарі, темну шкіру, прикрашені браслетами руки.

Саїд Алі опустився на килимок поруч із нами.

Я витягнув із кишені ручку й аркуш паперу, передав їх євнуху.

— Будь ласка, дайте це міс Рупалі й попросіть її написати своє ім'я.

Крізь щілину в ширмі він передав приладдя дівчині й переклав моє прохання. Вона щось запитала у відповідь, він кивнув, вона написала слова у блокноті й повернула його євнуху. Алі передав мені.

Ім'я було написане такими ж літерами, що й остання записка, знайдена в спальні Адгіра. Проте сказати, чи почерк той же самий, було важко.

— Будь ласка, запитайте, чи їй щось відомо про листи, які підкинули спальню принца Адгіра два тижні тому.

Євнух переклав запитання.

Перед тим як відповісти, жінка завагалася.

— Вона каже, що нічого не знає про це.

Мені навіть не потрібно було бачити її обличчя або розмовляти її мовою, щоб зрозуміти, що вона бреше. Вистачило її інтонації.

— Будь ласка, скажіть, що для нас дуже важливо, щоб вона відповідала правду на запитання, і, якщо вона так робитиме, у неї не буде ніяких неприємностей.

Саїд Алі переклав. Інтонація Рупалі змінилася. Вона благала.

— Вона стверджує, що нічого не знає про записки,— без емоцій сказав Алі.

— Скажіть, що нам відомо, що їх написала вона і що вона дала їх покоївці, аби та поклала в апартаментах Адгіра. Скажіть, що покоївка вказала на неї і що її почерк саме такий, як і той, яким написані ті листи.

Цього разу вагалася вона ще довше.

— Повторіть запитання,— попросив я.— Це вона написала ті записки?

— Семе,— прошепотіла Енні,— ви її залякуєте.

Дівчина почала схлипувати. Але крізь схлипування полилися слова.

— Вона визнає, що написала записки,— переклав євнух.— Каже, що не хотіла нічого поганого.

— Передайте, що я їй вірю,— кивнув я, покосившись на Енні.— Скажіть, її дії варті похвали.

Саїд Алі переклав. Голос його був ніжним, слова лилися як бальзам на рану, і дівчина трохи заспокоїлася.

— Запитайте, чому вона їх написала,— попросив я.

Вона відповідала кілька хвилин, час від часу зупиняючись, щоб євнух міг перекласти.

— Їй подобався принц Адгір,— казав Алі.— Він був добрим до неї, і вона сподівалася, що її становище покращиться, коли він стане магараджею. Вона почула перешіптування на жіночій половині. Чутки про змову проти принца. Каже, спочатку не надала їм значення, таких пліток завжди вистачає, але розмови не припинялися.

— Чи може вона сказати, коли з'явилися ті чутки? — запитала Енні.

— Вона не знає. На жіночій половині панує ієрархія. Їй не дозволяється спілкуватися з дівчатами того ж рівня, що й вона. Тож ніхто не знає, коли це почалося.

— Вона комусь розповідала?

Дівчина знову схлипнула. Схоже, євнуха щиро вразила її засмученість. Він потер рукою щоку.

— Капітане Віндгем,— сказав він,— якщо дозволите, хочу поділитися своїми спостереженнями: дівчина ще дуже молода і не має гарної освіти. Вона каже, що не знає, до кого могла б звернутися, щоб не нажити собі клопоту. Вирішила, що єдиним виходом буде написати ті записки й довіритися покоївці, сподіваючись, що юврадж їх знайде.

— А чутки не донесли, хто стояв за цією змовою?

Євнух похитав головою.

— Ні, про це не казали.

Раптом я відчув себе геть спустошеним. Я так сподівався, що зізнання цієї дівчини дозволить розплутати цю справу, але вона лише підтвердила, що сліди ведуть до Самбалпура і палацу. До справжнього винуватця не наблизився я ні на крок.

— Вона впевнена, що не чула ніяких імен?

— Цілком.

— Містере Алі,— попросила Енні,— запитайте в неї, звідки могли піти ці чутки.

Євнух переклав запитання і почекав на відповідь.

— Вона каже, що на жіночій половині знають усе, що відбувається в Самбалпурі. Новини приносить вітер. Їй невідомо, звідки пішли чутки, як невідомо, куди зникає сонце вночі.

— А ви, Саїде Алі,— запитав я,— чули щось про змову?

Євнух озирнувся на двері й ледь помітно посміхнувся.

— У палаці можна почути безліч пліток. Із роками я навчився не звертати на них уваги.

— Це не відповідь.

Євнух на мить замислився, а тоді продовжив:

— Це все, що я можу сказати з цього приводу. Але я так зрозумів, що ви християнин, капітане?

— Формально,— відповів я.

— У такому разі хочу нагадати вам слова вашого месії: «Той, хто має вуха, почує».

Схоже, з євнуха більше нічого не витягнеш. Я повернувся до наложниці.

— Запитайте, якої вона думки про нового ювраджа, принца Пуніта.

Замість того щоб перекладати запитання, євнух повернувся до мене.

— Яку відповідь ви хочете почути, капітане? — зітхнув він.— Вона ж проста сільська дівчина, а ви просите її висловити думку про майбутнього правителя королівства. Вона відповість вам те ж, що й усі інші: що принц — нащадок неба і колись стане добрим правителем.

— А ви, Саїде Алі? — поцікавився я.— Що скажете ви про майбутнього монарха?

Євнух спокійно дивився на ширму, спостерігаючи, як танцюють у сонячних променях пилинки.

— Скажу, капітане, що, коли хочете щось дізнатися про Його Високість принца Пуніта, розпитайте жінку, до якої він так залицявся останні шість місяців. Її заарештували за вбивство його брата.

ТРИДЦЯТЬ ДВА

Не Здавайся так і витріщився на мене, коли я увірвався до кабінету, весь у милі й піні.

— Надягайте кітель, сержанте,— скомандував я.— Їдемо до вашої приятельки міс Бідіки.

Я полишив Енні на сходах Баньян Махала і щодуху побіг до Будинку троянд, де Не Здавайся перебирав папери Ґолдінґа. Тепер я зрозумів, що скоїв помилку, коли побіг: день був занадто спекотним для таких дурниць, але міркувати раціонально тієї миті я був не здатен.

Я запросив Енні до старої фортеці, щоб допитати міс Бідіку ще раз, але вона відмовилася.

— Мене запросили на екскурсію палацом,— пояснила вона і сказала, що зустріне мене перед полюванням.

Я квапився, тому не звернув особливої уваги на її слова. А от тепер розмірковував, хто б це міг її запросити, але, на щастя, думки було чим зайняти. Зізнання євнуха збило мене з пантелику. Спочатку я навіть вирішив, що він жартує: сама думка про те, що новий юврадж міг залицятися до жінки, яку заарештували за вбивство Адгіра, здавалася абсурдною. Але Саїд Алі сказав це щиро і не відступався від своїх слів.

— Чому ж більше ніхто про це не згадав? — запитав Не Здавайся, коли ми виїжджали за ворота палацу.

Однією рукою він притримував волосся, щоб те не розліталося від поривів вітру. Навіть поспішаючи, він не забув узяти гребінець і швидко причесатися.

— Євнух запевняє, що не всім про це відомо,— відповів я.— Сам він знає лише тому, що є головою жіночої половини і саме йому Пуніт доручав вибирати подарунки для дівчини.

— Ви вправно провели допит, сер. Мені так шкода, що я не був при цьому присутнім.

— Нема про що шкодувати,— відмахнувсь я.— Він повідомив цю інформацію із власної волі.

Сержант замовк. Обличчя його знову набуло характерного виразу.

— Що?

— Сер?

— Що вас турбує цього разу? — поцікавився я.

Він наморщив чоло.

— Не знаю, сер. Просто не можу зрозуміти чому.

— Що — чому?

— Навіщо євнуху добровільно вам це розказувати?

Гарне запитання. Лише вчора полковник Арора казав, що євнухи пишаються тим, що не видають таємниць. Навіщо ж Саїду Алі ділитися зі мною інформацією? Розпитуючи наложницю, я наблизився до чогось такого, чого не мусив дізнатися? Або хтось попросив його сказати це мені?

— Не знаю,— відповів я, подумки вилаявши себе за те, що сам про це не подумав.

Стара фортеця здавалася ще більшою і ніби мерехтіла від спеки.

Я вирішив змінити тему.

— Знайшли щось цікаве у паперах Ґолдінґа?

Він похитав головою.

— Нічого. Звіту там точно немає.

Водій зупинив автомобіль у дворі фортеці, і ми з Не Здавайся пішли до кабінету майора Бхардваджа.

Нас провів високий офіцер зі щелепою, що нагадувала, імовіріше, ніс корабля. Майор сидів за столом із кислим обличчям. Якщо й минулого разу він не радий був нас бачити, то зараз був налаштований явно вороже.

— Накази,— гаркнув він, підводячись.— Я не отримував ніяких наказів щодо вашого спілкування із заарештованою. Хто ви такі, що вриваєтесь у мій кабінет і вимагаєте, щоб я виконував ваші накази? Це вам не британська територія, капітане.

— Так, але людина, якій підвладна ця територія, попросила мене провести розслідування, що я і роблю. З'ясувалося, що міс Бідіка була не зовсім відвертою у своїх відповідях, як я сподівався. Тож або ви підете нам назустріч, або ми змушені будемо зателефонувати до палацу і поцікавитися думкою Його Високості щодо всього цього.

На мить ми застигли один навпроти одного, як парочка биків.

— Якщо дозволите, сер...— утрутився Не Здавайся.— Я переконаний, що майор і сам хотів би почути пояснення міс Бідіки. Ми всі в одній команді, так би мовити.

Не скажу, що мені дуже хотілося, щоб Бхардвадж був присутнім, але Не Здавайся знайшов непоганий компроміс, якщо він спрацює.

— Не заперечую,— погодився я.— А ви, майоре?

Бхардвадж поміркував і неохоче кивнув.

Ми вийшли з його кабінету і попрямували до вежі, де тримали Шрейю Бідіку.

— В одній команді? — прошепотів я Не Здавайся, коли ми повернули за ріг.— Ви вже не в Кембриджі, Банті.

— Ні, сер. Просто мені здалося, що таке порівняння допоможе знайти вихід.

Міс Бідіка лежала і читала якусь пошарпану книжку. Подерті масні сторінки ледь трималися під потертою палітуркою. Вона закрила книжку і підвелася.

— Містер Віндгем і його бенгальський сержант,— сухо сказала вона.— Чим завдячую такому задоволенню?

— Принц Пуніт,— відрізав я.

Вона заблимала очима.

— А що з ним?

— Після нашої останньої зустрічі в мене лишилося враження, що вам цей чоловік не подобається.

Цього разу відповіді не було.

— Ви забули розповісти про ваші стосунки.

За моєю спиною охнув Бхардвадж:

— Що за дурниці, капітане? Ви ж не хочете сказати...

Я не дав йому договорити і звернувся до жінки:

— Ну, міс Бідіка?

Вона підійшла до столу, відсунула стілець, але так і не сіла.

— Ніяких стосунків не було,— заявила вона.

— Ні? Чому ж тоді принц так пристрасно до вас залицявся?

— Я йому сподобалась. Як і багато інших жінок. Він вирішив, що може мене купити.

— Але не зміг?

— Якби міг, сиділа б я зараз на жіночій половині, а не тут.

Може, це й правда, але вона чогось не договорює.

— А мені повідомили, що ви з ним кілька разів таємно зустрічалися.

— Спочатку родина послала його умовити мене. Переконати припинити агітацію проти їхнього правління. Він запропонував мені непогану посаду на жіночій половині. Сказав, що така нагода не часто трапляється.

— Запропонував вам стати його дружиною? — припустив я.

— Ні.— Вона гірко розсміялася.— Принаймні, не одразу. Спершу він просто хотів, аби я стала його наложницею. Я, звісно, відмовилась і наговорила йому багато неприємного.

— Утім, продовжували з ним зустрічатися?

Вона підійшла до вікна і подивилася на храм за рікою.

— Він дуже просив. Від такої пропозиції важко було відмовитися. Він пояснив, що жодна жінка не наважувалася так із ним говорити і йому хочеться змінити ситуацію в королівстві. Тут пішли подарунки. Місяць по тому він попросив мене стати його дружиною. Сказав, що потребує мати біля себе розумну жінку.

— А ви відмовили?

Вона повернулася до мене.

— Не маю жодного наміру ставати частиною цієї родини. Відмовила, ще й перцю додала. Нагадала про прокляття, яке тяжіє над першими дружинами синів королівської родини.

— Як він відреагував?

— Його це точно не потішило. Спершу мені здалося, що все це його тільки розважає. Для нього це ніби гра, задоволення від погоні, як кажете ви, англійці.

А тоді зрозуміла, що, якщо не передумаю, його поблажливість зміниться на лють. Урешті-решт, він звик отримувати все, що хоче.

— І що він зробив? — запитав я.

Вона занепокоєно покосилася на майора Бхардваджа.

— Спочатку почалися погрози. Тоді вбили його брата, і я опинилася тут.

— Вважаєте, що у вашому арешті винен принц Пуніт? — вибухнув майор Бхардвадж.— Наказ про ваше затримання надійшов із особистою печаткою магараджі! — Він повернувся до мене: — Це безглуздо, капітане. Я маю намір покласти край цьому фарсу!

— Навіть якщо принц Пуніт не несе відповідальності за мій арешт,— відповіла міс Бідіка,— він знає, що я тут, і йому відомо, що я невинна. Гадаєте, він не зміг би звільнити мене, просто клацнувши пальцями? Але моє перебування тут його влаштовує.

— Чому? — здивувався я.— Яка йому від цього користь?

— Він хоче, щоб я підкорилася його волі. Може, вважає, що я пошкодую про свої слова й упаду йому в ноги, благаючи вибачення і свободи? Та якою ціною? — Вона глянула просто мені в очі: — Його не можна недооцінювати, капітане Віндгем. Він може удавати із себе милого блазня, але насправді це дуже розумний чоловік.

— Досить розумний, щоб спланувати вбивство власного брата?

— Годі, Віндгеме! — сердито обірвав мене майор.

Він відчинив двері й гукнув охоронців. Я ледь розібрав слова Бідіки, доки нас витягували в коридор:

— Запевняю вас, йому б вистачило клепки, капітане Віндгем. Щоправда, я б не сказала, що він міг би це зробити. Але не сказала б, що й мене можуть звинуватити в цьому злочині.

Полковник Арора чекав нас на задньому дворі Будинку троянд.

— Де ви були? — стурбовано поцікавився він, поглянувши на свій годинник.— Мусимо поспішати, бо можемо не доїхати до Ушакоті вчасно.

— Ушакоті? — здивувався Не Здавайся.

— Ліс, де відбуватиметься полювання на тигра. За двадцять п'ять миль звідси. Дві години їзди.

— Вам краще послати когось за міс Ґрант,— сказав я.— Вона їде з нами.

— Немає потреби,— пояснив полковник.— Вона поїхала з Його Високістю принцом Пунітом півгодини тому.

Не Здавайся покосився на мене.

— Ми не мусимо гаяти час,— зауважив він.

— Так,— погодився я.

ТРИДЦЯТЬ ТРИ

У шакоті — таке собі ніщо посеред нічого. Лісові хащі в кінці двогодинної подорожі крізь чистилище чахлих чагарників і обліплених пилом почорнілих дерев.

Дах Кадилака-55 було опущено, ми з Не Здавайся розташувалися на задньому сидінні та насолоджувалися благословенним прохолодним вітерцем. Арора сидів поруч із шофером, який був або німим, або до всього байдужим. Монотонний рух заколисав мене, і я провалився у спогади.

Мені здалося, що я повернувся на війну. Янкі, коли вони нарешті прийшли, хизувалися такими кадилаками, на них роз'їжджали тільки великі цабе, та й у Парижі сімнадцятого року таких автомобілів було чимало. У бруді на лінії фронту таких цяцьок було значно менше. Хоча не скажу, що автомобілі наших начальників показувалися частіше.

Спогади мої перервав полковник.

— Найкращий час для полювання — рано-вранці,— сказав він,— доки не настала спека. Але Його Високість надає перевагу другій половині дня. Такої прохолоди вже не знайдеш, але цей час йому більше до душі, бо прокидатися рано не доводиться.

Нарешті автомобіль звернув із наїжджeного шляху, проїхав через іржаві від віку ворота у високому мурі й ще більше години кружляв серед сухих дерев, доки не викотив на галявину. Водій зупинився перед двома

білими наметами, немов напнутими для весільної церемонії, і вимкнув двигун. Нас огорнула лісова тиша, яку порушували лише цвіркуни та останні схлипування двигуна. Над нами низько нависало сіре небо, немов боги накрили галявину кришкою.

Ми вийшли, розім'ялися і пішли за Аророю до одного з наметів. Назвати цю конструкцію тимчасовим притулком язик би не повернувся: бував я в цегляних будинках, які здавалися набагато ненадійнішими. Щойно ми переступили поріг, про ліс геть забули, опинившися серед персидських килимів, французьких меблів і столів роботи англійських майстрів.

Енні у мисливському костюмі сиділа в плетеному кріслі, потягувала з елегантного келиха шампанське і читала примірник «Татлера». Поруч сиділа Емілі Кармайкл у нефритово-зеленому шовковому шалику навколо шиї. Принц розмістився навпроти, на ньому були бриджі та твідова куртка, які здавалися б доречнішими десь у Оркні, ніж в Одіші.

Неподалік Фіцморіс із сигарою в одній руці про щось тихо розмовляв із Кармайклом і Даве. Останній убрався явно не для полювання: на ньому був смугастий костюм і оксфордські черевики, які чудово почувалися б у шафі Кармайкла.

— Нарешті! — крикнув принц, явно зрадівши, що можна починати полювання.— Шампанське галантному капітану і сержанту! — вигукнув він, підводячись зі стільця.

Я взяв два келихи з таці, яку мені піднесли, і передав один Не Здавайся. Я пив і відчував, що за мною спостерігають. Обернувся саме вчасно, щоб помітити, як Фіцморіс квапливо опустив погляд і старанно затягнувся сигарою. Таке враження, що він намагається себе опанувати. Я вирішив, що зараз саме час із ним поговорити. Але не встиг я навіть кроку зробити

в його бік, як він вибачився перед своїми співрозмовниками і сам пішов до мене.

Він ніби зморщився, куди й поділося його відчуття власної переваги. Не Здавайся це також помітив.

— Схоже, сер Ернест збентежений, йому щось не дає спокою,— прошепотів сержант. Він махнув рукою на стіл: — Якщо ви не проти, сер, я візьму канапе́[1].

Небажання ділитися своїми думками — одна з характерних рис англійців. Саме тому ми так радо сприйняли реформацію: зізнаватися у своїх помилках нам важко навіть священику. І якщо нам так нестерпно сповідатися божій людині, то що вже казати про те, щоб вилити душу перед індійцем. Це вважатиметься слабкістю.

— Чудова думка,— похвалив я.— Не забувайте час від часу дивитися на нас.

Сержант кивнув і відійшов, майже тієї ж миті наблизився Фіцморіс.

— Капітане Віндгем.

На верхній губі в нього виблискували крапельки поту. Шия почервоніла.

— Можна вас на кілька слів?

— Прогуляємось? — запропонував я.— Усередині трохи задушно.

Я підняв завісу і пропустив його вперед. Ми повільно рушили у напрямку дерев, під ногами потріскували гілочки та сухе листя. Фіцморіс глибоко вдихнув.

— Вас щось непокоїть, сер Ернест? — запитав я, не дивлячись на нього.

Комерсант затягнувся сигарою.

— Тут, у Самбалпурі, є один чоловік, англієць, на ім'я Ґолдінґ…

---

[1] Канапе́ — невеликий бутерброд із декількома різними продуктами, що їх кладуть на хліб.

Він замовк, ніби сподіваючись, що я продовжу. Але я не став цього робити.

— Схоже, він зник.

Позаду щось зашелестіло. Я обернувся і побачив, що з намету вийшов Не Здавайся. Він спостерігав за нами, як і обіцяв. Але він був не один. Дивився в наш бік і диван Даве.

Я вирішив не звертати на них уваги і далі продовжував розмову з Фіцморісом.

— Не розумію,— сказав я.— Ґолдінґ — ваш приятель?

— Можна й так сказати.— Фіцморіс зупинився на краю галявини, погасив сигару об стовбур якогось чахлого дерева і кинув недопалка на землю.— Він працював на Англо-Індійську діамантову корпорацію. Ми домовлялися зустрітися з ним учора, але він не прийшов. Я спробував його відшукати, але ніхто не знає, де він.

Я пригадав щоденник Ґолдінґа. Там і згадки про Фіцморіса немає. Отже, Ґолдінґ або забув записати, у чому я дуже сумніваюся, або ж не записав навмисне. Або Фіцморіс бреше.

— Ви вважаєте, що його зникнення ставить під загрозу ваше життя?

Фіцморіс рвучко обернувся. Він сполотнів.

— Ґолдінґ має відношення до переговорів корпорації з королівською родиною. Він готував звіт, зміст якого має для угоди вирішальне значення. Я намагався переконати його показати мені перший варіант документа...

— Як саме ви переконували? — поцікавився я.

— Подробиці не є суттєвими,— похитав він головою.— Головне те, що він зник. Деяким людям у Самбалпурі не сподобається, що Ґолдінґ говорив зі мною.

— Гадаєте, його за це могли б убити?

— Його і мене,— серйозно заявив він.

— Вони ладні були б убити англійця за таку банальність?

Фіцморіс кивнув.

— Ці люди не схожі на нас, капітане. Вони помішані на помсті.

— У такому разі,— сказав я,— не варто було б вам вирушати на полювання. Безпечному середовищу не притаманні заряджена зброя і дикі тварини. Чому ви ще досі не на шляху до Калькутти?

— Запевняю вас, я про це думав. Якби не ваша тут присутність і не особисте запрошення принца Пуніта, я б залюбки пропустив це полювання. Власне, я їду сьогодні ввечері.

Із намету вийшов Пуніт.

— Послухайте, сер Ернест,— гукнув він,— краще не баритися! Ви готові стріляти?

— Звісно! — обізвався старий англієць.— Полювання — чудовий спорт.

Принц плеснув у долоні, і ми з Фіцморісом повернулися до наметів.

Слуги винесли рушниці. Гарні. Роботи Пурді з Мейфера, який постачав зброю самому англійському королю, а також аристократам по всьому світу та іншим багатіям, яким так кортіло постріляти в тих, хто не може вистрілити у відповідь.

Пуніт демонстративно оглянув свою зброю, прицілився в уявного звіра десь ліворуч від моєї голови.

— Доводилося полювати, капітане? — запитав він.

— Не було потреби,— відповів я,— хоча поводитися зі зброєю вмію.

— Чудово! — вишкірився він, повернувся до слуги у формі й віддав команду.

Засурмив ріжок, і на галявину вийшло четверо слонів у зелено-золотих попонах, зі срібними сідлами — доволі великими платформами, укритими оксамитовими подушками. Поруч із кожним слоном крокував погонич.

— Як же нам розташуватися? — замислився принц.— По двоє на слона, гадаю. Міс Ґрант поїде зі мною, сер Ернест і капітан Віндгем, містер і місіс Кармайкл і, нарешті, сержант Банерджі і полковник Арора.

— А містер Даве? — поцікавився я.

— Полювання його не цікавить,— відмахнувся принц.— До того ж йому потрібно повертатися до Самбалпура.

Якщо принца здивувало, що диван мусить витрачати дві години, щоб доїхати невідомо куди, а тоді негайно повертатися, він не показав цього. Утім, часу сушити над цим голову не було. Мене непокоїла думка, що Енні з Пунітом сидітимуть на одному слоні. Більш того, я мав причини цього не допустити. Принаймні, професійні причини: хотів хоч якісь відповіді від Пуніта отримати.

— Ваша Висококосте,— сказав я.— Я сподівався, що зможу супроводжувати вас. Мені повідомили, що Ваша Високість — чудовий мисливець.

Принц завагався. Хотілося і мудрістю своєю поділитись із сагибом, і на слоні з Енні покататися.

— Непогана думка,— втрутилась Енні.— Сем скаржився, що стріляє жахливо. Може, навчите його трошки?

Її слова все вирішили.

— Гаразд, капітане,— погодився Пуніт.— Поїдете зі мною, і я покажу британцям, як полюють на тигра. Міс Ґрант і сер Ернест будуть в одній компанії.

Усі пішли до своїх слонів. Я схопив Енні за руку.

— А ви із принцом знайшли спільну мову,— прошепотів я.

— Ви ж не ревнуєте, Семе? — посміхнулася вона.— Маєте мені подякувати. Він би не погодився на вашу пропозицію, якби я не втрутилася.

Їхати на слоні виявилося не так уже і зручно, попри розкіш подушок. Платформу хитало, коли тварина переступала з ноги на ногу, і подорож нагадувала спробу втриматись у човні, що бореться з вітром у бурхливому морі.

Утім, просуватися крізь хащі лісу було доволі приємно: цвіріньканння пташок на деревах, ритмічні кроки слонів.

Тоді почулися голоси.

Ми виїхали на іншу галявину, більшу, де стояло близько сотні індусів, худих темношкірих чоловіків, босих, у білих сорочках, із бавовняними тюрбанами, що захищали голови від спеки. Кілька з них тримали барабани, інші стискали в руках палиці та примітивну зброю.

— Чало! — крикнув принц, і юрба загула.

Забили барабани, чоловіки пішли крізь високу траву. Слони залишилися стояти.

— Мусимо пропустити загоничів уперед,— пояснив принц.— Коли ви полюєте на лисиць, також спускаєте собак налякати здобич. У нас замість собак люди, але сутність від цього не змінюється.

Може, і не змінюється, але я ніколи не чув, щоб лисиця роздерла собаку на шматки.

— А буває так, що погоничі отримують травми? — поцікавився я.

— Іноді,— відповів принц.— Не часто, але трапляється. Їхні родини отримують компенсацію.

Що ж, заспокоює.

— Якось я полював на лисиць у Англії,— продовжив він,— але мені не дуже сподобалося.— Він скривився.— Цілий день скакати на коні під дощем, ганятися за твариною, що нагадує великого пацюка, а тоді ще спостерігати, як усе задоволення отримують собаки. Нудно, як на мене.

— Такі вже ті англійці,— відповів я.

Що ж, його можна зрозуміти. Будь-кому було б важко отримати задоволення від полювання під дощем серед полів Лестершира, що ж казати про принца, який звик полювати на тигрів, роз'їжджаючи на слоні.

Голоси та барабани ставали дедалі тихішими, аж нарешті принц віддав наказ, і ми теж рушили в підлісок.

— Пильнуйте за деревами,— порадив принц.

— Навіщо? — поцікавився я.

— Пантери. Були випадки, коли вони вихоплювали людей зі слонів.

Я прислухався до поради і приготував рушницю.

Коли барабани знову стали гучнішими, ми побачили, що загоничі розташувалися широким півколом і йшли на нас, при цьому вони били по траві та викрикували. Раптом я зрозумів, що це означає. Вони оточили тигра і гнали його до нас. Коло чоловіків ставало вужчим, тікати тварині, що ховалась у траві, не було куди.

І тут я його побачив. Спалах золотого і чорного у високій жовтій траві.

— Туди! — скомандував принц погоничу.

Ми гнали тигра крізь кущі, доки він не обернувся і не встав перед нами, вишкіривши зуби; під хутром у нього перекочувалися м'язи. Особисто я вважаю, що жодна тварина не витримає порівняння з королівським бенгальським тигром. Він є втіленням грації, сили і краси.

Принц повернувся до Фіцморіса.

— Сер Ернест,— гукнув він,— чи можу я запропонувати вам зробити перший постріл?

Як справжній джентльмен Фіцморіс відмовився.

— Може, міс Ґрант вистрілить першою?

Енні підняла гвинтівку, прицілилась і вистрілила.

Від шуму над деревами піднялася зграя птахів. Тигр пірнув у траву.

— Жінки! — розреготався принц.— Як вона могла не влучити?

Фіцморіс щось крикнув погоничу, і їхній слон кинувся переслідувати тигра. Слон полковника Арори і Не Здавайся почав заходити з іншого боку, вони сподівалися перерізати тигрові дорогу.

Загоничі також звузили коло, відганяючи тигра назад. Тварину знову загнали в кут. Цього разу стріляв Фіцморіс. Тигр заревів. Ще один постріл, принца, тоді третій, полковника Арори,— усі три влучили у ціль. Але звір не падав. Довелося вистрілити ще кілька разів, лише тоді його ноги підігнулися і він упав на землю. Та навіть і тоді гарчав, захищаючись. Урешті-решт Пуніт прицілився в голову тварині — і пролунав останній постріл.

Навколо тигра зібралися місцеві мешканці. Один із індійців почав установлювати фотоапарат, і Фіцморіс попросив свого погонича допомогти йому спуститися, аби сфотографуватися зі своєю здобиччю.

— Якось це не спортивно,— зауважив я.— Загоничі... Усе одно, що стріляти у ріку в бочці.

— Це заради Фіцморіса,— відрізав принц.— Цей чоловік не влучить у ціль, що рухається, навіть якщо від цього залежатиме його життя. Тож ми дозволяємо йому вбивати старих та втомлених тварин. Навіть маємо особливу рулетку для нього: усе, що він уполює, має довжину не менше восьми футів. Особисто я надаю перевагу справжньому полюванню.

— Тоді відкликайте загоничів, Ваша Високосте,— запропонував я.— Робитимемо все як слід.

Він поглянув на мене і посміхнувся.

— Мені здавалося, що ви такі речі не схвалюєте, капітане. А ви, виявляється, таки мисливець!

Він потягся за срібною фляжкою, відкрутив кришечку, зробив ковток і простягнув мені.

— Свого роду мисливець,— погодився я і, взявши фляжку, ковтнув рідини.

Пуніт гукнув одного із загоничів, і той передав усім іншим: принц бажає полювати. Ми знову повернули до високої сухої трави, цього разу вже без криків та барабанів.

Більшість гостей залишилися позаду. Кармайкл приєднався до Енні та Фіцморіса, і вони милувалися трофеєм сера Ернеста. Тож за нами слідували Не Здавайся з полковником Аророю, та ще попереду йшов один старий мисливець, видивляючись слідів тигра.

Здавалося, що їхали ми так кілька годин, прислухаючись до звуків лісу: чудернацьких криків оленів, схожих на виття привидів, тріск і шелест гілля під ногами слонів, цвірінькання дюжин різноманітних птахів. Тут, у цьому богами забутому місці, усе було значно простішим, ніби Самбалпур та придворні інтриги лишилися за мільйон миль звідси.

Тишу порушив принц.

— Знаєте, колись батькові подобалося приїздити сюди на кілька тижнів. Він уставав рано-вранці, виру-

шав у джунглі в компанії одного-єдиного слуги, що ніс рушницю, і ще до сніданку підстрілював тигра. Мисливцем він був чудовим. Уперше мені дозволили приєднатися до них із Адгіром, коли мені виповнилося сім. Спеціально для мене загнали тигра, явно не найкращого, але для дитини семи років подія все одно була вражаючою.

— І ви в нього стріляли? — запитав я.

— Так,— просто відповів принц.— Влучив просто поміж очі.

Почало сутеніти, але ми все одно їхали далі. Слідопит вдивлявся в траву: шукав відбитки на ґрунті, жмутик шерсті на колючках кущів, навіть тигрові екскременти. Нарешті він підвів голову і кивнув: напав на слід. Слон прискорив кроки; у душному, стоячому повітрі повіяло чимось новим. Наші відчуття загострилися, голоси лісу стали більш насиченими, набули нового значення, усе навколо ніби наелектризувалося.

Десь поблизу закричав крук і злетів у небо. Я підвів очі. Навіть мавпи на фікусах були якимись утомленими. На язику відчувався присмак пилу. Раптом слідопит зупинився і махнув рукою. У траві щось промайнуло, але відразу ж і зникло. За мить знову спалахнуло золотом.

— Ось він! — сказав принц.

Але то був не «він». Тварина була футів за сорок від нас, а за нею ще дві, трохи менші — золотаво-чорні тигренята.

— Мати,— охнув я.

— Так,— Пуніт схопився за рушницю.

Тигриця, мабуть, відчула небезпеку. Вона легко могла б утекти, але стояла, прикривши собою тигренят і вишкіривши зуби.

Пуніт підняв рушницю, прицілився, і час ніби зупинився, як то буває в мить перед убивством. Навіть

мавпи уловили присутність смерті, заверещали на верхівках дерев. Я поглянув на них, і помітив дещо інше.

Серед гілок одного з дерев блиснув метал.

За три роки в окопах у Франції я, може, і не навчився багато чого, але снайпера впізнав би з першого погляду. Я крикнув Пуніту пригнутися, а сам кинувся до нього і стягнув на платформу.

Пролунав постріл. Із дерев'яного балдахіна над головою посипався град скіпок.

— Не підводьтеся! — гукнув я і схопився за свою рушницю.

Ще один постріл, куля відрикошетила від срібного оздоблення сідла.

Я підняв рушницю. Стрільця побачив не відразу. З такої відстані багато не роздивишся, можна було сказати тільки, що це індус у брунатно-сірій накидці. Звук іще одного пострілу, тепер уже не з боку снайпера, а ліворуч від мене. Не Здавайся. Нас наздогнав другий слон, і сержант також помітив стрільця. Із рушницею Не Здавайся поводитись умів, тож його перший постріл мало не зачепив ворога, змусивши його запанікувати. Моя школа! Я прицілився і вистрілив. Мій постріл був не такий влучний, як у сержанта, але цього й не потрібно було. Моє завдання — вивести противника з рівноваги. Решту довершить Не Здавайся.

Той не забарився, і постріл влучив у ціль. Снайпер випустив рушницю й упав із дерева. Не Здавайся направив свою зброю в місце, куди чоловік мусив приземлитися, але в густій траві, та ще й у сутінках, важко було щось розгледіти.

Принц так і лежав на підлозі сидіння. Я нахилився й поплескав його по плечу.

— Небезпека минула, Ваша Високосте.

Він узяв мою руку, і я допоміг йому піднятися. Раптом із другого слона закричали. Полковник Арора.

— Він тікає! — вигукнув полковник, указуючи в траву. Він повернувся до мене: — Ви ж військовий, капітане. Знаєте, що робити!

Він наказав своєму погоничу заходити зліва, і слон рушив уперед, розсуваючи високі стеблини.

— Ваша Високосте,— попросив я,— будь ласка, скажіть нашому погоничу йти у той бік.

Принц щось промовив. Погонич гукнув: «Дігар, дігар!» — і наш слон пішов туди, де зник снайпер.

— А куди поїхав Арора? — запитав принц.— Чому він не з нами?

— Тактика, Ваша Високосте,— відповів я.— Уявіть, що це полювання на тигрів. Ми загоничі. Наше завдання — вигнати здобич назустріч полковнику і сержанту Банерджі. Решта їхній клопіт.

Світло згасало, але чоловіка ще можна було розгледіти. Я попросив Пуніта наказати погоничу йти повільніше: немає сенсу квапити снайпера, доки Арора з Не Здавайся не виїдуть йому напереріз. Наша позиція була вигідною, і темрява була нам лише на користь.

Ми почули постріл.

— Швидше! — крикнув я і махнув рукою.

Другий слон зупинився біля річки. Арора спустився на землю, Не Здавайся залишався в сідлі. Рушниця його була націлена на постать, що лежала в траві.

— З ним усе гаразд? — голосно запитав я полковника.

— Житиме,— відповів той.

— Ви в нього стріляли?

— Ні.— Арора підняв за приклад рушницю: — Просто стукнув оцим по голові.

Він опустився на коліно і перевернув чоловіка. Той був непритомний. Голі руки блищали від поту, на

скроні, куди прийшовся удар Арори, набрякав чималий синець. Попіл, яким були намальовані лінії у нього на чолі, трохи розмазався, але помилитися було б важко — знак послідовників Вішну.

Погонич наказав слону опуститися навколішки, і я зістрибнув.

— Добряче ви його стукнули,— хмикнув я.— Упізнаєте?

— Не можу сказати,— відгукнувся полковник.— Але Самбалпур — місце маленьке. Якщо він звідси, хтось його та впізнає. А якщо ні, ми самі з нього правду виб'ємо.

— У такому разі,— втрутився Пуніт,— мусимо якомога скоріше повертатися до Самбалпура.

— Вас не зачепило, Ваша Висококосте? — поцікавився Арора.

— Зі мною все гаразд,— відрізав принц.

Непритомного стрільця зв'язали і безцеремонно кинули на слона полковника. Ми повернули до табору, повільно просуваючись у темряві. Десь за годину ми помітили мерехтливі вогні наметів. Після стрілянини ми не розмовляли. Принцу, схоже, говорити не хотілося, а мене тиша влаштовувала, бо потрібно було дати лад своїм думкам.

Тепер у розпитуванні принца багато сенсу я не бачив. Питати про вбивство брата одразу ж після того, як він сам мало не став мішенню снайпера, було якось неввічливо. Та коли ми наблизилися до табору, принц заговорив сам.

— Дякую вам, Віндгеме. Я не забуду, того що ви зробили.

— Будь-хто на моєму місці вчинив би так само, Ваша Високосте.

— Гадаєте, зможете розв'язати язика цьому покидьку? — запитав він.

— Про це дізнаємося, коли повернемось у Самбалпур,— відповів я.

— Хай би там як, я перед вами в боргу. Але, капітане, буду дуже вдячним за вашу розсудливу поведінку щодо того, що сьогодні трапилося. Не хочу псувати настрій нашим гостям.

— Звісно, Ваша Високосте,— погодився я.— Я не згадуватиму цей епізод і попрошу сержанта Банерджі також цього не робити. За полковника Арору нічого обіцяти не можу.

— Залиште це мені,— кивнув принц.

Наше повернення викликало в таборі бурхливу діяльність. До слонів підбігло з півдюжини слуг, вони допомогли нам спуститися і піднесли віскі. Принц одним духом осушив свою склянку, узяв іще одну і пішов до наметів, а полковник Арора зі своїми людьми зайнялися полоненим. Я хотів було приєднатися до них, але мене зупинив Не Здавайся.

— Мені потрібно поговорити з вами, сер,— наполегливо сказав він.— Віч-на-віч.

Вигляд при цьому він мав такий, ніби збирався оголосити погані новини.

Ми відійшли туди, де годували та напували слонів, подалі від наметів. Я витяг пачку «Кепстенса» і коробку сірників, передав одну сигарету сержанту й узяв собі. Я запалив обидві, затягнувся і видихнув.

— Що вас непокоїть, сержанте?

— Полковник Арора, сер. Гадаю, він вагався щодо переслідування снайпера.

Я мало не вдавився вдихнутим димом.

— Мені здалося, що він проявив неабияку спритність, щоб схопити цього чоловіка. Ви впевнені?

— Так, сер.

Не Здавайся помиляється. Навряд чи бажання Арори було дати снайперу змогу втекти.

— Розповідайте, що сталося,— зітхнув я.

Сержант озирнувся через плече. Переконавшись, що ніхто не підслуховує, він продовжив:

— Ви бачили, сер, що, коли снайпер зістрибнув із дерева і кинувся бігти, полковник повів слона довкола…

— Так,— нетерпляче кивнув я,— щоб перерізати йому дорогу. Розумна стратегія.

— Але проблема в тому, що сталося, коли ми зайняли свою позицію.— Сержант нервово затягнувся сигаретою.— Полковник сказав, що, на його думку, чоловік пробирається до річки, бо то єдине місце, де ліс не відгороджений муром. Туди ми й пішли, дісталися до урвища над річкою на кілька хвилин раніше за вас. Полковник наказав погоничу йти прямо на вас, сподіваючись, що ви гоните снайпера. Уже почало темніти, і він висловив побоювання, що злочинець може прошмигнути повз нас, якщо побачить нашого слона. Тож він вирішив спуститися і сховатися трохи подалі. Мені ж наказав залишатись у сідлі, щоб я міг без перешкод стріляти, якщо чоловік вискочить просто на мене.

Я почав утрачати терпець.

— Усе це здається мені цілком розумним. Що саме вам не сподобалося, сержанте?

— Ось що, сер. Попри темряву ми побачили снайпера, який біг до річки. Він, звісно, теж побачив слона

і змінив напрямок — побіг туди, де на нього чекав полковник. Тут я побачив, як Арора піднімається із трави з рушницею. Той чоловік мало не збив його з ніг. Кілька секунд вони стояли й дивилися один на одного. Лише після того, як я вистрілив, полковник ударив його прикладом рушниці.

— Ви впевнені?

— Наскільки можна бути впевненим, ураховуючи сутінки.

— Полковнику відомо, що ви його бачили?

— Не думаю, сер. Він очей не спускав зі снайпера.

Я замислився. Якщо Не Здавайся таки правий, існує дві версії. Перша: Арора впізнав стрільця і чомусь застиг на місці, хоча, враховуючи його військове минуле, це малоймовірно. Друга версія викликає занепокоєння: Арора сам причетний до стрілянини, а якщо він брав участь у цій змові, то чи не міг він бути задіяним і в убивстві принца Адгіра?

Я обперся на дерево і вирішив, що найкраще, що я можу зараз зробити,— це докурити сигарету і поміркувати. Схоже, Пуніт, головний підозрюваний, сам став мішенню для вбивці, а полковник Арора, єдина людина в Самбалпурі, якій я довіряв, людина, з якою я курив опій якихось кілька годин тому, може бути змовником. Ніби цього недостатньо, маємо і зниклого англійця, якого могли вбити за наказом прем'єр-міністра, і ще одного, життю якого загрожує небезпека.

Я погасив недопалок об стовбур дерева.

— Що робитимемо, сер? — запитав Не Здавайся.

— Що робитимемо? Повертаймося до Самбалпура і розпитаємо нашого гостя. Але спочатку я зазирну в намет і вип'ю по дві порції всього, що знайдеться.

ТРИДЦЯТЬ ЧОТИРИ

Несподівана підозра, що Арора веде подвійну гру, поставила під сумніви геть усе.

Потрібен час, щоб поміркувати, з'ясувати, що, в дідька, відбувається. Я сподівався, що по дорозі до Самбалпура цей час матиму, але Пуніт був іншої думки.

Чомусь після того, як у нього стріляли, він вирішив «де факто» призначити мене своїм охоронцем, принаймні доки ми не повернемося до міста. Тож довелося мені в поганому гуморі провести з ним та Енні дві найдовші години мого життя. Я сидів на передньому сидінні роллс-ройса, а чоловік, життя його я щойно врятував, фліртував на задньому із предметом моєї любові. Виявляється, це трохи краще, ніж потрапити під газову атаку в окопах.

Оповідки принца були пересипані інформацією про вищий світ, кінозірок та екзотичні країни, які він вставляв у розмову із силою гаубиці. Біда в тому, що гаубиця не хибить. Не сумніваюся, що Енні була досить кмітливою, щоб зрозуміти наміри Пуніта, та якою ж сильною мусить бути жінка, щоб устояти перед запрошенням до Куршавелю на Різдво або до Канн весною. От про що він ані словом не обмовився в розмові, так це про напад на нього і про те, що стрільця вже везуть до палацу в одній із вантажівок. Дивна поведінка для людини, яка відчуває нестримну потребу говорити весь час про себе. Може, його бентежила роль жертви?

Може, якби в машині не було мене, він би вигадав для Енні гарну казочку, зображуючи себе героєм? А може, весь цей епізод налякав його?

Я щосили намагався не звертати уваги на те, що відбувається на задньому сидінні, й обмірковував факти. Адгір убитий, загинув від руки чоловіка з шрі-чаранамом на чолі. Пізніше убивця позбавив себе життя. У Пуніта щойно стріляв снайпер із такою ж позначкою на чолі. Портеллі визначив, що це знак послідовників бога Вішну, утіленням якого є Джаґґернаут. За словами антрополога, Самбалпур тісно пов'язаний із культом Джаґґернаута.

Те, що Пуніт також мав стати жертвою убивства, може означати, що під загрозою вся королівська родина, і якщо так, принц не причетний до вбивства брата. Утім, має бути якийсь зв'язок із палацом, інакше як би Рупалі почула ті плітки?

План знищення королівської родини народився всередині палацу. Ці речі важко узгоджуються поміж собою.

Була ще одна версія, але це, певне, тому, що я підозрюю геть усіх і принц мені аж ніяк не подобається. Коли ми підстрибнули на особливо глибокій вибоїні, мені в голову прийшло, що сьогоднішній напад на Пуніта міг бути фальшивкою, такою собі виставою, щоб збити мене зі сліду. Може, життю принца нічого не загрожувало? Може, снайперу сам принц і заплатив? Може, саме тому Арора і завагався перед тим, як ударити чоловіка?

Але це означає, що Арора заодно із принцом. Невже він весь час був на його боці? Тож убивство Адгіра в Калькутті може бути його рук справою? Урешті-решт, то ж він вибрав маршрут повернення до готелю того дня. Але сенсу в цьому немає. Саме Арора, попри протести дивана, переконав магараджу дозволити нам

із Не Здавайся провести розслідування. Саме Арора влаштував «пошкодження» телеграфних і телефонних ліній, щоб нас не відкликали до Калькутти. Навіщо йому все це робити, якщо він винний у злочині, який ми розслідуємо? Нічого не розумію. Мусить бути ще щось, якесь пояснення, чому він завагався, зустрівшись із снайпером.

Якою б не була відповідь, сподіваюся, скоро ми отримаємо її від нашого бранця.

— Повечеряєте з нами, капітане? — запитав Пуніт, коли автомобіль зупинився біля будинку для гостей.— Усі свої. Я, міс Ґрант, Фіцморіс, Даве, полковник Арора і ви з сержантом. Непогана нагода поговорити, як ви й хотіли.

Не бачу причин відмовлятися.

— Авжеж, Ваша Високосте,— відповів я. Лакей відчинив мої дверцята.— Але спочатку маю дещо зробити.

— Чудово,— сказав принц, потираючи руки.— Тоді зустрінемось о дев'ятій?

— Я передам сержанту Банерджі,— кивнув я і вийшов із автомобіля.

— О дев'ятій,— повторив принц, і лакей зачинив дверцята.

Машина поїхала до палацу. Я повернувся до Енні.

— Вам доведеться витратитися на теплий одяг,— зауважив я,— якщо плануєте провести Різдво в Альпах із принцом.

— Семе, Семе,— взяла вона мене за руку.— Вам це не пасує. До того ж мене більше цікавить, що сталось у джунглях після того, як ви полишили мене з Фіц-

морісом і Кармайклом. Ви із принцом провели кілька годин на слоні і стали кращими друзями?

— Можу поставити вам таке ж запитання,— огризнувсь я.

Вона посміхнулася.

— Дізналися в нього, що хотіли?

— Не зовсім. На його боці сумніви.

Вона підняла брови.

— Адгіра застрелили у Калькутті,— почала міркувати вона вголос.— Із того, що ви мені розказали, виходить, що це вбивство добре спланували, і коли вбивцю загнали в кут, він випустив собі кулю в лоб. Ви серйозно вважаєте Пуніта здатним спланувати такий вчинок і викликати таку відданість?

Я нічого не сказав, провів її всередину. У фойє стояв аромат трояндового масла. Біля сходів вона випустила мою руку.

— Хочете випити? — запропонувала вона.

Побути наодинці з нею… Хіба не про це я мріяв, запрошуючи її до Самбалпура? Але саме зараз мушу допитати снайпера. От дідько!

— Не можу,— зітхнув я.— На мене чекають справи.

— Упевнені?

— Боюся, так.

Обличчя її засмутилося.

— У такому разі я теж відпочину перед вечерею. Пити на самоті не цікаво.

Я дивився, як вона піднімається до своєї кімнати. Може, вона і має рацію щодо Пуніта. Фат, шукач задоволень. Навіть якби він і хотів убити власного брата, чи міг би скласти такий план, не кажучи вже про те, щоб утілити його? Утім, Шрейя Бідіка, яка знає його краще за мене, не стала заперечувати таку можливість. Де ж правда?

Я вийшов на свіже повітря, саме під'їхав автомобіль з Аророю і Не Здавайся.

— Де снайпер? — запитав я.

— Відвезли на гауптвахту в бараках,— відповів полковник.

— Він при своєму розумі?

— Отямився, але важко розібрати, що він каже,— сказав Не Здавайся.— Мабуть, отримав струс мозку.

Погано. Я відчинив задні дверцята і сів поруч із Не Здавайся.

— Їдьмо й перевіримо, гаразд?

ТРИДЦЯТЬ П'ЯТЬ

Гауптвахта виявилася приземкуватою будівлею неподалік від Будинку троянд. Потрапити до неї можна було через арочні двері та коридор, у якому смерділо ваксою та по́том. За наказом Арори нас провели в камеру два охоронці. В'язень лежав у дальньому куті на койці. Арора кивнув, і охоронці відімкнули двері, тоді взяли чоловіка під руки і поставили на ноги. Голова в нього безвольно звисала. Арора підійшов, схопив бранця за волосся і відкинув голову назад. Очі розплющились, але погляд його залишався несфокусованим.

— Мусиш відповісти на кілька запитань,— сказав Арора.— Хто тебе послав?

Чоловік не відповідав.

— Яке твоє ім'я? — Полковник ще більше відтягнув назад голову в'язня, і той застогнав.— Ми виб'ємо з тебе правду!

Арора відпустив чуба, і голова чоловіка знову повисла. Полковник зайшов іззаду, щось пробурмотів незрозумілою мовою і вдарив по нирках. В'язень зігнувся від болю, але охоронці знову його випрямили. Полковник підняв руку, але я перехопив, не давши нанести наступний удар.

— Стривайте,— сказав я.

Він повернувся і витріщився на мене. Очі його виблискували від люті.

— У цьому немає сенсу. Ми хочемо розпитати його, а не перетворити на шматок м'яса.

— Можете запропонувати щось краще? — прогарчав полковник.

— Покличте лікаря. Нехай подивиться рану на голові, тоді дайте йому поїсти. Допитаємо його вранці.

Арора подумав.

— Гаразд,— погодився він.

Він віддав накази охоронцям і вийшов. Ті безцеремонно кинули в'язня на підлогу камери, вивели нас і замкнули двері.

Ми з Не Здавайся повільно вирушили до будинку для гостей.

— Що робитимемо, сер? — запитав він.

— Дотримуватимемося плану,— сказав я.— Вечеряємо з принцом, тоді повертаємося до кабінету дивана шукати звіт Ґолдінґа.

— Гадаєте, диван причетний до сьогоднішнього нападу? — поцікавився сержант.

— Не знаю,— зітхнув я,— але якщо його підозрюють у вбивстві Адгіра, автоматично він стає підозрюваним і в нападі на Пуніта.

— Існує ще одна версія, сер,— продовжив Не Здавайся.— Що, як цілили не у принца? Що, як жертвою мали стати ви?

— Справа і так заплутана, щоб ускладнювати її ще й такою імовірністю,— відмахнувсь я.

— Я серйозно,— не відступав він.— І ще. Що, як кабінет дивана — це пастка?

— Поясніть,— зупинивсь я.

— Полковник Арора, сер. Не можу забути, як він вагався перед тим, як ударити снайпера. Вважаєте, йому можна довіряти?

— Саме він переконав магараджу дозволити нам проводити розслідування,— заперечив я.— Навіщо йому це робити, якщо він не хоче дізнатися правди?

Сержанта це не дуже переконало.

— А його сьогоднішній вчинок? Можете якось його пояснити?

Я почухав потилицю.

— Повірити не можу, що він причетний до вбивства самбалпурського принца.

Не Здавайся на мить замислився.

— А якщо він причетний лише до замаху на другого принца? — тихо промовив він.

— Що?

— Може, він вважає, що принца Адгіра вбив Пуніт. Хоче помститися.

Цікава теорія. Пояснює, чому Арора мало не дозволив снайперу втекти, але все одно хотів, щоб ми допомогли знайти винуватого в убивстві Адгіра. Якщо Не Здавайся має рацію, це означає, що Пуніт і досі залишається підозрюваним у вбивстві Адгіра. Якщо Арора найняв другого вбивцю, щоб усунути Пуніта, це пояснює його завзятість забити в'язня до смерті, аби той нічого не розказав.

— Яка ваша думка? — запитав Не Здавайся.

Я зітхнув.

— Пильнуватимемо за полковником Аророю.

ТРИДЦЯТЬ ШІСТЬ

Вечеря тривала мляво, принаймні за самбалпурськими стандартами. Можливо, причина в тому, що Пуніт був явно не в гуморі. Звинувачувати його важко. Після того як у тебе стріляли, решта дня, вважай, пропала. Для принца, який звик до поклоніння та поваги, це ще складніше.

Враховуючи, звісно, що він не влаштував удаваний напад на себе. Якою б неймовірною не була ця теорія, від неї ще зарано відмовлятися.

Енні прийшла лише за кілька хвилин до того, як подали аперитиви, і її запізнення ще більше погіршило настрій принца. Він ледь кілька слів сказав Кармайклу — та й хто я такий, щоб йому в цьому дорікати? — майже не розмовляв із диваном; відповіді його були переважно односкладними. Фіцморіса не було, мабуть, уже їхав на станцію, щоб устигнути на потяг до Британської Індії.

Пожвавішав принц, коли розмова зайшла про полювання. Кармайкл почав переповідати наші пригоди дивану, який, мушу віддати йому належне, чудово удавав зацікавленість. Цього разу Кармайкл почав розповідати про свої минулі пригоди, і виходило так, ніби його трофеєм ставала кожна тварина, яка мала нещастя трапитися на його шляху, від антилопи до буфало[1],

---

[1] Буфало — різновид африканського дикого буйвола.— *Прим. ред.*

такий собі бельгійський король Леопольд[1] у Конго. Мені було нудно, хоча я трохи розважився, уявляючи голову посла над комином на стіні.

Коли нарешті прийшла Енні, то було справжнім благословенням. На ній була шовкова сукня кольору слонової кістки, на шиї — вишукане золоте намисто в індійському стилі, усипане дрібними діамантами. Такого я раніше в неї не бачив, отже, вона могла отримати його в подарунок від Пуніта. Якось я подарував їй букет квітів, і, враховуючи наші з принцом можливості, ці подарунки можна було вважати рівноцінними.

За відсутності батька Пуніт сів на чолі столу, Енні — праворуч від нього. Полковник Арора хотів було зайняти стілець поруч із нею, але це не входило в мої наміри. Я підштовхнув до того стільця Не Здавайся. Арора трохи засмутився, але робити нічого — утішився тим, що сів поруч зі мною.

Як виявилося, я припустився тактичної помилки. Не Здавайся за вечерею говорив дуже мало, тож усю увагу Енні захопив Пуніт. Мені лишалося тільки докоряти собі. Полковник, принаймні, був би гідним супротивником принцові. Не Здавайся ж просто сидів та жував свої овочі.

Арора сидів поруч зі мною, і обличчя в нього було точнісінько як у Сізіфа, що тупотів за своїм каменем. Схоже, слухати оповідки Пуніта йому подобалося не більше за мене. Утім, наприкінці вечері він став трохи жвавішим. Тихо попросив мене зачекати.

Коли решта вийшли з їдальні, він поліз до кишені, витягнув звідти запечатаний конверт і передав його мені.

---

[1] Леопольд II (1853–1909) — король бельгійців, якого звинувачують за геноцид корінного населення Конго.

— Ключі,— пояснив він.— До кабінету та сейфа дивана. Щасливого полювання,— побажав він, спостерігаючи, як я ховаю ключі.— Ну а тепер ходімо до інших.

У вітальні Пуніт ставив платівку на грамофон, і незабаром кімнату заповнили ритми регтайму.

— Гей! — підхопив принц Енні під руку.— Нумо танцювати!

Вона посміхнулась і вийшла за ним на середину кімнати, а я дивився, як Пуніт смикається, і його рухи нагадували мені конвульсії контуженого солдата. Більше ніхто, здається, нічого дивного не помітив. Йому навіть плескали в долоні.

— Що він робить? — поцікавився я в Кармайкла.

— Це називається «індичий крок»,— пояснив той, ковтнувши віскі.— Американський танок, який припав принцу до душі.

— Ноги заплітаються, як у того п'янички,— хмикнув я.

— Обережніше, щоб він не почув,— відповів посол.— Він вважає, що це напрочуд вишукано.

— Ваша Високосте, ви чудово танцюєте,— похвалила його Енні, коли музика скінчилася.— Де ви навчилися?

— На цьому самому місці,— відповів він, переводячи дух,— хоча вчитель мій був із Блекпула. Власне, люба моя, найкращих танцюристів можна знайти тільки у Блекпулі.

Він клацнув пальцями, і слуга у лівреї приніс на срібній таці пляшку «Дон Периньйон» і дюжину келихів. Принц узяв один і передав його Енні, взяв і собі.

Він зробив ковток і розреготався.

— Сьогодні радіймо і забуваймо про все!

Я взяв два келихи і пішов до Даве. Той ввічливо відмовився:

— Дякую, але я не п'ю.

— Мені здавалося, що при дворі всі п'ють,— здивувався я.

— Не всі,— відповів він.— Хтось має залишатися тверезим, щоб переконатися, що принц безпечно дістанеться до свого ліжка.

— Нянька для спадкоємця трону? — підняв я брови.— Хіба це робота для прем'єр-міністра?

— Ну,— зітхнув він,— скажімо, я роблю трохи більше за вашого містера Ллойда Джорджа[1].

— Тоді влаштовуйтеся зручніше,— порадив я.— Не схоже, що принц сьогодні квапиться у ліжко.

Я озирнувся на інших. Кармайкли приєдналися до принца й Енні у центрі кімнати, хоча, якщо вірити обличчю містера Кармайкла, зробив він це не зовсім добровільно.

— Ви не танцюєте? — поцікавився диван.

Я кивнув на Пуніта:

— Так я точно не вмію.

Я допив шампанське, вибачився і пішов до виходу, прихопивши по дорозі Не Здавайся.

— Ходімо, сержанте. Мусимо знайти звіт.

---

[1] Девід Ллойд Джордж (1863–1945) — державний і політичний діяч Великої Британії, у 1916–1922 роках обіймав посаду прем'єр-міністра.

ТРИДЦЯТЬ СІМ

У Будинку троянд було темно, світилася лише самотня лампочка над гаражами. Ми з Не Здавайся ішли майже навпомацки: піднялися сходами на другий поверх і пройшли по коридору до кабінету дивана. Я вставив найбільший з Ароринних ключів у замок і повернув.

Увійшовши до кімнати, я витяг із кишені коробку сірників і запалив один. Затремтів вогник, освітив величезний кабінет, розбитий на дві частини: неофіційна, з канапами та журнальним столиком, і на сходинку вища — робоча, більшу частину якої займав дерев'яний письмовий стіл. На стінах вишикувалися на портретах раджі та рані в королівських регаліях, на підлозі лежало кілька килимів. За столом нічого, крім стільця, не було.

— Де ж сейф? — запитав Не Здавайся.

— Перевірте під столом,— порадив я.

Сірник догорів, і я задмухнув його, полум'я ледь не обпалило мені пальці. У куточку стола стояла бронзова лампа під смарагдово-зеленим абажуром. Не Здавайся зачинив віконниці й увімкнув лампу, освітивши кімнату приглушеним зеленкуватим світлом. Паперів на столі не було.

Не Здавайся відсунув шухляди, почав їх обшукувати. Я тим часом оглядав кімнату, шукаючи місце, де міг би стояти захований сейф.

Він витяг кілька документів і заходився їх переглядати.

— Нічого,— урешті-решт сказав він, не відриваючи погляду від документів.— Знайшли сейф?

— За портретами нічого,— відповів я,— а де ще можна заховати, навіть не знаю.

— Може, полковник помилився?

— Сейф має бути десь тут,— не погодився я.

— Але якщо його немає ні під столом, ні на стінах, де ж він?

— Не знаю,— зізнався я.

Не Здавайся був зайнятий паперами на столі. Я підійшов ближче.

— Знайшли щось?

Він підвів очі.

— Скажіть, що ви щось знайшли.

— Гадаю, що це дані геологічної розвідки.

— Мають якесь відношення до алмазних копалень?

— Не можу сказати, сер.

— Ну, це краще, ніж нічого. Беріть їх і ходімо,— сказав я, вимкнувши лампу.

Він підвівся зі стільця, і ми пішли через темну кімнату до дверей. Жоден із нас не подумав про сходинку між робочою частиною кабінету і зоною відпочинку. Звернули б ми увагу на неї, усе скінчилося б зовсім по-іншому.

Я йшов на кілька кроків попереду, тож першим оступився й упав. Незграбно приземлився і поморщився від болю в лівій нозі. За мить поруч зі мною розлігся Не Здавайся.

— Чорт! — прошепотів я, потираючи гомілку.— З вами все гаразд?

— Так, сер. А з вами?

Я повільно встав і обережно переніс вагу на ліву ногу, із полегшенням зітхнув.

— Здається, так. Який дурень придумав влаштувати сходинку посеред кімнати?

Не встиг Не Здавайся нічого сказати, як я вже знав відповідь. Пошкандибав назад до столу й увімкнув лампу.

— Он той килимок,— наказав я.— Допоможіть відсунути його.

Разом із сержантом ми скрутили килим за столом. Я опустився навколішки, щоб краще роздивитися, і помітив прямокутну панель у підлозі, десь фут завширшки. З одного боку був невеличкий отвір, точнісінько якраз для пальця. Я обережно підняв панель і поклав її на підлогу поруч. Під нею лежала сіра металева скринька з бронзовим диском, на якому було вигравірувано «Фіше, Париж». Я озирнувся на Не Здавайся.

— Вуаля! — вказав я на отвір у підлозі.— Один сталевий вогнетривкий сейф!

Я витяг із кишені менший ключик і вставив його в замок.

У сейфі лежало кілька тоненьких сірих тек, маленький оксамитовий кисет і револьвер, який, дякувати полковнику Аморі, я упізнав: кольт, ідентичний тому, з якого стріляли в принца Адгіра. Не чіпаючи зброю і кисет, я взяв теки і передав їх Не Здавайся. Він сів за стіл і почав гортати папери першої теки.

— Щось є? — не витримав я.

— Бюджет.— Він закрив теку і відклав її вбік, відкрив наступну. І негайно підняв очі: — Схоже, це він.— Посміхнувся: — Звіт Ґолдінґа щодо вартості самбалпурських алмазних копалень.

— Добре,— кивнув я.— Покладіть інші на місце і ходімо звідси.

Десять хвилин по тому, поклавши килим на місце і замкнувши двері, ми повернулися до нашого власного кабінету. Не Здавайся сів і витяг з-під смокінга сіру теку. З неї вислизнули два документи й упали на стіл. Він підняв їх, пильно вивчив титульну сторінку, квапливо погортав і нахмурився.

— Що таке? — запитав я.

— Тут два звіти,— пояснив він.— Обидва мають однакову назву й обидва підписані Ґолдінґом позавчорашнім днем.

— Два примірники одного звіту?

— Не певен. Підписи різні. Погляньте, сер,— сказав він, передаючи папери мені.

Він має рацію. Підпис трохи відрізняється. Я підніс обидва документи до світла. Ще одна відмінність.

— Чорнило також інше,— сказав я.— Обидва підписи зроблено синім чорнилом, але різного відтінку.

Я повернув документи Не Здавайся, той відкрив обидва на першій сторінці й почав порівнювати. Незабаром він підвів очі.

— Тут навіть більше, сер,— він вказав на абзаци в обох документах.— Цифри різні.

— Наскільки різні?

— Суттєво відрізняються. Немов тут описуються зовсім різні копальні.

— Як таке можливо?

— Мушу уважніше їх переглянути, а доки, базуючись на висновках, можу сказати лише, що один звіт оцінює алмазні резерви на сотні десятки мільйонів рупій вище, ніж інший.

Ми звикли рахувати мільйонами, індійці ж надавали перевагу десяткам мільйонів. Мене це й досі збивало з пантелику, але не варто бути доктором наук із

математики, щоб уторопати, що сотні десятків мільйонів — це велика розбіжність, чорт забирай.

— У якому цифри більші? — поцікавився я.

Не Здавайся підняв один із документів.

— Ось у цьому. Схоже, ви мали рацію, що підозрювали дивана, сер.

Він продовжив читати. Раптом обличчя його спохмурніло.

— Не могли б ви роз'яснити мені свою теорію, сер?

— Усе просто,— почав я.— Даве прокручує на алмазних копальнях якісь незаконні справи. Може, він продає на сторону або забирає собі частину від продажу і замітає сліди, вказуючи фальшиві цифри. Раптом Англо-Індійська діамантова корпорація починає щось винюхувати, хоче викупити копальні, і, хоча в минулому про продаж не було й мови, зараз приймають рішення їх продати. Готуючись до підписання угоди, Адгір просить Ґолдінґа оцінити їх. Це може привести до того, що шахрайство Даве викриють, тож він убиває принца та змушує бухгалтера зникнути. Тоді викрадає документи і підробляє цифри.

Не Здавайся спохмурнів іще більше.

— Що тепер? — запитав я.— Яка частина вам не подобається?

— Не те щоб вона мені не подобалася,— запротестував він,— просто виникає кілька запитань.

— Скільки саме?

— Чотири.

— Чотири?

— Так, сер.

Я припинив ходити по кімнаті й сів на стілець навпроти нього.

— Принц Адгір не був палким прихильником британців,— почав сержант.— Сумніваюся, що йому б

сподобалося, якби вони володіли активами, на яких базується добробут Самбалпура.

— Гаразд,— визнав я,— нехай хтось інший переконав магараджу продавати копальні. Це не обов'язково має бути Адгір.

— Тоді навіщо вбивати Адгіра? Я б скоріше припустив, що, якби диван виступав проти продажу копалень, Адгір був би одним із його найближчих союзників.

Слушне зауваження, але, обміркувавши слова сержанта, я зрозумів, що мою теорію вони зовсім не руйнують.

— Певне, спочатку так і було,— промовив я,— але коли Адгір наказав Ґолдінґу підготувати звіт, виникла загроза дивану. Він улаштував убивство Адгіра, щоб отримати звіт, який за відсутності принца автоматично потрапляє до нього. Даве міг вирішити, що може підробити звіт і купити мовчання Ґолдінґа. Припускаю, що Ґолдінґ відмовився.

— Добре,— кивнув Не Здавайся.— Це веде до другого запитання: якщо диван таки винний у вбивстві Адгіра, чому він сьогодні намагався вбити ще й принца Пуніта?

— Ви самі вже відповіли на це запитання сьогодні,— відповів я.— Ці два замахи не обов'язково пов'язані між собою. Можливо, Пуніта намагався вбити полковник Арора, який підозрює його у смерті Адгіра. Диван може бути непричетним до цього.

Сержант обміркував мої слова і кивнув.

— Запитання номер три? — попросив я.

— Якщо Ґолдінґ такий доскіпливий бухгалтер, чому ж він раніше не викрив шахрайство на копальнях? Полковник Арора запевняє, що він рахував кожне пенні, витрачене в королівському господарстві, тож як він може не знати, що відбувається в алмазних ко-

пальнях? Це ж головне джерело прибутків королівства! А різниця у цифрах цих звітів указує на те, що цей обман триває вже кілька років. Як він міг про це не знати?

Відповіді на це запитання я не мав.

— Повернемося до цього пізніше,— зітхнув я.— Яке четверте запитання?

— Як я сказав, відмінність у цифрах величезна, сотні десятків мільйонів. Це мільйони фунтів…

— Мені це відомо,— обірвав його я, не бажаючи зізнаватися, що й гадки не маю, скільки саме тих мільйонів.

— От що цікаво, сер… Будь-хто, привласнивши таку суму, був би таким же багатим, як і магараджа. Якщо він зрозумів, що гру закінчено, чому б просто не зникнути і не насолоджуватися життям у розкоші десь у іншому місці? Навіщо залишатися тут?

Дідько! Відповісти на це запитання я також не міг. Схоже, ми застрягли. Знаю, що диван причетний до зникнення Ґолдінґа. Просто мені потрібен час, щоб з'ясувати, як саме.

— Уважно перегляньте звіти,— сказав я,— і розкажіть мені, чим вони відрізняються.

Він поклав документи на стіл.

— Знадобиться час, сер.

— Попереду ціла ніч,— відповів я.

— Ви не залишитеся?

— Це допоможе?

— Ні.

Я кинув йому ключі від дверей і сейфа, він упіймав їх однією рукою.

— Тоді повернуся на вечірку.

Я спустився сходами і вийшов у ніч. За садом виблискував вогниками палац, немов міраж у пустелі. Вітер доносив уривки американської музики, і від думки, що я повернусь і дивитимуся, як Пуніт залицяється до Енні, мені стало зле.

Я обіперся на дерево й запалив сигарету. Розслідування зайшло в глухий кут. Пуніт, який мав найкращий мотив лише дванадцять годин тому, став мішенню нового замаху, а тепер кадрив Енні за допомогою Ела Джолсона. Тим часом полковник Арора, мій союзник серед придворних інтриг, опинився на місці головного підозрюваного. Тоді ще теорія Не Здавайся, що я, а не принц, мусив стати жертвою убивства, не кажучи вже про побоювання Фіцморіса за своє життя. Може, це й параноя, але один англієць уже зник, а Самбалпур із його перешіптуваннями та інтригами — саме таке місце, де параноя може врятувати життя.

Я подумав про зникнення Ґолдінґа, про те, яку роль міг зіграти у ньому диван Даве. Переконаний, що ці двоє зустрічалися того ранку, коли зник бухгалтер. Але як Даве вписується в цілу картину? Ну, хоч звіт Ґолдінґа ми знайшли. Власне, навіть два його варіанти.

Якщо чесно, усе, що я наразі маю,— низка запитань. І відповіді мені вкрай потрібні, й отримати їх можна, допитавши чоловіка в камері за сотню ярдів звідси. Я повернувся і покрокував у напрямку гауптвахти. Час покласти цьому кінець.

ТРИДЦЯТЬ ВІСІМ

Із бараків повисипали солдати. Вони насолоджувалися теплою ніччю, курили біді[1] та грали в карти. Витріщалися на мене.

У тьмяно освітленій частині, де розташувалися камери, було тихо, якщо не брати до уваги шелестіння газети, яку читав під ліхтарем черговий офіцер.

— Хочу побачити ув'язненого,— сказав я.

Обличчя охоронця було рябим, як той ананас, ще й похмурим.

Він похитав головою.

— Не можна, сагибе. В'язня перевели.

— Що? — сторопів я.— Куди? До лазарету?

— Ні, сагибе. До фортеці.

— Коли? — не міг повірити я.— За чиїм наказом?

— Десять хвилин тому. Ось наказ.— І він помахав переді мною папірцем. На ньому була печатка магараджі, а поруч із нею — нерозбірливий підпис.

— Полковник Арора бачив? — запитав я.

Офіцер похитав головою.

— Не знаю, сагибе.

---

[1] Біді — тонкі азійські сигарети: нарізане листя необробленого тютюну з домішками трав, загорнуте у листок чорного дерева.

Я залишив його сидіти, а сам прихопив документ і кинувся через сади до палацу.

Вечірка Пуніта була в самому розпалі, полковник Арора стояв у кутку і попивав віскі.

Я кинувся до нього і схопив за руку.

— Мушу поговорити з вами! Терміново!

По дорозі до фойє сунув йому під ніс наказ про переведення в'язня.

— Це ваша робота?

Він збентежено дивився на папірець.

— Що це?

— Лист, згідно з яким бранця перевели у фортецю до майора Бхардваджа. Доставили двадцять хвилин тому.

— Що? — Полковник вихопив документ у мене з рук.— За чиїм наказом?

— Я сподівався почути відповідь від вас.

Він дивився на документ.

— Печатка магараджі, а от підпису не впізнаю.

Він зім'яв папірець і сунув у кишеню.

— Ходімо зі мною,— кинув мені.

Ми пройшли коридором, увійшли до якоїсь кімнати, він схопив слухавку телефона.

— Кому телефонуєте?

— Бхардваджу.

Полковник щось швидко сказав людині на іншому кінці лінії. Запанувала тиша, після чого йому відповіли. Обличчя Арори спохмурніло.

Він кинув слухавку.

— Увечері ніяких в'язнів до них не переводили. Більше того, вони навіть інструкцій не отримали, що збираються когось переводити. Коли забрали в'язня?

— Хвилин п'ятнадцять тому,— відповів я.

Полковник знову схопився за телефон. Судячи із запитань, він телефонував до бараків.

— Хто забрав в'язня? — гримнув він.— Що?

Арора поклав слухавку і подивився на мене.

— Хто забрав?

— Один із євнухів.

— Євнух?

Голова ішла обертом.

Перед очима постав Саїд Алі біля вікна на другому поверсі жіночої половини, він розмовляв із... Але цього не може бути.

— Ходімо! — Я кинувся до дверей.— Повертаємось до Будинку троянд.

Ми побігли прямо по лужках і за кілька хвилин були на місці. Арора автоматично попрямував до головного входу.

— Ні! — гукнув я.— Нам до гаражів!

— Навіщо?

— Хочу дещо перевірити.

Ми оббігли будівлю і штовхнули двері гаража. Усередині було темно. Полковник увімкнув світло, і мені стало зле.

— Потрібно перекрити всі виїзди з міста,— кинув я.— Якомога скоріше!

— Навіщо? — запитав він.

Я вказав на порожнє місце.

— Пурда-автомобіля невистачає.

Арора витріщився на те місце, де мала б стояти машина. Похитав головою.

— Не розумію.

Я й сам не дуже розумів. Усі мої міркування — лише теорія.

— А якщо це Девіка? — сказав я.— Третя магарані.

— Що?

— Якщо вона влаштувала замах на життя Пуніта? Якщо вона намагається розчистити дорогу до трону своєму синові?

Арора ледь розумів, про що я.

— Принцу Алоку? Вона не може… Тоді як сюди потрапили євнухи? Вона могла наказати найняти снайпера, а тепер допомагає йому втекти. Хто ще може так легко отримати печатку магараджі?

Раптом вираз його обличчя змінився.

— Але ж це означає… що вона також винна у смерті Адгіра?

Очі його блиснули. Він повернувся й кинувся до телефону, що висів на дальній стіні.

— Стривайте! — крикнув я.— Це все лише теорія.

— Так,— відгукнувся він,— теорія, підтверджена фактами.

За мить він уже щось казав у слухавку на хінді. Повернувся за п'ять хвилин.

— Готово. Пуніта я попередив,— сказав він, прямуючи до альфа-ромео.— Тепер мушу їхати в місто й координувати перекриття доріг.

— Я поїду з вами.

— Немає потреби, капітане,— відповів він.— Я тримматиму вас у курсі.

— Я хочу бути там,— не відступавсь я.

Він поглянув на мене і замислився.

— Сержанту Банерджі нічого не хочете передати?

— Він зайнятий іншими справами.

Полковник підняв брови.

— Знайшли звіт Ґолдінґа?

— Так,— кивнув я.— Навіть два.

Полковник Арора гнав альфа-ромео по дорозі несамовито, фари розтинали морок. Обличчя його нічого не виражало, застигло, мов камінь. Після того як він зателефонував Пуніту, і словом не обмовився, жваву розмову минулої подорожі замінило рішуче мовчання. На поворотах скреготіли гальма, автомобіль мчав до центру міста.

— Вас щось непокоїть? — поцікавився я.

Він покосився на мене.

— Крім того, що в'язень утік?

— Так.

Він проігнорував запитання, і незабаром автомобіль рвучко зупинився біля готелю «Бомон».

— Це найвища будівля в центрі,— сказав полковник.— Улаштуємо пункт спостереження на даху.

Ми пробігли крізь фойє, налякавши адміністратора. Арора щось крикнув йому на хінді й поквапився до сходів. Краще від нього не відставати. Подолавши чотири марші, він відчинив двері і вийшов на дах. Унизу в бурштиновому світлі вуличного ліхтаря можна було роздивитися його людей, які займали свої позиції.

Позаду нас з'явився адміністратор. Підбіг до полковника і передав йому записку.

— Вибачте, капітане,— сказав Арора, прочитавши її.— Мушу зробити телефонний дзвінок. Незабаром повернуся.

Він пішов униз, а я повернувся до парапету і подивився на спляче місто. Десь унизу нашого бранця вивозили з міста в автомобілі у супроводі євнуха королівського двору. Чи можливо, щоб усе це влаштувала проста дівчина? Важко навіть припустити.

Із подивом я почув, як загарчав двигун альфаромео, і, кинувшись до протилежного краю даху, ледь

устиг розгледіти, як до нього квапиться полковник Арора. Я побіг униз, та коли вискочив із фойє на вулицю, машини вже не було.

Я повернувся до готелю і підійшов до конторки. Адміністратор не підводив голову від книги. Я вибив її в нього з рук, схопив за сорочку і витяг на конторку.

— Що було в записці, яку ви передали полковнику Аропі? — запитав я.

Очі в бідолахи забігали, як у загнаної в кут ящірки. Маю я тут юрисдикцію чи ні, але приємно бачити, що ще можу нагнати страху.

— Нічого, сагибе! — заскиглив він.

Я відчував на обличчі його кисле дихання.

— Тобто як нічого?

— Коли ви увійшли, полковник сагиб наказав мені зачекати п'ять хвилин, а тоді піднятися на дах і передати йому папірець.

Я відпустив сорочку, і чолов'яга гепнувся на стілець. Вилаяв себе за дурість. Не Здавайся ж попереджав мене не довіряти полковнику, але я не послухав, і ось результат. Я застряг тут, у «Бомоні», а Арора тим часом… Навіть гадки не маю, що він робить.

Я подумав, що можу зробити. Можу реквізувати якийсь транспорт і повернутися до палацу, а можу побігати вулицями, розшукуючи Арору. Жоден із цих варіантів особливих результатів не дасть. Лишається третя можливість.

— Бар відчинений? — запитав я.

— Так, сер,— пробелькотів збентежений адміністратор і махнув однією рукою: — Он ті двері.

Я пішов було туди, але зупинився і поглянув на годинник. Пізно, але втрачати нема чого. Я повернувся до конторки.

— Будь ласка, передайте повідомлення міс Пемберлі з п'ятнадцятого номера. Скажіть, капітан Віндгем

вибачається, що турбує її так пізно, але він у барі, і якщо вона вільна, просить скласти йому компанію.

— Так, сагибе,— кивнув він і нашкрябав слова на папірці.

У барі нікого не було, крім європейця в костюмі, що схилився над своїм келихом у кутку. Я сів за столик біля вікна і замовив шотландський віскі. Увійшла міс Пемберлі в білій блузі та чорній спідниці, волосся розсипалося по плечах. Я підвівся.

— Здивована бачити вас тут, капітане.

— Міс Пемберлі,— сказав я,— вибачте, що турбую в такий пізній час, але я був неподалік і маю ще кілька запитань до вас...

Я замовк.

— Вам пощастило, що застали мене,— сказала жінка.— Я прощалася. Завтра їду.

— Чи можу запропонувати щось випити?

— Тонік.

Я зробив знак бармену і замовив їй тонік, а собі ще одну порцію віскі.

— Як просувається розслідування? — поцікавилася вона.

— Відчувається певний прогрес.

Бармен приніс напої.

— Отже, ви хотіли мене про щось запитати?

— Якої ви думки про дивана?

— Містера Даве? — Вона трішки ковтнула тоніку.— Навіть не знаю, що про нього і сказати. Адгіру він не дуже подобався.

— Гадаєте, Адгір замінив би його, коли став би магараджею?

— Він казав про це кілька разів, але я й гадки не маю, ким він би його замінив.— Раптом вона випрямилася.— Ви ж не вважаєте, що він причетний до вбивства Адгіра?

— Мушу розглянути всі варіанти,— відповів я.

Вона з недовірою похитала головою.

— Ми з вами обоє знаємо, що винний його брат Пуніт.— У голосі її забриніли нотки роздратування.— Замість того щоб розглядати всі варіанти, капітане, вам варто було б приділити час на пошуки доказів його провини.

— Запевняю вас, міс Пемберлі, я б залюбки це зробив, та якщо не розгляну всіх варіантів, то проявлю непошану до Адгіра.

Вона зробила ще один ковток, подивилась у вікно, у темряву.

— Вибачте,— сказала жінка.— Просто…

— Усе гаразд, міс Пемберлі. Я розумію ваше розчарування, але обіцяю: винного в убивстві Адгіра я обов'язково знайду.

Але, вимовивши ці слова, я зрозумів, що це, імовірніше, надії, ніж переконання: і її втішає, і моє сумління заспокоює. Справа ж, схоже, вийшла з-під контролю. Не встигла вона нічого відповісти, як нічну тишу розірвало стакато криків і дзенькіт розбитого скла. Я визирнув у вікно. Вулицею бігли чоловіки. Хтось тримав смолоскипи, інші — примітивну зброю.

— Що відбувається? — розхвилювалася міс Пемберлі.

Підбігло ще кілька чоловіків, і я пригадав інший натовп, який збирався однієї глупої ночі на вулицях іншого міста. То було у Вапінгу[1], 1914 року, і народ збирався громити крамницю, бо вважав її власників

---

[1] Вапінг — район Лондона.

німцями. У певному сенсі Східна Індія не дуже відрізнялася від східного Лондона. Я поставив бокал і підвівся.

— Гадаю, вам краще повернутися до свого номера,— сказав я.— І замкніть двері.

— А ви куди? — сполошилася жінка.

Я кивнув на вікно.

— Туди.

Я біг вулицями й алеями, які прокидалися від сну. У будинках спалахували вогні, двері відчинялися, і звідти виходили люди — одні подивитися, інші, як і я, кудись бігли. Із вуст до вуст передавалися новини про заколот. Скільки з цих чоловіків знали, що відбувається насправді? Підозрюю, що дуже мало. Вони одразу пірнали у вир: хотіли стати частиною чогось захопливого, відчути радість і свободу, які охоплюють тебе в натовпі.

На відстані, десь за будинками, щось світилося. Поруч із мішками з піском, обплетеними колючим дротом, горів автомобіль, що налетів на телеграфний стовп і перетворився на груддя металу. Я добіг до понівеченої машини. Вікна затемнені, відірвані дверцята відлетіли у бруд. Горло зашкрябав сморід горілої гуми й обвугленої плоті.

Пурда-автомобіль.

Водій загинув: розбив голову об кермо. Під ногами захрустіло скло з вікон заднього відсіку. Занавіски зірвані, шкіряне сидіння заляпане кров'ю, ручка дверцят також у кривавих плямах. Краплі крові були й на землі, вели геть від автомобіля — когось відтягували.

Я пробрався вперед і зупинився, похоловши від жаху, коли побачив, що відбувається у світлі дюжини смолоскипів.

Двох чоловіків зі спотвореними та вкритими кров'ю обличчями, із руками за спиною, штовхали до невеличкого відкритого майданчика біля дороги. Там уже стояли два дерев'яні пеньки.

Чоловіків я миттєво впізнав. Один — наш в'язень, голова його так і бовталася. Інший — незважаючи на кров і синці, важко було сплутати цю високу, худорляву людину з кимось іншим — Саїд Алі, голова жіночої половини.

А тоді я побачив Арору. Він стояв поряд із червоною альфа-ромео, обличчя його було темнішим за грозову хмару. Він гаркнув, і солдати змусили двох чоловіків опуститися навколішки, покласти голови на колоди. Шию кожного зафіксували на колоді за допомогою шкіряної петлі на списі.

Я гукнув до полковника. Він озирнувсь і на мить завагався. Тоді опанував себе і кивнув із тим крижаним поглядом, яким привітав мене під час нашого знайомства.

Я пробрався крізь натовп, який жадав крові. Саїд Алі промовляв молитву. Другий чоловік застиг нерухомо, неначе в трансі.

— Капітане Віндгем...— Полковник не спускав очей із полонених.— Я сподівався, що вас тут не буде.

— Що відбувається, Арора?

— Це вже не моя відповідальність,— відрізав він.

— Цих чоловіків битимуть?

Він обернувся і з цікавістю поглянув на мене.

— Битимуть? Ні, цих чоловіків не битимуть. Їх стратять.

Я витріщив очі. Може, тому він і вагався, зустрівши снайпера в лісі? Він не спільник цієї людини, просто вирішував: убити його на місці чи зачекати.

— Ви не маєте повноважень їх страчувати! — крикнув я.

Він знову повернувся до видовища.

— Я маю наказ.

— Чий?

— Пуніта.

— Коли ви його отримали?

— Коли телефонував йому з гаража. Розповів про ваші підозри.

— Але ж страта в королівських штатах категорично заборонена.

— Вони зрадники.

— Цього ми напевне не знаємо.

Тепер він геть заплутався.

— Це було ваше припущення, капітане. Завдяки вам ми простежили ланцюжок від євнуха до пурда-автомобіля і до магарані Девіки. Саме ви вирішили їхню долю.

— Але все це лише теорія,— запротестував я.— Мої роздуми!

— Ваших роздумів вистачило, щоб переконати Пуніта. І якщо це заспокоїть ваше сумління, ви, імовірніше, маєте рацію.— Він кивнув на вбивцю, якого притиснули до колоди.— Нам обом відомо, що цей чоловік стріляв у вас і Його Високість сьогодні.

— Ми мусимо його допитати.

— Немає часу.

Він повернувся до одного зі своїх людей і віддав наказ. Той козирнув, дістав із кишені мушлю, підніс до рота і дмухнув. Натовп замовк, лише смолоскипи потріскували.

З-поза будинку вийшов слон. На шиї в нього сидів погонич, але сідла на спині не було. Натомість ноги його були прикрашені золотими браслетами, на кожному з яких було по три коротких леза.

Я сполотнів, зрозумівши, що зараз відбудеться. Полковник озирнувся на мене.

— Ви можете вважати це огидним, але страта слоном тисячу років була тут традиційним покаранням.

Слон підійшов до двох розпростертих тіл. Убивця почав крутитися, тож погонич вирішив почати з нього. Він підвів тварину до ніг чоловіка, і слон підняв свою велетенську передню ногу. Замість того щоб навалитися на жертву всією своєю вагою, тварина майже делікатно махнула ногою, відрізавши кінцівки від тулуба чоловіка. Його крики потонули в реві натовпу. Я заплющив очі.

— Євнуха ви не можете вбити! — наполягав я.

— Він допомагав злочинцю втекти. Він був у автомобілі з убивцею.

— Ви його допитували?

— Він у всьому зізнався. Адгіра вбили, у його брата стріляли саме для того, щоб малий принц зміг зайняти трон.

— Він сам це сказав?

Полковник кивнув.

— Десять хвилин тому.

— Де зараз магарані? — закричав я.

— Я все переказав до палацу. Саме зараз нею займається Пуніт.

— Що станеться з нею?

— Це не мені вирішувати.

Я повернувся до жахливої сцени. Слон продовжував гратися зі своєю першою жертвою, відрізаючи кінцівки, але не чіпаючи торса.

— Закінчуйте,— не витримав я.

— Добре.

Полковник щось крикнув погоничу. Слон став попереду в'язня і підняв ногу над головою чоловіка. Можу присягнутися, що тварина подивилася на полковника, немов чекала на останній наказ. Арора кивнув, слон опустив ногу, розтрощивши череп, немов то була яєчна шкаралупа.

Натовп збуджено закричав.

Я повернувся і пішов геть, слон перейшов до Алі. Я не відчував нічого. У душі моїй була порожнеча. За спиною кричали люди, спостерігаючи, як убивають євнуха. Я не озирався. Так і повернувся до готелю «Бомон».

ТРИДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТЬ

Середа, 23 червня 1920 року

Тридцять годин після вживання опію, а голова моя і досі ясна. Ні тобі туману, ні нежитю, ні болю у суглобах. Жодного симптому. Принаймні досі. Може, Арора таки має рацію. Морфій — дарунок богів. Та чомусь я сумнівався, що мені так пощастило. Десь у глибині душі я знав, що див не буває, що наслідків не минути, хай навіть вони й забаряться. Сподіваюся тільки, що будуть вони не дуже жорстокими.

Я повернувся до «Бомону», де на мене чекала у своєму номері Катерина Пемберлі, і переказав їй усе, що сталося. Вона сиділа на краєчку ліжка і намагалася усвідомити, та допомогти їй я не міг, бо й сам був геть збентежений.

Невдовзі після першої години я пішов, повернувся до Будинку троянд. Не Здавайся не було, на столі лежала записка. Він переглянув обидва звіти і повернув їх до сейфа Даве. Сумнівів немає, один — копія іншого, тільки цифри змінені; висновок його такий: документ із меншими цифрами і є справжнім звітом Ґолдінґа. Добре, сержант відмінно попрацював: детальний, методичний аналіз, на який можна сміливо спиратися. Але після того, що я щойно побачив, звіт Ґолдінґа здавався вже не таким і важливим.

Я поплентався до будинку для гостей, роздумуючи, чи розбудити сержанта і розповісти йому, свідком

яких подій я став. Але сенсу в цьому не було. Двоє чоловіків загинули лише тому, що я висловив теорію, у якій сам не до кінця впевнений, нехай вона і відповідає на всі запитання. Ні, нехай уже хлопець спить. Такі новини зачекають.

Ранкове небо вкрили важкі сірі хмари, я спустився сходами вілли і попрямував до Будинку троянд. Навколо палацу було спокійно, неначе минулої ночі нічого й не сталося. Десь поблизу нещасно кричав павич.

У гаражі теж було тихо. На місці, де колись стояв пурда-автомобіль залишилася пляма мастила. Старий Мерседес-сімплекс був там, де і завжди. Я квапливо завів його руків'ям і вирушив до мосту через Маханаді.

Як я і сподівався, біля храму Джаґґернаута стояв автомобіль. Судячи з розміру та блиску, явно з королівського гаража.

Я припаркував свого мерседеса поруч із ним, вийшов і зайшов за ворота. Двері храму були зачинені, ізсередини доносилися ритмічні наспівування. Я сів на сходи і почав чекати, спостерігаючи за родиною мавп, які спустилися по гілках дерева і проникли до храму крізь відчинене вікно, а за мить уже повернулися, стискаючи в чорних лапках поцуплені фрукти та інші підношення.

Нарешті двері відчинилися, і, як і минулого ранку, вийшла Шубхадра, перша магарані. За нею з'явилися Даве, священик і аромат ладану. Вигляд вона мала втомлений.

Я підвівся її привітати.

— Капітане Віндгем,— сказала жінка.— Якби я знала, що вам так сподобався наш храм, то запросила б сьогодні супроводжувати нас із сагибом диваном.

— Ваша Високосте,— відповів я,— сподіваюся, ви зможете приділити мені трохи свого часу.

— Авжеж,— кивнула вона, повернулася до дивана і прошепотіла йому кілька слів.

Даве низько вклонився, вони зі священиком повернулися до храму. Магарані легенько торкнулася моєї руки.

— Прогуляємося?

Ми спустилися сходами у двір храму.

— Я так розумію, ви тут із приводу подій, що сталися минулої ночі,— тихо сказала вона, дивлячись прямо перед собою.

— Хотів дізнатися, чи все гаразд із третьою магарані.

— Пуніт прислав своїх людей до жіночої половини серед ночі,— сказала вона з люттю в голосі.— Її заарештували. Це неподобство.

— А принц Алок?

— Зараз дитина у безпеці. Я зроблю все можливе, щоб його захистити. Якою б не була правда, він ні в чому не винний.

— Ви захищатимете його? — здивувався я.

— Хто ж іще?

— Я гадав, його батько, магараджа.

Вона зупинилися й обернулася до мене.

— Те, що я вам скажу, має залишитися між нами. Магараджа серйозно хворий. Коли йому повідомили про арешт Девіки, його розбив параліч. Інакше, я впевнена, він заступився б і за хлопчика, і за його матір.

— Ви не вірите, що магарані Девіка причетна до змови проти Адгіра й Пуніта?

— Я не можу в це повірити. Боюсь, Пуніт бачить змову там, де її немає. Або навіть гірше, сам її і спланував.

— Вважаєте, що Девіка невинна і все це справа рук Пуніта?

— Хіба це не зрозуміло? Скажу вам, капітане, що я боюся за майбутнє. Магараджа у важкому стані, і Пуніта на завтрашній церемонії повернення Джаґґернаута можуть проголосити вже не юврaджем, а принцом-регентом. Народ, без сумніву, вважатиме це божим благословенням. А з такою божественною підтримкою він незабаром стане магараджею, і тоді... Хто знає...

— Що ви робитимете? — запитав я.

— Що я можу зробити? Я просто дружина чоловіка, який зараз при смерті. Я навіть не мати Пуніта. Мій вплив обмежений і слабшає з кожним днем.

Мене немов із ніг збили. Жахливо, як усе змінилося за одну ніч. І все це є наслідком моїх дій. Раптом мені дуже захотілося повірити словам магарані, що все це сплановано Пунітом. Чи міг він улаштувати втечу в'язня? Якщо так, навіщо євнуху йому допомагати? І навіщо жертвувати своїм життям заради принца? Немає ніякого сенсу.

— А міс Бідіка? — нарешті запитав я.— Тепер, коли заарештували магарані Девіку, її звільнять?

— Не можу сказати.

— Але ж вона не причетна.

Магарані зітхнула.

— Якщо все станеться так, як вирішив Пуніт, якщо вважатимуть, що тут замішана Девіка, не думаю, що він щось виграє, тримаючи міс Бідіку за ґратами.

— Вам відомо, що він хотів, аби вона стала його дружиною? — поцікавився я.

Вона знову кивнула.

— Таке навряд чи залишиться таємницею на жіночій половині. Можливо, Пуніт бажає продовжити її покарання за те, що дівчина відмовила йому, але я все одно спробую щось зробити, щоб її визволити, хоча

тут знадобляться час і хитрість. Якщо Пуніт дізнається про мою участь, триматиме її у в'язниці довічно.

Магарані помовчала, а тоді повернулася до мене й узяла за руку.

— Можна поділитися з вами своїми спостереженнями, капітане?

— Будьте такі ласкаві.

— Індія — земля багатьох релігій, і вони майже не погоджуються поміж собою, але всі вони мають дещо спільне — віру в те, що істинною сутністю нашого буття є душа.— Вона зробила паузу, розправила складки сарі.— Кожна душа унікальна, на різні душі впливають різні пристрасті, але ми віримо, що деякі душі мають покликання згори й мусять іти на цей заклик, якими би не були наслідки. Мені здається, що у вас душа сатьянвеші, шукача правди. Інакше навіщо б ви приїздили до Самбалпура? Як я зрозуміла, ви вже вистежили вбивцю Адгіра. Інший офіцер на вашому місці закрив би справу, але не ви. Ваша душа не дає вам спокою. Бажання знайти правду є невгамовним, нестримним, як колісниця господа Джаґґернаута. Вибору ви не мали, тож і приїхали сюди. І я впевнена, знайдете спосіб залишитися. Саме тому ви тут сьогодні вранці. Шукаєте правди.

Я похитав головою. З'явилося дивне відчуття, ніби стара просто грається зі мною. Містика завжди мене бентежила, а гіршої містики за індійську годі й шукати. Індійці довели її до такого ступеня, що, навіть якщо ви відкидаєте всі ці дурниці, вираз абсолютного спокою на їхніх обличчях змушує вас повірити, що вони мають рацію.

— Навіть якби щось можна було ще зробити,— зауважив я,— сумніваюся, що я зміг би. На жаль, я не маю тут повноважень, а якби й мав, навряд чи пани у Делі дозволили б мені ними скористатися.

Куточки її губ трохи піднялися в посмішці.

— Ходімо,— повела вона мене до воріт храму.

Перед нами текла річка Маханаді. Рівень води піднявся через дощі, що почалися в горах, і повноводні хвилі котилися по цій пересушеній землі. Жінка вказала на великий уламок скелі посеред бурхливої течії.

— Бачите той камінь? — сказала вона.— Одного дня, років за тисячу, води річки подрібнять цей камінь на пісок. Важко повірити, але саме так і станеться. Ви можете не дожити до цієї миті, але знаєте, що це правда.

— Не дуже розумію, до чого ви ведете,— зізнався я.

— Правда і її наслідки — різні речі, капітане. Правда не означає справедливості, як і шляхетне народження не наділяє мудрістю. Я знаю, що ваша душа шукає істини. Якщо ви побачите ще і справедливість, це буде дуже добре, та якщо ні, нехай так і буде. У будь-якому разі справедливість може набувати багатьох форм. Її навіть можна не впізнати, зустрівшись із нею.

Вона обернулася до храму. Даве і священик спостерігали за нами зі сходів.

— А тепер,— зітхнула магарані,— боюсь, мушу повертатися до палацу. Сьогодні, як ніколи, не варто затримуватися.

Я подякував їй за час.

— Пам'ятайте, капітане,— промовила вона, зробивши кілька кроків,— завжди шукайте правду, не переймайтеся через наслідки.

СОРОК

Я повернувся в будинок для гостей і застав Не Здавайся в їдальні. Він закінчував омлет. Побачивши мене, він так квапливо підвівся, що мало не перекинув стілець.

— Ви чули новини, сер? — випалив він.— Кажуть, що магарані Девіку заарештували.

— Це правда,— підтвердив я.

— Але чому? — розгубився він.

— Бо принц Пуніт вважає, що саме вона влаштувала замахи на нього та принца Адгіра, щоб трон міг зайняти її син.

— Але ж вона ще зовсім юна!

— На її боці був головних євнух. Його схопили, коли він допомагав снайперу втекти вночі. Обох чоловіків негайно стратили.

— Звідки вам усе це відомо?

— Я там був,— відповів я і махнув, щоб сержант повертався до сніданку.

— Де?

— У місті. Спостерігав, як їх убивають. Хто розказав вам про Девіку?

— Одна з покоївок. Вона розмовляє хінді.

— Ого, виявляється, ви таки розмовляєте з жінками?

Він зашарівся.

— Ніяких незручностей у розмовах зі слугами я не відчуваю.

Я сів навпроти, підійшла покоївка прийняти моє замовлення. Можливо, та сама, що розповіла Не Здавайся про події минулої ночі.

— Що сталося? — не заспокоювався сержант.

— Довга історія,— зітхнув я. Розповідати її аж ніяк не хотілося.

Але Не Здавайся так просто не відступиться.

Не згадуючи про свою роль, я передав основне:

— Усе, що вам потрібно знати: Пуніт узяв ситуацію під свій контроль. Схоже, наш приятель полковник Арора не на боці змовників. Він просто вагався, заслуговує злочинець ув'язнення чи в інтересах правосуддя краще, щоб голову йому розтрощив слон.

— Слон?

Я кивнув.

— Добре навчений. Знає, як поводитись із тілом людини.

— Це щось новеньке,— охнув сержант.

— Навряд чи. Якщо вірити полковнику, вони це практикують уже кілька століть. Як вам омлет?

— Га?

— Омлет,— повторив я.— Смачний?

Він витріщив очі, немов я божевільний.

— Замало чилі.

Я повернувся до покоївки і попросив омлет і горнятко чорної кави.

— Бачили вранці міс Ґрант?

— Не бачив, сер. Гадаю, вона в «Бомоні».

Сержант поглянув на годинник.

— Котра година? — поцікавився я.

— Майже восьма.— Він ковтнув чаю.— Що будемо робити, сер?

Я витягнув із кишені зім'яту пачку сигарет і запропонував одну йому.

— Перевіримо єдину версію, яка залишилася в нас,— сказав я, запалюючи свою сигарету.— Звіт Ґолдінґа.

На вулиці загудів автомобіль. Я визирнув із вікна і побачив червону альфа-ромео.

Полковник і мій омлет з'явилися одночасно, хоча якби омлет був таким же холодним, як і обличчя полковника, я б відіслав його назад.

— Капітане Віндгем,— привітався він.

— Полковнику,— кивнув я у відповідь.

Підводитись я не став. Жестом запросив його сідати. Якийсь час ми сиділи мовчки. Я затягнувся сигаретою і повільно видихнув.

— Гадаю, ви не згодні з моїми діями минулої ночі,— нарешті сказав він.— Ви мусите розуміти, що я не можу не підкорятися наказам Пуніта. Якби я не послухався, під ногою слона опинилася б моя голова.

— Мені здається,— відрізав я,— що в наших інтересах було допитати їх перед тим, як...

— Перед чим, капітане? Перед судом? Щоб вони про все розповіли? Гадаєте, народ хоче почути про зраду своєї молодої магарані? І що після цього? Ув'язнення? Як ви правильно зауважили, за вашими законами ми не маємо права нікого страчувати, навіть винних у найтяжчих злочинах. А допитувати їх... Вони ж фанатики. Той, якого ви мало не схопили у Калькутті, вирішив за краще вбити себе, ніж відповідати на ваші запитання. Чому ж ви вирішили, що ці від нього відрізнятимуться?

— Вони могли щось знати про зникнення Ґолдінґа,— не здавався я.

Полковник скривився.

— Ви хватаєтеся за соломинку, Віндгеме. Може, ми образили вашу чутливість, але не намагайтеся раціоналізувати все, стверджуючи, що якби ми залишили їм життя, це б допомогло слідству.

— А ви переконані, що за цим стоїть третя магарані? — запитав я.

Він подався вперед і поклав руки на стіл.

— Це єдина версія, яку підтверджують факти. Їй відомо, що магараджа не затримається надовго на цьому світі. Оскільки вона його улюблена дружина, то і знає про це більше за інших. Коли чоловік помре, вона втратить свій вплив. А що станеться з її малим сином?

Він узяв зі столу серветку і покрутив її в руках.

— Вона мусить усвідомлювати, що єдиний спосіб забезпечити принцу Алоку добре майбутнє — вибити двох принців, які заважають йому зайняти трон. Із допомогою Саїда Алі вона розробила план. Але тут почалися перешкоди. Їх підслухала наложниця, Рупалі, яка передала Адгіру записки із застереженнями. Незважаючи на це, замах на нього виявився вдалим, і лише завдяки вам напад на Пуніта закінчився невдачею, снайпера схоплено і повернено у Самбалпур. Новини про його ув'язнення доходять до Девіки, і вони з євнухом улаштовують втечу злочинця. Хто ще може швидко отримати печатку магараджі й особистий автомобіль?

— Тепер моя черга дещо розповісти вам,— почав я.— Вам відомо, в якому стані сьогодні магараджа?

Він нахмурився.

— Ні. Що ви чули?

— Схоже, коли магараджа почув про вашу невеличку виставу й арешт третьої магарані, його розбив параліч. Довго він не протягне, і це означає, що Пуніт стане магараджею набагато раніше, ніж очікувалося.

— Це справжня трагедія,— зітхнув полковник, навіть не намагаючись пояснити: це він про здоров'я магараджі чи про коронацію принца.

— Тож чому ви тут, полковнику? Зважаючи на нічні події, не кажіть, що прийшли, аби заспокоїти моє сумління.

— Ґолдінґ,— відрізав він.— Учора ви сказали, що знайшли в сейфі Даве два примірники звіту.

Я обернувся до Не Здавайся.

— Нехай про це розповість сержант.

— Дві версії, так,— підтвердив Не Здавайся.— Я уважно їх переглянув. Більшість тексту ідентична, відрізняються лише цифри та висновки. Під обома стоїть ім'я Ґолдінґа, хоча підписи відрізняються.

— Що це означає? — потер чоло Арора.

— Один примірник зазначає, що добувати алмази можна ще багато років, інший малює набагато гіршу картину. Загальна вартість копалень також суттєво відрізняється.

Полковник почухав бороду.

— Я так розумію, обидва примірники справжніми бути не можуть.

Не Здавайся знизав плечима.

— Важко це уявити.

— Тож який із них справжній, а який підробка?

— Не можу сказати напевне, доки не побачу геологічний звіт і пояснювальні нотатки Ґолдінґа. Вони й досі в його кабінеті. Я планував зайнятися ними сьогодні вранці.

— Ми перевіряємо теорію,— додав я.— Тут уплутаний диван, але залишається ще багато дірок.

— Дірок? — хмикнув полковник.— Гадаєте, зможете їх заповнити?

— Спробуємо. Хоча після того, як ви розчавили наших ворогів, способів зробити це зовсім небагато.

Він скривився.

— Де ваш бойовий дух, капітане?

У двері їдальні постукали, й увійшов Кармайкл, задоволений, як той мул.

— Кармайкле,— привітав його полковник.— Що привело вас сюди?

— Маю передати листа капітану Віндгему,— пояснив той, вручаючи мені вологий конверт із моїм прізвищем.

Я зірвав печатку і витяг звідти єдиний аркуш паперу з титульною позначкою Міністерства у справах Індії вгорі та підписом віце-короля внизу. Кармайкл промокнув чоло хустинкою.

— Задуха просто нестерпна,— сказав він, ніби відповідаючи на запитання, яке ніхто не ставив.

Я швидко переглянув листа. Один абзац, надрукований на машинці, з одинарним інтервалом. Наказ мені та Не Здавайся повернутися до Калькутти.

— Телеграфну лінію полагодили? — поцікавився я.

— Ні,— відповів посол.— Досі не працює, але я відправив листа, у якому пояснив ситуацію, у понеділок увечері потягом до Джхарсуґуда. Звідти телеграму передали в Делі. Сам віце-король вимагає вашого повернення. Конверт принесли менш ніж годину тому. Я дозволив собі забронювати вам купе у сьогоднішньому вечірньому потягу.

— Дуже люб'язно з вашого боку,— кивнув я, передавши листа Не Здавайся.— Погляньте, сержанте, і скажіть, чи можна вважати це наказом.

— Авжеж, це наказ! — вигукнув Кармайкл. Його чоло знову вкрилося потом.— Від самого віце-короля. Вище за нього в Індії нікого немає.

— Усе одно,— промовив я, не спускаючи очей із Не Здавайся.— Краще переконатися.

Сержант підвів очі й кивнув.

— Дуже добре,— погодився я.— Якщо це все, містере Кармайкле, гадаю, сьогодні день буде напруженим… чи ви не чули?

— Що не чув?

Ми з полковником Аророю перезирнулися.

— Містере Кармайкле,— сказав полковник,— вам краще піти до палацу і попросити аудієнції у дивана.

Я проводжав поглядом Кармайкла і полковника і загасив сигарету об срібну попільничку. Настрій було геть зіпсовано. Моє перебування в Самбалпурі закінчено. Двоє людей убито, магарані заарештовано, магараджу розбив параліч, а справу так і не завершено. На мить мене охопило велике бажання, щоб розслідування можна було назвати завершеним. Інакше кров, пролита вночі, і та, яка ще проллється, буде на моїх руках.

Я підвівся.

— Ви куди, сер? — запитав Не Здавайся.

— Збирати речі,— відповів я.— Пропоную і вам цим зайнятися.

Він підняв брови.

— А Ґолдінґ? Мені здавалося, ви хочете його знайти.

— Це було до того, як ми отримали листа від віцекороля,— зітхнув я.

— Але звіти, сер? — не відступав Не Здавайся.— Нам же відомо, що відбувається щось непристойне. Ви самі казали, що, коли знайдемо Ґолдінґа, матимемо ключ до розгадки.

Я похитав головою.

— Ґолдінґ мертвий.

Не Здавайся немов ударили.

— Ви не можете сказати цього напевне, сер.

— Пігулки,— пояснив я.— У шафі ванної кімнати я знайшов пляшечку. Тіоціанат натрію, прописують при серцевих захворюваннях. Викрали його чи сам він поїхав, але ці пігулки потрібні йому, щоб лишатися живим.

Не Здавайся безвольно опустився на стілець.

— Але ж, сер…

Фрази він не закінчив.

— Усе, що ми маємо, лише теорія,— продовжив я.— Ніби Ґолдінґ викрив шахрайство дивана. Нічого не пов'язує його зникнення з убивством юврадж а. Ніяких доказів ми не маємо.

— Отже, здаємося? — промовив він.

— Ви самі читали листа віце-короля,— зітхнув я.— Він наказує негайно повертатися до Калькутти, погрожує депортацією. Коротко та ясно.

Не Здавайся зняв окуляри і витер лінзи кутиком серветки.

— Найближчий потяг о десятій вечора,— нарешті сказав він.— Пропонуєте просто сидіти по своїх кімнатах?

— Що можете запропонувати ви, сержанте?

— Звісно, старший офіцер — ви, сер,— почав він.— Але ж ми можемо переглянути папери в кабінеті Ґолдінґа?

А хлопець має рацію, чорт його забирай. Щось тут не так, і Не Здавайся це теж відчуває. Вибору не залишається, мусимо копати.

СОРОК ОДИН

Я наказав Не Здавайся братися до роботи й пообіцяв зустрітись у кабінеті Ґолдінґа за годину. Доти мусив відвідати ще одне місце.

На вулицях нічого цікавого не було. Місце, де вчора розбився пурда-автомобіль, нічого не видавало, крім викривленого телеграфного стовпа. Я проїхав повз нього і припаркувався біля «Бомона». За конторкою сидів інший службовець. Не звертаючи на нього уваги, я піднявся до дванадцятого номера і постукав у двері. Затримав дихання, чекаючи, коли Енні відкриє, але минуло кілька секунд і тисяча думок, жодна з яких не була приємною, а відповіді не було. Я постукав знову, цього разу голосніше.

— Хвилиночку! — почувся приглушений голос, і я з полегшенням зітхнув.— Хто? — Голос став голоснішим.

— Це я. Сем.

Двері відчинилися, і мене зустрів запах її парфумів і сама вона, загорнута в шовковий халат і з рушником на голові. От би це її вбрання було таким же звичним для мене, як і аромат.

— Усе гаразд, Семе?

— Не зовсім.

— Це ви про минулу ніч?

— Ви вже знаєте? — Я намагався не видавати свого здивування.— Вам Пуніт розповів?

— До чого тут Пуніт? Я про ваше зникнення. А ви про що, Семе? Що сталося? Це якось пов'язано з полковником Аророю?

— Що? — Стримати подив було б важко.

— Учора. Я була там, коли полковник зателефонував Пуніту. Ми ще танцювали.

— Що саме відбулося?

Вона відступила від дверей.

— Вам краще зайти.

Я увійшов до кімнати. Майже така ж, як у міс Пемберлі, за винятком п'яти величезних букетів троянд, кожен з яких перев'язаний червоною шовковою стрічкою і поставлений у вазу завбільшки з відро.

— Захоплюєтесь садівництвом? — прокоментував я.

— Це від Пуніта,— відмахнулася вона.

— Усі п'ять?

— Усі п'ять,— кивнула Енні.— Один букет щоранку і один — після обіду.

— Трохи забагато,— завважив я.— Перевіряли, чи не отруєні?

— Мабуть, вам краще зачекати в коридорі,— відповіла вона.

— Або вам,— огризнувсь я.— У мене жахлива сінна гарячка, тож краще розкажіть мені все, доки в мене сльози не полилися.

Я сів на ліжко, демонстративно відсунувши вазу на столику якомога далі.

— Здається, вже було після опівночі,— сказала вона, повертаючи вазу на місце.— Ми ще лишалися у вітальні. Пуніт, Даве, Кармайкли і я. Тут увірвався охоронець. Ми саме танцювали фокстрот, і Пуніту втручання не дуже сподобалося, але до телефону він пішов. За кілька хвилин повернувся, заявив, що вечірку закінчено і на нього чекають невідкладні справи. Ось і все. Він вийшов із кімнати. Ми теж розі-

йшлися. Я пішла шукати вас, але не знайшла. Куди ви втекли?

— Байдуже,— відповів я.— Пригадайте, будь ласка, яким був Пуніт, коли повернувся?

— Тобто?

— Здивований чи приголомшений?

Вона на мить замислилась і похитала головою.

— Ні. Принаймні, мені так не здалося. Послухайте, Семе, що відбувається?

— Магарані Девіку заарештували,— пояснив я.— Можливо, вони з євнухом намагалися розчистити дорогу до трону принцу Алоку.

Вона так і охнула.

— Повірити не можу! Це правда?

— Вона мала мотив,— зітхнув я.— Факти не на її користь.

Енні підійшла до вікна, знову повернулася до мене.

— Має бути якесь інше пояснення. Вони допитали євнуха? Що він каже?

— Небагато. Він помер.

— Як?

Я пригадав нічну страту. Крики натовпу, коли слон розтрощив череп Саїда Алі.

— Краще вам цього не знати.

— А магараджа? Він дозволив заарештувати свою дружину?

— Наразі він нічому не може завадити,— сказав я.— Коли йому пред'явили докази її вини, його розбив параліч. Тепер за все відповідає Пуніт.

Схоже, це стало для неї несподіванкою.

— Що ж, вітаю, Семе,— нарешті промовила вона.

— З чим?

— Гадаю, принц буде вам дуже вдячний за те, що врятували вчора йому життя. Може, навіть запропонує якусь посаду.

Важко сказати, жартує вона чи ні.

— Сумніваюся. До того ж віце-король наказує мені повертатися до Калькутти. Потяг вирушає о десятій вечора. Вирішив вам про це повідомити.

СОРОК ДВА

Дорогу назад навряд чи можна було назвати приємною. Сонце й досі не визирнуло з-поза запони сірих хмар, але спека вже стала нестерпною. Час від часу здалеку доносилися перекотисті звуки грому.

У Будинку троянд вирувало життя. По коридорах із одного кабінету в інший бігали стурбовані люди з теками та наказами. Намагаючись ні з ким не зіштовхнутись, я пройшов до порожнього коридора перед кабінетом Ґолдінґа і відчинив двері.

Не Здавайся сидів за столом бухгалтера, з головою занурившись у купу паперів.

— Знайшли щось? — поцікавився я.

— Так, сер,— підвів він очі.— Ці документи я бачив ще позавчора. Але тоді вони нічого для мене не значили. Тепер же я впевнений, що зможу сказати, який із двох звітів справжній.

— Скільки вам іще знадобиться?

— П'ять хвилин. Якщо мене не відволікати, сер.

Я дав йому спокій і підійшов до вікна. З нього відкривався вид на сад і Сур'я Махаш удалечині. Над палацом і досі майорів прапор. Я відчув таке-сяке полегшення: яким би не був стан магараджі, він іще живий.

Робити було нічого, тож я взявся роздивлятися мапу на стіні, ту, що була вкрита хрестиками. Коли ми були тут востаннє, особливої уваги я на неї не звернув, бо не знав, що саме шукати. Тепер вона мене зацікa-

вила — не тільки скупченням червоних хрестиків, імовірніше, самотнім чорним на південному заході. Я придивився пильніше. Хрестик стояв біля населеного пункту, містечка чи села, під назвою Ремунда. Я підійшов до столу і набрав номер кабінету полковника Арори. Він відповів після третього гудка.

— Арора.

— Це Віндгем.

— Чим можу допомогти, капітане? — Голос у нього був виснажений.

— Чи біля Ремунди є алмазні копальні? — запитав я.

— Навіщо вам це? Вам наказали повертатися до Калькутти. Тут вам більше нема чого робити.

Авжеж, він має рацію. Утім…

— Я не дуже старанно дотримуюсь наказів, полковнику,— відповів я.— А невеличку справу про зникнення Ґолдінґа ми так і не закрили.

— Продовжуйте.

— Ми дуже близькі до того, щоб довести причетність дивана до цього,— збрехав я.

На іншому кінці лінії запанувала тиша. Я чув дихання полковника.

— Що вам відомо?

— Ремунда,— повторив я.— Ґолдінґ позначив місце поруч із цим населеним пунктом на мапі. Там є якісь копальні?

— Ні. Алмази добувають лише на півночі, на рівнині між річками Маханаді та Брахмані. Хай би там що не було біля Ремунди, то аж ніяк не алмазні копальні.

— Мені б хотілося туди з'їздити,— попросив я.— Дізнатися, чому саме Ґолдінґ позначив це місце на мапі.

— Ремунда за двадцять миль звідси,— сказав він.

— Усе одно хочу.

— Так приспіло? Гаразд,— раптом погодився він.— Не зупинятиму вас. Навіть автомобіль накажу виділити. На коли він вам потрібен?

— Поїдемо, щойно закінчимо тут.

Я поклав слухавку.

— Що скажете, сержанте?

Він кинув документи на стіл, зняв окуляри і відхилився на спинку стільця.

— Звіт із меншими цифрами збігається з підрахунками Ґолдінґа, сер. Схоже, він і є справжнім.

— Чудово,— похвалив я його.— Якби я був людиною азартною, поставив би на те, що диван хоче показати магараджі й Англо-Індійській діамантовій корпорації другий звіт.

СОРОК ТРИ

Їхали ми цілу вічність. Дві години невідомо куди, ще й на двісті років у минуле. Місцями путівець був розмитий водою, бо в горах уже почалися дощі. Кілька разів водію доводилось об'їжджати: там, де ще вчора було сухе русло річки, вирував бурхливий потік.

Ремунда виявилась купкою мазанок під очеретяними дахами, що тулилися навколо храму та криниці. Як це часто буває в Бенгалії, стіни хатинок були обліплені коров'ячими кізяками, які вдень висихали на сонці, а ввечері їх використовували як паливо. На цьому схожість закінчувалась. На відміну від бенгальських селищ з їхніми пальмами й бананами, зі смарагдово-зеленими ставками для купання та риболовлі, тут усе було брунатним від пилу і сухим.

Не Здавайся попросив водія зупинитися біля криниці. Двигун замовк, і запала тиша, яку порушували лише крики птаха на почорнілому дереві. Спочатку селище здалося покинутим. Утім, придивившись, можна було помітити ознаки життя: кілька худорлявих курчат, укритих пилом, борсалися на узбіччі; собака лінниво позіхав у затінку стіни; рух у темряві діри, яка була за вікно.

З боку маленького побіленого храму лунало тихе дзенькання. На бамбуковій жердині на даху безвольно висів шафрановий прапор. Я кивнув Не Здавайся, і ми пішли туди. Дзенькання виявилося звуком дзвоника,

які індуси використовують під час релігійних церемоній, його супроводжував монотонний спів.

Я зачекав за порогом, а Не Здавайся увійшов шукати священика. Усередині можна було роздивитися трьох ідолів. Маленькі, грубо витесані, але помилитися було важко: завеликі очі, куці руки і відсутні ноги — усі ознаки Джаґґернаута і його брата і сестри.

Спів припинився. Не Здавайся розмовляв зі священиком. Схоже на хінді. Я запалив сигарету і став чекати. Коли сержант вийшов, він повернувся до храму, торкнувся чола і грудей правою рукою, як і Енні у самбалпурському храмі кілька днів тому.

Я передав йому сигарету, він із вдячністю її взяв.

— Порадуєте? — запитав я, витираючи піт із чола.

Він сунув сигарету до рота, витягнув коробочку сірників із кишені.

— Арора мав рацію. Копалень тут немає.— Він запалив сірник.— Але є печера.

— Печера?

— Так.

Усередині знову задзенькав дзвоник.

— Священик каже, що вона за півмилі звідси. Там поворот праворуч, до пагорба. За його словами, останнім часом там щось відбувалося. Люди не місцеві. На вантажівках. Але тиждень тому діяльність припинилася.

— У селищі зараз хтось є?

Не Здавайся похитав головою.

— Навряд чи, сер. Тут займаються сільським господарством, хоча в це важко повірити,— пояснив він.— Усі селяни зараз у полях.

Я загасив сигарету об стовбур дерева і попрямував до автомобіля.

— Їдьмо.

За десять хвилин від головної дороги відхилився путівець і повів нас на північ. Проїхавши ще трохи, ми побачили пагорб.

— Це, мабуть, він,— показав Не Здавайся на рудуватий курган.

Ми під'їхали ближче і побачили вхід до печери: темну щілину на тлі червонуватого каменя. Не Здавайся наказав водію зупинитися. Ми вийшли і пішли туди, продираючись крізь сухий чагарник. Тут не було нікого. Якби не дерев'яні підпори, які розширювали і підсилювали природний отвір, що вів до печери, важко було б повірити, що сюди ступала нога людини.

— Що вам це нагадує? — запитав я.

— Я не експерт, сер,— відповів Не Здавайся,— але це дуже схоже на вхід до копальні.

— Зайдемо всередину?

Сержант здригнувся.

— Ви ж не боїтеся привидів?

— Боюсь,— зізнався він,— але проблема не в них, сер.

— У чому ж?

— Кажани. Там їх мусить бути сила-силенна.

— Зараз день. Хоча ліхтарик нам не завадить. Подивіться в машині.

Озброївшись ліхтариками, ми ступили всередину. Уже за кілька футів у ніс ударив аміачний сморід. Я витяг хустинку і прикрив ніс і рот, але це не допомогло.

З очей бризнули сльози, але я не відступив, хоч і не знав, що саме шукаю. Денне світло від входу дуже скоро розсіялося, і Не Здавайся за моєю спиною увімкнув ліхтарика, освітивши купу величиною у кілька футів заввишки чогось схожого на брунатний рис.

— Я ж попереджав, сер! — вигукнув Не Здавайся.— Послід кажанів! Цих істот тут, певно, тисячі.

Він передав мені ліхтарика, і я посвітив на стіни. Ось і прямокутний виріз у скелі.

— Сюди! — повернув я до тунелю, явно зробленого руками людей.

Хід повільно спускався вниз, і за кілька хвилин ми відчули, як змінився тиск. Сморід від посліду кажанів поступово зменшився. Хай би там що не було в цій шахті, то явно не кажани.

Ми продовжували спускатись, і незабаром я перечепився через уламок скелі й мало не впав. Посвітивши на підлогу, побачив блискучі чорні камінці. Опустився на коліно, підібрав один, уважно роздивився і поклав до кишені.

— Що саме ми шукаємо, сер? — поцікавився Не Здавайся.

— Зрозуміємо це, коли побачимо,— відповів я.

Та відповідь я вже знав. Не Здавайся теж помітив. Ледь відчутний запах.

— Ходімо,— поквапив я, і ми пішли далі.

Душок ставав дедалі сильнішим: той особливий сморід гнилі із неприємно-солодкавим запахом. Помилитися не можна. Десь поблизу труп і лежить він тут недовго.

Ми обережно просувалися по нерівній підлозі і раптом побачили його прямо перед собою. Купа шмаття і плоті ніби тремтіла.

Не Здавайся прикрив рота рукою.

— Личинки,— промовив він.— Огидно.

— Це Ґолдінґ?

— Важко сказати, сер.

Я посвітив ліхтариком на труп, що вже почав розкладатися. Одяг і волосся вказують на європейця.

Сержант нахилився, щоб краще роздивитися. Вельми хоробрий вчинок. Ще рік тому він непритомнів, ледь побачивши кров. А тепер роздивлявся гниле тіло, що лежало бог знає на скільки футів під землею. У світлі ліхтарика виблиснуло щось металеве. Я опустився навколішки поруч із Не Здавайся.

— Що це таке? — запитав він.

— Перстень із печаткою Ґолдінґа.

СОРОК ЧОТИРИ

До Самбалпура ми повертались у повному розпачі. Дві години видалися шістьма. Кожна миля, яку ми долали, ставала довгою подорожжю, оплаченою найдорожчою валютою, яку ми мали,— часом.

Кістки мої нили. Те, що ми знайшли Ґолдінґа, по-своєму допомогло. Ми відшукали не лише його тіло, а ще, на мою думку, причину його вбивства. Шматочки головоломки ставали на свої місця. Диван продавав алмази — для себе або ще для когось. Ґолдінґа він убив, бо бухгалтер викрив його шахрайство і відмовився від хабаря. А де знайти краще місце для тіла, ніж шахта у богом забутій місцевості?

Але радість згасала, зіткнувшись із холодною реальністю: може, я і розкрив справу, але зробити вже нічого не міг. Я вважав, що відшукав істину, і, якщо вірити старій магарані Шубхадрі, це мене мусить цілком задовольнити. Усе це дуже духовно, дуже по-індійському. Та я британець, і думка про правду без справедливості не давала спокою.

Удень небо почорнішало від хмар, і коли на обрії замерехтіли перші вогники міста, впали перші краплі дощу.

Не Здавайся поруч зі мною посміхнувся.

— Що вас насмішило, сержанте?

— Просто пригадав мапу в кабінеті Ґолдінґа, сер. Схоже, хрестик іноді дійсно позначає місце.

— Ваша правда, хоча нечасто він указує на місце, де знайшла свій останній притулок людина, яка цей хрестик і поставила на мапі.

Побувавши в шахті, я, схоже, зміг би запропонувати версію того, що позначає цей хрестик. Полковник Арора не сумнівався, що в цій місцевості алмазних копалень не було. Він має рацію. Я не експерт, але навіть я можу розпізнати кам'яне вугілля, коли його побачу.

— Мусимо зв'язатись із полковником, щойно дістанемося міста.— Мене раптом охопило нетерпіння. Я вирішив виступити проти дивана.

Не встиг автомобіль зупинитися перед Будинком тро-янд, я вискочив і кинувся вгору, перестрибуючи через сходинки. Не Здавайся не відставав. Ми увірвалися до кабінету полковника Арори, налякавши його мініатюрного секретаря.

— Де полковник? — видихнув я.

— У Його Високості принца Пуніта,— відповів чоловік, підводячись зі стільця.

— Знайдіть його,— наказав я, перевівши дух.— І скажіть, що капітан Віндгем мусить негайно з ним переговорити.

Секретар виглянув у вікно і спохмурнів, побачивши дощ.

— Зателефоную приватному секретарю принца,— сказав він, піднімаючи слухавку телефона на своєму столі.— Так буде швидше.

І сухіше.

Секретар набрав номер із однієї-єдиної цифри, попросив оператора з'єднати і зачекав. Із кожним гудком він починав нервувати дедалі більше, ніби боявся, що, як ніхто не відповість, доведеться йому таки бігти до палацу. Нарешті почулося клацання. Він посміхнувся і швидко заговорив хінді. Відповідь була такою ж швидкою, секретар закивав головою. За кілька секунд він передав слухавку мені.

— Що сталося, капітане? — пролунав знайомий голос.

— Хвилиночку, полковнику,— сказав я.

Обернувся до секретаря і попросив вийти з кімнати. Той хотів було заперечити, але передумав, бо Не Здавайся схопив його під руку і повів до дверей.

Я повернувся до телефону.

— Ми його знайшли.

— Ґолдінґа?

— Те, що від нього лишилося.

— Де?

— У шахті поблизу Ремунди.

— Вважаєте, що до цього причетний Даве?

— Ґолдінґ зустрічався з Даве того дня, коли зник, а його звіт знайшли в сейфі Даве разом із підправленим варіантом.

— Це не переконливі докази.

— А вони потрібні? — вибухнув я.— Навіть якщо ми не можемо довести причетність Даве до вбивства Ґолдінґа, ми можемо довести його шахрайство. Усі докази можна знайти в сейфі Даве і серед паперів у кабінеті Ґолдінґа. Як я зрозумів, тепер, коли магараджа не може нічого зробити, усі рішення прийматиме принц Пуніт. Після вашої вчорашньої вистави принц вам явно довіряє. Упевнений, ви можете переконати його покарати Даве. Таким чином посада дивана звільниться. Мені здається, що на вас очікує швидке підвищення.

На мить запанувала тиша.

— А яка від цього користь вам, капітане?

— Хочу, щоб останки Ґолдінґа забрали й поховали по-християнському і щоб Даве відповів за свої злочини,— відповів я.— Якщо я зможу довести його шахрайство, то в Самбалпурі йому знайдеться гідне покарання за всі злочини. Особливо якщо новим диваном будете ви.

Він розреготався.

— Тож ви більше не вірите у презумпцію невинності? Не скажу, що мене це дуже дивує.

— Я вірю в справедливість.

Він помовчав і сказав:

— Зустрічаємося біля кабінету магараджі за годину.

СОРОК П'ЯТЬ

Я поклав слухавку.

— Що тепер, сер? — запитав Не Здавайся.

— Тепер, сержанте, збирайте свої речі.

— А Даве? Арора його заарештує?

— Дізнаємося за годину. Що б там не сталося, ми мусимо встигнути на потяг.

Він із цікавістю поглянув на мене.

— Схоже, ви квапитеся поїхати, сер.

Може, він і не помиляється.

— Дурниці,— відрізав я.

Ми пішли назад до гаража. До будинку для гостей було зовсім недалеко, але лляв такий дощ, що йти пішки було б нерозумно, якщо ми не збиралися пливти. Ми знайшли водія і попросили старий Мерседес-сімплекс.

Автомобіль зупинився під портиком, Не Здавайся вийшов.

— Ви не йдете? — запитав він.

— Мушу спочатку дещо зробити,— відповів я.

Він кивнув і пішов усередину, а я наказав водію їхати до міста.

Фойє «Бомона» виблискувало чистотою, виснажений коридорний натирав підлогу вологою ганчіркою. Я піднявся на другий поверх і постукав у двері Енні.

Цього разу вони відчинилися майже негайно.

— Семе,— сказала вона,— ви маєте такий вигляд, ніби ходили поплавати.

— Не хвилюйтеся,— махнув я на вікно,— скоро й ви таку можливість матимете. Потяг до Джхарсуґуда відходить о десятій. Може, приєднаєтеся до нас?

— Краще вам зайти,— відступила вона.

Вираз її обличчя мене стурбував, але, заходячи до кімнати, я ще плекав надію, що можу помилятися.

Букети стояли на своїх місцях, до них додалася ще парочка.

— Квіти із собою візьмете? — запитав я.

Вона не відповіла. Натомість підійшла до вікна й заходилася його зачиняти. Мені стало зле. Кумедний мав я вигляд: такий собі мокрий собака, з якого ціла калюжа натекла. Немає сенсу чекати, доки вона сама скаже. Краще вже я. Може, якась краплинка почуття власної гідності лишиться.

— Ви не їдете, так?

Вона обернулася.

— Пуніт попросив мене залишитися,— сказала вона.— На кілька днів. На тиждень чи трохи більше... Завтра закінчується свято Джаґґернаута, він повертається до свого дому. Може, навіть коронація відбудеться.

Ось і воно. Одне-єдине коротеньке речення, яке позбавляло мене всіх надій.

На тиждень чи трохи більше. Люб'язно з її боку підсолодити пігулку, але очі її видали. Вона дійсно може повернутися до Калькутти за тиждень, але якщо й так,

незабаром знову приїде сюди. Схоже, Пуніт переміг. Власне, він завжди перемагає. Він принц, ще й королем от-от стане. Варто йому лише голос підвищити, як цілий світ перед ним схилиться. А коли я підвищую голос, то лише хрипну. Я мусив зрозуміти, що не маю жодного шансу, коли побачив, як він танцює той фокстрот. Яка жінка не закохається в чоловіка, який уміє танцювати?

Я хотів було заперечити, сказати, що Пуніт безпринципний, пихатий павич; що вчора він наказав стратити двох людей. Але сенсу в цьому не було. Хай би що я не сказав, вона побачить лише ревнощі і буде певною мірою права. У будь-якому разі, вона доволі розумна, щоб самій вирішувати, тож я відмовився від цієї думки. Іноді варто визнавати свою поразку. Програвати не соромно, але програти людині, якій лише двадцять чотири години тому я врятував життя, було все одно, що отримати добрячий удар у зуби.

— Добре.— Я поглянув на годинник: — Час мені йти. Не Здавайся чекає.

Я вийшов із кімнати і поплентався вниз.

Двадцять хвилин по тому я вже сидів у своїй кімнаті в будинку для гостей. Віяв сильний вітер, стукотіли віконниці. Під вікном утворилася калюжа. Я замкнув двері, зняв мокру сорочку й упав долілиць на ліжко. Руки й ноги крутило, у голові почав згущуватися туман. Непогано було б випити, ще краще покурити опію, але нічого із цього я не мав. У вухах досі бриніли слова Енні: «На кілька днів». Та я вже занадто старий і занадто цинічний, щоб повірити в це.

Я поміркував над абсурдністю всього, тоді збагнув, що мені просто шкода себе,— а англійцю в Індії це аж

ніяк не годиться, не личить. Тож я стягнув себе з ліжка, зняв решту мокрого одягу, одягнув свіжу білизну. Покидав речі у валізку, пішов до ванної та побризкав обличчя теплою водою. П'ять хвилин по тому я вийшов за двері й зустрівся з Не Здавайся біля сходів.

— Усе гаразд, сер? — запитав він.

— Гаразд,— кивнув я.— Тепер ходімо подивимося, чи зможемо заарештувати дивана.

СОРОК ШІСТЬ

Дощ подужчав. Нас провели по палацу в кабінет, де ми вперше зустрілися з магараджею. Цього разу за столом сидів його син Пуніт, праворуч від нього стояв Арора. Світло в кімнаті було тьмяним, ніби для того, щоб надати ще більшої виразності бурі за вікном. Спалах блискавки освітив обличчя принца, вираз якого відповідав непогоді. Обличчя ж Арори не виражало нічого.

Ми увійшли, принц підняв очі, але не підвівся і не запропонував нам із Не Здавайся сісти.

— Це правда? — запитав він.— Даве потайки краде?

— Усе, що я можу вам сказати,— відповів я,— у сейфі дивана ми знайшли два примірники звіту Ґолдінґа щодо оцінки алмазних копалень. І вважаємо, що один із них фальшивий, сфабрикований Даве.

Відповідь, схоже, викликала в Пуніта роздратування.

— Тримати в сейфі два звіти — це навряд чи злочин,— сердито зауважив він.

— Лише це — ні,— продовжив я.— Але Ґолдінґ записав у щоденник, що призначив із ним зустріч, і одразу ж після неї зник. Тіло Ґолдінґа ми знайшли в шахті кілька годин тому.

Принц похитав головою.

— Якщо дозволите, Ваша Висококосте,— втрутився Не Здавайся.— Існує спосіб перевірити, чи Даве причетний до змови. Попросіть його прийти і прихопити із собою звіт Ґолдінґа. Він не приховує, що звіт у нью-

го. Якщо принесе справжній, той, що узгоджується з документами Ґолдінґа, він чистий. Якщо ж принесе інший…

Пуніт замислився, тоді повернувся до Арори.

— Де він?

— У Будинку троянд, Ваша Високосте,— відповів полковник.— Завдяки вчорашнім подіям там зараз увесь Кабінет.

Десь далеко загули барабани, немов птахи залопотіли крилами. За кілька секунд все знову затихло. Пуніт прислухався. Він ще більше спохмурнів.

— Покликати його,— наказав він.— Негайно.

Арора взявся за телефон і за мить уже говорив із Даве.

— Сагиб диван,— сказав він,— Його Високість юврадж вимагає вашої присутності в кабінеті магараджі.

Він називав Пуніта юврaджем, хоча новим кронпринцом його мають назвати лише завтра. Арора явно вже вибрав собі нового господаря.

— Він хоче почути, як просуваються переговори з Англо-Індійською діамантовою корпорацією,— продовжував полковник,— і просить вас принести звіт містера Ґолдінґа.

На іншому кінці лінії почувся голос дивана, хоча слів було не розібрати.

— Негайно,— сказав Арора і поклав слухавку. Повернувся до Пуніта: — Готово, Ваша Високосте.

Принц поміркував і додав:

— Візьміть двох своїх людей, нехай супроводять сюди Даве. Не хочу, щоб той заблукав або потонув між Будинком троянд і палацом. Принаймні не зараз.

Арора клацнув підборами й вийшов.

Дощ лив як з рукава, вітер гримав віконницями.

— Капітане Віндгем,— сказав Пуніт,— тепер це внутрішня справа Самбалпура. Але мені хотілося б,

щоб ви залишилися. Прошу вас із сержантом відійти вбік і тримайтеся так, щоб вас не було помітно.

Ми з Не Здавайся так і зробили. За кілька хвилин двері відчинилися й увійшов мокрий диван у супроводі таких же мокрих охоронців, ходу замикав Арора. У руках диван стискав документ, обкладинка якого також була вологою.

— Ви хотіли мене бачити, Ваша Високосте,— сказав він солодким голосом кімнатного цуцика, яким звертався й до Адгіра, коли ми вперше зустрілися.

Пуніт поморщився, немов від Даве тхнуло.

— Саме так, сагибе диване. Я бажаю знати, на якому етапі переговори з Англо-Індійською діамантовою корпорацією.

Даве витер із чола краплі води.

— Усе йде гладко, Ваша Високосте. Вони не погоджуються з деякими пунктами, але я переконаний: усе це можна вирішити й укласти сприятливу для Самбалпура угоду.

— Радий це чути,— кивнув Пуніт.— Лишаю подробиці вам, а сам хочу знати ось що: якою є вартість копалень і чим ті покидьки за них заплатять?

Даве пожвавішав.

— Маю для вас добрі новини, Ваша Високосте. Ціна буде дуже доброю.— Він підняв документ.— Радий повідомити, що вартість копалень у звіті дуже тішить.

Пуніт простягнув руку:

— Можна подивитися?

— Авжеж, Ваша Високосте,— вклонився Даве, підійшов до столу і передав звіт принцу.

Пуніт погортав сторінки. Кілька разів кивнув і передав документ Аропі.

— Дайте сержантові,— махнув він у бік Не Здавайся.

Даве мало не підстрибнув, побачивши нас. На обличчя його немов хмара набігла.

— Ваша Високосте,— пробелькотів він,— цей документ висловлює нашу позицію в переговорах із корпорацією. Він конфі…

Пуніт жестом обірвав його.

— Ну? — запитав він.— Це справжній звіт?

Не Здавайся переглянув документ, підвів очі й похитав головою. Раптом події надзвичайно прискорилися.

Пуніт почав лаятись, Арора закричав на охоронців, наказуючи заарештувати дивана. Доки солдати заламували йому руки, Даве благав принца змилуватися. Вигляд він мав такий, ніби на голову йому звалилася гора, і враховуючи, як Арора розправився зі зрадниками минулої ночі, загинути під уламками гори було б насправді більш гуманним. Бідолаха благав, закликаючи на допомогу Джаґґернаута, магараджу і навіть магарані, та й усіх, хто міг би засвідчити, що він невинний. Але магараджа лежав нерухомий, юна королева була під арештом, а бог, схоже, його не чув.

Буря тривала. Небо перерізав спалах блискавки, і в кімнаті несподівано все заспокоїлося. Обличчя Даве застигло, спотворене жахом. Та за долю секунди щось змінилося. Він підвів очі на гобелени й ажурну стіну над головою Пуніта і ніби заспокоївся. За вікном загуркотів грім. Даве припинив скиглити і випрямився.

— Я готовий відповісти на всі звинувачення Вашої Висості,— сказав він,— у присутності адвоката.

Пуніт перезирнувся з Аророю.

— Заберіть його звідси,— наказав він.

СОРОК СІМ

Удощ Самбалпур являв собою сумне видовище. Ліхтарі освітлювали залиті водою порожні вулиці, прапори, якими прикрасили будинки в день похорону Адгіра, пообвисали, місцями порвалися, або їх і зовсім змило водою.

Залізничний вокзал здавався таким же покинутим. Наш автомобіль зупинився під тентом. Ми з Не Здавайся зайшли всередину, водій пішов шукати носія для наших валіз.

У напівпорожній будівлі вокзалу службовці падали з ніг, намагаючись утримати воду, але тут і сам Канут Великий[1] нічим би не зарадив.

Не було незчисленого натовпу, солдатів і пишності, якими був відзначений наш приїзд. Не було королівського поїзда, замість нього стояв локомотивчик, що швидше нагадував дитячу іграшку, і вагончики, які більше б згодилися розважати відпочиваючих у Брайтоні.

Пасажирів сьогодні було небагато. Кілька місцевих торговців, комівояжери-європейці з валізками зі зразками товарів, селяни, що поверталися додому з ринку з порожніми кошиками та клітками для курей.

— Я думав, наші квитки у Кармайкла,— марно шукав я посла.

---

[1] Канут Великий (995–1035) — король Англії, Данії та Норвегії.

— Може, він забув? — висловив припущення Не Здавайся.

— Що ж нам тепер робити? — запитав я.

Не Здавайся показав на гладкого чоловіка у формі та гостроверхому капелюсі.

— У нього точно мають бути.

Я не став нічого запитувати. В Індії часто трапляється, що найтовстіший чоловік у кімнаті — начальник. Так воно було й зараз. Не Здавайся пішов до нього, щось сказав, передав кілька рупій і повернувся із двома прямокутничками вологого брунатного картону. Одного він передав мені. На папері були надруковані якісь незрозумілі слова.

— Квитки,— пояснив сержант.— Перший клас.

Розплатившись із носієм, ми підхопили свої валізи і забралися у вагон металевими сходинками.

Усередині тхнуло пліснявою, дерев'яні ослони за багато років контакту з людськими тілами набули масного блиску. На щастя, крім англо-індійця, що дрімав у дальньому кутку, не було нікого. Не Здавайся підняв наші валізи на вузеньку полицю над головою, а я сів і спробував улаштуватися зручніше, хоча в цій битві сьогодні на мене також чекала поразка.

Не Здавайся зайняв місце навпроти, та раптом рвучко підвівся.

У мене спалахнула іскорка надії. Невже він побачив на платформі Енні?

— Що сталося, сержанте? — Я ледь стримався, щоб не вискочити.

— Чай! — вигукнув він.

— Га?

— Подорож до Джхарсуґуда триває кілька годин. Неправильно було б починати її без горнятка чаю.

Він кинувся до виходу і вийшов на платформу.

«Якщо є чай, є надія»,— сказав колись якийсь жартівник.

Не Здавайся покрокував до старого у червоному тюрбані з велосипедом-чайною. За кілька хвилин повернувся із двома горнятками чаю.

— Ось,— передав одне мені.— Вам стане краще.

Я виразно подивився на нього, але нічого не сказав.

Залізничник на платформі дмухнув у свисток. Зашипіла пара, потяг повільно рушив з місця. Я відкинувся на спинку сидіння, зробив ковток чаю і подивився у вікно. Не жалкую, що доводиться їхати із Самбалпура. Мою справу — вбивство юврадджа, самбалпурського принца Адгіра — було закрито тієї миті, коли вбивця пустив собі кулю в голову на даху готелю в Говраху. Якби я тоді відступився, це задовольнило б усіх, віце-короля в тому числі. Але я не міг відступитися так просто. Магарані Шубхадра назвала мене шукачем істини. Гарні слова, але Самбалпур навчив мене, що я не більший шукач істини, ніж канарка. Істина, коли до неї дійшла справа, виявилася такою ж неприємною для мене, як і для всіх інших: що англійка могла закохатись у індійця; що жінка з гарему мала владу вбити принца; що я можу програти фáту. Усе це було правдою, але мені не хотілося її визнавати.

Потяг торохкотів уночі до залізничної станції, де нас пересадять у вагони широкої колії і повезуть назад до Калькутти. Злива барабанила по даху і змушувала

згадати дощ у траншеях, що вистукував свої мелодії на касках солдатів.

Їхали ми нестерпно повільно, усьому виною комбінація дощу і жалюгідного слабкого двигуна. Та попри все це, із кожною милею дух мій піднімався. Самбалпур залишився позаду. Енні також, але це, може, не так уже й погано.

До Джхарсуґуда ми прибули вже після першої ночі, хоча повірити в це, дивлячись на кількість народу на станції, було важко. Ми з Не Здавайся взяли валізи і вийшли на платформу, поплелися за прочанами, носіями та священиками у шафранових плащах. Вигуки торговців, які рекламували свої товари, перемішувалися з мантрами індуїстів.

— Не знаєте, що відбувається? — поцікавився я у Не Здавайся.

— Ні, сер. Спробую знайти якогось залізничника.

Він пішов по платформі і скоро зник із виду серед моря людей.

— Капітане Віндгем! — пролунав позаду мене голос із акцентом.— Яка приємна несподіванка!

Я обернувся й опинився віч-на-віч з антропологом, із яким познайомився на вечері у Кармайклів.

— Містере Портеллі,— привітавсь я.— Оце так сюрприз. Що ви тут робите посеред ночі?

— Схоже, те саме, що й ви, капітане,— посміхнувся він.— Чекаю на потяг, який повезе мене далі.

— Прямуєте в Калькутту?

Він похитав головою.

— Ні, сер. Як і більшість народу тут, їду до Пурі на останній день свята Джаґґернаута, якщо колись цей

потяг узагалі з'явиться. Схоже, дощі розмили частину залізниці на сході. Уже минув день, як звідти не доїхало жодного потяга. Але прочани із заходу під'їжджають, і доводиться їм стирчати тут.

— Вам краще було б залишатись у Самбалпурі,— поспівчував я.— Здається, завтра у них буде таке ж свято.

— Ваша правда,— кивнув Портеллі,— але в Самбалпурі буде лише одна колісниця. У Пурі ж цілих три: Джаґґернаута, його брата Балабхадра і їхньої сестри Шубхадри.— Очі його так і засяяли: — Пурі, може, і не має такого політичного значення, як Самбалпур, але він є центром культу Джаґґернаута, і саме там розташовані найважливіші його храми. З релігійної точки зору, це найважливіше місце в усьому регіоні. Настільки важливе, що король Пурі вважається вищим за всіх місцевих магарадж, навіть вище за наших приятелів у Самбалпурі, а завтра — визначна дата календаря. Коли колісниця Джаґґернаута повертатиметься до свого храму, король виконуватиме свій обов'язок і замітатиме дорогу перед нею золотою мітлою. Його називають королем-підмітальником.

Ці останні слова... Немов відлуння чогось важливого, слів, сказаних пошепки не так давно. Що ж то було? Я відчайдушно намагався пригадати. Ця інформація зовсім поруч, у моєму мозку, тільки схопити її не можу. Тут мене осяяло.

Емілі Кармайкл.

Я пригадав слова дружини посла під час вечері, коли ми познайомились із Портеллі.

«При дворі якось я чула, що вона дочка підмітальника, якщо цьому можна вірити».

Мова йшла про дружину магараджі. Тоді я вирішив, що це п'яні дурниці. Король ніколи не одружиться з дочкою підмітальника. Але одружиться з дочкою

іншого короля. Усе стало на свої місця, і мене ледь не знудило, коли я усвідомив, яку помилку скоїв.

— Капітане? З вами все гаразд?

Я потрусив головою.

— Усе гаразд, містере Портеллі.

Я подякував йому, квапливо вибачився і побіг шукати Не Здавайся. Нарешті помітив, як він іде назустріч у супроводі залізничника в картузі й з бакенбардами.

— Не Здавайся! — гукнув я.

— Це містер Купер,— представив він.— Начальник вокзалу Джхарсуґуда. Він каже, що потяг до Каль...

— Забудьте про Калькутту,— перервав його я.— Пуніту й досі загрожує небезпека.— Я повернувся до начальника: — Нам потрібно передати повідомлення в Самбалпур, терміново.

Чоловік ворухнув щелепою і похитав головою.

— Боюсь, це неможливо, сер. Останні три дні жодна з ліній зв'язку із Самбалпуром не працює. У них там якісь проблеми.

От дідько! Авжеж, не працюють. Саме на моє прохання їх і відключили.

— У такому разі негайно повертаємось у Самбалпур. Автомобіль маєте?

Начальник вокзалу витріщився на мене так, ніби я попросив позичити його дружину.

— У Джхарсуґуді автомобілів немає. Місцевий цегельний завод має вантажівку, але зараз друга ночі. Водій спить.

— Водій нам не потрібен,— відмахнувся я.— Лише вантажівка.

— До них п'ять хвилин по головній вулиці на велосипеді,— заперечив він,— але в таку зливу я туди не поїду!

— Тоді дайте нам два велосипеди,— попросив я.

Ми з Не Здавайся, мокрі до нитки, покотили по головній вулиці на велосипедах, позичених у залізничників. Не помітити цегельний завод було б важко. Ми взяли курс на найвищу трубу в містечку.

У дворі, який дощ перетворив на справжнє ірландське болото, стояла старенька вантажівка. Дурван, усюдисущий вартовий у кожному індійському закладі, який зазвичай вибігав, коли ледь з'являвся сякий-такий натяк на проблему, дрімав у сарайчику. Не Здавайся потрусив його і приголомшив новиною, що ми реквізуємо автомобіль.

Бідоласі, мабуть, здалося, що йому все наснилося. Він відкрив рота, щоб заперечити, аж тут побачив мене. Побачивши білу людину, ще й мокру з голови до ніг, він геть розгубився, бажання стати на заваді випарувалось. Я написав записку, в якій повідомляв його начальство, що автомобіль реквізовано Імперською поліцією і забрати його можна в королівському палаці Самбалпура. Тим часом Не Здавайся пробрався крізь бруд, відчинив дверцята водія і забрався в кабіну.

— Де ключі? — гукнув він.

— Подивіться під сидінням,— крикнув я у відповідь.

Не встиг я зайняти пасажирське сидіння, двигун заревів. Не Здавайся глянув на годинник. За кілька годин зійде сонце, почнеться день, коли Пуніта проголосять ювраджем.

Лишається сподіватися, що ми приїдемо вчасно, щоб попередити вбивство.

— Чого чекаєте, сержанте? — гримнув я.— Вперед!

Не Здавайся здав назад, виїхав на головну дорогу і повернув на південь, до Самбалпура.

СОРОК ВІСІМ

Четвер, 24 червня 1920 року

Доки ми їхали п'ятдесят миль до Самбалпура, небо змінило колір із чорного на блакитний, і нарешті стало сірим. За гарної погоди та на швидкому автомобілі нам знадобилося б години дві. У дощ та на вантажівці, що рухалася зі швидкістю вола, стіни міста показалися лише через чотири години.

Я мав купу часу, щоб пояснити Не Здавайся свою теорію й поділитися страхами.

— Я сам мусив звернути на це увагу, сер,— бідкався він. На обличчі в нього застиг вираз провини.

— Дурниці,— заперечив я.— Сам здогадався, лише поговоривши з Портеллі.

— Усе одно,— не погодився він.— Я ж індус. Мусив про це згадати.

— Головне те, що ми мусимо повернутись і попередити Пуніта,— сказав я, хоча в голові моїй лунав тихий голос сумнівів: «Чи дійсно Пуніту загрожує небезпека?»

Може, ні. Може, я помиляюсь. У цій справі я вже накоїв багато помилок, але щось підказує мені, що цього разу все геть по-іншому. Тож я спробував відкинути ці думки й не звертати уваги на гостре відчуття провини.

Незважаючи на зливу, на вулицях Самбалпура було повно народу.

— Їдьте до палацу,— наказав я.

— Може, краще до храму, сер? — запропонував Не Здавайся.— Люди квапляться побачити повернення колісниці Джаґґернаута.— Він спохмурнів.— Із самого початку вся ця справа тісно пов'язана з Джаґґернаутом. Адгіра вбили на двадцять сьомий день ашадхи, початок святкування, присвяченого божеству. А тепер Пуніт очолює процесію в останній день свят. Якщо з ним щось і станеться, то тут, коли він буде серед натовпу.

— Слушна думка, сержанте,— погодився я.— Не такий ви вже й поганий індус, урешті-решт.

Ми потроху просувалися крізь натовп і нарешті дісталися до мосту через Маханаді. На протилежному боці річки над тисячами прихильників височів Джаґґернаут. Колісницю тягли під какофонію барабанів, цимбалів і монотонних голосів. Був там і Пуніт, може, поруч із ним — Енні. Час повільно спливав.

— Так ми ніколи їх не наздоженемо! — Я відчинив дверцята.— Ходімо пішки!

Не Здавайся припаркував вантажівку на узбіччі й побіг за мною через міст, проштовхуючись крізь натовп. До Джаґґернаута лишилося зовсім небагато. Схоже, процесія зупинилася, у натовпі почулися радісні вигуки.

— Джаґґернаут доїхав до храму! — крикнув Не Здавайся.

Раптом пролунав звук, схожий на постріл. Ми з Не Здавайся заклякли на місці й перезирнулися. Мені стало моторошно. Ще кілька пострілів.

— Феєрверки! — із полегшенням вигукнув сержант.

— Уперед! Ще встигаємо!

Ми добігли до храму. Джаґґернаут і кілька сотень прочан уже увійшли за мур, решту зупинили солдати. Я помітив майора Бхардваджа під парасолькою біля входу і кинувся до нього.

— Я мушу негайно побачити принца Пуніта!

Він подивився на мене, до нитки мокрого і брудного, і йому ніби заціпило. Тільки і зміг похитати головою.

— Його Високість молитиметься в храмі,— нарешті сказав він.

— А полковник Арора,— не відступав я.— Де він?

— Полковник теж там.

— Мушу негайно поговорити з Ароpою! — закричав я.— Якщо ні, за наслідки відповідатимете ви.

Він на мить замислився, тоді знову похитав головою. Часу на суперечки я не мав, тож відштовхнув його і побіг до храму. Не Здавайся за мною.

На території храму на помості вишикувалися члени королівського двору — попри спеку, у святковому вбранні. Серед них була Енні, вони перешіптувалися з Емілі Кармайкл. Побачивши мене, вона здивувалася не менше майора Бхардваджа. Вона перехилилася через поруччя й гукнула:

— Що ви тут робите, Семе?

Я не звернув на неї уваги і попрямував до дверей храму. Не встиг я добігти, як мене схопили двоє охоронців, ще двоє накинулися на Не Здавайся. Варто було б підкоритися, але я почав битися, намагаючись звільнитися. Десять годин під дощем відчутно впливають на здатність ясно мислити. Я таки наніс хук справа, але

одразу ж отримав удар чимось важким по голові, і вологa земля піднялася мені назустріч. Тільки й устиг почути крик сержанта. Принаймні, він лишився на ногах.

Мене безцеремонно підняли, притулили до помосту, і не уникнути мені удару в обличчя, якби не відчинилися двері храму. Звідти вийшов Пуніт. Ліворуч від нього крокував священик, якого я бачив із магарані Шубхадрою, праворуч — полковник Арора. Принц був у шовковій курті й тюрбані, розшитих діамантами та смарагдами, і, змушений зізнатися, вигляд він мав значно кращий за мене. Дмухнули в мушлю. Задзвеніли цимбали, закричав натовп, заглушивши мій голос. Головний священик озирнувся. Певне, побачив, як мене заспокоюють охоронці. Я сподівався, що, уздрівши бійку, він зупиниться. Сподівався, що він зрозуміє, що щось не так, і зупинить коронацію. Але дивився він повз мене.

До нього підійшов інший священик зі срібною тацею. Головний священик узяв із таці льодяник, благословив його і поклав принцу до рота. Знову засурмили в мушлю. Із храму вийшли священики й почали роздавати цукерки шляхті на помості.

Я гукнув іще раз, і полковник Арора нарешті мене побачив. Отямившись, він підійшов до мене, за ним дріботів слуга з парасолькою. Полковник наказав охоронцям відпустити мене.

— Віндгеме? Що у біса, ви тут робите? Вигляд у вас гірший за мокрого цапа.

— Відведіть принца звідси, нехай повертається до палацу,— крикнув я.— Його життя в небезпеці!

— Дурниці! — відрізав полковник.— Девіку й Даве ми заарештували. З якого ще боку чекати на небезпеку?

— Довіртеся мені,— попросив я.

Арора зупинився, тоді підійшов до мене. Його випрасувана накрохмалена форма потемнішала від дощу. Він

зупинився за кілька дюймів від мене. З його скронь на бороду стікали цівочки води. Погляд його посуворішав.

— Скажіть, що не жартуєте.

— Я абсолютно серйозний.

Він віддав наказ, Пуніта негайно оточили охоронці. Принц почав сперечатися, але раптом замовк і схопився за груди. Ноги його підкосилися. Арора кинувся до нього, щось крикнувши солдатам. Мене відпустили, я теж побіг туди.

Арора підтримував голову принца і віддавав накази. Солдати підняли Пуніта, віднесли під навіс. Принц скорчився від болю, на чолі виступив піт.

— Приведіть лікаря! — гукнув я майору Бхардваджу.

Почувши мій голос, Пуніт розплющив очі і поглянув прямо на мене. Його шовкова туніка забруднилася й намокла. Він ніби хотів мені щось сказати. Я опустився на коліно й наблизився до його обличчя. Але не почув ані звуку.

Поруч зі мною з'явилася Енні. Поклала руку на шию Пуніту, намацуючи пульс.

— Серце зупинилося.

Я розірвав туніку й надавив на груди. Непрямий масаж серця — так це називалось у армії. Кажуть, якщо цей прийом застосувати вчасно, можна повернути постраждалого до життя. Ніколи не бачив, щоб це спрацювало, але спробувати варто було. Минуло двадцять секунд, сорок, хвилина. Я відчув на плечі руку Енні.

— Семе.

Я підвів очі.

По щоках її текли сльози. А може, то був просто дощ. Я перевів погляд на Пуніта і востаннє натиснув на грудну клітку. Від туніки відірвався діамантовий ґудзик і покотився прямо в бруд, до колісниці, до ніг Джаґґернаута.

ЕПІЛОГ

Полум'яні язики рвонулися вгору, помаранчевий вогонь піднявся над обвугленим хмизом, немов хотів перенести душу померлого прямо на небо. Це вже третій похорон, свідком якого я став у Самбалпурі,— уже майже звичка. Та якщо судити за красою церемонії, можна було б побувати тільки на цьому. Цього разу постаралися на славу. Одна річ — принц, і зовсім інша — старий магараджа.

Його тіло привезли сюди під звуки волинок і горнів на золотому лафеті, який супроводжували вершники у смарагдово-зелених туніках і золотих тюрбанах. Попереду виступали обов'язкові слони — дюжини, у золотих шовкових попонах. Вони ступали по дорозі, усипаній трояндовими пелюстками, під дощем з квітів, що летіли з дахів, до місця погребального вогню за рікою, біля храму господа Джаґґернаута. До того самого місця, де піддавали кремації двох його синів.

Похоронне багаття запалив його третій син, малий принц Алок, новий магараджа Самбалпура. Хлопчику допомагав його прем'єр-міністр, диван Гаріш Чандра Даве. Як там кажуть? Багато води спливло...

Даве стояв між принцом і гостями: принцами сусідніх королівств, британськими офіцерами з плюмажами на шоломах, Кармайклом у траурному костюмі. Але людини, яку я хотів побачити, тут не було.

Коли вогонь почав згасати, я повернувся і пішов до храму. Тут було сухіше, ніж під час мого остан-

нього візиту, бруд затвердів під сонцем. Я подивився у блакитне небо. Уперше бачу в Самбалпурі такий колір. Новий пурда-автомобіль стояв на тому ж місці, що і старий того ранку кілька місяців тому, коли ми з Енні приїхали сюди на старенькому мерседесі. От і добре. Це означає, що я мушу лише почекати.

І точно, за п'ятнадцять хвилин двері відчинилися і на сонце вийшла стара магарані Шубхадра в супроводі священика, який пригощав Пуніта його останньою стравою.

— Ваша Високосте,— підійшов я до неї.

— Капітане Віндгем,— посміхнулася вона.— Рада знову вас бачити.

Нічим не видала свого здивування, коли побачила мене. Та й чого б їй дивуватися? Вона від початку все знала.

Жінка спустилася сходами.

— Добре, що ви прийшли. Чоловік зрадів би вашій присутності.

— Схоже, я зачастив на похорони в Самбалпурі,— сказав я.— Щиро сподіваюся, що це востаннє.

— І я,— погодилася вона.— Новий магараджа дуже молодий. Я впевнена, що він правитиме довго і щасливо.

— Під вашим наглядом, Ваша Високосте, так і буде. Власне, саме тому я і приїхав. Хотів привітати вас із посадою регентші.

Магарані ввічливо посміхнулася.

— А мені чомусь здається, що існує ще якась причина, капітане. Проведіть мене до автомобіля, будь ласка.

— Ваша Високість дуже спостережлива,— відповів я, і ми повільно пішли через двір.— Чи можу я говорити відверто?

— Іншого я від вас і не чекаю, капітане.

До цієї миті я готувався кілька днів, але тепер, коли вона настала, не знав, з чого й розпочинати.

— Принц Адгір,— нарешті вимовив я.

— Так?

— Судячи з усього, він став би чудовим правителем…

— Ви маєте запитання, капітане?

— Невже він мусив помирати? Я ще можу зрозуміти, Пуніт — слабкий, безвідповідальний. Але ж Адгір був іншим.

— Чому ви запитуєте мене, капітане? Гадаєте, я причетна до їхньої смерті? Адгіра вбили в Калькутті, далеко звідси. Пуніт помер від серцевого нападу, виконуючи свій обов'язок під час Ратха-ятри. Ви самі були свідком. Розтин підтвердив це.

— Не сумніваюся, що звіт лікарів таким і мав бути, але я на власні очі бачив, як його пригостив ваш священик.

Вона зупинилася й повернулася до мене.

— Якщо ви підозрюєте обман, капітане, звітуйте про це. Власне, ви мусите зробити це якомога скоріше. Я так розумію, ви маєте докази, що у частуванні була отрута?

— Вам чудово відомо, що доказів я не маю, Ваша Високосте. Просто відчуваю правду.

На губах її заграла легенька посмішка.

— Може, господь Джаґґернаут у своїй мудрості вирішив, що ні Адгір, ні Пуніт не годяться на роль правителя Самбалпура?

— Можливо,— погодився я,— але я підозрюю, що тут попрацювали інші сили. Тієї ночі, коли почала-

ся злива, я дещо зрозумів. Саме ви були справжньою правителькою Самбалпура. Ваш покійний чоловік був магараджею, але його більше цікавили розваги. Гадаю, він був тільки радий довірити правління королівством вам.

Вона легенько поплескала мене по руці, і ми пішли далі. Ще одне коло по двору. Над нами височів храм. У яскравому сонячному світлі його мармурові рельєфи виблискували, до дощу я цього не помічав. Варто було мені роздивитися їх краще. Відповідь завжди була поруч, вирізьблена на стінах храму в усіх подробицях. Спаровування богів і смертних. Переплетені між собою тіла богів і жінок.

— Коли ваш чоловік захворів, ви зрозуміли, що ваші дні як фактичного правителя добігають кінця. Спадкоємцем трону мав стати Адгір, але він був собі на умі, маючи власні думки щодо керування королівством. Ви йому не мати. Якби були, то могли б якось вплинути на нього, але він ніколи не прислухався до ваших порад. Ба гірше, він міг легко підпасти під вплив своєї білої коханки, міс Пемберлі.

Магарані немов зіщулилася при згадуванні імені англійки.

— Тож ви влаштували його вбивство. Тривалий час я не міг збагнути, чому вбивця позбавив себе життя, чому не дозволив себе заарештувати й допитати. Таку відданість демонструють лише політичні та релігійні фанатики. Той чоловік явно був людиною побожною — на чолі в нього був знак шрічаранам, і вбивство він здійснив у перший день святкувань на честь Джаґґернаута. Та я не міг зрозуміти чому. Адгір ніколи не порушував релігійних традицій. Навіщо його вбивати? Зрозумів я лише тієї ночі, коли почався дощ. Убивця був відданим не лише Джаґґернауту, а й своєму священику. Вам. Ви дочка короля Пурі, короля-підмітальника,

хранителя найсвятішого храму Джаґґернаута. Саме ваше ім'я — Шубхадра — ім'я сестри Джаґґернаута! Не будемо забувати і про бідолашного Пуніта, який помер на сходинках цього храму — храму, який збудували ви. Якби все це дійсно було волею Джаґґернаута, то ви — та посудина, яка охоче ту волю втілила у життя. Гадаю, ви переконали юну магарані Девіку приєднатися до вашого плану. Вона ще зовсім дитина, власної думки не має. Ви сказали, що з її допомогою посадите на трон її сина. Усе, що ви за це хотіли,— бути регентшою, доки хлопчик не досягне повноліття.

Магарані прибрала пасмо сивого волосся, яке вітер завівав на її обличчя.

— Цікава історія, капітане. Дозвольте запитати ось що: чи ви самі дійсно вважаєте, що Адгір був би чудовим правителем?

— Не можу сказати. Я познайомився з ним у день його вбивства.

— Тоді дозвольте трохи розповісти вам про принца Адгіра,— продовжила жінка.— Він по-своєму був таким же пихатим і дурним, як і його брат. Відмовлявся вступати до Палати принців із принципу — дуже самовпевнено з його боку. Самбалпуру потрібен голос і друзі у вищих колах, щоб вижити. Він грався із соціалізмом, вступав у дискусії з Конгресом і тими сміховинними бенгальськими радикалами. Через Адгіра ми б опинилися за межею, він би знищив довіру до нас британців і заодно наш вплив на сусідів.

— Поруч із ним були б радники,— заперечив я.— Полковник Арора, скажімо.

Цікаво, що сталося з полковником. Він зник невдовзі після смерті Пуніта. Подейкують, що його заарештували. Може, і його череп уже розтрощили?

— Радники? — сердито сказала вона.— Єдиною людиною, до якої він прислухався, була його англій-

ська коханка. Вона крутила ним, як їй кортіло. Якби він став магараджею, навіть не сумніваюся, що вона б переконала його побратися з нею. І що тоді? Що про це сказав би наш народ? Самбалпур — консервативна земля. Зв'язок між правлячою родиною і нашими підданими ґрунтується не лише на лояльності. У його основі — віра і відданість, їхня і наша. Люди б ніколи не прийняли білу магарані. Господь забороняє їм мати дітей. Запевняю вас, капітане, у їхніх руках королівство було б у небезпеці.

— А у ваших руках воно в безпеці?

Вона зупинилась і поглянула на мене, як мати на вперту дитину.

— Гадаєте, жінка не може повести за собою націю? Повірите, якщо я скажу, що все навпаки? Двісті років ваші люди керують Індією, а наші корумповані правителі перетворились на їхніх лакеїв. У такому світі саме ми, жінки, вільні від згубного впливу ваших послів і ваших радників, ми охороняємо нашу культуру і спадок. Протягом п'ятдесяти років я присвячувала своє життя Самбалпуру і його народу. Я піклувалася про людей, навчала їх, захищала. І тепер я від них не відмовлюся. Хоча, боюсь, цього вам не збагнути.

Я похитав головою. За її словами, смерть Адгіра й Пуніта була потрібна для того, щоб королівство вижило, і її дії були майже шляхетними.

— Яке ж добро самбалпурському народу від того, що ви повернули Даве на посаду дивана? Людину, яка вкрала мільйони рупій у королівства й убила англійця, щоб замести сліди?

— Даве нічого не крав,— сказала вона, ніби це був доведений факт.

— Я бачив два звіти,— наполягав я.— Оригінал Ґолдінґа і підробку Даве, у якій вартість алмазних

копалень була значно перебільшеною. Ґолдінґ викрив шахрайство Даве. І заплатив за це своїм життям.

Магарані помовчала.

— Чи вам відомо, що Самбалпур — єдине королівство в Одіші, де добувають алмази? Це одне із благословень господа Джаґґернаута нашій землі, ми вже кілька століть багатіємо на них. Кілька років ми старанно приховували таємницю — поклади алмазів у наших копальнях виснажуються. І відомо нам це, бо так сказав містер Ґолдінґ. Щороку він наймав геологів, щоб ті оцінили те, що лишилося. Як ви розумієте, своєю впливовістю Самбалпур завдячує переважно економіці, яка базується на продажу алмазів. Без них ми ніщо. На щастя, нам на допомогу прийшли британці. Сто п'ятдесят років ви намагаєтеся прибрати до рук наші копальні, сер Ернест Фіцморіс лише останній у довгій черзі бажаючих. Налаштований він був дуже рішуче. Але копальні не зацікавили б Фіцморіса, якби він знав їхню справжню ціну. Тож Даве запропонував трохи прикрасити факти. Але ні Адгір, ні містер Ґолдінґ на це не пішли б. Адгір був занадто впертим для цього, а Ґолдінґ — занадто сумлінним. Цей проект поклали на полицю, а після Адгірової нещасної кончини Даве його воскресив. Ґолдінґ, звісно, виступив проти. Ми не хотіли йому зашкодити, але під час доволі бурхливої суперечки з ним стався серцевий напад.

— Зовсім як у Пуніта,— зауважив я.

— Це правда, капітане.

— Але продаж копалень, яку б ціну ви за них не отримали, не вирішив би ваших проблем. Без них ви б точно втратили свій вплив.

— Світ змінюється, капітане,— посміхнулася жінка.— Сьогодні існують речі, цінніші за алмази.

Тут мене осяяло.

— Вугілля!

— Кошти, отримані від продажу копалень Англо-Індійській діамантовій корпорації, можна було вкласти в розробку самбалпурських покладів вугілля. Власне, Ґолдінґ першим указав на їхню комерційну цінність. Вугільні шахти — його спадок.

Мені забракло повітря.

— Ви не можете так просто вбити англійця й уникнути наслідків.

— Ніякого вбивства не було,— заперечила вона.— Він помер своєю смертю.

— Я знайшов його тіло в шахті. Воно туди також само потрапило? Він заслуговує на те, щоб за його смерть заплатили по справедливості.

— Пам'ятаєте, коли ми з вами говорили востаннє, я застерігала щодо вашої концепції справедливості. Важлива лише істина. Ви її знайшли.

— А якщо я вимагатиму справедливості? Сумніваюся, що Міністерство у справах Індії заплющить очі на вбивство британського підлеглого.

— Нічого вони не зроблять, капітане. Час, коли британці відкрито пхали носа у справи індійських королівств, уже давно минув. Враховуючи те, що відбувається зараз по всій Індії, їх хвилює тільки те, щоб Самбалпур залишався стабільним і надійним союзником, щоб ми вступили до Палати принців. Щоб вони злякалися, потрібно вбити тисячу бухгалтерів.

— Можливо,— не погодився я.— Але я не зможу не зазначити цього у своєму звіті.

Стара магарані зітхнула.

— Сумно було б, якби безпідставні звинувачення заплямували репутацію Самбалпура. Мені б хотілося цього уникнути.

Вона помовчала.

— Ви знайомі з однією жінкою,— продовжила нарешті магарані.— Така собі Шрейя Бідіка. Її не по-

карали за бунтарську агітацію попри поради дивана й голови міліції. Мені б не хотілося порушувати проти неї кримінальну справу.

Усе ясно. Я можу розповісти в Калькутті про смерть Ґолдінґа, але, як правильно завважила магарані, навряд чи влада щось робитиме. А на випадок, якщо я таки скою якусь дурницю, вона притримає Шрейю Бідіку. Тепер зрозуміло, як їй удалося п'ятдесят років тримати країну під контролем. Мушу віддати їй належне. Можливо, вона кращий правитель, ніж Адгір або Пуніт.

— А тепер,— сказала вона, повернувшись до пурда-автомобіля,— мушу вибачитися. Державні справи вимагають моєї уваги.— Вона взяла мене за руку: — Сподіваюся, ми ще зустрінемося, капітане. Не забувайте, що я вам казала. Ваша душа вимагає правди. Ви її маєте. Справедливість — справа богів.

Вона відпустила мою руку і пішла до автомобіля. Водій відчинив задні дверцята, і я побачив на задньому сидінні Даве. На чолі в нього було намальовано три лінії.

Автомобіль поїхав, а в голові моїй і досі лунали слова магарані. Я повільно вийшов за ворота, пішов до баньяна на березі, під яким на мене чекала Енні.

ПРИМІТКА АВТОРА

На цей роман мене надихнула історія шаха Джахан-бегума, династії мусульманських цариць, що правили індійським штатом Бхопалом від 1819 до 1926 року. У сьогоднішньому світі релігійного фундаменталізму і реакційної політики варто пам'ятати, що сотню років одним із індійських королівств правили (дуже непогано) мусульманські жінки.

Королівство Самбалпур дійсно існує, майже в тих кордонах, що й у книжці, хоча в 1849 році його прибрала до рук Ост-Індська компанія, коли правитель Нараян Сінґх помер, не залишивши прямого спадкоємця.

Історія королівства налічує кілька тисяч років, про нього згадує у своїй книжці ще Птолемей[1]: Самбалака на лівому березі річки Манада, теперішньої Маханаді. Відомості про нього можна знайти у китайських хроніках, включаючи праці Сюаньцзана[2], де згадується і славетний король Самбалаки Індрабхуті, найдавніший із відомих правителів Самбалпура, засновник ваджраяни[3] та ламаїзму[4].

---

[1] Клавдій Птолемей (87–165) — давньогрецький учений (математик, астроном, географ, астролог).

[2] Сюаньцзан (602–664) — китайський буддійський монах, учений, філософ, мандрівник і перекладач часів династії Тан.

[3] Ваджраяна — «тантричний буддизм», течія буддизму.

[4] Ламаїзм (тибетський буддизм) — регіональний напрямок у буддизмі, характерний для Тибету і прилеглих регіонів Гімалаїв.

Самбалпур завжди був центром поклоніння Джаґґернауту, про ідола цього божества згадується у записах, які датуються десятим сторіччям. Тоді ідол стояв у печері біля Субарнапура. Вважали, що королівство перебуває під особливим захистом Джаґґернаута. Це єдине місце в Одіші, де добувають алмази й вугілля. Французький торговець Жан-Батист Таверньє у своїй книжці «Шість подорожей до Туреччини, Персії та Індії» (1676–1677) описує численні алмазні копальні Самбалпура. Він заявляє, що на час його візиту там працювало вісім тисяч людей, хоча є свідчення, що працювали вони на розсипищах, глибоко в шахти не спускалися. За словами англійського історика Едварда Гіббона, самбалпурські алмази експортували навіть до Римської імперії.

Усім, хто хоче дізнатися більше про індійські королівські штати та їхніх пишних магарадж, раджу почати з неймовірної книжки «Високість: магараджі Індії» Енн Морроу.

Тим же, кого зацікавив загублений світ опійних курців, варто прочитати книжку «Опійний біс» Стівена Мартіна, історію про те, як людина захопилася і стала залежною від цього екзотичного наркотику.

ПОДЯКИ

Так багато людей допомогли цій книжці пройти шлях від задуму в моїй голові до надрукованого роману, і я в боргу перед кожним із них і дуже вдячний за підказки, поради, терпіння і гумор.

Особлива подяка моїй чудовій команді редакторів, Алісон Геннессі, Кейт Гарві і Джейд Чендлер, які протягом вісімнадцяти місяців так добре доповнювали роботу одне одного.

Дякую команді видавництва «Гарвілл Секер», особливо Анні Редман за її невтомну роботу, за два роки подорожей по всій країні з розповідями про мою книжку; Семптембер Вітерс за те, що з таким ентузіазмом проводила маркетингову компанію, Крісу Поттеру за чудові ілюстрації і Алісон Таллет за її орлиний зір. Дякую Ліз Фолі, Рейчел Каньйоні, Річарду Кейблу, Бетану Джоунсу, Алексу Расселу, Тому Дрейку Лі, Пенні Ліхті та всій команді підрозділу видавництва «Вінтаж» за те, що повірили в Сема і Не Здавайся.

Я дуже вдячний моєму агенту Сему Коупленду, найкращому чоловікові у видавничій справі, за те, що повірив мені, і літературному агентству «Роджерс Колерідж і Вайт» за їхню нелегку роботу.

Дякую своїй дружині Сонал, чия любов і підтримка робить можливим усе, і моїм хлопчикам, Мілану й Арану, за хаос у нашому житті.

Завдячую також і письменникам Вел Мак-Дермід і Вазім Хану, акторам індійського фільму «Постріл»

за підтримку, а Йоані Карамітровій за те, що ми із Сонал залишилися при здоровому глузді.

Авжеж, дякую всім друзям, які дозволили позичити їхні імена, не питаючи про те, що я з ними робитиму: моєму викладачу мистецтв містеру Вілсону, Дереку Кармайклу, Ніколасу Портеллі, Вівеку Аморі, Раджану Кумару, моїм партнерам із «Ґ'ютон Стрит Кепітал» Нешу Даве, Ніраджу Бхардваджу і Алоку Ґанґолі,— ви для мене справжня родина, тому жодного з вас я не зробив євнухом.

І нарешті, дякую Адгіру Сахаю, Пуніту Беді й Марку Ґолдінґу. Вибачте, що вбив вас.

ПРО АВТОРА

Абір Мухерджі — нащадок індійських емігрантів, який народився в Англії. Ще в юності він захопився жанром кримінального роману, і обидві його дебютні книжки — «Людина, що підводиться» та «Необхідне зло» — натхнені прагненням розібратися в одному з найбільш гострих і маловивчених періодів англо-індійської історії — початку 20-х років минулого століття. У підсумку на світ з'явилися чудові детективи, дія яких розвивається в екзотичній, похмурій, зафарбованій у містичні кольори Калькутті — тодішній столиці Британської Індії.

Критика й читачі багатьох країн високо оцінили творчість молодого письменника: роман «Необхідне зло» був номінований на премію Вілбура Сміта й визнаний кращим історико-кримінальним твором 2018 року в Англії.

Абір мешкає в Лондоні з дружиною і двома синами.

Переклад з англійської
СВІТЛАНИ ОРЛОВОЇ

ФАБУЛА
ВИДАВНИЦТВО

Видавництво «Фабула» є складовою
видавничої групи «Ранок»

Літературно-художнє видання
Абір Мухерджі
Abir Mukherjee
НЕОБХІДНЕ ЗЛО
A NECESSARY EVIL
Роман
A novel

Дизайн обкладинки *І. І. Нестеренко*
Головний редактор *А. А. Клімов*
Редактор *Т. О. Попова*
Технічний редактор *Т. Г. Орел*
Коректор *Н. В. Красна*
ФБ677047У. Підписано до друку 21.03.2019.
Формат 84 × 108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Minion. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 21.
ТОВ Видавництво «Ранок»,
вул. Кибальчича, 27, к. 135, Харків, 61071.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5215 від 22.09.2016.
Для листів: вул. Космічна, 21а, Харків, 61145.
e-mail: info@fabulabook.com.
Тел. (057) 717-61-80,
тел./факс (057) 719-58-67.
Надруковано у ПП «Юнісофт»
UNISOFT
вул. Морозова, 13 б, м. Харків, 61036
www.unisoft.ua
Свідоцтво ДК №5747 від 06.11.2017 р.
Наклад 1500 прим. Замовлення № 364/03.

Абір Мухерджі — нащадок індійських емігрантів, який народився у Великій Британії. Ще в юності він захопився жанром кримінального роману, й обидві його дебютні книжки — «Людина, що підводиться» та «Необхідне зло» — натхнені прагненням розібратися в одному з найбільш гострих і маловивчених періодів англо-індійської історії — початку 20-х років минулого століття. У підсумку на світ з'явилися чудові детективи, дія яких розгортається в екзотичній, похмурій, зафарбованій у містичні кольори Калькутті — тодішній столиці Британської Індії.

Індія, 1920 рік. Капітан Віндгем і сержант Банерджі з поліції Калькутти розслідують загадкове вбивство сина магараджі. Спадкоємця престолу вбито просто на очах капітана і сержанта. Розслідуючи цю справу, вони вирушають до багатого королівства Самбалпур — країни діамантових копалень і розкішних палаців. Та за зовнішньою красою приховуються заплутані конфлікти. Віндгем і Банерджі відчайдушно намагаються розгадати таємницю, що ховається за цим убивством. Та вони потрапили в небезпечний світ, де можновладці живуть за своїми правилами, і той, хто стане на їхньому шляху, легко може поплатитися своїм життям. Убивцю потрібно знайти раніше, ніж він знайде їх…

ISBN 978-617-09-5124-3

ФАБУЛА ВИДАВНИЦТВО www.fabulabook.com
www.facebook.com/Fabulabook/
t.me/fabulabook
www.instagram.com/fabulabook/